8
7-D
43

6
25 B
56

Bibliotheca
[Ma]iori Coll. Rom.
[S]ociet. Jesu

80 C 52

89 7-8 C.50
C
63

80.5.C1

8 - 7 - D - 43

Applic.º al Coll. Rom.

CIVILIVM APVD BELGAS BELLORVM INITIA, PROGRESSVS, FINIS OPTATVS:

IN QVAM REM REMEDIA A FERRO ET PACE PRÆSCRIPTA, FIDEI, PATRIÆ, ORBIS BONO.

(Opus P. Caroli Scribanii Soc. J. Editio II.)

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Anno partæ ſalutis M.DC.XXVII.

ÆQVO LECTORI.

CVM, *quod abhinc anno, in exterorum gratiam, Latinè reddidi inſtitutum inter duos Hiſpanos viros nobiles* Pelagium *&* Bonauenturam *de Belgicis rebus Colloquium, tibi, ob rei quam tractat, nouitatem & neceſſariam cognitionem, placuiſſe comperiſſem; operæ rurſus pretium me facturum, & nouam apud te gratiam initurum putaui, ſi ipſum, multò quàm antè prodierat, auctius, Latinum rurſus tibi ſiſtam. Ad nuperam enim Teutonicam editionem multa cognitu non iniucunda, & non vulgata & audita hactenus, acceſſere. Nimirum tota Batauici regiminis & politiæ ratio, quæ exteris paucis nota. Quæ item Ordines Batauos ad Americanam expeditionem tanto impendio ſuſcipiendam cauſa moueat, & quæ econtrà Hiſpanos ad eam diſturbandam, & omnes illos occidentis ſolis tractus impenſiùs tuendos, nimiâ illâ, quam habent, fiduciâ valere iuſſâ, debeat impellere. Modus quoque proponitur, quo Hiſpaniarum Rex in Belgij ſui ora, quinquaginta (dicere auſim, etiam centum) nauium claſſem, nullo ærarij*

ſui cum detrimento, vt tamẽ menſtruè eiuſdem epibatis ſtipendium numeretur, ſuſtineat; qua & vniuerſam oram Flandricam tueatur, & Hiſpanorum quolibet mari nauigationem ſecuram reddat. Adhæc oſtenditur, quænam in Africam merces inuehi, quænam euehi, & quibuſnam è portubus debeant. Quodq́; longè optabilius, facilis proponitur modus, etiam Zelandis & Hollandis rebellibus probatus, tandem aliquando, poſt diuturnum & graue hoc bellum, ad exoptatam pacem perueniendi. Deinde certiſſima, omnis ſeditionis militaris, quæ vnica longi huius belli occaſio & incentiuum fuit, tollendæ, collapſæ diſciplinæ militaris reſtaurandæ, omnis mercimonij quod Europa tota ſuſcipitur, in Regium Belgium deriuandi; & æreæ monetæ ſine vllo aut Regis, aut ſubditorum grauamine, ad antiquum pretium reducendæ, remedia ſuggeruntur. Sparſim quoque aliæ multæ curioſæ ſatis quæſtiones, & earum ſolutiones interſeruntur, è quibus Hiſpanicam ſimul & Batauicam potentiam, & quidquid toto belli Belgici tempore contigit, colliges. Porro ita verè & candidè, neutri partium adulando, hæc repræſentantur,

tantur, vt nec Hiſpanorum bello hoc admiſſi errores vſquam diſſimulentur, & ſimul eorum Regi remedia nonnulla & ratio ſuggerãtur, quibus ſi auſcultet, tandem optatum belli finem, nequid quam in contrarium obnitente ſociorum Regum, Principum & Rerumpublicarum molimine & potentia, ſine vllo ærarij ſui Regij ſenſu, facili negotio conſequetur,

PELAGIVS.

SVMMVM mihi, iam abhinc biennio & ampliùs fuit tecum, clariſſime Bonauentura, coràm agendi deſideriũ, vt quæ ad bellum reſq̃ue Belgicas attinent, amicè ac ſincerè me edoceres: ſcio namque, à nemine mihi aut fideliùs, aut certiùs, tum quæ iam antè toto Belgici belli tempore contigêre, tum quæ adhuc futura imminent & exſpectantur, poſſe enarrari. etenim & ætas tua grauior, vtpote iam annos octoginta tranſgreſſa, & ſumma rei bellicæ peritia atque experientia, mihi irrefragabilis inſtructoris inſtar futura ſunt. Quis enim te potiùs, quoad omnes euentus & ſucceſſus id ipſum præſtet; vtpote qui vnà cum Duce Albano ad bellum Belgicum ex Hiſpania profectus es, & annis plus quinqua-

ginta, varijs muneribus bellicis cum laude defunctus, arma tractaſti?

BONAVENTVRA.

Hanc mihi voto deſiderioque tuo vſquequaque ſatisfaciendi occaſionem oblatam, non minùs ſanè gaudeo, quàm ipſe poſſes. etenim volupe mihi & honori futurum eſt, ad ſingula interrogata reſpondere; cum fide tamen, quantum in me erit; adeò vt nec gentis noſtræ negligentiam propugnaturus, nec hoſtis generoſitati & induſtriæ vel in minimo ſim derogaturus. hoc quippe canos & annos dedecet meos; cùm præter ſempiternam apud Deum mercedem aliud mihi iam in vita exſpectandum non reſtet, nullumque, illo vno excepto, à cuius benignis manibus vita mea omnis dependet, me timere oporteat.

PELAG. Non poſſum non ingentes de inſigni hoc tuo in me affectu tibi gratias agere. Vides namque ætatis meæ imperitiam, vt qui quartum & vigeſimum necdum tranſgreſſus ſum annum: aueo proinde, quàm fieri poteſt breuiſſimè, res Belgicas per te edoceri, vt, ſi fieri queat, vel horæ ſpatio ediſcam, quod ipſe vix quinquaginta annorum vſu edidiciſti. Et, ne te verbis fruſtraneis æquo diutiùs morer, ſcire ex te ante omnia velim, in quo potiſſimùm Dux Albanus deliquerit.

BONAVENT. Paucis verbis, multa à me tibi

petis

petis declarari: & quis ego, qui magni illius Ducis geſta factaque ſugillem, aut eius errores alijs diuulgem? imò quis, eius loco ſi fuiſſet, in terra ignota non turpiùs impegiſſet? quis, vndequaque ab hoſte cinctus & preſſus, ſemper ita ſibi in omni re fuiſſet præſens, vt non aliquando ceſpitaſſet, etiam cecidiſſet, aut à debito rationis tramite deflexiſſet?

PELAG. Non eſt quod timeas: ſolus hîc mecum es; abeſt hoſtis & æmulus, ac delator hîc nullus: ad poſtulata ergo mea reſpondeas, dubiaque mea diſſoluas, obſecro.

BONAVENT. Nullatenus id tibi negare poſſum, vt nec aliud quidquam: dicam ergo de illo apertè, quod ſentio, ſine vllo, ne quis dicta carpat, ob eaque diem mihi dicat, metu. Semper ergo mihi Dux ille viſus eſt erraſſe

Primò, in Belgicarum conditionum ac propenſionum ignorantia; quæ non paucorum, & quidem grauiſſimorum, plerumque eſſe ſolet errorum mater.

Secundò, in morum aſperitate & duritie, quæ apud Hiſpanos fortaſſe non diſplicuiſſet, apud Belgas non item. Tot annorum namque vſu experientiaque comperi, Belgas moderatam quamdam in rectoribus ſuis ac Dominis requirere affabilitatem, præuenientem ſeſeque vltrò offerentem benignitatem, facilem & beneuolum, atque ab omni verborum, animi, vul-

tuſque aſperitate & acerbitate quàm remotiſſimum acceſſum. Non ducũtur nimiâ illâ Germanorum, qualis patres decet, grauitate; vti nec nimiâ illâ Gallorum, quæ matrum eſt, affectus profuſione: verùm moderato quodam & amicabili affectu ac beneuolẽtia, qui nec effundat ſe nimiùm, nec ſubducat quaſi videri fugiens, latêre gaudens. In quo, meâ quidem ſententia, Dux errauit, dum prouincias has eodem prorſus, quo barbaros & Indos bello ſubactos, inq; ſeruitutẽ natos, modo regi debere cenſuit. Qui ſanè, non minimus eius fuit error: cùm nullam orbe toto reperire gentem ſit, minùs ſeruitutis patientem, quàm Belgas; vtpote quibus omnibus innatum eſt, mori malle, quàm fœdè & turpiter cuipiam famulari.

Tertiò, in diffidentia de Belgis, quæ in ijs viciſſim nouam de Duce diffidentiam gignebat. Hinc ſiniſtræ vtrimque pullulare ſuſpiciones, hinc alter metuere alterum, hinc quoque incredibilis animorũ alienatio, & indiſcreta naſci æmulatio, quæ omnia tũ verba, tũ facta quàm poteſt peſſimè interpretari, bonamq; intentionem in deteriorẽ commutare gaudet. Vbi tabes hæc ſemel animum occupauit, vix ei peritiſſimi medici medelam adferant: poſtquam enim ſemel diffidentia in hominũ animum irrepſit, inque intimis eius fibris radices cœpit agere, vix eam quis, niſi ſimul & vitam & animam, euel-

euellat. Quidquid enim promiſeris, quidquid donorum æmulo contuleris, imò effuderis, ſiniſtri quid moliri velle iudicaris;quoq́ue ſe affectus ampliùs & cordialiùs effundit, eo etiam magis liuida increſcit ſuſpicio, vtpote ſemper verita, ne quis ſub ſpecioſo hoc velamine lateat dolus, ne quod pretioſis hiſce lancibus, & ſapidis edulijs immixtum ſit toxicum & aconitum. adeò quidem, vt plerumque nō aliter hæc exui ac ſeponi poſſit diffidentia, quàm vel inſigni aliqua partis alterutrius oppreſſione, vel vniuerſali internecione, vel denique probroſa ab armis ceſſatione, aut pace ſatis infami.

Quartò, in nimia de ſe ipſo fiducia: quòd videlicet nihil vſq; adeò putaret arduum ac difficile, quod non ſe vel ingenij ſui acumine ac ſagacitate, vel armis ſuis victricibus, felicem ad exitum ſperaret poſſe conducere: cùm tamen conſtans ea ſit apud omnes orbe toto ſapientes viros opinio, nomen ſapientis non mereri, quiſquis ſuis in rebus vno ſuiipſius nititur iudicio, nec alienum dignatur inquirere.

Quintò, in hoſtium ſuorum contemptu & deſpicientia: atque hæc, vnica ipſorum corroborationis & incrementi fuit cauſa. Ac velut, dum quis paruum quoddam in corpore vulnus, exiguum initio morbum, pauculas in domo ſua ſcintillas loco indebito ignientes negligit; valetudinem, vitam, & fortunas denique

ſuas omnes extremum in diſcrimen conijcit: ſic ſe periculo apertiſſimo exponit is,ſuum qui hoſtem ob paruitatem deſpicit, eumq́ue interea per otium increſcere ſinit,vſque dum numero & viribus cum contemnente conferri & pariari queat. Sapientis ducis non eſt , hoſtem non curare , aut deſpicere. etenim quæ bonorum iactura,honoris amiſſio, caſtrorum,agrorum, prouinciarum , regnorum euerſio ex hoſtium ſecuta ſint contemptu , omnium gentium tum veteres , tum recentiores loquuntur hiſtoriæ.

Sextò, in prouinciæ & locorum illius ignorantia. Mirum,quàm irreparabile, varias apud gentes (vti domeſtici illarum produnt Annales)ſit è regionis,terræ,locorumq́ue patriorum ignoratione damnum conſecutum,ſempiterna plurimorum illuſtrium ac magnorum Imperatorum cum infamia ac probro. Iam liquet, nihil vſque eò Duci noſtro nocuiſſe, quàm ciuitatum & arcium Hollandicarum ac Zelandicarum ſitum , oportunitatem , munitionem, robora neſciuiſſe. Si enim ſub aduentus ſui initium , cùm ſuis primum hoſtium impetum copijs feliciter ſatis fregiſſet, primarias tam Hollandiæ , quàm Zelandiæ, vrbes maritimas înuaſiſſet;facili vniuerſas haſce prouincias negotio ad obedientiam reduxiſſet , earumq́ue manſiſſet dominus, & anno vix vno res omnis, nemine

nemine obiicere ſe vel audēte,vel valente, fuiſſet confecta,& prorſus debellatum. A quinque, aut ſummùm ſex,ciuitatibus vniuerſa ea res dependebat; quibus ille occupatis, aut certè retentis, Hollandiam & Zelandiam, quæ Leonis Belgici velut frænum ſunt ac ferreum vinculum, æternùm Regi parentem atque obſequentem reddidiſſet.

Septimò, in arrogantia & ſuperbia, quòd fuſilem ex ære ſibi Antuerpiæ ſtatuam velut victoriarum teſtem ac monumentum, erigi iuſſit. Hæc lapis fuit,ad quem omnes vicinæ prouinciæ pedem offenderunt.

Pelag. Volupe ſanè mihi eſt, vniuerſa hæc ita ſingillatim ex te audire. non poſſum autem hæc non ſummopere in tam illuſtri Imperatore ac duce mirari; idque, poſt tantam armorum ſcientiam, quam ſub Carolo V. Cæſare ſibi parare potuit.

Bonavent. Ceterùm certum eſt, Albanum primis, quos ſæculum nuperum habuit, ducibus & Imperatoribus, ſi non præſtitiſſe & præcelluiſſe, comparari tamen poſſe & conferri. Habuit enim virtutes duci neceſſarias, non paucas, &

Primò, armorum ſcientiam & peritiam incomparabilem, vt qui ſummo ſub Imperatore Carolo V. varijs in prouincijs, nuſquam non ſe virum oſtendit.

Secundò,

Secundò, in omnibus expeditionibus erat interritus, immobilis & conſtans; in audacia autem prudens: vt nihil iuris vmquam hoſti in ſuos & caſtra ſua conceſſerit; nihil quoque inconſultò, temere; aut è leuitate quadam ſit aggreſſus: numquam denique ſeſe aduerſario nudum ac feriendum præbuerit.

Tertiò, etiam hoſte procul agente, caſtra, priſcorum Romanorum ritu, ſemper vallis & aggeribus communita vndique, nec non rebus omnibus neceſſarijs inſtructiſſima habebat, nihil omittens quod quomodocumque vſui eſſe poſſet. in illis verò diſſoluendis mirè erat circumſpectus, locà ad quæ tendebat, nec non vicina opida & pagos, per exploratores antè perſpecta habens. Eamdem & in caſtris locandis adhibebat prudentiam, cùm quæ ad ſuorum tum tutelam, tum alimoniam oportuna erant, ſemper loca deligeret.

Quartò, diſciplinæ militaris diligentiſſimus erat obſeruator: quam apud eum ſi quis infregiſſet, impune non habebat, & qui vel pullum à ruſtico ſuſtuliſſet, mox furtum luebat. Hinc fiebat, vt neceſſariorũ nihil vmquam eius caſtris deeſſet, & illo cum copijs tranſeunte, ruſticorum nullus, maleficium veritus, fuga ſibi ac rebus ſuis conſuleret: imò in felicitatis parte non parua ponerent, illius copias apud ſe habere; quòd magno cum compendio, at par-

uo cum labore, iam domi diuenderent, quæ aliàs magna cum difficultate ad vrbes vicinas conuehere deberent.

Quintò, in ſuis ad altiora munia euehendis, non tam generis nobilitatem ac ſplendorem, aut commendantium amicorum merita interuentionemque, quàm vnicam ſpectabat virtutem, & cuiuſq; promerita; etiam infimos quoſque, & genere obſcuriſſimos ad Centurionum, Chiliarcharum, Legatorum caſtrenſium (quos vulgò *Maeſtros del campo* vocitamus) dignitatem euehere ſolitus, cùm eam virtute & fortitudine iam commeruiſſent. Addebat hoc animum militi, cùm videret etiam ſibi ignobili & gregario, per virtutem & robur, aditum ad eminentiſſima in caſtris munia patere, ſeque pro virtute præmiandum; atque adeò in oculis ſe certare eius, qui nullum facinus abire ſinebat irremuneratum. Hinc nata hæc illius axiomata & apophthegmata: Si, vt oportet, caſtigaris delinquentem, præmio affeceris bene meritum; fortiſſimis caſtra tua viris redundabunt. Ruſticis, etiam in hoſtili agro, ſi parcas, ſemper de commeatu tuis abunde erit proſpectum. Menſtrua militi ſi numeres ſtipendia, in omnibus eum habebis obſequentiſſimum; nec vſquam ei tunc parce delinquenti. at caſtigare, & quod debes non exſoluere, nec remunerari; non hominum eſt, ſed belluinum & barbarum.

Sextò,

Sextò, ad corruptelas munerum erat inuictiſſimus, multò minùs cedens auro, quàm marinis fluctibus cautes; neque ipſe ſolùm ab omni eorum acceptione erat quàm remotiſſimus, ſed & omnium ea accipientium hoſtis: hinc ſuo eos arcebat contubernio, quos illis norat illaqueari ſolitos. Regi quoque ſuo fidelem vbique ſe præſtitit, nuſquam ſibi in eius cauſa parcens.

Septimò, conſilia ſua & cogitata mentis tam alto premebat ſilentio, vt ſæpè antè res confecta appareret, quàm cœpta aut incipienda ſciretur. Vidiſſes in viro cogitationes profundas, verba rariſſima, & mirã in omnibus ſibi fideiq́ue ſuæ concreditis taciturnitatem & ſilentium: vt ſubinde, nec bellico imperio, nec Regum conſilijs, nec rerum magnarum executioni, eum diceret admouendum qui linguæ neſciret imperare. adhæc numquam ignoſcendum in viris delictum eſſe, tacere nõ poſſe; ad omnia eũ munia, & præſertim caſtrenſia, ineptum cenſens, qui linguã non poſſet moderari. Hæ ſunt primariæ, quas in ipſo notaui, virtutes, quas ea quæ cõmemoraui vitia nonnihil inobſcurant, ne dicã imminuunt. Sed noris oportet, vix vllum iam inde ab orbe condito, quantũuis magnũ, ducẽ fuiſſe, in quo non ſemper ij quibuſcum egit, aliqua deſiderarint, & nõ paucos, magnas inter virtutes, defectus obſeruarint.

PELAG.

PELAG. Summopere gaudeo hæc ex te audiiſſe, quæ ſuo mihi tempore etiam vſui futura ſunt, vt horum quædam imitari, alia ſtudeam euitare. Porro, quid de Magno Commendatore Ludouico Requeſencio tibi videtur?

BONAVENT. De hoc, quòd quàm breuiſſimo tempore ſummæ rerũ præfuerit, pauca dicenda ſunt: hunc tamen omnes paſſim, vt virum bonum, Dei timentem, atque in omnibus ſincerè, ſine fuco & vllo humano reſpectu procedentem ſuſpexere. Quod enim animo ſentiebat, hoc lingua promebat: neminem quoque circumueniebat, ſed aiens aiebat, negans negabat. Omnium adhæc virtutum cultor erat ac fautor; ſupra modum affabilis, nulli loquenti aurem non accommodans, & ad audita quàm humaniſſimè reſpondens, bonis item deſideriis plenus. Qui ſi maiorẽ in aduerſis conſtantiam, & infractum animi robur, æmulorum quoque, detractorum, ac maleuolorum, qui illum cùm in Hiſpania apud Regem, tum in hiſce imperio ſuo concreditis prouincijs malignè traducere ſatagebant, contemptum maiorem prætuliſſet; næ ille inter optimos atque illuſtriſſimos, quos vmquam habuit Belgium, Gubernatores numerari potuiſſet. At præprôpera & inuida Belgio mors, omnes eius præclaros conceptus & molimina ſubuertit.

PELAG. Quid autem de Ioanne Auſtriaco cenſes?

cenſes? quod ducum,qui ſub eo militarunt,de illo iudicium?

BONAVENT. Nulla dotes eius verba ſatis queunt exprimere: neſcio enim, num magno celebrique Imperatore digna virtus vlla ei defuerit. Animoſitate enim præſtabat quàm qui maximè, vti & munificentia & humanitate. laborum quoque erat tolerantiſſimus, adhæc prouidus,circumſpectus,gnauus,impiger, nullius occaſionis negligens,at in omnē excubans; conſiliorum quoque deliberatorumq́; ſeruantiſſimus,in promiſſis fidus,eloquentiâ præſtās, ingenio ſimul & memoriâ magnus (quæ duo rarò in vno ſimul reperias) in expeditionibus ſuſcipiendis fortunatus; conſulta antè, quàm executioni mandaret, maturè examinans, & omnem in partem verſans;in illis autem peragendis fortis,& infractus. Conſulentes alios haud inuitus audiebat, alienumq́ue conſilium melius,ſuo poſtpoſito, ſequi non pudebat. Militem fortem non ſecùs ac fratrem complectebatur: hinc nulla eius bene facta indotata ſinebat. Diſciplinam autem militarem legeſq́ue caſtrenſes exactiſſimè ſeruabat, benemeritos præmians, & in delinquentes animaduertens; ita vt ſub illo nec virtus vlla indonata,nec crimen eſſet impune. In bellis denique indefeſſus erat & martialis, at extra arma placidus,& in contubernio iouialis.

Nihil autem in eo culpo, quàm quòd, dum
imùm Belgij gubernacula capeſſit, Pacifi-
tioni Gandenſi ſubſcripſit, ab Eccleſiaſticis
ibuſdam viris ad illi ſubſcribendum indu-
us. Factum hinc, vt, fortiſſimo milite aliór-
niam ablegato, nudum ſe & inermem ar-
tis hoſtibus quodammodo expoſuerit. In
cùm non multò pòſt ſe peccaſſe videret,
uxellâ & Mechliniâ fugere coactus, quò vi-
onſuleret, inſigni aſtu & arte, per ſpeciem
ituendæ venationis egreſſus, in Namur-
ſem arcem, vnicũ vitæ tuendæ præſidium,
ſubduxit, & amandatum extra Belgium
tem reuocare compulſus fuit. Video eum
terea, ob confictam ab æmulis calumniam,
apud Regem fratrem tamquam Belgico
ans imperio inſimulabatur, plus æquo ani-
n deieciſſe. quâ cùm nonnullos, ad ſiniſtrè
ſentiendum, permotos vidiſſet, mor-
contraxit, qui eum haud multò pòſt, in-
ibili & irreparabili orbis Chriſtiani cum
no, in florenti ætate ſuſtulit.

ELAG. Inauditum id hactenus mihi fuit;
eo proinde rei veritatem ex te, ſimul &
ii huius Imperatoris virtutes ac dotes au-
e; adhæc, quàm peſtilentes & noxij ſint
gum ac Principum aulis detractores, &
e virtutis ac gloriæ corroſores; quàm de-
, apud nullum non Principem, vel nu-

dum arrogati imperij nomen ſit odioſum, & variarum ſuſpicionū ſeminarium; atque adeò, non tam oculum ad rei deforis accidentis contactum indolere, ſeſeque contrahere, quàm cor Regis ad minimam regni ab alio inuadendi ſuſpicionem. hæc etenim, vtcumque parua, vtcumque caſſa & falſa, ſemper aliquam in eo diffidentiam generat, & plagam infert: è qua deinde innumera ſequuntur mala, quæ extremam florentiſſimis etiam regnis perniciem attulerunt. At quid de Duce Parmenſi, qui potiſſimam Belgij partem Regis ad imperium reduxit, & ſub quo variis ipſe muneribus caſtrenſibus perfunctus es, ſentis?

Bonavent. Multum Parmenſi debere me fateor, non tam ob accepta ab eo beneficia, quàm ob inſignes & heroicas quæ in eo eluxere virtutes; tum verò ob eam, quæ illius operâ & induſtriâ, Regis noſtri imperio facta eſt, nemini non notiſſimam, acceſſionem: vt eum primariis qui orbe toto, & omni ætate extitere, ducibus meritò cenſeam annumerandum & comparandum; præſertim, ſi locorum Belgicorum, illo gubernacula capeſſente, ſtatum, munitionem, hoſtium multitudinem; Regum, Principum, ac Rerumpublicarum exterarum auxilia, hoſtem tum milite, tum auro iuuantium, conſideremus; & quòd in Belgium primùm veniens, præter Luxemburgenſem & Namur-

ſamurcenſem agros, vix locum haberet, cui
itò militem concrederet. Prætereo, vno eum
empore iuſſum à Rege fuiſſe, in Gallia ſimul
Belgio bellum gerere; & non rarò tanto rei
ummariæ cum defectu, vix vt quiſquam cre-
it, ac non ſolùm annuos ſuos prouentus ſol-
endo militi inſumpſerit, verùm & paternas
oſſeſſiones, ære alieno intolerabili grauatas
filium tranſmiſerit. Illuſtria illius facinora
bi quà patet notiora ſunt, quàm vt referri
nſcribiq́ue opus habeant.
Nihil in eo deſideraſſes, quod quis in ma-
o illuſtrique Imperatore. In penè omnibus
mque expeditionibus fuit felix, munificus
obuios, humanus etiam in minimos, pru-
ns, ſagax, ſollers quàm qui maximè; ad cle-
entiam propenſus, in periculis intrepidus, in
æ tamen nec ſe, nec ſuos, temerè & incon-
tò coniiciebat; in omnibus agendis cautus
circumſpectus, & exigente neceſſitate inter-
is & infractus. regiam quamdam in cunctis
eribus, in menſa, aula, ſupellectile, familia,
nitibus, munerum erogatione magnificen-
n ac generoſitatem ſpirabat. nullus eum
gabat labor, nulla deiiciebant pericula:
c vidiſſes in aduerſis patientem & ſperan-
meliora, in bonorum iactura conſtantem;
elut ſenſus expertem. De generoſitate
d dicam? vt etiam morti iam proximus,

imò mortuo quàm viuo ſimilior, nouam in Gallos expeditionem Rege iubente moturus, equum conſcenderit. Demùm in deliberatis, iam antè maturè excuſſis, exequendis fuit immobilis, in priuata verò conuerſatione ſubtiliter acuteque inuentis præſtans; nullum denique nationum agnoſcebat diſcrimen. Inter hæc tamen, fuere nonnulli, qui ſuæ gentis hominibus plus nimio eum credidiſſe cenſeant; & ob falſas de luxata nonnihil illius in Regem fide, in Hiſpaniam miſſas delationes & calumnias, plùs quàm par erat ſe deieciſſe. atque hinc eum, contractâ tabe, mortem ſibi acceleraſſe, communis multorum eſt opinio.

PELAG. Recreant hæc me, & in magni huius Alexandri virtutum geſtorumque admirationem rapiunt; ſimul & ſtomachum mihi mouent, cùm tantum virulentis illis ac perfidis ſuſurronibus, in inuictos illos Heroas, quos nulla frangere, aut de ſtatu mentis deiicere potuerũt arma, nec vis hoſtilis, iuris eſſe video. At Archiducem ERNESTVM quem fuiſſe dicis?

BONAVENT. Meritò hîc cum Poëta exclamẽ:

Oſtendent terris hunc tantùm fata, neq; vltrà
Eſſe ſinent.
Heu pietas, heu priſca fides!

Indignæ ſanè prouinciæ Belgicæ fuiſſe videntur, quę tanto bono ac viro diutiùs fruerentur. Erat enim in moribus maturus, in conſiliis ſolidus,

idus, in verbis & operibus ſerius, in promiſſis
idus; virtutum omnium, & pietatis inprimis,
ultor; orationi mirè deditus, vitæ integer,ab
mni mulierum familiaritate alienus;in verbis
reuis quidem,ſed profundus;iuratus menda-
j hoſtis;adulatores,ſuſurrones & detractores
ne peiùs & angue deteſtans; diuiniſſimi Al-
ris Sacramenti cultor & venerator aſſiduus;
clientes, fidos tamen & probatos,effuſus &
opè prodigus,nullum obſequium virtutem-
e indonatum paſſus;in pacē denique quàm
llum propenſior, hoc tamen non minùs ſe-
lò curabat atque illam. Multa quidem ad
lgij bonum ſalutemq́ue ſpectantia exequi
creuerat vtiliter; ſed, dum commodam ad
lem efficienda oportunitatem præſtolatur,
us eum è vitæ ſtatione euocans,bene cœpta
umpit,vt ei pro virtutum merito coronam,
eatæ æternitatis lauream apud ſuperos pa-
et, illius in locum Magnum ALBERTVM,qui
Fontanum Comitem res Belgicas,primò
lienas, dein vt proprias,curaret ac regeret,
ecturus.

E L A G. Deplorandum ſanè ac miſerum,
na non diu ſtare,ſedilicò intercidere;quaſi
agnitudo & diuturnitas ſimul ſtabulare &
e neſcirent.De Fontano ergo Comite ec-
videtur?

ONAVENT.Fuit is haud dubiè inter omnes

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Principes & Magnates,longè feliciſſimus:breue namque imperium benè geſtum,omnes benè de eo ſentire fecit.Generoſus erat vt pauci, & fortunatior quàm vulgò militares ſolent;infractus & interritus, nullas difficultatum aut diſcriminum remoras exhorrens, periculaque tam intrepidè deuorans,quàm alius pultes ſacharatas. alloquio acceſſuq́;erat facilis, in aliis audiendis comis ac blandus; in tentanda fortuna effuſior,quàm retractior;in aggrediendo audax,in vrgendo promouendoque audacior. Regi ſuo fidelem per omnia operam præſtitit. In reos ſine vllo perſonarum diſcrimine, pro delicti grauitate, animaduertebat, tam in caſtris,quàm ciuitatibus, tam domi quàm foris, exactiſſimè diſciplinam iubens ſeruari.Quòd autem feliciter ſatis habenas Belgicas ſit moderatus, hinc bonam apud omnes Europæos Principes de ſe opinionem concitauit,& optata pauculorum annorum felicitas magni illi & fortunati ducis nomen orbe toto peperit.Hæc ſunt, quæ mihi in præſens de Comite illo dicenda occurrunt: credo equidem, ſi diutiùs præfuiſſet, non benigniùs illi à peſtilentibus æmulorum linguis futurum, quàm fuerat ſuperioribus, & in eadem, qua illi, amaritudine & luctu eum vitam terminaturum fuiſſe. Hæc namq;ordinaria, & penè communis,omnium Rectorum & Imperatorum eſt merces.

Pe-

PELAG. De ALBERTO Archiduce, qui per
uptias Belgicarum prouinciarum Dominus
c Princeps factus eſt, quid opinaris?

BONAVENT. Non ſunt hæc huiuſmodi, vt
ibus ea verbis tibi queam exponere: qui enim
Magni illius ALBERTI virtutes enarrare tentet,
maris quà profundiſſimum eſt, fundum bo-
de explorare contendat; cùm nulla eſſet vir-
us, quæ non in Principis illius pectore ſedem
biſtabilem delegiſſet. Etenim ſingularis illius
rat caſtimonia, ne vel indecentius in quopiam
erbum ferens; ſui, ac ſuorum omnium, cuſtos
rat integerrimus, & iuratiſſimus omnis fœdi-
atis hoſtis. Liberalitas eius, maximè in res pias
t pauperes, tanta, vt centena per annos ſingu-
os millia in illas erogaret. Piam in Deum di-
inaque mentem nullus exprimat calamus,
ingua nulla; quâ etiam Regibus ac Principi-
us omnibus vt fax præluceat: quotidie enim
nultas orationi horas impendebat, etiam tum
ùm in caſtris ageret; ſacrificio quoque Miſſæ
ngulis diebus intererat, cùm valetudo per-
nittebat. adhæc Virginis-Matris cultor erat
ndefeſſus, illius nomini dicata loca & oratoria
um precibus ſuis, tum regiis donariis hono-
ans; nulla penè vt eſſet ædes atque altare,
uam, in Matris ſuæ gratiam, ſingulari mira-
ulorum prærogatiua honorabat Deus, quam
on ſuis ALBERTVS muneribus honoraret. er-

ga ſanctiſſimum denique Euchariſtiæ Sacramentũ ita afficiebatur, vt, quoties illud geſtans ſacerdos ei per viam occurreret, ſemper illum, ad infirmorũ etiam domos, ſequeretur; in quo magni illius RVDOLPHI Auſtriaci, qui ob delatos ſacræ huic hoſtiæ honores, primum inclytæ & perilluſtris Auſtriacæ domus potentiæ fundamentum poſuit, ſuper quod duodecim continua ſerie Imperatores (vt innumeros taceam Reges ac Principes) inædificati, terrarum orbem gloria & triumphis repleuerunt, exemplum eſt ſecutus.

Poteſt, præter hæc, non ſine ratione, omnium ſuæ ætatis Principum ſapientiſſimus nominari, vt qui vniuerſos Conſiliarios ſuos acumine, maturitate, prudentia, ingenij dexteritate longo interuallo præcurreret; quæ pôſt futura erant, eminus præuidens & ſubodorans, quin etiam neceſſaria, in tempore, priuſquam eſſet ſeriùs, remedia obiiciens. In verbis ita erat breuis, vt tamen nec neceſſariorum aliquod omitteret, nec fruſtra vllum proferret, vtpote ſententiarum vberior quàm verborum. Memoriæ ita tenacis, nihil vt illum fugeret; & ad triginta, etiam quadraginta, maximi momenti poſtulata, eodẽ tempore propoſita, ſingillatim eo prorſus quo petita erant ordine, nonnumquam reſponderit. In conferendis dignitatibus tam ciuilibus, quàm Eccleſiaſticis, ad ſtuporem vſque

pru-

rudens, &,quod rariſſimum, ſupra modum
elix. Virtutum omnium vti cultor erat, ita fuit
c admirator, & quos virtute quapiam noſſet
minere, eos pro ratione ſtatus euehere ante
lios ſtudebat. Iudicij adeò perſpicacis & lyn-
ei, vt vel ſemel viſum hominē intus & in cute
oſſet, tamquam ſi decennium illo familiariter
ſet vſus. Innata ei licèt eſſet Regia vultus &
erborum grauitas, comis tamen in primis erat
: facilis; & quos ab emicante maieſtate veluti
deratos & conſternatos cernebat, ſuo ipſe vl-
o alloquio recreabat, ac velut ſibi reddebat.
n promiſſis erat conſtans, neminem fallens,
hil cuipiam quod non præſtaret, addicens.
ngruente deſubitò difficultate nequidquam
: ſede mentis mouebatur; ſed quæ facere de-
euerat, intrepidè perurgebat. incidentia pe-
cula, inopinatum damnum, graues aliorum
inas, & arma intentata, non ſecùs deſpecta-
it, quàm ſi leoninum illi, non hominis, cor
iſſet. Nihil vt fuerit vmquam, quod illum
t ab addicta fide, aut verbo dato, aut eo quod
tioni foret conſentaneum, dimouerit; quòd
ius conſtantia & mens eſſet immobilis, &
pem quis ante, quàm ratione nitentem illius
imum, de loco mouiſſet. Hoc perſæpè ei in
aximi momenti rebus vſu veniſſe vidimus,
iarum etiam felix & optatus fuit exitus: ma-
vt vno illius verbo, & nuda ſpōſione, quàm

 vali-

validiſſimo propugnaculo niti quis poſſet.

Vultus illi ſemper ad placidam lenitatem, ad iracundiam,feritatem aut toruitatem numquam compoſitus.ſic & verba ſemper æquabilia, matura, & in rebus aliunde incidentibus, lætis, triſtibus, paruis iuxtà ac magnis, ſolita temperie referta fluebant; ſemper vt ſui eſſet ſimilis, nec verba, nec colorem ſubitis in caſibus mutaret,vultumúe contraheret,ac ſi omnis ſenſus fuiſſet expers.In ſermone ita ſedatus apparebat & compoſitus,quaſi verba octiduo antè eſſet præmeditatus;vnde fiebat,vt & nullum proferret non neceſſarium,& neceſſariorum nullum prætermitteret. Omnia denique illius tum dicta, tum facta, ex arte compoſita dixiſſes;quibus,niſi omnem ſenſum illorum & artem peruertere velles,nihil addi, demi nihil debere aut poſſe videbatur.

A mendacio ita erat alienus, numquam vt illud protuliſſe auditus ſit,& Principis eſſe diceret longè ſupra omne mendacium eminere; ipſum,euidens animi timidioris,etiam perfidi, ac fallere cupientis, (quod Principis magnitudine nimis quàm indignum eſt) ſignum eſſe exiſtimans. hinc vniuerſa eius verba ab omni erant mendacio fucóque aliena, at ſincera,& cum eo quod pectore claudebat, mirè colludentia.

Nemo illum, aut ob proſpera plus æquo gau-

gaudentem, aut ob aduerſa vultu deiectiorem vidit; nemo quoque vlli præterita præſentiaq́; exprobrantem beneficia audiuit. In morbis omnibus (quos habuit multiplices) tantā prætulit conſtantiam, vt ſupra hominem ea eſſe videretur: hinc eum in torminibus aut cruciatibus nemo audiuit queritātem, nemo vultum ſolito vidit contractiorem, nemo oculos dolorem teſtantes, nemo frontem rugatam, nemo os contortum, nemo colorem natiuum immutatum, aut vultum præ pallore luridum, ne quidem in ſupremo vitæ articulo, cùm iam intaminatum in ſummi Iudicis manus ſpiritum eſſet emiſſurus.

In bellis porro, media inter arma ita agebat interritus, & in caſtris vrbiumq́; obſidiis adeò ſecurus, tamquam ſi per amœniſſimum domi hortum ſatellite multiplici cinctus obambulaſſet; centuplo plus animi præferens, quàm corporis vires paterentur. tam quoque intrepidus vera inter arma, eorumque diſcrimina verſabatur, quàm domi aliquis inter picta in aulæis bella & maris tempeſtates, nullum caſum aut inexſpectatò incidens periculum extimeſcens; tamquam ſi vitæ diſpenſator Deus aliunde incurrentium malorum eum ſecurum eſſe iuſſiſſet, & ipſe plures Bruxellæ in arca recluſas habuiſſet vitas, quas, vnâ ſub armis amiſſâ, redux ex ordine reaſſumere poſſet. Si vidiſ-

vidiſſes equo inſidentem, de priſcis aliquem heroibus (adeò ſcitè & decorè eum moderabatur) videre te putaſſes: &,quia ſcientiarum omnium,ac Matheſeos inprimis, gnarus erat in paucis, hinc munitionibus caſtrenſibus coràm inſpiciendis, tum veris, tum vmbraticis, ſummopere capiebatur. Ne verò te diutiùs verbis detineam, ita vniuerſa illius vitæ ratio, adinſtar horologij contemperata erat,vt etiam in cibo,potu,ſomno, omnibuſque homini neceſſariis exercitiis eo nemo poſſet eſſe moderatior, & magis ad normam compoſitus: vt omnis illius vita portentum eſſe potiùs, quàm hominis vita videretur; ſimul & omnium virtutum prototypon,ad quam non Reges ſolùm & Principes, ſed & Religioſi, qui ſe à rerum mundanarum turbis & ſtrepitu Dei cauſâ ſequeſtrarunt,vitã componant ſuam.Ita quippe ſeruiebat Deo & virtutibus, tamquam ſi non aliud totâ vitâ feciſſet;ita omnibus prouinciarum ſuarum commodis & neceſſitatibus conſulebat, ac ſi nullis præterea rebus intendiſſet.

Quantus omnium ſæculi huius magnitudinum atque honorum fuerit cõtemptor,tum liquidò teſtatus eſt, cùm oblatum ſecundò ab Electoribus Imperium,antè quàm & frater illius MATTHIAS, & FERDINANDVS ad id aſſumerentur,repudiauit. Quàm enim paucos reperire eſt,qui oblatos ſibi vel faſces,vel ſceptra,

&

diademata generosè reiecerunt! quàm pauetiam eorum qui omnem ſæculi faſtum & ompam peroſi vni Deo ſeruire ſe velle aiunt, blimiores gradus ſubterfugiunt, cùm ad eos apeſſendos, non dico compelluntur, ſed tanùm deliguntur aut inuitantur!

Pelag. Poſtrema hæc longè me, quàm priora, magis recrearunt. Sed quid tandem Belgio huic fiet? quouſque omnes ſuos Rex noſter theſauros illi iuuando inſumet? quamdiu fertiles auri meſſes, quas illi quotannis profert India, vni huic fruſtra impendet? Supra bis centum & quadragenos auri milliones bello Belgico Reges noſtri inſumpſere; &, cùm ante id vix vllæ in Belgica eſſent opes, iam paſſim prouinciæ ſingulæ auro & argento abundāt. crediderim noſtris omne, quà patet, Belgium ducatis propè poſſe conſterni; & interim Hiſpaniâ totâ aurum & argentū iam exulat, illiuſq; in locum ærea de Belgicis cacabis procuſa pecunia ſucceſſit: ſæpè vt putarim, ſatius & conſultius facturum Regem noſtrū, ſi haſce prouincias repudiando deſereret, quàm vniuerſum theſaurum illis tam irrito euentu prodigè impenderet. Hac ille ſibi pecunia vniuerſæ Africæ imperium haud ægrè paraſſet, & ſparſos per Indiam regulos Hiſpanico ſceptro vectigales feciſſet. Quod verò maximè deplorandum, nondum belli finis, nondū prouincia aliqua

aliqua de hoſtilibus Regi acceſſit. hodie enim Regij vrbem aliquam occupant,cras aliam rebelles,in orbem velut vices alternando;& poſt tot annos eodem res manet in ſtatu, nulla notabilis obtinetur victoria. Itaque non ſolius Hiſpaniæ, ſed & omnium ei ſubiectorum regnorum, exhauriuntur opes,incolæ,potentia, nerui; idque irrito ſemper conatu, & orbis totius cum exploſione, cùm vniuerſam cum ſuis opibus & regnis per orbem ſparſis Hiſpaniam, duabus tribuſúe prouinciis,& paruis quidem, ſexaginta propè annis iugum imponere non potuiſſe videt.

BONAVENT. Erras, mi Pelagi.erras,& quidem grauiſſimè, dum Belgicas haſce prouincias tam parui facis. ſed ignoſcendus error,illas ignoranti. Etenim non ſemel, ſed ſæpiùs,non vltimos gentis noſtræ proceres & nobiles, qui Belgium frequentarant,audiui,dicentes,ſi ſibi aut Hiſpaniæ,aut Belgij poſſidendi optionem regnorum dator faceret Deus, illam huic ſe poſtpoſituros. Nec id tute miraberis,ſi vniuerſum Belgicarum prouinciarũ corpus iunctum conſideres. An Murciæ,Valentiæ,Cantabriæ, Aragoniæ, aut alteri cuipiam Hiſpaniæ regno Belgium par exiſtimas? Plures ſanè id ambitu ſuo,non adeò magno,elegantes,magnas & copioſas vrbes complectitur,quàm vniuerſa Hiſpania ſimul & Luſitania,quàm etiam tota aut Italia,

Italia, aut Gallia, aut Germania, imò plures quàm iunctim Italia & Gallia. Illius, & ciuitatum eius, ea eſt munitio & potentia, nullum vt in orbe regnum habeat munitiores. Agrorum & nemorum amœnitas, eorumque diuerſus aſpectus, nullo ſatis exprimi calamo, nec verbis poteſt. Ea quoque maris, ac fluuiorum, quibus paſſim ceu venis corpus hoc Belgicum interſecatur, eſt oportunitas, vt nulla ei quoad hoc regna paria ſis viſurus.

Terræ totius is eſt prouentus & vectigal, vt, ſi vni vniuerſa Principi parêret, & Batauicarum quæ modò eſt forma regeretur, quindenos auri milliones & amplius in annos ſingulos ei penderet. Imò libelli cujuſdam, anno ſuperioris ſæculi nonageſimo Amſterodami euulgati, auctor ſcribere non eſt veritus, è ſeptemdecim hiſce prouinciis quotannis centum & quinquaginta florenorum milliones facili redigi negotio poſſe, ſi Primò, immobilia; Secundò, eſca omnis & potus, vſuque conſumptibilia; Tertiò, inuectæ euectæque merces, nonniſi mediocri & moderato tributo grauarentur. Quod ille quidem ad oculum oſtendere ſe poſſe putat, & de facto conatur; at ego id aſſerere nec velim, nec auſim: quòd æquo maior ea argenti vis videatur; tametſi auctor eam nullo negotio ſubducat. Nam ſi vel ſolam cereuiſiariam cõſumptionem conſideres, com-

comperies hiſce in terris quotannis pluſquam quinquaginta ſupra centum vaſorum cereuiſiæ millia bibi & conſumi. ſingulis tam patriæ quàm externæ cereuiſiæ vaſis indiſcriminatim binûm florenorum grauamen imponatur, denos florenorum milliones annuè hinc rediges. Tranſitum deinde ad vinum fac, & videbis pluſquam tricena Rhenani, Gallici etiam plura, Hiſpanienſis vini minimum quina vaſorum millia in Belgium aduehi. ſingula pocula maiora quinque graua ſtuferis, & quatuor facilè florenûm milliones reperies. Si in potu hoc grauamen toleretur, non ſunt ab eo frumentum quodlibet, caro, butyrum, caſeus, piſces, lignum, ceſpites, aromata, ſacharum, rubia, ſal, oleum, acetum, lupulus, alumen, ferrum, plumbum, ſtannum, æs, hydrargyrum, gallæ, plumbago, ſulphur, minium, rubrica, ſalpetræ, aliaque terris effodi ſolita; ſaxa, muſcæ Indicæ colori firmādo accommodæ, tabacum, ſmegma, & quidquid ad hominis veſtes & ornatum quoquo modo neceſſarium eſt aut vtile, nec non reliqua quæ corpore conſumuntur, excipienda. & ſola conſumptibilia annis ſingulis quadragenorum millionum prouentum dare poſſe ad oculum videbis. Nec minor elatarum illatarumque mercium ſua per vectigalia erit prouentus. His bonorum immobilium ac domorum, & ſingulis hominum capitibus impoſitum

tum tributum adde; & incredibilem inde pecuniam, & ſupra centum florenorum milliones certi prouentus conficies.

Belgis porro ad victum & vſum neceſſaria, præter ſalem, oleum, vinum, domi omnia naſcuntur. nullum tamen reperias regnum, quod plura, aut magis varia, habeat vina; etenim Hiſpanienſe, Germanicum & Gallicum, tam in Belgio redundat, quàm in terris vbi natum, & ſub torculari gemuit. Ipſius quoque flumina ita piſculeta ſunt, & omnigenis piſcibus abundant, vt hinc quaquauerſum ad exteros euehantur. Veruecina & bubula mirè hîc ſapit; vti & auium tam altilium, quàm ſilueſtrium genus omne, quarum maxima hîc eſt vis. butyri denique & caſei ea eſt copiá, vt butyro, caſeo & lacti propè tellus omnis innatet, & nonnemo nón ſit veritus dicere, tantùm vnicã Hollandiam ſuis dare lactis, quantũ ſuis Gallia vniuerſa vini. Lineo Belgium panno ita abundat, vt vniuerſum propè orbem eius faciat participem; vti & lanei, & aulæorũ ſcitè textorum, quæ per omnia Europæ regna ac prouincias, etiam Turcarum imperium, & vſque in Sinas & Iaponios vltimos, Africam item & Aſiam, & alio ſub ſole calentem Americã auehuntur. Pictores habet & arte præſtãtiſſimos, & numero plurimos, vt vnica Antuerpia, vrbs non adeò ampla, plures pingendi artifices alat,

quàm vniuerſa ſimul Germania, Gallia, Italia, Hiſpania. Quæ verò hîc fiunt opificia mechanica, opera & inſtrumenta, omnia terrarum exterarum opera elegantiâ & arte ſuperant. Incolas videbis linguarum peregrinarũ, etiam diuerſarum, ita peritos, vt in alienone quàm materno idiomate verſatiores ſint addubites; & non rarò, etiam mulieres, quinque diuerſis linguis loquantur; paucos quoque reperias, qui non ſaltem binas ternaſúe calleant.

In ſtudia & litteras naturâ propendent, & laborem eorum quàm aliæ nonnullæ gentes, ferunt faciliùs: quodq́ue longè pulcherrimum, nulli non arti ſcientiæúe ſeſe applicant, Iuriſprudentiæ, Theologiæ, Philoſophiæ, Matheſi, litteris humanioribus. Linguarum Græcæ, Hebraicæ & aliarum externarum, quibus doctrina traditur, cognitione, & imprimis Latinæ, ita excellunt, vt hanc quis iis natiuam exiſtimet: Latinè autem dum ſcribunt, eam ſpirant elegantiam, vt ſtupori ſint omnibus, adeoq; nulla aut ars eſt, aut ſcientia, quam ignorent. Innatum quoque illis dicas, cum exteris omnibus ſine difficultate, faſtidio & diſſenſione conuerſari, illorum genio ac moribus quàm ſcitiſſimè ſe attemperando. Iouiales vt plurimum ſunt, in amicitia fidi, colore vultus eleganti, nec contemnendo; indole, complexione & ſtaturâ bonâ; robuſto, vegeto, & bene compoſito corpore.

re. Quid de deteriore feminarum ſexu dicam? acupingunt propè omnes, & in omni panni genere;in cultu & nitore corporis,domuſque ſupellectile, ad ſtuporem, ne dicam ſuperſtitionem, nitidæ; quodque mirere magis, non minùs ſolerter & induſtriè omnia mercimoniorum genera tractant,quàm viri.

Marítimæ & naualis rei cognitione quæ Belgicam gens ſuperet? iam orbem terræ enauigaſſe,apud eos ludus eſt. Qui vbiuis gentium, in exercitibus robore & audacia præſtant,Belgas eſſe comperies. Wallonicus peditatus audacia, generoſitate, conſtantia, & omni quæ militem decet dote, inter omnes gentes fert primas. Equitatu quoque valent & præſtant Belgæ omnes,at maximè Geldri, Campinienſes,Tranſmóſani, & illis vicini. In arcibus vrbibuſque communiendis nullos eis habebis pares,vti nec in operibus naualibus,maritimis, & aquaticis. In inueniendo indagandoque videbis ſolertes, in exequendo conſtantes & nauos, mille per artes & vias ad præfixum ſibi ſcopum peruenire conantes.

Quæ cùm ita ſint, mirum ſanè non eſt,tantum Belgio ſuo aut recuperando,aut tuendo, Regem auri inſumpſiſſe. quid enim ducenti ſunt & quadraginta auri milliones in ſexagenos quibus Belgicum durauit bellum, annos diſpertiti? quatuor pro annis ſingulis? aduerſa-

rios certè,quotannis nō pauciores,tam è comeſtibilibus prouentibus & vectigalibus, quàm accepto à Gallis,Anglis,Venetis,& Proteſtantibus Germaniæ Principibus, auro redactos, inſumpſiſſe comperiemus.Imò,nō ita pridem Gallicum quoddam ſcriptum, ſub nomine, *Aduis d'vn Theologien ſans paſſion*,prodiit, cuius auctor vt certum aſſeuerat, Regem qui nunc eſt Galliæ Ludouicum XIII. pauculis annis bello quod aduerſus regni ſui rebelles Hugonottas ſuſcepit, ſupra ducentos milliones impendiſſe; adhæc,ſeptem vno eodemque tempore exercitus ſtipendiaſſe, duos terreſtres in Gallia,vnum mari, quartū aduerſus Genuenſes,quintum in Valle Tellina,ſextum in Batauia, ſeptimū denique ſub Mansfeldij ducatu; vt tamen auxiliares Palatino aliiſq; Germaniæ Proceribus, Cæſari aduerſantibus, & Danorum Regi ſubmiſſas copias, iis non comprehendat. Proinde mirari non debes, ſexaginta annorum bello, aduerſus potentiſſimos Europæ totius Reges & Principes, Batauis ſub ſignis ſuſcepto, vltra ducenos & quadraginta milliones tum terra, tum mari Hiſpanum inſumpſiſſe. potiùs mirari, eum in omnibus hiſce bellis, tam variis tamque potentibus inimicis in partem venientibus,tam paruam impenſam feciſſe: cùm Regis è pecunia annuè ſubmiſſa,plus in emeritos officiales,ſtipendio-

pendio-

endiorum auctoramenta, Reformatos mini-
tros,ſumptuum tolerandorum ſubſidia(*adiu-*
as de coſta vocant)aliaſq; non neceſſarias im-
enſas,quàm in defacto pugnantes & meren-
es milites quotannis ſit inſumptum.

Pelag. Quid audio? propè ſum vt mentem
c conceptum de Belgio iudicium mutem.
Numquam enim mihi hæc in mentem, ne ad
ures quidem venerunt.

Bonavent. Vix mediam eorum quæ præ-
ns apud eos vidi, partem tibi commemoro.
Quod regnum aut prouincia, ſexaginta pro-
è annis inteſtinum & ciuile bellum ferat? &
ùm ſumma illius moles penè ſemper Braban-
æ,Gelriæ ac Flandriæ incubuerit; illas tamē
inſpicias,ita opulentas & feraces videbis,ac
hoſtem nullum , exercitus nullos ſenſiſſent.
ncendio integri abſumantur pagi,& quidem
illenarum familiarum, anno,vel certè dimi-
o, vix elapſo, ita videbis omnia inſtaurata,
ullum vt deflagrationis appareat veſtigium.
quo incredibilis Belgarū ſolertia,& indefa-
gabilis animoſitas elucet,quam ſæpè mecum
ſe tacitus ſum demiratus. En tibi aliud animi
elgici argumentum. Tentarunt(intentatum
hactenus iam inde ab orbe condito)per Bal-
um Arctoaque glacie concretum pelagus
uis credat?) in Orientem penetrare,ſecuri-
s ſibi ac nauibus per glaciales illos montes,

iter parantes ac ſecantes, identidem noctu & interdiu, tractûs illius feris ac belluis epibatas infeſtantibus. Repete deinde tecum quidquid tam orientis, quàm occidentis Solis per Indiam & geſſerint & tulerint, & nullos id Reges tentaſſe, aut feciſſe hactenus deprehendes; mille per diſcrimina tam intrepidè ac ſecurè nauigantes, ac ſi epulas adiſſent.

Intuere eamdem animoſitatem, etſi in cauſa non bona, etiam prudentiâ, verſutiâ, ſimul & induſtriâ ſuccinctam. An non Bataui ita rem ſuam egere, vt cum omnibus propè orbis Regibus & Principibus ſocietatẽ aut fœdus inierint? Sic Gallorum Regum auro & milite, bellum ſuſtinuerunt: ſic Angliæ Regis, & omnium propè Germaniæ Principum ſuppetias annis ſingulis impetrarũt. Sic per vniuerſam Germaniam turbas concitarunt, incolas eius ad iugum Imperatorium & domus Auſtriacæ excutiendum inſtigando: ſic Gaborem ad res nouas moliendas, Turcam ad bellum Cæſari mouendum miſſis legationibus impulerunt: ſic Palatino Bohemiæ coronam impoſuerunt, Danum in Germaniam euocarunt, Sabaudo & Venetis auxiliarias copias miſerunt; Rupellenſes & Hugonottas Gallos ad Regi ſuo rebellandum animarunt. & ipſi interea, Gallorum ſocij, amici & clientes (in quo ſanè magna opus dexteritate fuit & calliditate) manſere.

Ea

En tibi aliud æquè inſigne inſuperabilis illorum animi exemplum. Hi ipſi, tribus iam proximè elapſis annis, centum & ampliùs onerarias, rebus omnibus neceſſariis, armis, & in biennium trienniumúe duraturo cōmeatu optimè inſtructas naues, variis ſub ducibus, in Occiduum orbem, incomparabili diſpendio emiſere; quarum pars potiſſima noſtras in manus incidit, pars tempeſtate iactata diſperiit. Quarū impendia ſi ſubduxeris, & vnicuique naui triennali ſuo commeatu inſtructæ, centum florenorum millia aſſignaris; vix decem millionibus claſſes illas parari potuiſſe comperies. Apud Orientales quoque Indos, non minorem, ſed (prout æſtimarunt nonnulli) etiam maiorem quàm apud Occiduos, nauium iacturam ſunt paſſi. Quod verò à Dunkerkanis tam in nauibus, quàm halecum piſcatu diſturbato & intercepto, tulere damnum, quinque florenorum millionibus vulgò æſtimatur. Viginti quoque millionum, Bredanæ obſidionis cauſâ, quod fecere impendiū, nec ipſi diſſimulant, ſed ſcriptis editis euulgant: vti nec octo cum dimidio millionum æs alienum, cuius verſuram & fœnus mutuantibus quotannis perſoluunt. Nondum tamen animo cadunt, ſed ad terra mariquenos oppugnandos identidem ſe parant; vt taceam, illos Dano menſtrua aduerſus Cæſareanos, tum militum, tum pecuniarum,

ſubſidia mittere;nouas quotidie naues inſtruere, & ad nuperam illam Britanniæ Regis aduerſus Hiſpanos, & Galliæ aduerſus Rupellanos,comparatam claſſem,non paucas cum Admiralio ſuo naues addidiſſe;aliis denique Proteſtantibus Principibus auxilio veniſſe.

Pelag. Meritò ſic cenſes: at mihi id numquam in mentem venerat. Verùm,cur tibi Belgicæ prouinciæ Hiſpano Regi adeò neceſſariæ & vtilesq; videntur, vt nulla eas ob impendia, opum patriarum euerſionem, ac labores, fas illum ſit deſerere.

Bonavent. Intuere primùm illarum ſitum. Galliæ,Angliæ & Germaniæ conterminæ,illarumque velut frænum ſunt : vt quiſquis has poſſidet,multum ille in vicinos omnes iuris,& penè imperium habeat.

Secundò,ipſiuſmet Hiſpaniæ vallum quodammodo ſunt,& munitiſſimum aduerſus omnes, à quibus impeti poſſet, aduerſarios propugnaculum : ſolæ enim pluſquam ſatis ſunt, ad omnium Hiſpani nominis hoſtium impetum aut infringendum,aut excipiendum.

Tertiò,quamdiu harum prouiciarum Rex noſter dominus erit, non eſt quòd aut Galliam,aut Angliam,aut Germanos metuat. aduerſus Hiſpaniam enim inſurgere quî audeant, cùm timent,ne à Belgis(quorum is ſitus eſt,vt nullo non tempore in vicina regna impetum

facere

facere poſſint) domi inuadantur, & irreparabile damnum patiantur?

Quartò, vbi plenum Belgij Rex imperium habebit, habebit & maris, atque in eo orbis totius: & nullius Regis ea erit potentia, vt Hiſpanum, quamdiu mari imperabit, inuadere audeat.

Quintò, putáſne, ſi prouincias Belgicas à ſe Rex abdicaret, fore vt, quos ipſe habet æmulos & hoſtes, eum Hiſpania ſua quietè frui ſinerẽt? Si, cùm Regis exercitum propè intra viſcera ſua habeant, Hiſpaniam nihilominus atterere & arrodere iam tentent; quid facturos putas ab hac timendi occaſione iam liberos? Vides ergo, longè ſatius, ſecurius & conſultius eſſe, procul à ſua Regem Hiſpania bellum alere, quàm id domi & in viſceribus regni experiri.

Sextò, verum eſſe deprehendes, quàm rariſſimè ea quæ latè patẽt regna, ab armis quietem habere, & non ſemper aliquos eis aduerſarios exoriri. cùm ergo alterutrum neceſſariò deligendum ſit, præſtat haud dubiè, foris & procul à ſede Regia, belli palæſtram ſtatui, quàm in regni medio.

Septimò, prudentiſſimè ſanè magni Reges, (quibus numquam potentes deſunt æmuli) agunt, dum continuò, ad omnem inopinatum hoſtium incurſum, exercitatum in armis militem, & varias peditũ & equitum copias alunt,

quas, cùm opus fuerit, in aciem aduerſus aduerſarios educant. Regni quippe totius ſalus in diſcrimen adducitur, cùm repentinis in caſibus, in exercitatos nouus è tirocinio miles educitur. Regis ergo noſtri permultum intereſſe puto, quòd in armis natum & adultum, & belli peritum militem ſub ſignis continenter habeat, quem, quocumque libuerit, mittat pro Rege ſuo vitam exponere promptiſſimum. Vt taceam, per aſſiduum hoc armorum exercitium & vſum, non paucos duces & Imperatores poliri, & velut exſculpi, quorum Rex operâ variis in prouinciis, pro rerum euentu, ſuum in obſequium vti valeat.

PELAG. Bene quidem prudenterq́; tu hactenus; at quomodo has ſub imperium ſuum prouincias Rex redigat? quis facere ſe poſſe dicat, quod ne primi quidem orbe toto duces, Albanus, Ioannes Auſtriacus, & Parmæ Dux, ne Magnus quidem ALBERTVS facere vmquam potuere? quæ ergo nobis, poſt tantum tantorum conatum, ſpes reliqua? nónne ſtultum, felicem aliquem poſt tot irrito euentu labores, exitum ſperare velle? Nihilominus quidnam hac de re ipſe ſentias, ſcire ex te velim, vt qui iam inde à belli Belgici initiis ad inducias vſque, omnibus vrbium oppugnationibus & prœliis pro Rege ſuſceptis interfuiſti. Si enim fieri non poſſe putes, vt rebelles hi ſubigantur, & in

iura

iura Regia armis compellantur, cur tantas Rex noſter ſine vlla profectus ſpe impenſas ſubeat? quis in irrecuperabilia & impoſſibilia opes effundat? non ſatius, aurum & militem domi tenere, quàm ipſum, ſine omni rebellium horum ſubigendorum ſpe, profundere, ne dicam prodigere?

BONAVENT. Bene dicis: cùm ſtultum ſit volantes per aëra velle aues coëmere; ſtultum, impoſſibilia ſperare; ſtultius, illis acquirendis theſauros, honorem, vitam & ſanguinem inſumere: & conſultius, pecunias arcâ continere, quàm temerè in minimè parabilia expendere. At numquam impoſſibile putaui, prouincias has ſub Regis noſtri iura poſſe redigi: etiam, poſt tam præſtantes ac magnos Imperatores, deſperare hîc nolim; & quamquam id arduum fore non diffitear, non is tamen rerum mihi videtur eſſe ſtatus, vt omnem penitus ſpem abiicere, animumque deſpondere nos oporteat. Quis vmquam credidiſſet fore vt Auguſtus meliùs ac ſecuriùs Rom. Imperium, quàm qui ipſum condidiſſet Iulius Cęſar, poſſideret? quis, vt Martius, duorum profligatorum exercituum Romanorum collectis reliquiis, iiſque perexiguis, duos Pœnorum, victoriis prioribus etiam inflatos, exercitus cæderet? quis, vt Numantia, non ita magnum Hiſpaniæ opidum, viginti per annos variis Romanorum exer-

exercitibus nō reſiſteret modò,ſed & cladibus ſæpè attereret, fugaret ac profligaret? Quis credat, Hollandiam ac Zelandiam, de ſeptemdecim prouinciis dúas, ſexaginta ferè annis, aduerſus potentiſſimum orbis totius Monarcham, non ſua ſolùm defendendo, ſed & Regias, variis orbe toto locis, ad Orientem æquè atque Occidentē, imò & in ipſomet Hiſpaniæ corpore, terras impetendo, terra mariq́ue bellum gerere potuiſſe? & hùius belli incendio nondū ſopito, ſed vigente, ſua in Germaniam, Bohemiam, Italiam, Galliam arma intuliſſe, & per vniuerſum propè quà patet orbem eadem circumtuliſſe? Nihil vt ſit, quātumuis àrduum, quod, cùm animoſè, prudenter, ſapienter, conſtanter vrgetur, nòn optatum ad exitum poſſit conduci. Quis itèm crediidiſſet fore, vt Ioannes Auſtriacus pugillo militū, validiſſimas inſtructiſſimaſq́ue Ordinum copias ad internecionem deleret? Quis, vt MARCHIO SPINOLA Bredam obſideret & expugnaret, penè ad dena paſſuum in circuitu millia ipſam vallis & aggeribus circumcingeret, ac ducētis caſtra ſua propugnaculis cōmuniret, hoſte permittente, nec ſe mouere auſo? cumq́ue hac in obſidione omnis caſtrenſis apparatus & commeatus. octò menſium ſpatio, terreſtri octo leucarum itinere, & quidem curribus & carrucis, conuehi deberet; & ipſo exercitu hoſtili, Gallicis ac Britan-

tannicis auxiliis ſuffulto, & Gallica, Britannica,aliarumq́ue potentium Rerumpublicarum, Principum, ac Statuum pecuniâ collecto inſpectante; quis credat, toto illo tempore ne vnum quidem noſtrorum comitatuum ab illo aut tentatum,aut inuaſum?& Mauritium,poſt militarem tot annorum vſum,tot felices expeditiones, tot illuſtria ſtratagemata, non ſemel tum ſuis, tum Regum ſociorum armis,quibus cum poteſtate præerat, aggeres noſtros, & in illis erecta propugnacula, tam latè diffuſa patentiaq́ue,aggredi auſum?cumq́ue Spinolam paulatim copias colligere, vrbiq́ue admouere propiùs cerneret,ſuæ(qua valebat plurimùm) prudentiæ oblitum, de omnibus ad obſidionem tolerandam neceſſariis rebus vrbi ſuæ non meliùs proſpexiſſe? & cum omni Batauica ſolertia,cum omni ſua maritima potentia,cum omnibus acutè adinuentis alibi feliciſſimè ſæpiùs probatis,cum omnibus ſuis nauibus,cum hîc perfractis,alibi oppoſitis,aggeribus,ne hilum profeciſſe?&ore tenus iactatam,ſed numquam re tentatam opidi vnius liberationem, Batauis vicenis florenorum millionibus & ampliùs,(ac quidem fruſtra) ſtetiſſe? Mauritium verò,cùm ſciret in quot menſes de commeatu Bredæ eſſet proſpectum, alias interim Regias vrbes,quibus ſatis prouiſum non erat,non tentaſſe,quò Spinolam à Breda auocaret,aut eius

ſaltem

ſaltem copias diſtraheret? Quis credat, hunc ipſum SPINOLAM,cùm vallis & propugnaculis de ſufficienti milite proſpexiſſet, cum reliquis Mauritium ac Mauritianos vndiquaque communitos, aperto in campo copiis exſpectare, quin & ad prælium ineundum laceſſere auſum fuiſſe? hunc verò, tot copiis inſtructum, ſuis ſe caſtris continuiſſe, ne leui quidem, vt illuſtre nomen ſuum quieſcendo non obſcuraret, velitatione tentatâ? Mira hæc ſunt,& propè fidem ſuperatura, niſi paſſim editis libris omnium in ore ceu certa verſarentur.

PELAG. Verè quidem tu hæc; ſed ſcire ex te peruelim, qua Rex rebelles via edomare, ſuique iuris facere poſſit?

BONAVENT. Viam quidem & modum ignoro, non tamē penitus impoſſibile id eſſe duco.

PELAG. Sententiam tuam tántùm audire volo, quemq́; commodiſſimum modum exiſtimes, mihi proponi: cùm illum aperiendo, nullum aut honori, aut facultatibus tuis damnum creaturus, at tibi me quàm deuinctiſſimum, beneficiiq́; huius perpetuò memorem, & quà potero remuneratorem, redditurus ſis.

BONAVENT. Cùm tam ſtudioſè hoc à me ipſe efflagites, liberè candideq́; mentem tibi meam aperiam; at magis, vt tibi gratificer, quàm vt quæ dicturus ſum, ceu oracula & notatu digna haberi velim. Scias ergo, non aliter hæc à

me dici, quàm vt tuæ curioſitati noſtræq́ue neceſſitudini morem geram, cùm noris, nihil eſſe quod tibi amicorum intimo negem. Aures igitur ad temerarias opiniones has meas arrige,& audaciam meam vni tibi,qui ad hanc me compuliſti,imputa.

Primum ergo ſibi locum vendicat amor & I.
timor Dei,à quo vno omne deſcendit bonum, & à cuius invincibili manu omnis exſpectanda victoria eſt. Variis hoc tam è veteri,quàm nouo Teſtamento depromptis exemplis poſſem confirmare.In nouo quidem Conſtantini Imper. cum Maxentio & Licinio, Heraclij cum Coſrhoë, Theodoſij cum Eugenio, Ioannis Comneni cum Scythis, Henrici Aucupis cum Hungaris, Bodeſlai & Ladiſlai cum Ruſſis, Wenceſlai Bohemiæ Ducis cum Radiſlao; Ramiri, Alfonſi,Ferdinandi Hiſpaniæ Regum cum Mauris,Beliſarij cum Wandalis,Narſetis cum Totila, Cataculi cum Saracenis bellantium;& aliorum plurimorum:

Et non ita pridem FERDINANDI Imp.contra varios exercitus, & infinitas propè copias diuerſis ſub ducibus collectas,decertantis; & quidem vno ſimul tempore: Ottomannicas nim ducebat Gabor Bethlinus; Proteſtantiũ, agerendorfius; Caluinianas, Palatinus & reelles Bohemiæ Ordines in Bohemia; Hungacas, Hungarus Palatinides, & alij proceres;

alias

alias in Palatinatu Durlachius, alias Brunſuico-Halberſtadienſis, alias Mansfeldius: ſeptem inquam exercitus aduerſus pauxillam militum manum, quos cùm BAVARIÆ Dux, tum BVCQVOIÆ Comes ſub ſignis, nomine Cæſaris habebant. Quis autem vſque adeò cæcutiat, vt ſolùm victrice Dei dextrâ, hunc victorem euaſiſſe, hoſtes verò fuſos; & omnem potentiam aduerſariam fractam concidiſſe, non videat? Quiſquis ergo FERDINANDVM antè paulò tot copiis hoſtilibus cinctum, & Hungaria, Bohemia, Sileſia, Luſatia, Morauia, Auſtria quoque ſua, & omnibus prouinciis hereditariis pulſum (vt ſola propè Vienna illi reliqua eſſet) videat; & cum non multò pòſt, pulſis aduerſariis, abſolutum harum omnium prouinciarũ videt dominum conſtitui; non Dei opt. maximi, ſuos numquam deſerentis, abiectum erigentis, oppreſſum eruentis, contemptum & deiectum exaltantis, & aduerſus omnem ſæculi potentiam in ſe ſperantes protegentis, ſe inuocantes exaudientis, denique in ſe confidentes neutiquam deſtituentis, magnalia obſtupeſcet, & victricem ac beneficam illius dextram agnoſcet? Antiqua miracula priſcis è monumentis hîc arceſſere haud eſt neceſſe, cùm noſtri temporis FERDINANDVS omnium Dei mirabilium ſit mirabiliſſimum, ſummum miraculorum miraculum, potentiæ diuinæ ſpeculum, & euidentiſſi-

ntiſſimum Domini exercituum,contra om-
m hominum potentiam, & præter cuncto-
m huius ſæculi ſapientium & politicorum
inionem,ſuos exaltantis exemplum.

At in veteri occurrent tibi Moſes,Ioſue,
edeon,Machabæi,Dauid,Iudith,& ſexcenti
j, quos tædij & prolixitatis vitandæ cauſâ
n refero;quibus non tam propria induſtria,
bur, animoſitas, copiæ, quàm Dei nutus &
xtra victoriam peperit.

Videbis vice verſa,impios & ſceleſtos num-
ıam non Deo vindici ſuæ pœnas impietatis
diſſe. Tales,olim quidē,Pharao,Antiochus,
nnacherib, Nabuchodonoſor, Timotheus,
icanor,Holofernes,Apollonius,Abimelech,
chab,alij.Poſt Chriſti verò tempora,Valens,
eno,Baſiliſcus, Anaſtaſius,Heracleon, Pho-
ıs,Philippicus,Michael,Maximus,Leontius,
Iurzyphilus, Andronicus, & alij non pauci
yzantini Imperatores; nec non Coſrhoës,
otila, aliique Reges & bellici Imperatores;
ıibus, quia in Deum impij, in Diuos iniurij,
ro pòſt ſua ſtetit impietas.Et quamuis initio
binde impune habeant, & proſperos expe-
itionum ſuarum ſucceſſus experiantur; vt
urimùm tamen cum impiis Impp. Iuliano,
Conſtantino Copronymo infeliciter & tra-
cè vitam finiunt.

Quocirca minimè dubito, quin, cùm Re-

D gem

gem noſtrum Dei timentē,ac feruentiſſimum Catholicorum & Catholicæ religionis zelatorem & defenſorem videam; iuſta illius arma Deus ter maximus felicitaturus, atque è contra inimicos fidei diſſipaturus,illorū vnionem ſciſſurus, potentiam protriturus,mentem erepturus, aſtum & artes eluſurus, audaciam repreſſurus, vim denique & arma ſit euerſurus. Vnde ſi,vitæ correctione præuiâ,vnà cum Rege,ſpem omnem & fiduciam in Deo collocemus; inſignem mox, Deo dante, rerum mutationem,& fortunantem Dei dexteram videbimus: ſi modò, à parte noſtra fecerimus,quidquid humanitus loquendo,facere valemus,nihil inquam negligamus,quæq; ipſe nobis contulit ſubſidia,quà poſſumus,adhibeamus. Peccata noſtra, quæ per omnem Hiſpaniam inualuere;enormia & magna,fateor,ſunt;ſed ſpero vt ſuperioribus hiſce diebus nobis euenerit id, quod olim Dauidi, cùm ob præuaricationem, vltricem Domini manum, non hoſtium ſuorum furorem,ſenſit.Etenim ipſe,ceu benignus & placabilis Pater, flagitia quidem noſtra inſolitâ & mirabili illâ aquarum inundatione eluit & expurgauit,ſed ab immitibus hoſtium noſtrorum nos manibus liberauit; vnde ſpero fore, vt eos ceu Abſalomum & Achitophelem humiliaturus, ceu Sennacherib diſſipaturus, ceu Holofernem pudore repleturus, ceu impium

pium

pium Nicanorem & Iulianum caſtigaturus ſit.

Secundò, neceſſarium cumprimis, diſciplinam & ordinem militarem quàm accuratiſſimè tueri: hæc enim vbi frigeſcit & negligitur, omnis militum perit generoſitas, animus ac robur; & in armorum, animoſitatis, fortitudinis, vigilantiæ, audaciæ, honoris & prudentiæ locum veniunt ignauia, tædium, mollities, ebrietas, negligentia, inertia, impudentia; & virtutibus omnigena ſuccedunt vitia. Exemplo nobis ſit miles Romanus contra Iugurtham & Numantinos, ducibus Albino & Metello, & idem ducibus Mancino & Scipione eductus. quantum enim diſtat ortus ab occaſu, tantum fuit inter illos dum Metellum & Scipionem duces habebant, & dum Albinum & Mancinum, diſcrimen. II.

Iam, quid aliud à milite, qui nullâ legum ſecuritate coërcetur, & diſciplinam omnem neſcit, ſperes, quàm latrocinia, rapinas, agrorum depeculationem, cædes, furta, matronarum ac virginum oppreſſionem, & viſo eminus hoſte trepidationem, metum, inobedientiam, atque inde probroſam fugam? Magni ſanè duces ſemper omnimodis curarũt, militaris vt diſciplina inter ſuos quàm exactiſſimè ſeruaretur, cùm maximam victoriæ partem ab ea noſſent dependere; & illius econtrà neglectum, apud nullam non gentem potiſſimam cladium, to-

talis exercituum diſperſionis, & regnorum ac prouinciarum euerſionis, cauſam extitiſſe.

Niſi enim militem ſeueritate coërceas, & ſuppliciorum intentandorum metu refrænes, omnes rurales præ damni metu in fugã ages. quod vbi fit, de neceſſariis alimentis quomodo caſtris tuis proſpicere poſſis, minimè video, cùm hæc à ruſticis petantur & habeantur neceſſe ſit. Hinc fiet, vt vel omnis exercitus fame intereat, vel ad hoſti reſiſtendum, armaúe tractanda impotens reddatur; beneuoli quoque & amici tui à te tuiſque alienentur, hoſti verò faueant, &, cùm opus erit, eius partem foueant, omnium quæ eius ſcire intereſt, certiorem facientes; te verò prodant, &, quoſcumque tuorum tam benè quàm malè valentes, à commilitonum turba ſequeſtratos nanciſci poſſunt, clàm de medio tollant. Quid autem cum refractariis, inſolentibus, contumacibus, ducum iuſſa explodentibus, & proteruè in ea peccantibus (quales ſunt omnes, quos ſuppliciorum metus non continet) militibus dux agat? Morigerum, intrepidum, impauidum, & hoſtes audacter ſimul & prudenter adorientem, & antè mori quàm pedem referre paratum militem cupis? peccanti ne parcas, delicta ſingula caſtiga, nullumque in diſciplinam militarem quocumque modo peccatum tibi ſit impune.

Sed vt inculpatè & tutò in delinquentes ani-

animaduertas, in menſes ſingulos addicta ſtipendia vt ſoluantur, erit curandum. Caſtigare enim, & malignè illa numerare, ferinū eſt, non humanum; bene numerare, ac tum delinquentium rapinas vindicare, dominorum eſt. nec promeritū miles ſupplicium recuſabit, ſi menſtruum illi exſoluas. quòd cùm feceris, nullum ſubterfugiet diſcrimen, nullum adire verebitur periculum, hoſtem non formidabit, quin vltrò in mortem ruet. Vis ergo diſciplinā militarem ſacroſanctam & integram, vis caſtris de omni re neceſſaria bene proſpectum; vis fortem, impauidum, tibiq́; in omnibus parentem militem, non contumacem, non refractarium, nulla iuſſa, ne mortem quidem, detrectantem? debita conſuetaq́ue pendi in menſes ſingulos ſtipendia perſolui curato. tunc enim nihil erit ei graue, cùm ſibi ſtipendium ſoluendum, ac generosè factis præmia, & mercedem meritis certò nouit rependendam. Aurum enim, ſimul & ſpes maiorum, mortem facilem, imò dulcem & optabilem faciunt.

Pudeat nos Chriſtianos, Turcis in diſciplina & ordine militari concedere. cùm enim illorum caſtra vt plurimùm tercentum bellatorum millia contineant; nullus tamen in iis auditur clamor, tumultus, blaſphemia, ſacrilega verba, nulla denique iurgia; vt quiſquis illa videt, Religioſam ſe familiam intueri putet. Quæ

autem illa interſecant viæ, adeò ſunt mundæ, vt ne minimum immunditiæ in illis cernere ſit veſtigium, quin & humanæ ſordes omnes terrâ adobruantur & lateant. Exulant illinc alea, chartæ luſoriæ, ebrietas; at tanta in illis viget ſobrietas, vt etiam in generali totius exercitus macello vix viginti iugulatas pecudes venum expoſitas videas: cùm omnis penè miles ad multos menſes vſui futuram annonam, allia, cepas, rapa, cucumeres, raphanos, aliaque id genus olera, ſale & aceto condîta ſecum conuehat. ſiti verò ſedandæ ſufficit aqua. Duella, digladiationeſque numquam, aut raro admodum, ibi videre eſt: vnde etiam magni Solimanni tempore, in Welibegum ſummi inter ceteros Turcas nominis & roboris, quòd ſe Arſſambegum, qui totius exercitus fortiſſimus & valentiſſimus habebatur, ad duellũ ſecum incundũ prouocaſſe palàm iactitaret, Baſſæ & præfecti caſtrenſes grauiter animaduerterunt, aliquot cum menſibus carceri manciparunt, aliiſq; infamiæ apud vniuerſum exercitum notis affecere; quaſi inexpiabile piaculum foret, cùm tam multi Chriſtiani forent, contra quos vires exerere, & fortitudinis ſpecimen edere poſſet, Turcam ad certamen prouocaſſe. Vt verò diſciplina hæc meliùs apud eos conſtet, & ad hoſtem impetendum nemo non animetur; nonniſi pro meritorum ac virtutum ratione, &

nullo

nullo ſtirpis nobilitatiſúe patriæ habito reſpectu, dignitates conferri ſolent. Atque hæc eſt ratio, cur vt plurimùm Turcorum primores ruſticum, plebeium, aut mechanicum patrem habeant, qui per robur & heroica facinora, paulatim ad ampliſſimas dignitates & magiſtratus, prout meritus quiſque eſt, aſcenderit. Imò laudi ſibi ducunt & honori, plebeio & abiecto ſibi ad altius faſtigium aditum patuiſſe. Videre hinc eſt, quantum nos ab illorum diſciplina militari, norma caſtrenſi, in victu potuq; moderatione, continẽtia, quiete, parentia, prudentia, accurata in dandis bellicis muneribus diſquiſitione, caſtrorum munditie, duella ambientium pœnis; blaſphemiarũ, conuitiorum, alearum, chartarum, ebrietatis, aliarumque illecebrarum vires deſtruere natarum proſcriptione, abſimus & illis concedamus.

Tertiò, vt autem diſciplina hæc commodè ſeruetur, Regiæ pecuniæ prudenter, & nonniſi in res neceſſarias erunt expendendæ. cui rei cumprimis vtile futurum arbitror, duplex Regiarum pecuniarum ærarium conſtitui, cui & duplices cuſtodes præficiantur. Priori eas aſſeruari vellem, quæ militi præſidiario, in bellũ neceſſario, & pugnanti, in ſtipendium ſint exſoluendæ. ſtipendia autem ſingulorum, quantum commodè fieri poſſet, æquari, vt nec huic maius, illi minus perſoluatur. peditum quoque

omnium nonniſi duos conſtitui ordines & genera, ſclopetarios ſcilicet & haſtarios; & illis eiuſdē omnes capacitatis & magnitudinis ſclopos, vt glandes omnes quadrent omnibus, dari; hiſce verò æqualis longitudinis haſtas. vtriſque autem menſtruè quindenos; equitibus, cuiuſcumque demum generis ſunt, tricenos (exceptis iis qui aliquo funguntur munere) florenos Brabanticos ſtipendij loco numerari; idque certò, ne quam miles aliena rapiendi, dux verò delinquentibus ac rapinæ reis neceſſariò parcendi occaſionē habeant. Si nec negentur, nec prorogentur ſtipendia, non eſt quòd vllas militum ſeditiones Rex vereatur. quæ ſanè in Belgio aut amiſſarum vrbium ac regionum, aut non relatæ de hoſte, cùm referri commodè potuiſſet, victoriæ cauſa potiſſima fuere. Sic Ziricſeam, Goeſam, & Tolam, ſimul & in quibus ſingulæ ſitæ ſunt inſulas amiſimus, atque earum incolas ad indignationem, & à Rege ſuo auerſionem concitauimus. His quoque Friſiæ totius, & aliorum plurimorū opidorum & arcium, à quibus totius rei ſalus & incolumitas dependebat, amiſſio aſſcribenda. Sic & primariæ Hollandiæ ciuitates, ob malignè numeratum præſidiario & caſtrenſi militi ſtipendium, Regi ſunt ereptę, & hoſti ſe ſubmittere coactæ. Itaque iam pridem pacificum Belgij totius imperiū Rex noſter habuiſſet, ſi, quod debebatur

in menſes, militi exſolutum fuiſſet. Cuius rei mecum teſtes eſſe queunt, qui iam inde à tumultuum initio bellũ tractarunt & viderunt.

Alterum dein ærarium, alio ſub præfecto, eas contineat pecunias, quæ in honorarias quorumdam penſiones, & occultas impẽſas annuè expendendæ ſunt; in eos nimirũ, qui poſt longa & multa Regi præſtita obſequia, tum ob decrepitã ætatem, tum ob vulnera & detruncata membra, bello poſthac inutiles eſſe deprehenduntur. Inde quoque petantur donaria, quæ variis de cauſis, tum bello, tum domi bene merentibus, aut etiam è priuato erga quempiam affectu, Reges pro ſolita & innata ſibi munificentia erogare conſueuere. Hinc quoque depromant tam occultas, quàm notas, in loca ſacra & egenos, eleëmoſynas, & neceſſariam in ſplendorẽ ſuperuacuum, oblectamenta, palatiorum hortorumque Regiorum ſtructuram, & alios id genus vſus pecuniam. At ſi vtrique ærario locupletando prouentus non ſufficiant, ſecundum tantiſper quieſcat, & primo ſuccurrat, donec vberior nummorum ſit prouentus, qui neceſſarium ærario vtrique ſanguinem & ſuccum ſubminiſtret.

Quartò, cum primis vtile erit, nulli militum, aut propter generis ſplendorem, aut etiam parentum propriamque virtutem ac merita, ſtipendia adaugere. Promeritus quis virtute ſuâ IV.

maiora eſt, ad altiorem digrioremúe gradum euehatur, è gregario milite Signifer, è Signifero Centurio, è Centurione Tribunus (Sergantum Maiorẽ vocamus) è Tribuno Chiliarcha & Colonellus cõſtituatur. Ita fiet, vt in digniore gradu poſitus auctius habeat ſtipendium, cùm vnà cum dignitatibus creſcant ſtipendia, quibus hæc annexa ſunt. Etenim ob priuata amicorum merita, alienam commendationem, generis claritudinẽ, aliaúe de cauſa, ſtipendia alicui adaugere; vt plurimùm ignauiæ, inertiæ, inuidiæ, cõtumaciæ, & murmurationum multarum cauſa eſſe ſolet: cùm, qui amicis & Procerum commendatione deſtituuntur, ſe iacêre obſcuros, nec promoueri altiùs; ineptiſſimos verò ignauiſſimos & inertiſſimos quoſque ſtipendio donari vident ampliore. & (quod deterius) hos non tam promeritis, & bene factis quàm muneribus & põtibus aureis ad illa viam ſibi ſternere, & quidem adhuc imberbes & adoleſcentes; ſe verò & ætate & meritis graues negligi, neúe vllam ſui apud duces rationem haberi. Hinc belli in ipſis naſcitur incuria, concidit animus, exoleſcit audacia, & ardor omnis intepeſcit.

V. Quintò, non antè ad magiſtratus aut dignitates caſtrenſes promoueri vllos velim, quàm triennio quadrienniouè gregarium militem egerint; neminem ad Centurionis munus aſſumi,

ini,qui Vexilliferi partes non implerit; neminem ad Chiliarchiam vel legionis præfecturã, qui Centurionatu probè functus non fuerit. Aliis enim quî imperabit, qui recens ab aula, aut ludo litterario? armorum peritus quo pacto erit,qui numquam hoſtilem vidit enſem? quo vrbem modo obſideat, qui nulli obſidio interfuit,nec eius pars vlla fuit? armatos adoriatur hoſtes, qui arma hactenus nulla geſſit? prudentérne ac ſapienter quid armatis imperabit, qui nullius armati armatus iuſſum vnquam excepit? Vnde efficio, hanc belli inexpertorum ad caſtrenſia munia euectionem, certiſſimam totius exercitus, atque adeò regnorum,peſtem eſſe & interitum.

An non temerarius & fatuus ille audiet,qui quam nec didicit, nec vmquam vidit, artem docere & exercere præſumet? qui domos ædificare; calceos,veſtes,naues parare,pingere, agros colere;qui nullum in fabrili,ſutoria,ſartoria,naupegia, pictoria & agricultura habuit magiſtrum? Næ longè ſtultius, atque etiam damnoſius eſt,aliquod armorum imperito, & tironi nupero,in bello munus concredi.Quid? Regéſne ac Principes tanti momenti negotia, à quibus regionum ac regnorũ ſalus aut iactura non rarò dependet, rerum imperitis palatinulis,imò penè pueris, committere? vicennis aut octodecennis adoleſcens militibus quomodo

impe-

imperet, qui numquam arma tractauit, aut caſtra coràm inſpexit? Omitto, hacce inexercitatorum tironum promotione, veteranis omnibus animum concidere ac frangi, ſimul & ſpem emergendi adimi. Cordati proinde ac prudentis Principis erit, in caſtrenſibus muneribus conferendis, non tam generis ſplendorem, amicorum commendationem, naturæ dotes, quàm armorum peritiam, exercitia & vſum, generoſitatem, virtutem, priora facinora & merita ſuorum intueri.

Sic ad Imperium orbis, viliſſimos & abiectiſſimos quoſque, etiam de triuio, perueniſſe priſca hiſtoriarum monumenta teſtantur. Ælius Pertinax libertino natus eſt patre: Macrini parentes qui fuerint neſcitur: Maximinus ab ouibus ad Imperium aſcendit, Pupienus ab incude paterna, Philippus à latrocinio, Aurelius ab aratro; Diocletianus è ſeruis prognatus: Maximianus, agricolam; Valentinianus & Valens, funarium; Iuſtinus bubulcum & deinde carpentarium; Iuſtinianus, porcarium, patres agnoſcunt: Mauricius antè notarium egerat: Baſilius Macedo parentes ignorauit, vtpote bello captus & in ſeruum venundatus: Michaëlis Calaphatæ pater nauibus piceandis victũ compararat. Et hos omnes aut Roma, aut Bizantium Imperatores vidit. Romulus inclytæ gentis parens & auctor, parentem quem habuerit,

buerit, ipſe neſciuit; Tullus Hoſtilius in agreſti patris tugurio primùm lucem aſpexit; Seruium Tullium ſerua mater genuit & vbere lactauit. Atque adeò potiſſimam Rom. Imperatorum partem ex infima plebe natam, armis, virtute & robore ad Imperium veniſſe notiſſimũ eſt.

Et certè, quiſquis in re bellica, præter virtutem & armorum peritiam atque vſum, aliud quid ſpectat, ſeipſum ac ſua omnia certiſſimo ſemper diſcrimini exponit. Vnius quippe ductoris aut Centurionis, tam peditis quàm equitis, fuga reliquorum omnium conciliat fugam. Teſtis Gemblacenſis conflictus, in quo Centurio equeſtris, neſcio qua de cauſa, in fugam ſe coniiciens, alterum; hic tertium & reliquos omnes, in fugam pellexit: quam fugam conſpicati pedites, ita etiam ſe fugiendo diſtraxere, denuo vt recolligi & coaleſcere non potuerint. atque hæc vnica illuſtris illius victoriæ, quam exiguâ militum manu, præter ſpem omnium, Ioannes Auſtriacus retulit, poſt Deum fuit cauſa. Quæ cladis apud Neoportum & fugæ noſtrorum fuerit cauſa, norunt illi, qui poſt inſignem peditatus noſtri victoriam, fugientem ac cedentem turpiter equitatum conſpexere. Paria, in omnium gentium hiſtoriis, exempla non pauca occurrunt.

Sextò, optarem, omnes turmæ pedeſtres, cuiuſcumque demum ſint gentis, non pauciores VI.

trecen-

trecentis milites complecterentur; equeſtres, non pauciores ducentis. Regio hinc ærario plurimum emolumenti accedet: ſic enim non modica Præfectorum copia Rex carebit, in quos non parua pecuniæ Regiæ portio inſumitur & effunditur. Si enim ſingulis legionum præfectis (Colonellos vocant) cuiuſcumque ſint nationis, tria militum millia aſſignentur, & vnicuique Centurioni ac Capitaneo trecenti; incredibile, quantum per hoc Regio ærario ſit acceſſurum.

VII. Septimò, nulla omnino legio exauctoretur vel emori ſinatur, niſi militum numerũ minui expedierit, aut neceſſe fuerit. Nam veteres turmas exauctorare, & nouas inſtituere, quid aliud eſt, quàm duplici & non neceſſaria impenſa Regem grauare, & peritorum, vtilium, veteranorum in locum, imperitos inutileſq; tirones, ingenti cum diſpendio ſufficere? ſi qua fortè legio notabiliter decreuerit, nouis (quod factu haud difficile) capitibus erit inſtauranda, & ſuæ reſtituenda integritati.

Adhæc expedire cenſeo, nulli vt Centuriones, Vexilliferi, aut aliis caſtrenſibus muneribus fungentes, emeriti cenſeantur, vel (vt dicunt vulgò) reformentur; ſed tamdiu ſuum quiſque munus fungatur, quoadusque per virtutem ac merita dignus iudicetur, qui ad altius faſtigium & dignitatem euehatur. Etenim per

hanc

hanc munerum reformationem immenſùm creſcunt ſtipendia , & pecuniæ plurimum in perpauca capita effunditur; cùm his emeritis eadem ſtipendia numerentur,quæ,dum merentur.quod profectò cum primis noxium eſt, pecuniarum vorago,& ærarij ærugo.

Meritus quis eſt munere ſuo priuari? ſuo quoque meritus eſt priuari ſtipendio. inutilis redditus quis, diutiùs vt operam ſuam Regi præſtet? (quod rariſſimum eſt) de honeſto ei proſpiciatur, pro meritorum penſitatione, ad alimoniam ſtipendio. Atque hanc omnibus cuiuſuis gentis militibus,tum ad æmulationem tollendam, tum quòd Regis hoc interſit,concedi prerogatiuam velim.Rationi quippe conſentaneum eſt,vt qui vni Regi merentur,etiam parientur, quò maiore vnione & concordia, animis maioribus,ſuam Regi operam nauent. Etenim vni conceſſa,alteri negata,prærogatiua, euidens odij & inuidiæ ſeminarium eſt. Si enim neges promeritis,animo cadunt; & fiet non rarò, vt in neceſſitate deſtituant quos ſibi immeritò præpoſitos vident. Scio non deeſſe rationes,quibus vna gens alteri,quoad emeritationem,præponēda videatur: ſed,re omnem in partem librata, optarem omnes eodem ſub Rege merentes nationes, in ſtipendiis,prærogatiuis,& emeritatione æquari.

Octauò perutile quoque foret,electiui mi- VIII.

litis,

litis,ſacramento Regi non adſtricti,ſed patriæ ſtipendiis militantis, cohortes adaugerentur: Flandria ſenas,Brabantia totidem,Tranſmoſana,Limburgenſis, Falcoburgenſis ditio ternas; Gelria ternas,& Tranſiſalaniæ vicinus ager binas aleret; trecenta porro capita cohors quæque complecteretur. Quòd enim hi capti, auro (vt alij milites ſolent) irredimibiles ſint; hinc pro vita tuenda pugnant acriùs, hoſti terrori ſunt, eiuſque excurſiones nimium quantum remorantur,quin imò plus ei damni inferunt. denique ſunt in propoſita militia conſtantiores,probè gnari aut moriendum ſibi,aut vincendum; medium nihil dari.addit hoc animos, adauget audaciam; & dictu incredibile, ad quæ non ſtratagemata, & generoſitatem adigat deſperatio. Quod verò illis perſoluendum erit ſtipendium,nec non reliqua neceſſaria impédia,ex hoſtili forſitan agro poſſet peti. hactenus enim is(cùm tamen facillima noſtris ad eum pateat acceſſio) graſſationem, capturam, rapinam & depeculationem noſtratium, menſtruâ pagatim ac vicatim ſolutâ pecuniâ non redemit; adeò vt cuique electiui militis ductori quidam hoſtium aſſignandi ſint pagi, è quibus is menſtruum militi ſuo ſtipendium, per modum contributionis,educere poſſet.

IX. Nonò, numerum eorum qui in caſtris à rationibus ſunt, calamoque rem agunt,minuendum

dum cenſeo. Eorum ergo qui nunc præſunt, necnon ærarij Regij præfectorum, tertia, imò & quarta, ad vniuerſo exercitui commodè ſatisfaciendum, pars nimis quàm ſatis foret. Octo Commiſſarij, luſtrationi militari præfecti, etiam plus quàm ſatis eſſent, ad vbiuis luſtrationi pręſidendum. E qua numeri imminutione tam horum, quàm illorum, ærario Regio maxima fieret acceſſio; præſertim ſi ad ea munia aſſumerentur viri quorũ virtus & probitas antè probata foret, vitæ integri, ab omni munerum & auri acceptione remotiſſimi, quorum vitæ ratio inculpabilis & ſupra omnem maledicorum linguam, quique nullam iniuſtitiæ aut alterius grauioris flagitij notam aut contraxere, aut in illius vmquam ſuſpicionem incidêre, boni denique apud vnumquemque nominis & famæ, & in quibus ne momus quidem, quod reprehẽdat inueniat. Quales non deerunt, ſi ſua benemeritis præmia non deſint. Qui ſi vel in minimo ſuis defuiſſe partibus & æquitati comperiantur, grauiter, ſine vlla indulgentia aut diſſimulatione, cuiuſcumque demum gentis, ſtatus, conditionis ſint, caſtigentur; nullus autem habeat impune, delatori verò ſua ſtet merces & honorarium.

Decimò, vt intolerabili propè ſumptu, quem toleraucit hactenus, Regem exoneremus, non incommodum aut inconſultum foret, (& fieri X.

commodè poſſet) ſi,quæ Regi adhuc parent in Belgio prouinciæ, è ſuis ipſæ quos habent prouentibus,omnibus omnium ciuitatum, caſtellorum,arcium,propugnaculorum præſidiarijs ſtipendia perſoluerent. Sed hac ſeruata ratione. Primò, vt vnaquæque ante omnia noſſet prouincia, quænam ad ſe præſidia ſpectarent,& ſui oneris eſſent. Secundò, ipſæmet per delegatos & deputatos ſuos, neceſſariā in ſtipendia menſtrua pecuniam numerarent & mitterent. Tertiò,nemini obolum dare tenerentur, quàm reipſa militantibus, & operā præſtantibus. Quod certè prouincijs adeò non erit graue (cùm omnes vbiuis locorū præſidiarij vix vndecim hominum millia expleant) vt etiam vltra præſidiarios hos,ſimul bis mille equites Regio in exercitu alere poſſent, quibus per delegatos ſuos menſtruatim ſtipendia perſoluant.

Vt autem aliquod prouinciæ & prouinciales hoc in onere ſubſidiū ſentiant, & annui earum prouentus incrementum; certè non abs re erit ſi ſuæ iuriſdictioni addictorum pagorum titulos & dominia Rex,in auctione plus offerentibus velut in pignus addicat. E qua oppignoratione quantum annuè auri redigendum ſit, vix quiſquam credat. Etenim in prouincijs Regiū imperium etiamnum agnoſcentibus, ſupra quinque pagorum millia cenſentur: quorum millia tria ad Regem ſpectant. horū ſi is ſolum

titu-

titulum varijs oppignorare velit, certè vniuſcuiuſque titulus quadringentos annuatim florenos (æquatione pagorũ facta, cùm hic pauciores, plures ille daturus ſit) haud dubiè pendet; quorum ſumma capitalis & ſors ad vigeſimum nummum reducta, nonniſi ad octo florenorum millia perueniet. Annuus autem omnium titulorum oppignoratorum prouentus duodecies centena florenorum millia efficiet. In pagorum numero ſi fortè errarim, parum refert: etenim certus eorum haberi numerus nullo negotio poteſt. Adhæc, ſi non titulum tantùm ac nomen, ſed & iura & iuriſdictionem, pagorum in pignus dare Rex vellet, longè ſanè plura, incredibili annuorũ ſuorum prouentuum cum incremento, inde conficeret: cùm iam propè omnis cunctorum illius pagorum reditus, in miniſtrorum, curatorum, receptorumque ſtipendia, alioſque ſumptus depereat & euaneſcat; vt aperire me puderet & euulgare, quàm, vltra neceſſarias impenſas, parum in ſe ad ærarium Regium deueniat.

Neque verò hæc pagorum oppignoratio Regis magnitudini & nominibus quidquam adimit aut deterit; neque enim is vlla à pagis cognomina aut titulos vſurpat. Quin & hos rurſus ſibi ac iuri ſuo arrogare poterit, cùm annuo illo prouentu, quem hæc oppignoratio illi pendit, carere lubebit. Interea temporis

 pro-

prouentus & reditus ſuos immensùm augebit: vt,cùm hodie per annos ſingulos, omnibus neceſſarijs ſumptibus deductis, nonniſi vnum recipiat,per oppignorationem hanc quinquaginta,imò centum & amplius, ſine vllo omnino onere & impendio, annuatim percepturus ſit. Spondere tamen nolim,ex vnoquoque ei pago tantum quantum dixi, prouenturum; ſed ex hoc pauciora,ex illo plura, pro loci ſitu, commodis, & magnitudine. Et eſto, nonniſi mediam horum partem reciperet, prouentus tamen ille modernum quinquaginta & ampliùs partibus excederet.

Poſſent præterea ſyluarum, calaminaris lapidis fodinarum,ſalinarum,& aliorum Regiorum iurium redemptiones, carioris æſtimari & inaugeri. Quæ vniuerſa,ærarij onera mirè ſubleuabunt, & militarium ſtipendiorum numerationi magno futura ſunt ſubſidio.

XI. Vndecimò,non inutile foret,ſi præter præſidiarios ſuo quadraginta peditum, & quatuor equitum millia, Rex ære in Belgio aleret, eiſq; menſtruatim addictum ſtipendium penderet. Non graue id ei aut incommodum erit,ſi(quod n.4.ſeruandum pręſcripſi)nulli quidquam pręter conſuetum ſtipendiũ eroget, idq; omnibus æquale; ſi nulli ſtipendium adaugeat, nulli denique niſi arma tractanti & reipſa militanti, id ſoluat. Hoc ego exercitu ſperem,Regem quid-

quid

quid bello volet effecturum, quoſlibet aduerſarios edomiturum, ac vicinis Principibus ita terrori futurum, vt illum armis ſuis nec impetere, nec perterrere auſuri ſint: neque eum hoſti animum ac vires futuras, huic vt ſeſe exercitui, dũmodo prudens & peritus armorum dux ei cum imperio præficiatur, opponat. Sex enim & quadraginta armatorũ millia, menſtruè ſtipendiata, quid non perfringant aut edoment; ſi præſertim ſeuerè & ſine vlla in delictis conniuentia, militaris diſciplina ſeruetur?

Duodecimò, ſi fortè Regi, poſt tot annorum bellum, poſt ducentos & amplius auri milliones huic inſumptos, graue ſit tantum ære ſuo exercitũ alere; aliam tibi, qua ſine vllo ærarij ſui grauamine aut imminutione, non dico quatuor & quadraginta, ſed centum & plura, militũ millia in aciem producat & ſuſtineat, rationem ſuggeram. Regna illius omnia, Hiſpaniam, Luſitaniam, ſolis Occidui & Orientis Indiam, Neapolim, Siciliam, Mediolanum, & alias prouincias tibi propone: in his ſupra ducenta locorum & oppidorum, in quibus centũ familiæ cenſeantur, millia reperies. Horum locorum ſingulis ſi, præter ordinaria Regi pendi ſolita vectigalia, vnius, aut etiam medij, militis ſtipendium perſoluendũ aſſignes; pluſquam ducenta, ad minimum vltra centum, armatorũ millia, ſub ſignis habebis. Vt taceam, etiam in hiſce regnis pluri- XII.

rima locorum millia reperiri, quæ centum familias non numerent. his ergo erit medium militis vnius ſtipendium, vel tertia, aut etiam quarta pars, iuxta domorum aut familiarum numerum, aſſignandum. Non, quaſi copioſa & opulenta, plurimorumque incolarum ciuitas, non plus contributura ſit, quàm vix centum familias recenſens pagus; ſed vt, pro familiarũ multitudine, loca ſingula viginti militum, decem, ſex, quatuor, vnius, dimidij, aut etiam minus, ſtipendiũ contribuant. Et ſpondere auſim, Regem centum quinquaginta, imò etiam ducenta, nullo ſuo impendio, militum millia ſacramento ſibi deuincta habiturum.

Nec nimius aut fidem excedens cuiquam hic militum videri numerus debet, cùm Ferdinandi III. Regis tempore, Hiſpanicarum prouinciarũ non maxima, Bætica, ducenta & ampliùs opida, & vltra centum pagorum millia numerarit. Etſi non ignorem numerum hunc iam ſatis imminutum eſſe; hinc tamen haud ægrè colligas, quanta extra Belgicas prouincias, per omnia Regis noſtri dicto parentia regna & regiones, cogi multitudo queat. imò, ſi penitiùs & accuratiùs rem inſpicias, me in minuendo potiùs, quàm exaggerando peccaſſe comperies. Ac non ita pridem à probatæ fidei viro mihi ſignificatum eſt, in ſolo Caſtellæ regno pluſquam octoginta baptiſteriorum millia cenſeri;

Ma-

Madritum tamen pro vno dumtaxat baptiſterio numerando. Equo ipſe colligas, quàm multa in Luſitania, Aragonia, Catalaunia, Valentia, Nauarra, Sardinia, Corſica, Balearibus, Neapoli, Sicilia, Mediolano, & vtraque in India numerari queant. Ex vnoquoque autem baptiſterio ſtipendium in militem vnum, aut ſanè medium tantùm, educito; & videbis quàm potentem Hiſpanica regna, ſine vllo Regij ærarij incommodo, exercitum ſint productura.

Neque verò id mihi perſuadeo Regijs ſubditis vſque adeò graue futurum: bonâ enim locorum & familiarum omnium initâ diſtributione ac diuiſione, ad illius ſanè ſtipendia nonniſi exiguum quid domus vnaquæque, ac ne ſentiens quidem, erogabit. Neque etiam perpetuum id onus futurum; ſed bello finito habebit finem. Quæ quo commodiùs, minoreque incolarum cum ſenſu peragantur, poſſet, Rege annuente, modicum & tolerabile in vnoquoque loco vectigal conſtitui, ijs potiſſimùm è rebus colligendum, quæ ad aduenas & peregrinos potiùs, quàm locorum incolas pertineant; aut, ſi indigenæ grauandi, ita modicum addi grauamen, vt qui illud pendit ſe ne pendere quidem ſentiat. Neque etiam omnem hunc militem, vno ſimul tempore colligi aliúe neceſſe eſt; ſed pro rei bellique neceſſitate plures pauciorésue. Vt, ſi nonniſi quadragenis aut quin-

quagenis Rex bellatorũ millibus indigeat, horum ſtipendia vnicuique regno aut prouinciæ poſſent, pro cuiuſque potentia, aut familiarum multitudine, perſoluenda æqualiter deſignari.

Poſſet & alio modo hæc ſtipendiorum perſoluendorum ratio iniri: nimirum vt Caſtella Vetus, dena; Noua itidem, dena; India Caſtellanæ detectionis & iuris, dena; Luſitania cum ſua India, duodena; Aragonia, octona; Valentia, terna; Catalaunia, dena; Bætica, quindena; Neapolitanum regnum, duodena; Siculũ, ſeptena; Mediolanenſis Ducatus, octona; Cantabria, Nauarra, Galæcia iunctim, nouena; Granatẽſe & Murcianum regnum, quatuor; Mediterranei maris & Oceani inſulæ, etiam quatuor; Belgicæ prouinciæ Regiæ, ſexdecim peditum millia alant. Equitatus illa è gente & prouincia petatur, quę lectiſſimos ſubmittere equites conſueuit; quos quæ dabit, ei peditum minor numerus aſſignabitur. mille porro equitum, binis peditum & quingentis æquivalebit, aut circiter.

Qua in re quædã neceſſariò velim obſeruari.

Primum, vt vnaquæque prouincia præſcriptum ſibi militem colligat & conſcribat.

Secundum, ſi quæ prouincia tot in militiam capita è ſuis indigenis emittere nequeat, reliquos in ſupplementum aliena è prouincia eam colligere fas ſit.

Tertium, omnes imperium & dignitatem caſtren-

caſtrenſem habentes ex ea aſſumantur gente quæ ſtipendium perſoluit; tametſi fortè miles, quòd indigenæ non ſuppetant, ſit ex aliena.

Quartum, vnumquodque regnum aut prouincia, militi ſub ductoribus ſuis agenti, per delegatum & deſignatum aliquem, à ſe ad hoc muneris ſigillatim aſſumptum, ſtipendium adnumeret.

Quintum, iſthæc militum conſcriptio, nonniſi neceſſitate fiat exigente, & cùm eam cuique Rex prouinciæ imponet.

Sextum, pro neceſſitatis ratione maior aut minor numerus conſcribatur. maior ſiquidem, bello varijs ſimul in prouincijs exorto (putà in Italia & Belgio) quàm dum in ſola Italia, militum copia requiritur. Tum etiam maior, cùm tria aut quatuor regna & prouincias Regias belli flamma corripuit.

Septimum, bello aliqua in prouincia excitato, miles in alijs, pro neceſſitatis magnitudine, prouincijs conſcribatur. ad cuius conſcriptionem & ſolutionem quæq; ſuam, iuxta aſſignatum priùs vnicuique numerum, ſymbolam conferat.

Octauum, vt in omni armorum motu & bello, præter eas quas prouincia bello ardens colligere copias iubetur, triginta peditum, & quatuor equitũ millia, prouinciarum à bello immunium ſtipendio, ad Regij iuris tuitionem, con-

ſcribantur; vnaquaq; pro numero antè ſingulis indicto,ad triginta hæc quatuor millia concurrente. Si verò quadragenis, aut quinquagenis millibus, aut etiam pluribus Rex (quòd fortè maior ſit neceſſitas)egeat,tot ei ſingulis tunc indicere milites liceat, quot ad hoc periculum auertendum opus habebit.

Neque recens id inuentum eſt. etenim idem olim Auguſtum Imp.factitaſſe, Rom.loquuntur hiſtoriæ : cùm enim à Marcomannis bello peteretur , nec militi conſcribendo publicum ærarium ſufficeret; pop.Romanus,pro facultatum ratione,militem vnum,aut duos,aut etiam plures , ſuo quique ære conſcriptum ei ſubmiſere.quo vltroneo populi ſubſidio Marcomannis ſubactis,Rom.Imperium ab inſtante Auguſtus ruina vindicauit.

XIII. Decimò tertiò, cùm omne hoſtium robur & potentia mercimonijs contineatur, rebelliumque prouinciarum opes è negotiorum & commerciorũ tractatione potiſſimùm proueniant; ante omnia , & quàm maximè neceſſariũ cenſeo , omnem illis negotiandi viam præcludere & ſuccidere.ſic enim fiet, vt omnes ſibi neruos præcidi exiſtiment. Iam cùm belli neruus ſit pecunia, & ſine hac illud omnino geri nequeat; ſequitur, omni ab hoſte abacto commercio, & qui ex illo ſequitur prouentu, tolli quoque vnicam eius qua militi ſatisfaciat,rationem. Notiſſi-

ſimum adhæc,omne illius commercium in mari, & varijs per Europā fluminibus potiſſimum agitari. Huic ergo neruos ſi incidere velit Rex, maris & fluminum vſum ei auferat, & eneruis concidet. Fiet hoc Primò, ſi fluminum, quæ Regij iuris ſunt,& à Regijs propugnaculis inſidentur, vſum ei adimat; & imprimis Scaldis, quo Antuerpiam & aliò ſua conuehit, & alia euehit; Moſæ, quo Traiectum & Venlonam; Rheni denique,quo Rinbercam & aliò.

Secundò,Viſurgim & Albim primaria Germaniæ flumina,aut per ſe,aut per Cæſarem,qui illorum varijs in locis poteſtatem habet,illi occludat. hacque ratione, omne ei cum Germanis commercium, à quo potiſſima annuorum eius prouentuum pars dependet,præſcindetur. Ipſa denique cū Gallis negotiatio aut eripi,aut periculoſa admodū reddi poterit, per eā quam Flādrico in littore Rex inſtructā habebit claſsē.

Quæ vt ſine vllo Regij ærarij ſenſu parari & adornari queat,aliquot tibi hîc rationes modoſque proponam, quæ ſi introduci & locum obtinere permittantur, incredibilem pecuniæ vim(quæ ad naues neceſſarias inſtruendas, & alias in amiſſarum locum ſufficiendas requiritur)procreabunt.

Primò,omnes,cuiuſcumque demum conditionis ſunt,tabulę inſtrumentaúe,ſtipulationū, donationum,emptionum, venditionum,ſocie-

tatum,

tatum,&c.quæ coram Secretarijs, Graphiarijs, Tabellionibus, Scabinis, aut alijs quibuſlibet magiſtratibus fiunt,in quibus florenorum centum ſemel res agitur,decem ſtuferos pendant; in quibus plus mille florenorum res agitur, viginti. ſimul indicatur, nullum illorum inſtrumentorum ratum ac legitimum fore, quod Regio non fuerit ſigillo, hinc in vſum ſigillatim cuſo, munitum ac ſignatum. quod valoris munimen habere qui vellet, præſcripto id ære redimere deberet.Quæ conſuetudo tum apud aduerſarios noſtros, tum alijs etiam in prouincijs & regnis locum tenet. Sin hæc ratio minùs arriſerit,Batauorum in hoc ritum ſequi licebit. apud hos namque minus inſtrumentorum, in quibus tricenûm florenorum res agitur, ſigillum, duobus; eorum quæ aduſque ducentos florenos perueniunt, tribus; quæ ad ſexcentos, quatuor; quæ inde ad mille, ſex; teſtamentorum denique & codicillorum, octo ſtuferis redimitur. Hæc autem ratio ſtipulantes minùs grauaret,& in praxi foret benignior.

Secundò, quotquot alteri litem, in qua de centum aut circiter florenis controuertitur,intentare volent, tres priùs quàm in iudicio à quoquam audiantur,& cauſam agant,florenos ei qui ſingulis in opidis & pagis hunc in vſum conſtituetur, tamquam mulctæ nomine pendant;lite iam peracta ei accenſendos, qui cauſa

ceci-

ceciderit.ſi verò centum florenos controuerſia excedat, actor antè quàm tribunal adeat, pro ſingulis centum florenis tres exponet, quos aut ipſe de ſuo dabit, ſi cauſa cadat; aut ei reddet reus, ſi contra eum iudicatum fuerit: niſi fortè lite iam finitâ, iudex expenſas eius compenſatione quadam cenſeret moderandas: tunc enim victor tertiam vnam, ſuccumbens verò duas alteras mulctæ partes ſoluere deberet.

Tertiò, quiſquis perpetuam ac nonniſi cum vita terminandam dignitatem, annuè ſupra quadringentos florenos ei reddentem, aut à Belgarum Principe, aut Regis ipſius auctoritate poſthac accipiet, mediam vnius anni prouětus, ad nauium harum impenſam & ſubſidium, partem conferat. quod ad dignitatě aut munus aliquod aſpirãtibus neutiquã graue cenſeo fore. & numquam (ſcio) deerunt, qui huiuſmodi munera libenter, eſto hoc cum grauamine, etiam cum gratiarum actione ſunt admiſſuri. imò ſpondere auſim, etiam totum anni vnius prouentum, quò munera quibus inhiant conſequantur, Regi eos non illubenter ceſſuros, tum vt gratos ſe pro accepto munere oſtendant, tũ vt patriæ incolumitati hac ratione conſulant, & in claſſis ſuæ ſtructuram ſuppetias Regi ferant. Immenſa certè, ob maximam huiuſmodi munerum & dignitatum hís in prouincijs copiam, auri vis hinc redigetur; & aduerſus hoc

onus

onus meritò nemo occlamet aut contradicat. Idem tam in Hiſpania quàm in alijs regnis ac prouincijs ſuis vt vſurparetur, poſſet Rex indicere. Incredibile hinc Regis ærario & prouentui accederet incrementum, nullum verò ſubditis eius onus aut damnum. Vt vel hic ſolus prouentus, ſi per omnia illius regna & terras hoc locū obtineret, duas & plures ingentes in mari claſſes, certo cum ſtipendio menſtruo, adornare poſſet.

Quartò, poſſet & chartis luſorijs, duorum triúmue ſtuferorum; pari alearum, vnius grauamen imponi. Quod quamuis ſatis enorme videatur, perexiguum tamen eſt, ſi damna hiſce è ludis prouenientia conſiderentur. Huc accedit, quòd nec chartæ, nec aleæ vllatenus ad hominis ſint ſalutem vitamq; aut neceſſariæ, aut vtiles. Imò tributum hoc forſan efficiet, vt multi damnoſas has recreationes, & pernicioſos ludos miſſos faciant. Neq; nouiter hoc inuentum eſt, cùm Reges alij hoc ludi genus etiam multò grauiori onere grauarint.

Quintò, margaritæ & gemmæ, vt adamantes, pyropi, & aliæ id genus, ſi quinquagenis florenis veneant, florenum pendant; ſi centum, duos; & ſic vlteriùs, creſcente pretio, creſcat onus, quod vendens æquè atque emptor inter ſe partiantur. Ab eò tamen eæ immunes ſint gemmæ & vniones, quæ in templorum ornatum

tum & Dei honorem cedent. Hoc autem onus nemini,credo,importunum aut moleſtum erit, cùm gemmæ & margaritæ vix ad aliud quid conferant , quàm ad inane minimeq́ue neceſſarium hominum ornamentum: qui tamen, ob exiguum hoc grauamen , vanam ſeſe ornandi inſigniendiq́ue conſuetudinem minimè deponent. Pluris ſcilicet ſua illis eſt vanitas,quàm vt tantilli oneris euitandi cauſa,eâ carere velint.

Sextò , expediens quoque foret, omne aurum & argentum filamento ſerico ſuperinductum, tenui aliqua penſiuncula grauari ; vnicuique inquam auri argentiúe vnciæ , pro eiuſdem pretij & valoris diuerſitate , ſtuferum vnum atque alterum tributi nomine imponi. Onus hoc plebeij non ſentient,ſed ſoli opulentiores , quos tamen id ab auro argentoúe emendo minimè deterrebit. Idem & in alijs pluribus, minimè neceſſarijs rebus, quarum apud locupletes dumtaxat vſus eſt,vſurpari poſſet:eas ſemper excipiendo, quæ cultui templorum & diuino obſequio adhibebuntur.

Septimò , vnaquæque vnius camini domus, in Regio imperio parentibus locis ſita, quinque quotannis ſtuferos pendat; duorum caminorum,decem; quatuor,florenum;ſenûm,ſeſquiflorenum;octo,duos; & quæ eos excedunt,tres. Quam hoſtis taxam velut æquo benigniorem cenſens,cuique camino florenum impoſuit.

Vel

Vel quarumlibet ædium, per iuratos rerum æſtimatores, pretia penſentur; itaque domus mille florenos valens, ducenteſimum, aut centeſimum ſaltem, quotannis perſoluat. Quod aliàs factum non rarò: anno namq; MD.LXXXIV. ſeptingenteſimum, anno MD.LXXX. quingenteſimum, anno MD.LXXVI. trecenteſimum, anno MD.LXX. centeſimum, annis MD.LXVIII, LXXI. & alijs viceſimum; imò annis LXXVII. LXXXI. LXXXIII. decimum, domorum ad valorem taxatarum, nummum tributi nomine datum fuiſſe conſtat. Et eſſet hoc onus inter conductorem & locatorem diſpertiendum: in eius quoque partem aliquam veniant, quibus domus illæ ad annuum cenſum hypothecatæ ſunt, quò ipſum per plures diſtinctum & deriuatum minùs oneret.

Octauò, ſingulæ agrorum menſuræ ternos quotannis ſtuferos exſoluant, à quibus nulli, ſiue Eccleſiaſticorum, ſiue ſæcularium, agri excipiendi, quodcumque exemptionis priuilegium aut prætextum in contrarium opponãt. Neque verò perpetuum, id onus futurum eſt, ſed nonniſi quamdiu bellum durabit: illo enim finito, finietur. Scio fore, vt proceribus & Eccleſiaſticis nonnullis non vſque adeò gratum id accidat; at viſo, quod hinc conſequetur emolumento, & incredibili reip. Belgicæ totius bono, nullus dubito, quin oneri huic quàm liben-

bentiſſimè ſint ſubſcripturi, quò tandem aliquando belli huius ciuilis finem videamus: quem profectò viſuri ſumus numquam, niſi maris imperium occupemus; quod his, & alijs id genus, modis haud æquè parabitur. Vnde in ſpem venio, fore vt Eccleſiaſtici & Præſules Religioſi huic ſint oneri non inuitiaſſenſuri, cùm videant quod per bellum ſuis in prouentibus & reditibus patiantur diſpendium, & quod, illo ſublato, in iiſdem ſperare debeant compendiũ.

Confundunt nos hoſtes & rebelles Bataui, apud quos non ita pridem domorum ſingularum poſſeſſores ſeptimum, & agrorum quintum, ad reip. & communitatis bonum tuitionemque nummum ſeſe perſoluturos libenter ſpoponderunt. cuius oneris hoc anno collectionem (ſi modò vniuerſæ ſine vlla exceptione prouinciæ in ipſum conſentiant) ſeptem florenorũ millionibus permulti parati sũt redimere.

Certè ſi Belgium Regium eo in reip. bonum zelo ferretur, quo Bataui rebelles in ſuæ, dum ſeptimum domorum, & quintum agrorum æſtimatorum nummum pendunt, ad cuius ſolutionem, æquatis partibus, & poſſeſſor, & conductor, & qui è domo agroue reditum percipiunt, concurrunt; è duplici hoc gratuito donatiuo ſupra vicenos florenorum milliones percipere Rex poſſet, cùm è tribus Belgij partibus ferè duæ Regio imperio pareant. Non quòd

domos & agros ad ſeptimum quintumq́ue, Batauorum ritu, nummum taxari quotannis velim aut conſulam. Abſit: quamquam peroptandum foret, vt eius, quod illi, nos dimidium, è domibus inquam quartumdecimum, agris verò decimum, penderemus. Itaq́ue ſupra decem florenorum milliones parari, ex ijſq́ue centum nauium claſſis neceſſarijs omnibus inſtrui, & ſtipendiari poſſet. Ac tametſi hæc domorum & agrorum penſio dimidio foret minor, & quinque tantùm florenûm milliones inde conficerentur, quinquagenûm tamen nauium claſſis haud difficulter inde adornari valeret: quæ ad freti Britannici & Flandrici anguſtias ab incurſu hoſtili tuendas & occludendas fortaſſe, nimis quàm ſufficeret.

Si noſtrarum prouinciarum incolæ, ad decem ſtuferos, per ſingula capita quotannis pendendos, induci poſſent, florenorum millionem facilè hinc conficeremus. Etenim ſi verum ſit, ſupra octingenties mille familias in Belgio numerari, & quinquies mille Belgio Regio attribui; vnicuique familiæ quinque capitibus aſſignatis, facilè duæ myriades, & quinquies millia hominum, in eo cenſebuntur. quorum ſinguli (ſolos pauperes excipiendo) ſi capitatim decem ſtuferos pendant, millionem florenorum facilè Regi ſuo dabunt.

Si verò & Hiſpania (quæ, Batauicâ ſubductio-

ctione, octuplo plus agri continet, quàm Belgium vniuerſum) ſi Neapolitanum & Siculum regna, Sardinia, Mediolanum, aliæque Regi parentes prouinciæ gratuita hac, è domibus, agris, hominum capitibus ſoluenda penſione ſuo vellent Regi gratificari; quantum hinc annuè auri & pecuniæ colligi poſſet, eſto mediam tantùm eius quod indico, oneris partem ſubirent!

Potentiam ſuam Hiſpania ignorat. Si enim Germania vix ſupra centũ triginta & tres agrorum *gemeten* (quarum menſurarum tres iugerum Hiſpanicum efficient) milliones, Gallia vix centum ac viginti ſex, Italia vix ſeptem & ſeptuaginta, Anglia vix ſexaginta milliones cõtineat; ſola Hiſpania, in Europa (vtriuſque Indiæ iura ſub ea non comprehendendo) ſupra centenos ſeptuagenos menſurarum illarum milliones, ſi Batauo calculatori credimus, complectetur. Vt autem demus, ex his triginta milliones inutiles & inferaces eſſe, reſtabunt adhuc centum & quadraginta ſatui idonei. quamquam fatendum ſit, ſoli Hiſpaniæ, alijs quas in Europa poſſidet, prouincijs ei non annumeratis, ab hoc calculatore nonniſi centum & duodeviginti *gemeten* milliones conſignari. Qui ſoli, etiamſi externos per Europam ſparſos agros non connumeremus, & tertiam eorum partem vt infrugiferam à dicto numero detrahamus, ad ingentem claſſem parandam abunde ſuffi-

 cient.

cient. Etenim ſi ſingulis menſuris ex duo de o-
ctoginta illis millionibus, medij regalis onus im-
ponamus, facilè nouem florenorum milliones
coaceruabimus. Si deinde & domus dimidium
regalem pendere iubeamus, non minorem, cre-
do, pecuniæ vim educemus. Eſto verò, & do-
mos, & agrorum menſuras, nonniſi quadrante
regalis grauemus, certè tenue hoc grauamen
vtrimque redactum, etiam ſupra nouem flore-
norum milliones quotannis pariet. In quod ſi &
alia regna, & prouinciæ, quæ Hiſpani iuris per
Europam ſunt, & facilè ſeptem & quadraginta
menſurarum dictarum milliones explent, con-
ſentirent, & tum vnaquęque menſura nonni-
ſi medio regali grauetur; ad ſex florenorum
milliones circiter is cenſus aſcendet: vt nihil in-
terim dicam de ædibus, quæ non minorem da-
bunt. Sin quadrantem dumtaxat regalis, tum
agri, tum ædes contribuant; tamen ſex floreno-
rũ milliones etiam hoc vix ſenſibile onus pariet.
Quibus ſi dein nouem illos Hiſpanici agri &
domorum milliones accenſeamus, quindecim
efficiemus, ædibus & menſuris agrorum ſingu-
lis, nonniſi regalis quadrantem pendentibus. Si
verò per vniuerſas Regis ditiones, agri & ædes
ſingulæ dimidium regalem pēdere vellent, tri-
cenos minimùm argenti milliones vtraque hæc
penſio quotannis in Regium ærarium inferret;
ſi regalem integrum, ſupra ſexagenos. Et quid,
quæſo,

quæſo, id eſt, ſi, in quod Zelandicæ inſulæ imperrimè conſenſere, onus intueamur; cùm ſingulas agrorum menſuras ſex florenorum penſione grauari permiſere? Iam, cùm in illis vicies mille & ducentæ huiuſmodi menſuræ ſint, prouentus hic totidem libras Flandricas peperit. vt interim nihil dicam de ſeptimo nummo, quem omnes quas Inſulæ hæ continent ædes, ad pretium taxatæ pependerunt.

An verò ea quam dixi, ægrorum magnitudo & capacitas ex fide ſit, ſpondere non auſim; neque enim ex ea deſcriptione, vel laudem capto, vel ob eam ſugillari volo. Si quid in ea peccatum ſit, Batauo ſupputatori, qui eam anno ſæculi ſuperioris xc. Hermanni Ioan. Mulleri typis Amſterodami euulgauit, imputari velim: illius enim veſtigia hîc potiſſimùm ſum ſecutus.

Nonò, poſſet etiam ſemel, & non ampliùs, centeſimus è ſingulis domibus, valore earumdem penſitato, nummus exigi; ea tamen conditione, vt quæque ciuitas redactam inde pecuniam fructuoſis & vtilibus hypothecis applicare teneretûr: ſimul etiam in ſe reciperet, omnes iuriſdictionis ſuæ domos ab incendij damno immunes præſtare, &, ſi quam ignis fortè corriperet, publico eam ære reſtaurare, & ei quam ante incēdium habuerat, integritati & nitori reſtituere. Quod nulli non longè erit acceptiſſimum, cùm tantilla pecuniola rei ſuæ à confla-

grationis periculo cauere , & indemnitatem poſſet præſtare. Idem & rure ſingulos per pagos obtinere locum poſſet. Quod verò ea pecunia annuè pareret fœnus, in nauium eſſet paraturam & ſtipendia, belli neceſſitate exigente, conuertendum: ea verò ceſſante, ex fœnerario illo prouentu annuus cenſus adaugendus, ſummo opidorum & locorum cum compendio. Imò, bello iam prorſus ſublato, ex huiuſmodi cenſuum prouentu & accremento , ipſum æs capitale , ea intentione ab incolis locorum expenſum , non incommodè poterit diſſolui , vt tamen interim vrbes & loca ædes incendio abſumptas & deiectas reparare teneantur.

Hæc, aliaque multò intolerabiliora grauamina perſæpè ſunt ab hoſte vſurpata hactenus, & etiamnum vſurpantur. Adeò vt Regi ſubditæ prouinciæ nullam de vllo onere conquerendi occaſionem habeant, cùm in bona, pia, iuſta cauſa conferunt id, quod hoſtiles in mala, impia, iniqua, non illubenter, toties iam contribuerunt, & etiam hodie læti contribuunt; non è domibus ſolùm, ſed & vniuerſis poſſeſſionibus immobilibus pro taxatione à magiſtratibus ad rerum pretium ac valorem facta. Par certè eſt, Regias prouincias non minorem in vera & Apoſtolica religione promouenda , ac patriæ ſalute & incolumitate quærenda , zelum & ſtudium oſtendere, quàm hoſtis in falſa fide , &

noxia

noxia ſua libertate tuenda conſtabiliendaúe libenter & ſine vlla repugnãtia indies oſtendit.

Quæ omnia ſi per prouincias executioni mãdentur, & exactè ſeruentur, fiet, vt omne in mari commercium ſecurè tutoq; exerceatur, nec ab hoſtilibus nauibus interturbetur; omnis quà patet regio mirum in modum locupletetur; omne mercimoniorum & opificiorum genus ad obedientes Regi prouincias ex hoſtilibus traducatur; denique ſummo Rex grauamine exoneretur, hoſti verò omnis penè lucrandi materia & occaſio præcidatur.

Quis hoc prouincialibus graue fore dicat, cùm tam exiguo, & propè nullo, & quem ne ſentiant quidem, cenſu centuplũ ſint lucraturi?

Ab hoc autem onere nullus, quocumque tandem colore & ſpecie exemptionem prætendat, eximendus eſſet; non palatini, non Conſiliarij, ne quidem aurei Velleris Equites; ſoli illi, qui ſub Mendicantibus Ordinibus cenſentur, & palàm pauperes. Heri quoque & heræ pro famulis capitatim impoſitum cenſum pendere deberent, ita tamen vt ex addicta in annum mercede illis nihil propterea decederet.

Neque verò ſingula hæc reipſa executioni mandanda ſunt; ſed vel ſimul omnia, vel potior illorum pars, prout reip. expedire Rex iudicabit, & prout maiorem aut minorem ſubditorum erga eadem propenſionem, pro tem-

poris oportunitatę,& rei periculo ac neceſſitate videbit..

Optarem porro, naues haſce bellicas in maritimis Flandriæ opidis ſtationem habere, vt omne rebellium cum Gallia & Britannia commercium & negotiationem, quantum fieri poteſt, diſturbent & fruſtrentur.

Ceterùm iſthæc nauium communibus prouincialium ſumptibus parandarum ratio nuperum non eſt inuentum ; ſed iam olim etiam apud Romanos rerum dominos vſurpata, cùm ſingulæ, pro potentiæ & opum ratione, prouinciæ ſuo claſſem ære inſtruerent, fouerent, & per quæſtores quæque ſuos menſtrua ſtipendia adnumerarent. Hæ verò naues numeroſiſſimam certè conſtituebant claſſem, qua orbis ſibi imperiū pop. Romanus vindicauit. ac ſi quam harum aut tempeſtate mergi, aut ab hoſte intercipi, aut alio incommodo perire contigiſſet; illius mox loco aliam prouincia, cuius nauis perierat, ſumptu ſuo ſufficiebat; vt nec nauium vmquam numerus imminueretur, nec maritima victoris populi potentia decreſceret.

Eadem & apud nos iniri poſſet ratio, ſi quæ iam antè commemorata ſunt onera, aut pars illorum, vſu introducantur. Verùm ita, vt ſingulis in prouincijs denominati quidam & deſignati, prouenientem & naſcentem hinc pecuniam, aut per ſe ipſi colligant, aut publicani

qui-

quidam perſoluto annuatim ære, damno emolumentoúe ſuo eam redimant: vt pro maiore minoreúe è grauaminibus illis prouentu in nauium illa inſtructionem & ſtipendium conuertatur. Vnde ſex, octo, decẽ, aut etiam plures, habita prouẽtuum ratione, quotãnis Brabãtia naues emittere, & rebus omnibus neceſſarijs mẽſtruè inſtruere poſſet. Deinde vt redactũ inde æs non in alias incideret manus, quàm eorum quos prouincia quælibet huic ſingillatim muneri præfeciſſet, & menſtruum epibatarum & ſociorum naualiũ ſtipendium curare ac ſoluere voluiſſet. Quod vt curarent impigriùs ac diligentiùs, ſuæ cuique prouinciæ eſſent naues aſſignandæ, vt noſſet quænam ad ſe ſpectarent & ſui iuris eſſent. Sic enim maiore eas ſolicitudine tamquam proprias curarent, eoq́ue libentiùs de ſtipendio & rebus omnibus neceſſarijs ijs proſpicerent, &, ſi quam fortè caſu quopiam perire contingeret, eius in locum aliam ſufficerent. Nullum tamen aliud in eas ius aut imperium haberent, quàm menſtrua eis ſtipendia, neceſſaria inſtrumenta, commeatum, & alimoniam curare: vt ſua Regi, eiuſq́ue Gubernatori, & ſummo maris Præfecto, in hanc communi patriæ auro adornatam claſſem abſoluta plenaq́ue maneat poteſtas, eam quò, quando, quemadmodum voluerit, emittendi, augendi, minuendi, & quæ, quibus expedire iudica-

bit, quoſque promeritos cenſebit,ſupplicia ac præmia perſoluendi: nullo alio prouincijs ſingulis tam in naues,quàm ſocios nauales & epibatas,relicto iure,quàm quòd illarũ curæ cum nauium inſtructio, tum ſtipendij numeratio committetur. quæ è ſuo ad hoc muneris corpore viros quoſdam ſeligent, qui ſimul rationes ei, à qua delegabuntur, & cuius perſonam repræſentant, prouinciæ reddere tenebuntur.

XIV. Decimòquartò,mirè ad rem faceret,ſi Rex, quò aliquam Belgicis ſuis prouincijs locupletandi & lucri comparandi materiam ſuggereret, mercatoriam quamdam viginti, aut plurium etiam,nauium ſocietatem erigi permitteret.in quarum inſtructionem varij promiſcuè, tam Eccleſiaſtici quàm ſæculares, tam nobiles quàm plebeij,ac potiſſimùm mercatores,vltroneè & ſpõte ſymbolam conferrent; & pro impenſæ & contributiõnis ratione,optati quiſque lucri particeps fieret.

Vt autem in hanc quiſque ſocietatem ſortem libentiùs conferat, neceſſe eam foret quibuſdam à Rege priuilegijs & immunitatibus donari. Atque inprimis,vt omnes hiſce nauibus impoſitæ merces,tam ex Hiſpania in Belgium, quàm è Belgio in Hiſpaniam vehendæ, vlteriori inquiſitioni non ſubiacerent.

Secundò, hæ tam euectæ quàm inuectæ, è con-

conſuetis regi pendi vectigalibus minus (videlicet è quatuor partibus tres tantùm) perſoluerēt, quàm quæ alijs nauibus ad ſocietatem hanc non ſpectantibus imponerentur Quæ vectigalium detractio adeò ærarium Regium & prouentus non imminuet, vt inſigniter etiam ſit adauctura. Hinc enim conſequetur Primò, vt plures longè vltrò citroque merces inuehendæ euehendæúe ſint. Secundò Hiſpanæ merces in Galliam, Britanniam, Germaniam, & alias prouincias minore ſint copia exportādæ. illa quippe regna & prouinciæ, quò huius vilitatis pretij aliquam ad ſe partem deriuent, è Belgio potiùs, vt duobus, aut etiam vno, in centum minoris eas emant, quàm ex Hiſpania has petent. Vnde maximum Regiorum vectigaliū & portoriorum conſequetur augmentū. etenim cùm ex emptis in Hiſpania, indeque in Galliam, Britanniam, Germaniam, & alias regiones ſibi non parentes auehendis, mercibus nonniſi vnicum, in euectione, Rex vectigal percipere ſoleat; ex omnibus Belgium petituris duplicatum id percipiet; primum in Hiſpania cùm exportabuntur, alterùm in Belgio cùm importabuntur. Vtque res exemplo notior fiat, fingamus Hiſpanas merces, cùm inde aliò exportantur, duodecim in centum pendere. ex omnibus ergo quæ in Galliam, Angliam, Germaniam, & alia loca auehentur, nōniſi ſemel duodecim in cen-

centũ Rex recipiet:inuectæ enim in terras quæ illi non parent, quidquã vt ei pendant, non eſt quod exſpectet. at ex ijs quæ ex Hiſpania in Belgicas emittuntur prouincias, bis portorium percipit, primum in Hiſpania, alterum in portubus Belgicis. Ac licèt è duodena illa parte nonniſi nouenam percepturus eſſet;ob duplex tamen iam vectigal,duodeviginti in centum illi cedent, cùm è mercibus in alieni iuris terras exſportandis nonniſi duodecim.Iam cùm merces,aliò auehi ſolitæ,in Belgium ſint,quò imminutionem illam vectigalis ſentiant, auehendæ; fiet, vt Regio ærario, ob geminatum vectigal, multũ hac ratione accedat. Gallis quoque,Anglis, Germanis compendioſius erit, Hiſpanienſes merces è Belgicis portubus & emporijs auehere, perſolutis hîc vectigalis loco decem aut vndecim in centum, quàm in Hiſpania duodecim; partim ob hoc quod dixi compendium, partim quòd regnis illis commodius multò ſit, illas è Belgio quàm Hiſpania petere, ſumptu quoque & periculo minori.

Tertiò, vt omnes Hiſpanas merces,in Galliam, Angliam & Germaniam auehendas, nouo vltra conſueta & priſca vectigalia,Rex oneregrauaret, alia inquam quinque in centum illas pendere iuberet; à nouo autem hoc onere exciperet illas, quæ ex Hiſpania in Belgium Regium dictæ ſocietatis nauibus importarentur.

tur. Erit hoc dictæ ſocietati cum primis lucroſum, & in cauſa, vt quæ ex Hiſpanicis opus habebunt exteri, è Belgio petituri ſint, quò grauamen hoc vel totum, vel in parte effugiant. Neque inſolitum ac nouum hoc eſt, nec etiam exteris graue aut inſolens poteri viderit; cùm & alij Reges & Principes, quoties eis viſum fuerit, & expedire iudicauerint, ſuorũ regnorum merces ad aliorum Principum prouincias conuehi ſolitas, nouis tributis grauare pro more habeant, nemine aduerſus illa reclamante, aut ipſos iniuſtitiæ damnante; quòd Reges ac Principes ius habeant domi ſuæ nata, & ad alienos auehenda, cùm placuerit, grauandi.

Quartò, vt omnia opera mechanica, quæ in Regio Belgio aut modò fiunt, aut olim fieri ſolita erant, at modò in rebellibus, aut extra Regium imperium ſitis locis fiũt, prohibérentur, capitis pœnâ inuehenti propoſitâ; nulla verò alia permitterentur, quàm quæ in Regio Belgio facta, dictæ ſocietatis nauibus vehentur. Vnde fiet Primò, vt hoſtis aut tota, aut potiſſima opificiorum ac manualium operum negotiatione priuandus, ideoque pluſquam octoginta familiarum millia, hiſce operibus tantùm victitantia, Hollandiam deſertura ſint, omni propè horum operum ad exteros auectione, hoc edicto Regio, excluſâ aut prohibitâ. Erit hoc in cauſa, cur annuus rebellium

pro-

prouinciarum prouentus incredibile paſſurus ſit detrimentum & imminutionem. hiſce enim mechanicis & opificibus, qui numero plurimi, migrare & alias ſedes quærere compulſis, non modica prouentuum Hollandicorum, qui è rerum comeſtibilium & conſumptibiliũ emptione & vſu colliguntur (in quibus tamen annui eorum prouentus pars potiſſima ſita eſt) portio annuatim deperibit. Hoc autem Regium edictum non eſt quòd exteræ prouinciæ & regna carpant, cùm alia id genus edicta decretaque apud ipſas etiam in vſu ſint. Sic enim Anglorũ Rex omnem externam lanam, ſtannum, plumbum; Francorum, diuerſa exterorum opera, atque in primis adamantes ſculptos & politos, in regna ſua inferri vetant.

Vtque propiùs rem tangamus, & ad particularia deſcendamus, prohibere & excludere Rex poſſet, 1. Omnes eos pannos laneos, nigros & albos, quos vocãt *Hollantſche ſaeyen*, Hiſpano vocabulo *Xergas*, vel *Anaſcotes*: qui Leydis aut Delfis vt plurimùm conficiuntur, cùm Honſchotanorum, Brugenſium & Iprenſium merces ea ſit propria. 2. Telas lineas, tum albas, eaſque partim ſubtiles, & arctè complicatas & conſtipatas, partim ſpiſſiores in longum expoſitas, ac diductas; tum etiam crudas & naturales, nec ſoli expoſitas; quas Harlemium potiſſimùm ſuppeditat, cùm tamen apud Siluæducenſes,

cenſes, Gandenſes, Endouienſes, & alios non minore induſtriâ & arte pārentur. 3. Omnia mappārum & mantilium lineorum floribus intextis genera , Cortracenſium opus & artem. 4. Telas goſſipinas albas , quas Brugenſes ſubmittere ſolent. 5. Varia Antuerpienſium opera, putà omnigenos pānos ſericos,floridos, holoſericos villoſos, damaſcenos, & alios id genus;alios item è lino & ſerico , alios è ſerico & lana diuerſimodè,cum floribus & ſine floribus opere phrygio textos;raſos alios,alios non raſos;alios auro falſo in ſpeciem intertexto(quos propriè dicunt *ſmallekens van garen, ſijde ende valſch goudt,boeren-kaffaen .garen damaskens .ghenopte, buratten*;vel *telillas de hilo, dichas de ſeda, y con oro falſo, telillas de borlilla, o motillas, caffates de hilo, damaſquillos de hilo, fileyles de todas ſuertes*.) item aciculas.acus,vncinulos,æreas & ferreas zonarum fibulas, lineas omnis coloris ligulas, denique omnis coloris filum lineū. 6.Tapetia, quibus texendis Bruxellenſes, Antuerpienſes, Aldenardenſes, & Angianenſes excellunt. 7.Eos pannos laneos , quos *cangeanten , baracanen, pluymkens , ghefigureerde trijpen* ; aut *lanillas negras y de color,baracanes ò albornoſes,telillas de mōté,tripillas terciopeladas* , vocitant; quos, vt proprios, ſibi Inſulenſes & Tornacenſes vendicāt. 8.Filum candidum & ſole dealbatum; hoc ſibi Gandenſes. 9.Tibialia lanea, varijs è filamentis

tis ſine ſtamine & ſcapo texta, & alias id genus veſtes, vt interulas, & ſoccos pedales, quæ Bruxella & Tornaco peti ſolent. 10. Omne filamẽtum lineum textũ, quod Bruxellis & Siluæducis parari texiq́ue conſueuit. 11. Texturam muliebrem & puellarem, tam è lino quàm ſerico textam (nomine *breynaet*, vel *punteriâ*) & alias id genus minutias, quæ in varijs Belgij Regij locis ac ciuitatibus confici ſolent: denique omnia manualia opera, quæ hiſce in prouincijs aut olim fieri ſolebãt, aut etiam modò fieri poſſent. 12. Pannos illos laneos leuidenſos (quos *baeyen*, vel *bayettas* vocant) quos iam Anglia in copia ſubmittit, & olim Poperingæ lociſq́ue vicinis incomparabili compendio parabantur, & quorum in Luſitaniam, indeq́ue in Indiam, multa millia ſubmittuntur.

Secundò, Regijs in Belgio prouincijs hac ratione inſigne accedet compendium & emolumentum, tum ob innumeram operarum multitudinem, quæ vndiquaque ad haſce prouincias, quò ſolita ſibi arte victum comparẽt, confluent (quod rerum comeſtibilium venditioni, & in ea annuis noſtris prouentibus, tantum adferet accrementum, quantum iſthæc opificiorum ablatio Hollandicis pariet decremẽtum;) tum etiam, quòd omnia hæc opera, per ſocietatis huius naues, non magno molimine alias in regiones diſtrahenda ſint. è quo ad prouincias

haſce

haſce Regem adhuc agnoſcentes non contemnendum deriuabitur lucrum.

Porro ad pericula, quæ à mari & tempeſtatibus, atque à piratis imminebunt, auertenda (in quo potiſſima ſita difficultas eſt) minimùm quadraginta aut quinquaginta præſidiarias, optimeque ad bellum inſtructas naues, freto, per quod ſolum enauigare hoſtis poteſt, neceſſariò oportebit inſiſtere, ipſiuſque ibi excurſiones impedire. Etenim fieri poſſet, vt tres quatuorúe naues pretioſis tum ex Hiſpania, tum Belgio petitis, mercibus onuſtæ in hoſtiles myoparones inciderent; quarum amiſſio duodecim aut quindecim centenis florenorum millibus vix penſaretur, irreparabili ſocietatis huius cum damno, & incredibili hoſtium compendio. Superiore anno ſatis id ipſum in Anglis experti ſumus. Vt hæc ergo pericula euitentur, plures in freto naues & milites, quàm hoſtis, Rex habeat oportet, tam ad omnem, vel partem ſaltem, negotiationem Hollandorum cum Gallis & Anglis diſturbandam, quàm ad nauibus hiſce ſocialibus ſecuritatem & præſidium præſtandum.

Non me fugit, quod ab ærea Hiſpanorum pecunia (*quartos* vocant) ſocietas hæc accipere damnum queat. mercibus enim Belgicis in Hiſpaniam, vt ibi venum dentur, appulſis, & argenteæ pecuniæ defectu, ærea diuenditis; ſe-

quitur, vendentem, ſi aureâ vel argenteâ ſibi ſolui velit, aut quinquaginta in centum perdere debere (quod malum vt euitet, neceſſe habebit merces ſuas dimidio plus grauare; quod in graue plebeculæ diſpendium cedet:) aut, ſi æream recipere non abnuat, quã dein cum argentea commutet, eum, quò fœnus illud collybiſticum euadat, merces ſuas antequã diſtrahat, grauare; aut, ſi æreâ ſuâ alias Hiſpanienſes emere cupiat, putà oleum, ſalem, vinum, & alias huiuſmodi ibi natas, has ideo illum empturum carioris, quòd pretium illarũ æreâ ſit perſoluturus. Hiſpanienſis enim venditor tantum ſuas grauat merces, quanto æs argento eſt vilius & pretij minoris. vnde cùm haſce in Belgium inuehet, emptorem viciſſim eas grauare oportebit, ne quod in ijs detrimentum accipiat. Quod nimis quàm graue onus eſt. imò, niſi aliqua æreæ huiuſce pecuniæ Hiſpaniâ proſcribendæ ineatur ratio, fiet breui, vt, quod ex permutatione apud nummularium æris in argentum ſequitur diſpendium, ad centeſimũ in centum adſcendat. Miſera ſanè res, à qua totalis regni opulentiſſimi ruina dependet. Et ea noſtra eſt cæcitas, vt malum in quo verſamur, minimè videamus, & nos vltrò in pecuniarias haſce voragines præcipites demus; aut ſimplicitas & veſania, argentum vt æri poſtponamus; aut arrogãtia, vt toties nobis propoſita remedia vſur-

vſurpare nolimus; aut denique tam iurati patriæ ſumus hoſtes, & ſingulares iuratiſſimorũ hoſtium noſtrorum amici, vt dextrâ illorum propinatum aconitum vini inſtar ſapidiſſimi obbibamus, totali patriæ noſtræ cum deſtructione & interitu, & orbis ludibrio, vt qui aurum omne & argentum à nobis proſcribimus, quò æra redimamus; & quotquot Europâ ſunt gentes auro noſtro diuitamus, quò ipſi ad inopiam redigamur. Itane nos cæcutire ac deſipere, & non videre, omnium nos gentium hac ratione ludibrium fieri & opprobrium? Nupera & inopina illa aquarum nos inundatio mirè afflixit; turbauit quoque, non immeritò, inexſpectata illa Anglorum in agrum noſtrum ſuſcepta expeditio; hinc totâ Hiſpaniâ concitamur, & identidem arma procudimus. & iure merito: neque enim vlla in hac re diligentia & vigilantia eſſe nimia poteſt. Et interim æreo hoc diluuio libenter, & vltrò, obrui gaudemus, & per vniuerſum regnum noſtrum æra ſpargimus, decuplo nocentius paritura damnum, quàm decem Anglicanæ Batauæque claſſes.

Oggeres mihi fortè, artis nõ eſſe, verbis malum indicare ac patefacere; at pretium operæ facturũ, & bene de Hiſpania vniuerſa meriturũ illum, qui commoda eius pellẽdi remedia ſuggeret. Non deerunt, credo, Hiſpaniæ noſtræ, ad noxiam & æruginoſam hanc æreæ monetæ

peſtem, ſuo è corpore perpetuò & irreuocabiliter proſcribendam media. Itaque vt ad rem veniamus, hæc (vt mihi quidem militi videtur) iniri poſſet ratio eius aut prorſus eliminandæ, ad priſtinum valorem reducendæ.

Primò, Rege iubente, ſimul & ſemel, ſic vt nemini reclamare liceat, ad veterem ipſa æſtimationem & pretium ſuum reducatur, tamquã ſi vno vehementiori opiato, vna poſi bene antimoniata, aut magna rhabarbari copia ſemel hauſta, malum vniuerſum ſemel de ægri corpore pelleretur. Quod licet permultis graue foret, cùm triginta penè milliones in ærea illa moneta Hiſpania continere dicatur; non tamẽ omnibus & ſingulis. Plebs enim rarò pecunioſa eſt, & vix opes in arca coaceruat: opulenti porro & locupletes iacturæ huic, quæcumque ſit, ferendæ ſunt, neúe illis adeò grauis hęc accidet. vt vix centum regalium hinc ſingulos iacturam putem facturos. Quid, obſecro, hæc ſunt, vt propter eam totius regni bono incolumitatiq; conſuli negligatur? Diluuium quoddam eſſe crede, quod, ſicut nuper aliquot ſolùm prouincias, iã vniuerſam quà patet, Hiſpaniam inundet. Neque verò prorſus ſuo æs pretio decidet, ſed debitum retinebit, ſi ad eam normam & modulum redigatur, quam olim FERDINANDI Magni, CAROLI V. & PHILIPPI II. Regum temporibus habuit. ſicut enim, quod

quod tunc *ochauo* dicebatur, & binis valebat marauedinis, modò *quarto* vocatur, & quaternis valet marauedinis; ita quod modò *quarto* dicimus, tunc rurſus *ochauo* nominaretur, & iam nō quatuor, at binos tantùm marauedinos valeret. & quod olim *quarto* appellabamus, quatuorq́ue marauedinis æquiualebat, ac iam dicitur *quartillo*, & octo appenditur marauedinis; iterum priſtinum nomen *quarto* recuperaret, & quatuor marauedinos complecteretur. Et quamquam damnum hoc nonnemo quindecim auri millionibus æſtimet; tamen, quòd ipſum per totam Hiſpaniam in tot capita & priuatos poſſeſſores ſit diſpertiendū, hinc id vix à quoquam percipietur, & nemini non ob commune reip. bonum erit tolerabile. Et ſanè nefas eſt, vt quiſquis illius ſalutis & communis incolumitatis eſt amans, tantillum ſubire detrimētum detrectet; in re præſertim, à qua totius regni bonum & fortuna dependent; cùm neceſſitate exigente, eius causâ quiſque facultates, ſanguinem & vitam exponere teneatur; quanto potiùs exiguam quamdam ſubireiacturam, quò perniciem extremam & interitum ipſum à patriæ ceruicibus propulſet.

Secūdò, publico edicto propoſito, quidquid totâ Hiſpaniâ auri argentiúe ſignati eſt, ad ærarium, monetariaſúe officinas ſuas Rex curet deportari: grauiq́ue propoſita pœna caueat, ne

vllam, quacumque è cauſſa quis auream argẽteamúe pecuniam in quamcumque demũ rem expendat, quæ ſpeciali Regio ſigno, hanc ſolã in rem ſtatuto, ſignata non fuerit. quo ſigno accuſo, cuique ſua illata reſtituenda pecunia erit, regalem, è quatuor & triginta quibus nũc ęſtimatur, ad octo & triginta, aut etiam quadraginta, marauedinos augẽdo; & reliqua pecunia omni ad augmentũ hoc, pro pretij diuerſitate & valore, reducta; ea tamẽ lege, vt quicumque ob accuſum regium ſignum adauctam pecuniam recipit, tantum æreæ pecuniæ, Regio ærario, aut monetæ Regiæ præfectis numeret, quantum augmenti aut æſtimationis, ex accuſa Regia nota, pécuniæ ſuæ accreuit. E qua re nulli quidquam decedet, itaq́ue paulatim omnem pecuniam æream ſui Rex iuris faciet: quã dein, non ſine vbere fructu, ad veterem ſub Ferdinando Magno eiuſq́ue ſucceſſoribus Regibus, vſitatam æſtimationem, aut etiam inferiorem deducere poterit. Iam cogitet quiſque & ſubducat in genere, quot per totam Hiſpaniam regalium milliones, tum auri, tum argẽti, apud quoſlibet reperire ſit; & videbit, omnem propè æream pecuniam hac ratione in Regium ærarium illatum iri.

Æri verò huic in poteſtatem ſuam iam redacto, peculiarem notam & ſignum Regium imprimi curet, quo conſtet, illud ad veterẽ eſſe æſti-

æſtimationem deductū. Hac verò pecunia ſic ſignata, emat ab ijs, qui aurea argenteaúe carēt, æream non ſignatam quam habent: exempli gratia, duobus quartis ſignatis (qui ratione ſigni huius ad ochauum deducti erūt) quartum vnum non ſignatum redimendo: itaque breuì omne æs ad priſtinum valorem, damno ſubditorum nullo, ſuoque nullo Rex reducet.

Quòd ſi fortè cuipiā graue videatur, Regio ærario illatam pecuniam, & ratione noui ſigni adauctam, dominis ſuis reddi; iubeat Rex vniuerſam regni ſui pecuniam ad officinas ſuas monetarias toto regno ſparſas deferri, cudiq; ex illa auream argenteamúe, varij valoris & æſtimationis, pecuniam nouam, cuius pretium ſupra priùs conſuetum inaugeat: adeò vt quod antè quatuor ac triginta marauedinos, nunc octo & triginta, vel etiam quadraginta valeat. Fecit id ſæculi ſui Principum prudentiſſimus Archidux ALBERTVS in Belgio, cùm in omni propè genere auream argenteamq; pecuniam non ſine inſigni emolumento, nomine ſuo ſignatam cudi curauit. Feceruntque idem non vno loco Principes Regeſque, qui nouam cuſam pecuniam, eâdem manente materiâ, auxerunt; aut prioris pecuniæ pondus aut materiā minuerunt; aut meliorem in paullo deteriorem, lucro ſuo maximo, commutarūt. Reddat deinde Rex dominis pecuniam quam accepe-

rat,tot nimirum marauedinos quot receperat: ex lucro verò, quod per hoc æſtimationis incrementum pecuniæ acceſſit, æream aliorum redimat: quam in poteſtatem ſuam iam redactam ad antiquum valorem reſtituat, ſigno aliquo & indicio Regio adpreſſo, ex quo omnibus liqueat,eam nō pluris valere. ita vt *quarto*,quod nunc quatuor valet & continet marauedinos, dein nonniſi *ochauo* æquivaleat, & duos tantùm marauedinos valore ſuo contineat.

Sin durum videatur, omnes ad auream argenteamúe pecuniam ſuam ad monetarias officinas Regias deferendam compellere,poſſent omnibus deferentibus in ſingulos regales, bini marauedini in lucrum dari,vt eius poſſeſſores hac emolumenti ſpe ad eam deferendā inuitarentur. E qua pecunia, vti dictum, aurea argenteaúe noua cudi poſſet, regalem ad quadragenos marauedinos augendo,aut(quod in idem recidit) in ſingulis regalibus materiæ valorem ad ſex marauedinos imminuendo. Atque hac ratione non tantùm nullum Hiſpania pateretur damnum, ſed quotquot auream argenteamúe pecuniam ad Regium ærarium deferrent, ipſam etiam cū lucro reportarēt.Idem etiam lucrum aſſignari poſſet aurū argentumúe non cuſum,ad Regias officinas monetarias, quò pecunia inde cudatur, deferentibus. quæ

res

res non leuem ærario acceſſionem addet.

Quòd ſi graue hoc alicui augmentũ videatur, is meminerit , in regnis ac prouincijs exteris, regales qui in illis cuduntur, ſex, quinque, aut minimùm quatuor, marauedinis , quoad argenti valorem, Hiſpanicis inferiores eſſe; & Hiſpanicos in vero valore ſuo ſex, quinque, vel ad minimũ quatuor marauedinis, exteris meliores ac probatiores eſſe. Vt proinde nemo meritò mirari aut offendi debeat, ſi ad aliorũ regnorum & prouinciarum pecuniæ valorem Rex deducat ſuam.

Tertiò, poſſet Rex Hiſpaniâ vniuersâ , ab omnibus centeſimum æſtimationis omnium ædium ac terrarũ, in ærea pecunia pretio nunc vſitato, exigere; aut, quod optandum magis, ab vnaquaque per Hiſpaniam domo, regalem vnum, à ſingulis etiam terræ menſuris, quas in Belgio *ghemeten* vocant, (è quibus tres conficiunt iugerum Hiſpanicum) medium regalem, ærea pecunia perſoluendum depoſcere. quæ res magnam æreæ pecuniæ in Regium ærarium partem traducet , ſi vera ſunt quæ Bataui ſcribũt, reperiri in Hiſpania huiuſmodi menſurarum terræ milliones octodecim ſupra centum , quæ iugerûm milliones minimùm triginta & nouem efficiunt. Qua re conſtituta , ex hoc medio regali è terris & agris collecto, Rex ſupra quatuordecim florenorum

milliones facilè colliget: regalis verò è ſingulis colligendus domibus,ſecundùm Batauicam ſubductionem,quatuordecim milliones longè ſuperaret. quo fieret, vt longè maxima æreæ pecuniæ pars, in qua regales & ſuprà recenſiti medij regales numerandi forent, ſine cuiuſpiam graui damno,ad Regium ærarium deueniret. ac licèt ſuprà memoratæ terrarum menſuræ tertia, imò parte media infra Batauicum calculum eſſent, magna tamen æreæ pecuniæ pars Regias in manus incideret.

Vt verò certiùs ad felicem æreæ pecuniæ eliminationem deueniatur,poſſet Rex à ſingulis,qui nec in ædibus, nec in agris quid proprij poſſident, medium regalem in ære numerandum exigere, pauperibus exceptis. A ſingulis etiam nouè in poſterum intentandis litibus regales duos: à contractibus & inſtrumentis tabellionalibus ſingulis, qui centum regales excedunt,regalem medium in ſingulos centenos regales. atque hæc omnia in ærea pecunia numeranda præſcribi deberent. Et quia duo poſtrema futuri magis,quàm præſentis ſunt temporis,poſſent illa ſingulis in opidis locisq́; locanda exponi, & præſenti pecunia redimi. Denique ſi ne quidem hæc ad omnem æream pecuniam ad Regium ærarium transferendam ſufficiant, poſſet Rex ſingulis per vniuerſam Hiſpaniam equis, mulis, aſinis, tauris, bobus, vaccis,

vaccis,ouibus,ſimilibuſque,quartum vnum, id eſt quatuor marauedinos, in ære numerandos vt tributum imponere. Quæ res, licet perexigua ſit, non exiguam tamen æream pecuniam ad Regium ærarium tranſmittet.

Erunt qui putabunt ab Eccleſiaſticis non leuem hîc difficultatem mouendam. at ego mihi perſuadeo, in onere adeò tenui, nullam illos iuſtam querimoniæ habituros occaſionẽ, cùm ex æreæ grauis pretij pecuniæ eliminatione, prouentuum ſuorum annuorum non leue percepturi ſint incrementum: nam cùm hos in ærea pecunia longè ſupra valorem & pretium ſuum naturale inaucta, recipere cogantur; aut è frumenti, olei, vini, lanarum; aliorumque prouentuum ſuorum per venditionem diſtractione, præter æream, aliam pecuniam nõ colligant, fit vt, ſi illam cum aurea argenteaúe velint commutare, vix mediam modernæ æſtimationis æreæ pecuniæ partem conſequantur. quæ damna, ære ad priſtinum valorem reuocato, euitabunt, integroſque prouentus ſuos in aurea argenteaúe pecunia ſine vllo diſpendio recipient. quod vt fiat, meritò aliquid de ſuo ſemel contribuent, præſertim cùm quod daturi ſunt, longè ſit pretio emolumenti. quod accepturi ſunt, inferius. Et ſanè non minora ab Eccleſiaſticis, quàm ſæcularibus, pro regni totius incolumitate exſpectanda ſunt, maximè

cùm quidquid iſti dignitatis muneriſque poſſident, à Regia ferè munificentia & manu poſſideant. Nec ſine inſigni ingratitudinis nota, Regi benefactori ſuo tantillam videntur rem poſſe denegare, à qua ingentia toti regno in extrema propè neceſſitate conſtituto acceſſura ſunt compendia. Adeò vt quiſquis rem hanc in dubium vocare vellet, grauem, meâ ſententiâ, Eccleſiaſtico Hiſpanico nomini notam eſſet inuſturus.

Ac licet vnaquæque iugeri pars tertia tantùm quadrante regalis oneraretur, ex hac tamē re ſupra ſeptem florenorum Rex milliones cōſequeretur. adde his ſeptem milliones ex quadrante regalis ex ædibus colligendo, inuenies ex vtroque hoc onere argenti milliones quatuordecim. Iunge aliū regalis quadrantē ſingulis, qui quinque minimùm in quaque familia ſunt, hominibus imponendum, & reperies florenorum milliones facilè triginta. Quibus ſi quatuordecim illos, quorum iam memini, iunxeris, quatuor ſupra quadraginta florenûm milliones conficies. Adhæc è nouē intentandis litibus, & contractibus corā tabellione conficiendis, pecuniaque è recenſitis pecoribus & armentis redigenda, non leuis etiam pecunia corradetur. Vt proinde in ſpē veniam, his ſex capitibus, æs omne ad Regias breui manus deuenturum.

Neque

Neque verò graue hoc meritò Hiſpaniæ videri debet, cũ Batauí nuperrimè Ordinibus ſuis, ædium æſtimatarum nummum ſeptimum, agrorum verò quintum conceſſerint. Et Zelandi diebus his ſuperioribus, in ſingulas agrorum ſuorũ menſuras (quæ tertiam iugeri partẽ ſtatuunt) ſex florenos paſſi ſint imponi. E qua conceſſione viginti ſupra ducena librarum Flandricarum millia Ordines colligent, cùm Zelandia viginti ac ducenties mille menſuras agrorum numeret. Indignum ſanè foret, Hiſpaniam in optima cauſſa, regalem, aut dimidium, aut quadrantem eius, in ſingulas id genus terræ menſuras negare, cùm Zelandi in peſſima, pro ſingulis menſuris quatuor & viginti regales, volentes lubenteſque pependerint.

Quartò, poſſet præterea Rex ab omnibus, qui per vniuerſam Hiſpaniam, ſęculare munus aut officium quodcumque, Regia donatione obtinent, muneris illius anni vnius prouentũ in ærea pecunia numerãdum, exigere. quod nulli, credo, graue accidere poterit. neque deerunt qui cum ingenti gratiarum actione, illa lege, & munia ambiant, & à Regia manu accipiant. E qua re vna omnem propè æream pecuniam paulatim ad ſe Rex trahet: quam deinde ad veterem æſtimationem deductam, in quas volet, res impendat. Ita fiet, vt Hiſpania,

noxia

noxia hac pecunia, quæ ſupra iuſtum valorem excreuit,leuetur,& Rex non exiguum emolumentum referat, vtpote qui per hoſce officiorum vnius anni prouentus in ære numeratos, factus dominus triginta millionũ æris, quibus nunc Hiſpania obruitur, vbi illos ad antiquam æſtimationem reuocauerit,quindecim millionum ſit lucrum facturus. Etenim ærea pecunia ad mediã illius quod nunc æſtimatur,partem reducta, ita vt *ochauo*,loco duorum, nonniſi vnum; *quarto*, loco quatuor,tantùm duos; *quartillo* , loco octo, quatuor ſolùm tunc marauedinos faciat; dictorum quindecim millionum lucrum Rex referet.

Dicet hîc aliquis, plurimorum hanc rem annorum eſſe: neque enim hoc ab alijs exigi pretium poſſe, quàm iis qui deinceps officiis donandi ſunt: vnde priùs mors iam de facto munia poſſidentium exſpectanda foret, quàm hinc aliquid ſperari poſſit. quæ res in multos abitura videtur annos, cùm æreum Hiſpaniæ malum remedio egeat præſenti.

Sed occurri huic obiectioni poteſt, ſi munia ad Regem poſt poſſeſſorum mortem deuoluenda, nunc certis aliquibus poſt dominorum mortem poſſidenda addicantur; qui vnum futuri aliquando prouentus annum per anticipationem in ære numerent. Quo fiet, vt omne paruo negotio æs ad Regem deuolua-
tur.

tur. Neque deerunt vnquam, qui cum hac conditione lubentes onus hoc ſubeant. Quòd ſi contingeret, eos qui in anteceſſum, viuentibus adhuc poſſeſſoribus, pecuniam numerarunt, decedere è vita; reddi huiuſmodi pecunia heredibus illorum, in eodem quo numerarunt, ære poſſet; quam ab iis rurſus Rex acciperet, in quos talia de nouo officia conferret. ita fieret, vt neque Regi, neque prioribus numeratoribus quidquam deperiret.

Si verò Pontificia conceſſione impetrare idem in Eccleſiaſticis beneficijs poſſet, vt poſt eorum qui nunc ea obtinent, mortem, illorum futuri poſſeſſores anni vnius prouentum in ærea pecunia Regi adnumerent, non magna difficultate omne æs ad Regem deueniret, ab eoque ad veterem iuſtam, materiæque debitam æſtimationem reduceretur.

Quintò, poſſet deinde Rex ex omnibus coram tabellione, aut quocumque alio in publico munere conſtituto, factis inſtrumentis, ducentos regales excedentibus, vnum ochauum, duos nimirum marauedinos, depoſcere: ita vt ex ſingulis ducentis regalibus, qui in quocumque contractu continerentur, duos marauedinos, ochauum nimirum vnum, in ære numerandos, conſequatur. quæ res, incredibile, quãtum æreæ pecuniæ theſauris Regijs illatura, Hiſpaniamq; ab illa exoneratura ſit; cùm ferè

Hiſpani

claſſis erectionem ac ſuſtentationem, conuertere: cùm quem Belgica grauamina dabùnt, prouentus claſſi, ad omne mari commercium tutum reddendum, & omnem hoſtis negotiationem, in qua potiſſima prouentuum annuorum illius portio & potentia conſiſtit, diſturbandam, inſtruendæ abunde ſit facturus ſatis.

Decimoquintò, vt propè omne maritimum ac nauale hoſti eripiatur commercium, opus, meo iudicio, foret XV.

Primò, freti Gaditani anguſtias illi præcludere, eoque illum, quà licet, excludere. hoc ſi fiat, nullum ei in Mediterraneo, Liguſtico & Adriatico mari, nullum cum omnibus Italis, Maſſilienſibus, alijſque in Gallicana illa ora gentibus, ſupererit commercium. Fiet hoc, ſi anguſtias illas quindenæ triremes, & totidem naues, armis & milite inſtructiſſimæ, inſiſtant, quæ vicinis in portubus Gibraltarienſi & Alybenſi (Ceutam vocant,) quorum hic in Africa, ille in Hiſpania, ſtationem ordinariam figant. Has ſuis Bætici ſumptibus inſtruant; ea tamen conditione, vt quas de hoſte referent manubias & prædas, ipſis ad impenſam commodiùs ſuſtinendam cedant. Nullum tamen aliud in haſce naues illis ius & imperium ſit, quàm eas fouere, in ſocios nauales, militem & epibatas menſtrua ſtipēdia curare, & rebus omnibus neceſſarijs inſtruere. Quid porro facilius, quàm

freti huius fauces & anguſtias communire, & illis hoſtem depellere,vtpote quæ varijs in locis vix tres in latitudinem leucas patent? Mirificè porro huic intento deſeruiet, ſi decem in Sardinia inſtructiſſima nauigia,Sardorum & Corſorum impenſâ,parentur, quæ aſſiduè per Mediterraneum mare ſpeculando oberrent. quod illos haud illubenter facturos autumo, ſi captam ex hoſte prædam Rex illis concedat.

Secundò, Orientalis Indiæ nauigatione hoſtem excludere;cui ille ſupra ſexaginta vertente anno naues nongentis viris inſtructas, vltrò citroque commeantes dedicat,quæque ei modò tres, modò quatuor, modò quinque, & interdum etiam ſex,florenorum milliones, æquatis inter ſe annis, annuatim parit. Hæc porro nauigatio à nouem aut decem onerarijs, optimè inſtructis, in inſula à S.Helena cognominata ſtationem habentibus(ad hanc enim hoſtem ex Oriente domum redeuntem neceſſariò oportet appellere, ad nauigia inſtauranda, & ægros, quos habet plurimos, recreandos & curandos) tolli & impediri poteſt. Adeò vt quæ recenter à ſtatione prodit, & à nauigando hactenus ceſſauit, nauis vna duas tales, vtpote laceras, & præſidiarijs exhauſtis defenſioni inutiles, facilè ſuperatura ſit. quod eo factu facilius,quòd hoſtis vt plurimũ nõ niſi tres ad ſummum naues ſimul domum amandet,quas Rex,

vti

vti & omnes quas conuehunt merces & pecunias, haud ægrè ſibi vindicet.

Tertiò, eum commercio cum Guineenſibus priuare. huic ille nauigationi ſupra viginti naues, quadringentis hominibus inſeſſas, aurum, elephantinos dentes, piper duplex (genuinum videlicet & ſecundarium) coria & pelles animalium, interulas goſſipinas in Batauiam reuehentes annuè impendit. quod autem ex illa prouenit lucrum, florenorum millionem, in Occidentalis Indiæ ſocietatis emolumentum cedentem, deductis impenſis excedit. Aurum enim, quod è montibus quibuſdam, tamquam æris ramentum, pluuiâ deradcte defluit, & ab incolis in peluibus collectum expurgatur, ſupra duodecies cētena florenorum millia; ebur; ſupra trecenta millia; & aliæ merces non pauciora pariunt: vt vltra ſumptus, qui ſanè ingentes & incredibiles ſunt, facilè florenorum millionem Occidua ſocietas hinc colligat. Quæ naues, quòd in opidis maritimis, & in littore potiſſimùm, viginti aut triginta leucis ab inuicem remotæ ſuas merces diſtrahant, & nouas coëmāt, à decem armatis & optimè inſtructis, paruo molimine ſubigi expugnariq́; poſſunt. Ad hanc rem neceſſe foret, naues noſtras Februario menſe in Guineam appellere; quòd hoſtis non niſi circa Aprilem diſceſſionem in Hollandiam parare ſoleat.

Quartò, commercium Groenlandicũ,quod potiſſimùm in balenarum captarũ adipe, muria & oſſibus cõſiſtit, & cui annis ſingulis quindecim ſedecimúe naues applicantur, & è quo pluſquam octingenta florenorum millia quotannis proueniunt,intercipere. Quod ſanè diſturbatu facillimum eſt, cùm naues eò proficiſcentes vix armatæ, & pauciſſimis epibatis ſint inſtructæ: tum verò, quòd Hollandi noſtris Vaſconibus transfugis,quos auro ſibi pararunt,& iam inde à Cantabria & Biſcaia ad ſe pellexere, deſtituti balenas capere nequeant. Vnde ſi Rex his ſine vlla exceptione delicti veniam indulgeret, & alijs promiſſis & ſponſionibus ad obſequium ſuum, hoſtique valedicendum pelliceret,in cauſſa eſſet vt,transfugis domum redeuntibus, mare Boreale balenarum ergò hoſtis frequentare ceſſaret.

Quintò,nauigationem in Moſcouiam, vnde pelles ferinas,cerã,linum,piſces,coria bouina,& alias id-genus merces petunt. lucrũ huius quotannis ad ſexcenta propè florenorum millia pertingit. octo ad ſummum huic deſtinantur nauigia: quæ non difficile foret intercipere aut diſturbare, quòd à defenſoribus & armis non ſatis ſint inſtructa.

Hæc ſunt præcipua loca, ad quæ Hollandi merces deuehunt & auehunt, quibus pér pauculas Hiſpanorum naues excludi & impediri poſ-

poſſent. Et ſanè probroſiſſimum,turpiſſimum, & numquam ignoſcenda negligētia eſt, Hiſpaniam omnium harum nauigationum diſſipationem & excluſionem in manu habere, nec vmquam eam tētare, cùm tamen tot florenorũ milliones hoſti ex illis annuatim proueniant, ſempiterna gentis noſtræ apud omnes cum infamia & opprobrio: quibus proinde perſuaſum eſt,nos ſtudio bellum hoc alere,& illo velut delectari, dum hoſti materiam vltrò quodammodo ad bellum hoc ſuſtinendũ ſuppeditamus. Hoccine quis ſibi perſuadeat? hoc ne cuipiam in mentem veniat? vbinam noſtra ſapientia? an non meritò nos gentes omnes explodant?ſexaginta ipſos annos,hoc nos tolerare potuiſſe? quàm intolerabile hoc Hiſpanorũ eſt phlegma & moroſitas? quis hũc nobis errorem condonet? eſto & lapidei eſſemus & bruti,cęcitatem ſanè hanc videremus. *Vala me Dios!* Ignoſce; Hiſpana enim cholera & bilis mihi mentem propè eripit.

XVI. Decimoſextò,quò maris ſibi Rex imperium vindicet, potentem in eo claſſem inſtruere neceſſe foret, quæ per varia diſperſa loca hoſtem vndiquaque mari excludat, & plenum eius dominium Regi ſuo conſignet. Quod vt ſine Regij ærarij ſenſu & damno fiat, omnia regna & prouincias naues quaſdam adornare, & impēſas earum ſuſtinere oporteret; Caſtellam Vete-

rem decem, Nouam totidem, Luſitaniam octo, Aragoniam ſex, Catalauniam octo, Valentiam & Murciam quatuor, Granatam tres, tres item Galæciam, & quatuor Cantabriam, duas Nauarram, Neapolitanum regnum denas, Siculum quinas, Mediolanenſem denique Ducatum ſeptenas. vniuerſum octoginta naues: niſi, quæ artic. XIII. commemorata eſt pecuniæ colligendæ ratio, maiori claſſi parandæ ſufficeret; tunc quippe maior vnicuique regno & ditioni nauium poſſet numerus præſcribi.

Magnates porro Hiſpaniæ, quos *Grandes* vocant, quiq; ibidem & domiciliũ ſtabile, & facultatũ ſuarũ prouentus habent, quorumq; annuus reditus duos & dimidiũ auri milliones exſuperat, & quidquid sũt omnemq; magnitudinẽ ſuã Regi debent, non pauciores quàm quatuor pro rerũ ſuarũ magnitudine, inſtruere naues par eſt.

Alios verò Duces, Marchiones, Comites Hiſpaniæ, quorum prouentus tres auri milliones excedit, non pauciores etiam quatuor.

Archiepiſcopi quoque & Epiſcopi Hiſpaniæ, qui ſuam à Rege promotionem accipiunt, non etiam pauciores quàm quatuor, rebus omnibus neceſſarijs inſtruere naues debent, cùm tres ferè auri milliones ſuis è prouentibus annuè colligant. Non pauciores item Abbates, Præſules, Canonici, quorum reditus non cedunt prioribus, imò & ſuperant non parum.

Mili-

Militarium Ordinum collegæ,quorum prouentus annuus in auri millionem & amplius excreſcit, duas etiam Regi naues adornent, cùm nonniſi Rege donante, ſacræ illi militiæ inſerantur.

His adde Indiam Orientalem:non enim poteſt hæc pauciores ſex, rebus omnibus inſtructas,Regi ſuo naues ſubmittere. Quid verò America,Perüaua, Mexicana, Braſilia, & omnia ei vicina regna, ſuo minus Regi dare poſſunt, quàm decem inſtructiſſima nauigia, eiſque de annua impenſa proſpicere? Itaque nullo ſuo impendio,& ſine vlla ærarij imminutione,centum nauium, de rebus omnibus prouiſarum, claſſem Rex habebit; quarum epibatis & militibus ea,quæ diximus, regna ac prouinciæ,Eccleſiaſtici & Magnates, ſtipendia menſtrua de ſuo numerarent.

Non poteſt autem hoc cuipiam videri graue: impenſis enim pro facultatum vniuſcuiuſq; magnitudine diuiſis & diſtinctis, onus hoc & grauamen nimis quàm exiguum, neu dignum vt id quiſquam ſuſcipere detrectet, eſſe deprehendetur. Hoc tamen Regi non mediocri erit ſubſidio, & pleno maris imperio parando,pacificeque ſemper poſſidendo, peroportunum. quod vbi habuerit,non eſt quòd vlla cuiuſpiam arma metuat,cùm,ad omnium Regum potentiam infringēdam, mare liberum ei velut viam

aperiat. Etenim nauium ſuarum commoditate, potentiâ & adminiculo, ad ferè omnium Regum oras maritimas appellere, eaſque infeſtare poterit.

Cui voluntariæ claſſi ſi aliam quinquaginta ære ſuo paratarū nauium adiungere, & ſuſtentare vellet; vtraque vniuerſo mari occupando, æmulis omnibus edomandis, rebellibus haud ægrè compeſcendis, & vicinorum Regum ac Principum armis, vt nec lacertos mouere, nec prouincias Hiſpano Regi rebellantes auro & milite iuuare auderent, retundendis, nimis quàm abunde ſufficeret. Quamquam Regem ad hanc nauium impenſam minimè opus erit deſcendere, ſi quæ artic. XIII. nu. VIII. dicta ſunt, ſeruare velit: nam è pecunia, quam quibuſdam è rebus colligi poſſe dixi, duæ ingentes, etiam ſine vllo Regio impendio inſtrui claſſes poterunt.

XVII. Decimoſeptimò, non inconſultum foret, Antuerpiæ, & in nonnullis oræ Flandricæ locis ad hoc peroportunis, minora nauigia, vti actuarias, celoces, liburnicas, dromones, & minoris formæ triremes parari; quæ Zelandicas inſulas excurſionibus ſuis fatigarent, & exſcenſione ſubinde factâ agros depecularentur, neque vllum domi ſuæ tutum ac ſecurum eſſe ſinerent; vt bellum reipſa ſentiant, & non velut in tabula depictum videant, aut libris deſcriptum legant.

gant. Quod ſi fiat, mirabilem mox in harũ inſularum incolis mutationem videbis; quorum modò ea eſt arrogantia, vt ſeipſos non noſcant, cunctis inſultent, Regum omnium potentiam eludant, inuincibiles ſe eſſe rati, quòd quid bellum ſit, facto non experiantur; eorum denique ſuperbia etiam nubes tranſſcendat, quòd à nemine ſibi damnum aut vim inferri poſſe, & omnium ſeſe armis & potentia ſuperiores eſſe exiſtiment. Sentiant tantùm, nauium harum adminiculo, Regis ſui arma, & ipſis noctu diuque non quietis, non tutis domi eſſe liceat, longè, credo, aliter ſentient ac loquentur, & elatus eorum animus longè infra aggeres & aquas ſubſidet.

Decimooctauò, optãdum eſſet, omnia portoria, quæ *Licentias* paſſim dicimus, terra marique penitus inhiberi: his enim qui hoſtem priuat, è quatuor & viginti, quos habet, dentibus ſex ei quodammodo eripit, cùm tres florenorum milliones, idque nullo cum labore, Licentiæ ei quotannis indubiè pariant. Eâdem quoque operâ eſſet vniuerſum inter rebelles, & obedientes Regi prouincias, commercium inhibendũ, nulla vllis in rebus communicatio permittenda, acri in delinquẽtes propoſitâ pœnâ; vt hac ratione, omnis mercium propriarũ venditio, nec non emolumenta è vectigalibus, quæ tum inferendis, tum efferendis mercibus impo- XVIII.

ſita ſunt, prouenientia, hoſti eriperentur.

Prohibendos quoque cenſerem libellos illos, quibus vltrò citroq; commeare liceat (quos *paſſportas* vocamus) qui non exiguum hoſti compendium annis ſingulis adferunt; cùm ſinguli ad annũ duraturi libelli ſeptem & triginta florenis redimantur. & quia pluresid genus libelli tum à ſuis, tum à noſtratibus peti ſolent, magnam auri vim inde redigit. Si enim verum, quòd vulgò fertur, quinque aut ſex huiuſmodo libellorum millia, pauculis abhinc annis, ab hoſte petita fuiſſe; inde efficio, horũ annorum ſingulis hac è pecunia & redẽptione, ſupra ducenta & viginti cum florenorum millia conflaſſe. tantum circiter quotannis efficient ſex libellorum millia. Eſt hoc inſigne inimico ad ſumptus extraordinarios tolerãdos ſubſidium; quod non ſine magno ſenſu, & cum notabili annuorum prouẽtuum decremẽto illi eripietur.

XIX. Decimononò, Regio Belgio commodũ, rebelli autem (cuius omnis vis & potẽtia in mercimonijs ac nauigatione ſita eſt) incommodum foret, & ſecuritati, tutelæ, munitioni patriæ parandæ perutile; ſi Noueſio Rhenus per Iuliacum Ruremondam; aut Rinbercâ per Gelriam opidum, Venlonam conduceretur: Moſa verò Traiecto per Haſletum & Dieſtemium; aut Ruremondâ per Weerdam, Herendaliam & Liram Antuerpiam; aut Ruremondâ,

Weer-

Weerdâ,Helmontio,confluentibus Bekâ & Adâ amnibus, Siluamducis,indeque adiuuante Rummâ fluuiolo per Turnholtum Herendaliam deriuaretur. aut,ſi fieri poſſet, (quod etiam magis optandum) Venlonâ per Pelenſem tractum,accedentibus Adæ aquis, Helmōtium, inde Siluamducis & Bredam, dein per Roſendaliam,aut(ſi mauis)pagos *Groot-Sūdert,VVeſtvveſel,* & *Schooten*, tandem in Scaldin Antuerpienſium flumen ſe exoneraret. Enormi, fateor,in foſſionem hanc opus foret impendio:at ſi emolumenta, quæ Belgio Regio hinc accedent, cum ſumptibus componere velimus,illa vicecuplo his maiora fore comperiemus. Spōdere quoque auſim,Antuerpiam de ſuo non illubenter quadringenta florenorum millia in ſumptus hos collaturam,& Bredam,Siluamducis, & Venlonam centies mille florenos ſingulas. adhæc,pagos, qui noui huius aquæductus adminiculo ab hoſtili vexatione & contributione immunes reddentur, quinquennio & ſexēnio proximo tantum in foſſionis huius impenſas libenter numeraturos, quantum eos hoſti annuè dare oportuit.Vt verò hæ vrbes quam effudere pecuniam, tandem aliquando recuperent, poſſent, Rege annuente, pro æris alieni, quod idcirco contraxere, ratione, tolerabile quoddam ex omnibus hoc aquæ ductu venturis mercibus,vectigal & portorium tamdiu colligere,

ligere, vſque dum plenè ijs eſſet ſatisfactum.

Vt autem maius hinc hoſtis damnum ſentiat, eſſet Rinberkâ Venlonam vſque, non foſſa aliqua ſtagnans effodienda, ſed totus, quantusquantus eſt, Rhenus, profluens & affluens, in Moſam deriuandus. Vnde fieret, vt Grauia, Raueſteinia, Bommelia, Hueſdenum, Tila,& non modica Hollandiæ pars ab aquis Rhenēſibus inundaret, nullam tamen vt inde Regiæ prouinciæ aut vrbes noxam acciperent; & vice verſa, multæ hoſtium ciuitates, quæ modò ob aquam vicinam propè inexpugnabiles videntur, putà Reſa, Embrica, Neomagum, Arnhemium, & quæcumque Leckæ flumini imminēt opida, nec non Doeſburgum, Zutphania, Dauentria, Campi, aquis deſtituerentur, itaque exercitibus noſtris viā velut panderent, ad ſine vllo impedimento & difficultate in Hollandiā penetrandum, hoſtem cominus laceſſendum, arma ab agro noſtro in hoſtilem transferenda. & eſſet hæc optima cruenti huius, quod iam plus annis ſexaginta ceruicibus noſtris vndiquaque incubuit, belli finiendi ratio.

Incredibile dictu, quantum per horum fluminum concurſum & cōnexionem mercimonia florerent, vectigalia Regia increſcerent, & omnis quà patet regio omnigenis mercibus abundaret. Hinc enim fiet, vt omnis ad Belgium Regium cum Germanis omnibus negotiatio &

cor-

correſpondētia ſit commigratura: omnesquoque Leodienſium (quibuſcum nullum iam hoſti commercium eſſe poterit) merces vilioris multò ſint pretij futuræ, vtpote ab immenſo, quòd curru vehantur, ſumptuum onere iam liberæ. Augebit hoc immensùm mercimonia & negotia: nam vna triginta tonnarum (vt vocāt) nauis non plus quotidie merces, & earum vecturam aggrauabit, quàm modò duo currus; qui tamen ſimul non plus quàm tonnæ vnius onus vehere poſſunt.

Adhæc, horum fluuiorum adminiculo, omnia Rhenana & Moſellana per vniuerſam prouinciam vina commodè conuehi & traduci poterunt, vti & omnigenæ Belgicæ Hiſpanæq; merces per vniuerſam Germaniam longè lateque diffundi.

Hinc quoque fiet, vt, quod è Licētiarum inhibitione Germaniæ Principes paſſuri ſunt detrimentum, (vtpote quos propter eam multis exteris carere mercibus, & non modica mercium patriarum diſtractione fruſtrari oportebit) minus & tolerabile viſurum ſit; quòd, horum fluminum oportunitate, quaſcumque è Belgio nanciſciiam poterunt.

At dici non poteſt, quantum hinc hoſti oriturum ſit damnum: omnes enim merces, ac præſertim aromata, quas, horum & aliorum fluminum oportunitate, in Germaniam magnâ

copiâ

copiâ numquam non conuehere ſolet,apothecis ſuis recluſas tunc ſeruare cogetur; quas diu ſeruatas multorum annorum ſitus deteriores reddet, & pecuniariũ fœnus aggrauabit & demum conſumet. Cogentur præterea opifices, præ mercium diſtractionis, vẽditionis,operum defectu,patrijs ſedibus relictis, aliò commigrare. Ligno quoque & omni fabrili materia,quod horum fluuiorum aquâ potiſſimùm ad illum conducebatur,neceſſe eũ erit deſtitui; nos vice verſa eo abundare. quod in cauſa erit,vt, quod modò carò apud nos venditur,vilioris veneat; apud hoſtem verò pretium illius multò futurum ſit grauius. Adeò vt ei tunc nauis quadruplo maiori conſtitura ſit pretio, cùm fabrilem materiam è Suecia & Dania intolerabili cum impenſa; & ferrum, quod nunc Germania & Leodicenſes ei ſuppeditare maximè conſueuere, è Suecia (eſto Suecum hoc,dimidio quoad valorem minùs valeat) petere compelletur. Certum rei huius nuperrimè experimentum vidimus: cùm enim ferri in Hollandia pretium immensùm idcirco excreuiſſet, factum eſt, vt, nauibus binis quingenties mille ferri libras vehentibus, Leodio illuc per Moſam appulſis, ipſum penè dimidio decreuerit; ingenti certè omnium qui Regijs ad Moſam opidis & propugnaculis præſunt,cum probro & infamia,quòd ipſis aut conſcijs,aut inſcijs hoſti de re,qua maximè

ximè opus habebat, proſpectũ ſit. Idem de ſclopetis, plumbetis, alijſque bello ſeruientibus rebus eſto iudicium: quæ horum & aliorum fluminum interclufione, itinere verò terreſtri iam præpedito & ablato, dimidio pluris ei haud dubiè ſtabũt. Hæc deniq; fluuiorũ diuerſio agrum Tranſmoſanum, Limburgenſem, Falcoburgẽſem, & non paruam Gelrenſis, Iuliacẽſis & Brabantini partem à contributione hoſti pendi ſolita eximet; Luxemburgenſes à prædonibus & volonibus ſatis tutos reddet; hoſtem verò immenſa pecuniæ vi, & annuorum prouẽtuum parte non modica priuabit.

Non foret item abs re, ſi Scaldis Antuerpiẽſium flumen in vicinum Netham, Liram & Herendaliam vt decurreret, deriuaretur. Non minùs ad rem faceret, ſi Hulſtani per Stekenam pagum riuum effoderẽt, per quem tum Antuerpiâ, tum Gandauo ſua peterent & conducerẽt. cuius adminiculo Hulſtum mirum in modum communiri, eique de omnibus rebus neceſſarijs cõmodè proſpici, & vniuerſus Waſianus ager non mediocre percipere poſſet emolumẽtum.

Neque recens eſt hæc fluminum aliò conducendorum abducendorumque ratio, ſed & olim à Regibus, varijs in locis vſurpata. Sic lego Xerxem Perſarum Regem Athon mõtem maximum perfodiſſe & velis peruium feciſſe, vt commoda ex vno mari in aliud per eum claſſibus

bus eſſet nauigatio, & qui ob eum nauigantibus faciendus erat, circuitus euitaretur; etenim ad mille quingentos paſſus Rex eum à mari præſcidit.

Ptolemæus, Ægyptiorum Regum non poſtremus, iam inde à Peluſio ingentem effodit foſſam; quam, cùm tellus vniuerſa aquarum laborabat penuriâ, laxabat; cumq́ue inundationis nimiæ periculum imminebat, catarractis occludebat.

Sic & Myro, Ægypti item Rex, foſſam iugeri latitudinem habẽtem è Nilo ad nouena paſſuum millia effodi, & ad lacum, quem priùs parari iuſſerat, ad trecenta ſeptuaginta in circuitu milliaria patentem, vſque conduci mandauit.

Seſoſtris Ægypti quoque Rex, hunc ipſum Nilum, iam inde à Memphi vrbe regia procurrentem, in plures deriuauit alueos: cùm vt ager omnis aquis hiſce quaquaverſum irrigaretur, & ad regiam nauibus, ac proinde minore cum ſumptu, commeatus varijs è locis conduceretur; tum etiam vt Ægyptus, hoſtili excurſioni vndique patens, hiſce interſecta riuis, ab eadem aliquatenus foret immunis.

Eamdem ob cauſam Perſarum Rex Cyrus Gindin flumen in quadraginta & amplius amnes diſtinxit.

Nec viris ſolùm id fuit propoſiti, ſed & Reginæ Semiramidi: viſo namque, Ecbatana Mediæ

diæ regiam, aquarum laborare penuriâ, rupe tribus altâ milliaribus excauatâ, fluminis vicini aquam, quinque & quadraginta âltam pedibus, per latiſſimã foſſam in vrbem deriuauit.

Romanos ſi intueri velimus, ea illos in aquęductibus feciſſe comperiemus, quæ fidem apud poſteros vix inueniant.

Sic Claudius Imp. duos aquæductus, à Caio Caligula inchoatos, perfecit; quorum primum partim actis cuniculis ſubtus, partim per terram, ad quatuordecim paſſuum millia; alterum verò ad duodeſexaginta, etiam ſub & ſupra terram conduxit.

Sic M. Titius aquã Martiam per montes cõduxit; adeò vt ſub terra ad quatuor & quinquaginta, ſuper terrã fornicatos per tubos ad ſeptẽ paſſuum millia, & ſub montibus ad bina flueret.

L. Flaccus, quod Curius antè cœperat, per continuum ferè ſaxum aquam ad duo & quadraginta milliaria in vrbem deriuauit.

Nec inſolens hoc aut mirũ cuiquã videbitur; nam quæ de Sinarũ aquæductibus hiſtoriæ produnt, fidem propè ſuperánt. Etenim vix vlla apud eos ciuitas, ad quã non aut natura, aut hominũ induſtria flumen deduxerit, partim in negotiorũ facilitatem, mercium traductionem, partim in regni robur ac tutelam, partim in incolarũ habitationem; cùm plures in nauibus & aqua, quàm in opidis & terra commorentur.

Quid autem canales & aquæductus noſtros, remotarum regionum, & priſcorum Regum exemplo neceſſe me eſt confirmare, cùm noſtro in Belgio præſtantiſſima, priſcis Romanis præeuntibus, rei huius exempla habeamus. Hi enim Domitio Corbulone legato, iā inde Lugduno Batauorum per Delfos, & agrum Moſæ conterminum, iuxta pagum *Sluys* nomine, in Moſam vſque, foſſam latiſſimam & capaciſſimam duxere. Inde verò Batavi ſub Claudio Ciuili, iam inde à Duroſtadio haud procul Vltraiecto, per Culenburgum, Vianam & Schoonhouiam in idem flumen Moſam, iuxta pagum *Krimpen*, aliam, cui Lecka dein nomen impoſitum: vt Rhenus, cuius olim Duroſtadio Vltraiectum curſus erat, illo propè deſerto, per hunc aquæ ductum totus fluxerit. quod Ciuilis opus & longitudine, & amplitudine, illud Corbulonis duplo ferè excedit.

Druſo verò Germanico Rom. copias illis in locis ducēte, alium in pago *Iſeloirt* prope Arnhemium, Doeſburgū vſque, aquęductū effoſſum legimus, vt commoda è Rheno, per Doeſburgum, Zutphaniam, Dauentriam, Campos, in Friſiam per Iſalam tranſire volentibus eſſet nauigatio. Sunt, qui & Iſalam quantus eſt modò, Romanorum olim manibus effoſſum putant; atque adeò potiſſimam amnium, à quibus Batauus ager vndiquaque, ceu corpus venis inter-

ter-

terſecatur, vti & Tranſiſalanorum, & Gelrenſium etiam quamdam, & Friſiorum penè omnem, partem, non à natura, ſed hominũ eſſe induſtriâ paratam. Et ſanè, ſi Bruxellenſes ſuo ipſorũ ære & impendio octo leucarum aquæ ductum, etiam montoſo & confragoſo in ſolo & auſpicari & perficere; & Flandri ſoli quatuor florenorum milliones, quò noua Gãdauo Brugas vſq; foſſa pararetur, quæ appulſas oceano merces aliò conduceret, expendere non dubitarint; vniuerſa cũ vicinis prouincijs Brabantia aggredi verebitur id, à quo ſempiterna nõ Brabantiæ ſolius, ſed & vniuerſi Belgij Regij, ſalus & incolumitas dependet?

Carolus cognomento Magnus Rom. Imperator, niſi cõtinua ad multos dies pluuia obſtaculo fuiſſet, Danubium Rheno iunxiſſet; quod certè torrida æſtate factu non admodum arduum eſt; vti & Viſurgin per Luppiam in Rhenũ conducere. Incredibili certè id Germaniæ totius, & Belgij maximè, fieret cũ emolumento; commercia cũ vicinis prouincijs adaugeret, &, ob facilem operũ Belgicorum in exteras regiones diſtractionẽ, externorumque eõdem inuectionem, opes Belgicas nimium quantum adaugeret.

Quin & noſtræ ætatis Batauos intuere, qui incredibili propè auſu Zipẽſem lacũ exſiccare aggreſſi, cum tandẽ arabilẽ fecerunt, nouo ad-

uerſus omnem marisimpetum obiecto aggere, queindeinde aquarũ eluuione,& vi tempeſtatis perfractũ,rurſus de nouo inſtaurarũt:& hac rátione vndena iugerum millia, aquis antè innatantia,ſementi admittendæ adaptarunt, dum

Spicigeræ ſua regna, feris Neptunus in vndis
Horrendùm ſtridens, Cereri concedere

eſt compulſus. Idipſum dein & in freto *Beemſter* nuncupato tentarũt:quod pari modo,laborioſo quodam aggere,etiã poſt eluuionem reſtaurato,à reliquo mari ſequeſtrãtes,nouena propè iugerũ millia continenti annexuerũt,cùm priùs vniuerſam qua patet freti aquã, plurimarũ antè nauium campũ, artificioſis quibuſdã inſtrumentis & antlijs ingenti molimine eduxiſſent. In quæ opera quantum auri impenſum, tecum conſideres velim. Ergóne Regi, eiuſque fidelibus vaſallis ad paria tentanda minus aut animi erit aut potentiæ?

XX. Vigeſimò, cõmunis eſt Regiæ proſperitatis amantiũ ſententia,ad inimici potentiam prorſus eneruandam, & inſolentem eius animũ deijciendum,nihil eſſe cõpendioſius, quàm ſi ſuas in hoſtilem agrum Rex copias educat: partim, vt Regiarum prouinciarum incolæ ab incommodis & damnis, quæ militaris turba ſecum trahere ſolet, immunes agant; partim, vt hoſtis belli incommoda ſuis etiam in viſceribus ſentiat; quòd alia illius edomãdi ratio non appareat.

pareat. Quàm commodiſſimè autē id fieri poterit,ſi cis & trans Iſalā flumē duæ validiſſimæ, rebuſque omnibus neceſſarijs, vt cōmeatu militari,annonâ, armis,milite,inſtructiſſimæ condantur arces: quas ambas pōs naualis nectat ac combinet. Brefordia quidem huic commeatus aduectioni ſatis incommodare & nocere poterit: at, cùm opidi huius ciues nonniſi vnum per aggerem exire & redire poſſint,duabus arcibus vtcumque paruis in vicinia erectis,hoc tolli incommodum commodè ſatis poteſt.

Vigeſimoprimò, ſæpiùs ex ipſiſmet Belgis, locorū omnium & adituum peritiſſimis, etiam in Hollandia & Zelandia natis,audiui,ſatius lōgè fore,vt,cùm vicinorū Regum ac Principum potentiâ, armis,pecuniâ rebelles ita iuuabūtur, vt,humanitus loquendo,eos ſubiugare videatur impoſſibile; tūc ſuis eos aquis Rex faciat innatare,omnes eorū agros,prata,campos, animalia perfoſſis aggeribus immergendo, itaq; omnem internam & domi natam potentiam eis eripiēdo.quod,aggeribus varijs perfoſſis, factu haud difficile. itaque pluſquam duæ tertiæ Hollādiæ ac Zelandiæ partes aquis inundarent,& ad annos plurimos ſatui inutiles manerent, vndarum præda. Quod ducentis trecentiſúe aureorum millibus effuſis,qui rei huius executoribus addicerētur,haud ęgrè fieri poſſe opinabantur. XXI.

Et ſanè, multò mihi videtur ſatius, Hollan-

diam ac Zelandiam ſub aquis merſam natare, quàm ſuos Regem theſauros, non ſine notabili Indiarum ſuarum ſi non amiſſione, ſaltem exhauſtione, & ſempiterna cum Hiſpaniæ inquiete, quæ ſuo præterea robore, tot generoſis ſubmiſſis militibus, identidem exhauritur, & non ſine grauiorum periculorum, & maioris aliquot poſt annos iacturæ metu, incaſſum in eam recuperandam profundere. Si pari Hiſpania facilitate ab Hollandis obrui aquis poſſet, ad triduum non exſpectarent.

Pelag. Incredibili hæc animi mei cum gaudio ex te audiui: hinc viginti aureorũ millia æquè cara non habeo, atque hanc tecũ de Belgicis rebus à tanto tẽpore mihi expetitam agendi oportunitatẽ. Vnde etiam æternùm me tibi deuinctum, & perpetuũ clientem fore ſpondeo. Sed vnum eſt, quod perſæpè me torquet. Eſto namque ex ijs quas attuliſti rationibus, ſole meridiano clariùs videam, Regem Belgicæ ſuæ rebelli iugũ tandem poſſe imponere; aliquis tamẽ mihi ſupereſt ſcrupulus, in quo animo ipſe meo neutiquã poſſum ſatisfacere, aut, quo minùs dubitet, impedire. Quomodo nimirum, ſi Galliæ, Angliæ, Daniæ, Sueciæ Reges, ipſis Germaniæ Principibus etiam ſuppetias ferentibus, quò Hollandos contra Hiſpanorũ potentiam tuerentur, apertè rupto fœdere, vim omnẽ armorum aduerſus Regem noſtrũ conuerterent;

ſolus

ſolus ipſe tot potentium Regum impetum excipere, & ſuas à tanta violentia prouincias ac regna tueri valeret?

BONAVENT. Quoad Angliam, nemo id mihi facilè perſuaſerit: norunt ſiquidem Angli, Hiberniam commodiſſimum eſſe locum, quem nullo cum labore, & paruo impendio Hiſpanus queat occupare; vt quâ nulla in Europa prouincia commodiores tutioremque nauibus ſtationē præbentes portus habeat. Quos ſi Rex noſter inuadat, quem Angliæ ſtatum futurum putas, hoſte tam vicino, & Anglicana littora quotidię infeſtante? Ipſa adhæc Anglia vndiq; & aperta, & acceſſibilis eſt, vix vt vllum munitum ſit opidum, quod accedentem hoſtem arceat. Scotia quoque non minùs patet quàm Anglia, & nulla penè quæ hoſtili incurſioni reſiſtant, habet loca. Denique modum non video, quo neceſſariam bello alendo, aut nouæ ſemper claſſi comparandæ, Anglus pecuniam colligat vel inueniat.

De Gallia, multò id minùs timere poſſum. licet enim Galli exteriùs ſæpè parum prudentiæ præſeferant; ſuis tamen in conſilijs ac propoſitis prudētes, maturi, cordati, viriles, & prouidi ſunt: cumq; iam inſtat præ foribus periculum, non raro eos prudentiores videas, quàm alios permultos, qui magnum prudentiæ ſpecimen nonniſi exteriùs oſtentant.

Cur autem Gallus apertum, pace diſruptâ, Regi noſtro bellum minimè ſit inducturus, his rationibus adducor vt credam. Prima, quòd arctiſſima & duplex inter eum & Regem noſtrum intercedat affinitas: quamquã non ignorem, vix vllum apud Reges ſanguinis ſenſum reperiri, cùm illis regni ſui ſalus, bonum, incolumitas, affinis, ſororius, frater, imò pater & mater ſit. Vt quoddam Regem inter ac regnum, initum matrimonium dicas, cuius ille causâ ſorores, fratres, patrem iuxtà ac matrem relinquat & obliuiſcatur.

Secunda, maior Gallorum Regis mihi videtur pietas ac religio, quàm vt cũ fidei Catholicæ hoſtibus, aduerſus ſororium ſuum conſpiret. Ivsti adhæc is paſſim cognomento dicitur; neutiquam proinde mihi in mentem venire poteſt, vt is apertam & ſole meridiano clariorem Hollandorum iniquitatẽ & iniuſtitiam tueatur, & Chriſtianis armis ſuis eos, aduerſus naturalem, legitimum & natiuum Principem ſuum rebellantes protegat. Nam quemadmodum is meritò ſuccenſeret, ſi Rex noſter ſuis rebellantes illi Rupellanos armis foueret, impiamque illorum cauſam tueretur & firmaret; ita & noſter iniuriam ſibi fieri queri iure poſſe videretur, ſi ſuis Francorum Rex armis contumaces & proteruos Batauos Regi ſuo rebelles protegeret, & iniquam illorum cauſam face-

ret

ret ſuam.Quod enim quis dicat,non ideo Gallum Batauis Hiſpani iugū detrectantibus & rebellibus,Chriſtiana ſua ſubſidia mittere,vt illorū rebellionem foueat, cauſam iniquā tueatur, minùs etiam vt religionem adulterinam promoueat;ſed vt Hiſpanorum arma à regni ſui finibus auertat: id & Hiſpanus hîc poterit dicere, non ideo ſe Rupellanos Regi ſuo rebellantes iuuare velle, vt ipſorum rebellionē foueat; nec ſuppetias dare,vt aduerſus legitimū dominum inſurgant, regno eius vaſtationē inferant, ac perfidæ religionis ſuæ terminos longiùs extendant; ſed dumtaxat, vt Gallorum à regnis ſuis potentiam amoliatur. quam non eſt quòd timeat, quamdiu illi Rupellenſibus edomandis & compeſcendis diſtinebuntur. Et hanc,vnicam rationem videri, quæ Regem noſtrum ad illos iuuandos poſſet inducere. At quis hanc in illo probet aut dilaudet? Idem ergo de Gallorum ſuppetijs & armis, quibus Batauorum rem fulciant,dicendum eſt.

Video adhæc,Gallum Valle Tellina recuperanda,&Sabaudo Duce aduerſus Genuenſium Remp.fouendo diſtineri; adeò vt, ſi ſe Regis noſtri hoſtem palàm declarare vellet, tertium conflare exercitum, (quod ſine ingenti pecuniarum vi fieri nequit)cogeretur.

Demus verò, eum ſeſe Hiſpano hoſtem declaraſſe. vbinā tunc prima hoſtilitatis ſuæ argu-

menta edet?In Belgas armorū vim conuertet? ijs certè haud difficile erit,vim vi repellere. non tunc & Aragonij & Catalauni quinq; ac viginti armatorum millia,ære ſuo collecta, paruo in Galliam negotio poterunt emittere?non Poloni & Croatæ,tali datâ occaſione,viginti equitū immiſſis millibus vniuerſam quà patet Franciā vaſtare & depeculari?In Hiſpaniam potentiam & belli molem conuertet ? non regnum eius, Germaniā & Belgium verſus, vndiquaque patet,& incurſionibus obnoxium eſt? In Germaniam ergo copias educet?Hiſpani & Belgæ nullo non tempore in conterminam ſibi Galliam poſſunt irruere.Et hæc illum videre non putas? adeóne fungum & fatuum eum exiſtimas,vt ab Hollandis quocumque, velut naſo comprehēſum, ſe abduci paſſurus ſit; aut vt, quò vnius Buckingamij concepto in nos odio & maleuolentiæ velificetur, ſexcentis regnū & omnes ſuos periculis exponere pro nihilo ducat?

Taceo præterea, quoad Rupellanos illum, vtcumque decies fidelitatē ei ſcripto iuraſſent, nullatenus poſſe eſſe ſecurum. viſo namque, militem Regium bello externo diſtineri,facilè, quæſito in ſpeciem colore & occaſione, munitiora quædam regni opida inuadent. quod ille certè nequit ignorare , vt qui ex hiſtorijs, & maiorum ſuorum geſtis, Caluiniſtarum genium & indolem ſatis perſpectum habere poteſt;

teſt; non aliter pacem petentium, & quietem amantium, quàm dum res ipſorum domi afflictæ & propè deſperatæ ſunt: illam verò violantium, dum lætior alicunde affulget ſors, & meliorem rerum euentum ſperant; cùm probè gnari ſint, in turbida aqua tutiorem eſſe piſcatum. Ita porro me harum rationum pondera ac libramenta ſuas in partes pertrahunt, nemo vt facilè mihi perſuaſurus ſit, Gallum initam cum Hiſpano pacem violaturum; niſi, ad peccata aut noſtra, aut Gallorum, aut vtrorumq; caſtiganda, tale quid fieri Deus permitteret. quod de clementiſſimo illo Patre nos nefas eſt credere, vtpote qui regna illa & Regem vtrumque, perinde ac filios cariſſimos, tueri ſolet ac protegere (ringentibus licet ac frendentibus vtriuſque aduerſarijs) & ſemper, vti confido, conſeruabit atque defendet.

Neque etiam à meipſo poſſum impetrare vt credam, Gallum cum Anglo, coniunctis pariter viribus, Hiſpanos adoriturum. Norunt quippe Galli, è re ſua non eſſe, Anglum potentiâ creſcere: vt qui priſcas Anglorum in Galliã prætenſiones & iura non ignorant, & quid ab ijs hæc olim paſſa ſit etiamnum cum dolore recordantur. recens enim illorũ adhuc memoria eſt, & Regia vrbs Pariſij, ac potiſſima regni portio, exercitæ ſæuitiæ locupletiſſimus eſt teſtis. Sed demus id ita fieri, & Gallum ſocie-

tate

tate armorum cum Anglo initâ,non modicam Hiſpaniæ partem occupaſſe; quid tũc Gallo,ab Anglo iã potentiore,& latiùs imperante, aliud exſpectandũ,quàm vt hic, fortunâ lætiore iam arridente,& à Gallicanis Caluiniſtis,ſuis in Euangelio fratribus,ſuffultus & adiutus,priſca iura armis repetat, vti à maioribus illius olim factitatũ non ſemel,vt qui etiamnum,in priſtinæ prætenſionis & ſpei ſuæ ſignum,Francorum ſe Regem appellare non dubitat,& maiorum exemplo,Gallicana lilia ſuis iũgit leonibus, & velut deuoranda obijcit, aut ſuaui illorum odore ad eadem inuadenda allectat? vt maiorem Gallia ſibi ab Anglorum potentia & magnitudine,quàm Hiſpanorum,metuendi cauſam habeat. Ac proinde,non priùs Galliam tutã ac ſecuram eſſe poſſe arbitror, quàm Anglo ad anguſtias redacto, exhauſto, & ad priſtina iura per bellum repetẽda impotente; cùm, quotieſcumque ei libuerit, optimã ad ipſa bello & armis alleganda occaſionem habeat. Sapientiores ergo duco Gallos, eoſque præterita, & futura contingentia ac poſſibilia prudentiùs excuſſuros, ac in rebus ſuis fore arbitror circũſpectiores, quàm vt, præcipiti in Hiſpanum odio acti, hereditario & nato hoſti ſuo Anglo arma velut in manus tradant,ad priſtinam Britanniã ſuam denuo inuadendam, indeque tum ſua,tum reformatorũ Hugonottarum arma vlteriùs proferen-

ferēda; venientibus præſertim in partē Batauis, qui ad fratribus ſuis in Chriſto, eiuſdem ſecum fidei, auxiliandum, & cauſam eorum tuendam, magis ſe putant obligari, quàm Chriſtianiſſimo Gallorum Regi, cuius, ob eam quam profitetur & tuetur religionem, iuratiſſimi ſunt hoſtes.

Veriſimile quoque mihi ſit, Gallũ, ab enormi illo pecuniario Batauis ſubmitti quotannis ſolito ſubſidio tandem aliquando velut defatigatum ceſſaturum: cùm è Regiarum rationum libris liquidò conſtet, iã inde à tumultuũ Belgicorũ initio in præſentem vſque diem ſupra centum & duodenos argenti milliones à Gallorum Regibus, idque ſine vlla vel oboli refundendi ſpe, rebellibus Batauis eſſe ad belli impēſam tolerandã ſuppeditatos; ingenti certè Galliæ totius cum grauamine, & Francorũ oppreſſione. vt nihil interim dicã de immenſa illa auri vi Regi Daniæ, Ex palatino Frederico, ſpurio Mansfeldio ſubmiſſa, & alia in expeditionem Val-tellinenſem & Sabaudi aduerſus Genuenſes inſumpta. Efficio proinde, nouas Gallũ nouis exercitibus inſtruendis impenſas minimè facturũ, ne irreparabilem vniuerſo regno perniciē adferat, nouiſque id oneribus ita exhauriat, vt exinde reſpirare nequeat; cùm quos in Tranſalpina, Val-tellinenſi & Genuēſi expeditione, ſine vllo prorſus emolumento, vniuerſa Gallia ſumptus ſubijt, etiamnũ ſentiat; vti & il-

los

los, quos ſuſceptũ in Rupellanos & Hugonottas reliquos bellum florentiſſimo regno peperit: vnde factũ vt annui Regis prouentus nimiũ quantũ in annos plurimos ſint oppignerati. Vnde cenſet nonnemo, in poſtremas illas expeditiones, eum ſupra centũ, alij centũ & quinquagenos, alij deniq; ſupra ducentos milliones impendiſſe: vt taceã, ſexaginta Gallorũ millia, anno non plus vno, varijs in exercitibus, & in illis Gallicæ nobilitatis florẽ, occubuiſſe. vt Theologus ſine paſſione libelli nuperi auctor, dicere non vereatur „ nuperis hiſce paucorũ annorum expeditionibus plures Galliam Principes, proceres, duces, generoſos milites amiſiſſe, quàm olim ſub S. Ludouico duæ illæ in Palæſtinam, infeliciter ſuſceptæ expeditiones abſumpſerint.

Denique videbis Gallos ſuis in conceptibus maiorẽ re iam agi cœptâ prudentiam oſtendere, quã initio præ ſe ferebant; adeò vt effectus & finis rei longè ſint alia, quã ea prima ſpecies fore prodebat. Norunt quippe, Deo dante, fieri poſſe, vt ad Regẽ ſuũ Hiſpanienſe ſceptrum deuoluatur; imò faciliùs, quàm ad Borbonios deuolutũ eſt Gallicanum, cùm iam quatuorde ſtirpe Valeſia fratres Regij ſupereſſent; etiã faciliùs, quàm FERDINANDVS ad Imperiũ Romanũ peruenit, cùm ſex MAXIMILIANO Imp. eſſet filij, quorũ etiam quinque ſatis prouectæ & maturæ ætatis fuere. Quis vmquã crediſiſſet fore,

vt Luſitanicũ ſceptrum & regnum ad Hiſpanos deuolueretur? Mirabilia ſanè sũt opera Domini,& incertiſſimæ mundi huius reuolutiones & viciſſitudines. Vide quàm arcana & admirabili rerũ deuolutione,Auſtriaca nobilitas Burgundicæ potẽtiæ, & deinde Hiſpanicæ,& omnibus quæ hæc poſſidet, coronæ annexa & aſſociata fuerit.Cui vmquã,iſtuc aliquando fore,in mentẽ veniſſet? Vt verò ad Regem noſtrum Galliæ ſceptrũ hereditario iure futuris temporibus aliquando deuoluatur,incaſſum ſperamus;quòd priſcis Gallorum legibus & inſtitutis à Francici regni gubernaculis mulieres arceantur.At Gallũ ad Hiſpanienſe diadema,tamquam proximũ heredem, euehi, & factu facillimum eſt,& fieri poteſt,cùm feminis apud Hiſpanos ad regnum ius ſit. His ego rationibus inducor vt credam, Gallos aperto in Hiſpanos odio numquam graſſaturos,aut bello vexaturos.

Quod ad Sueciæ & Daniæ Reges attinet;nõ ea mihi modò videntur eſſe tempora, vt exerere cornua,vel mouere lacertos audeant, victricibus Imperatoris armis longè lateq; terrorem per Germaniã incutientibus.Etenim adeò ſe hi bello implectere & intricare poſſent, vt ne ad propria quidẽ tuenda ac retinenda, ſat virium haberent. & ambo maiore hactenus damno & probro,quàm honore,tum in Imperatorem, tum in Polonorum Regem arma mouerunt, nul-

nullas vt Hiſpanici nominis hoſtibus ſuppetias foras poſſint mittere.

Alij verò Germaniæ Principes ideo res nouas moliri, aut conceptum animo odium proferre non audebunt, quòd nouis indies Imperatorẽ victorijs cælitus donari vident; vnde ceu frænis ac vinculis quibuſdam eorum impetus erumpere ſubinde geſtiens, coërcetur & retinetur. Et ſanè, ita domeſtico ac defenſiuo (vti mihi quidem videtur) bello tunc implicabuntur, vt apud exteros id quærere eos minimè oporteat; & ipſa foris belligerandi haud dubiè prurigo illis decreſcet, cùm inexſpectata aliorum arma domi experientur. Vt omnes has minas, volaticarum & inanium nubecularum, plus minarum, quàm aquæ afferentium, & præter terriculamenta aliud non incutientium, ad inſtar habeam.

Demus verò, omnes hoſce Reges ac Principes, coniunctis viribus, ac ſocietate armorum initâ, tripartito exercitu, tribus Hiſpanici iuris prouincias locis inuadere. ea ſanè Regis noſtri eſt potentia, vt, ſine vllo ærarij ſui detrimento, triplici item exercitu, quorum vnuſquiſque quinquagenis armatorum conſtet millibus, illorum excipere impetum, & occurrere copijs poſſet (quemadmodum art. XII. videre eſt.) quin & alias, præter has, ſuo copias ære conſcribere, quas in aliquam hoſtilium prouinciarum

rum poſſet educere. Adeò vt nullam, hominum more loquendo, vllius arma metuendi occaſionem habeat; quòd ita illius Deus ter maximus potentiam conſtabilierit, & talem regno ſitum dederit, nullam vt exterorum Regum eum timere potentiam vel arma oporteat.

Pelag. Pluſquam ſatis eſt, hunc mihi ſcrupulum abſtuliſti, rationumque tuarum fulgor ſpiſſiores omnes dubitationum mearum nebulas diſcuſſit. Sed eſt aliud, quod mirè me torquet, & ſolicitum habet; ideoq; vt à te mihi hîc fiat ſatis, expectabo. Dicitur inimicus omnes pagos & domos rurales, ad quos ei patet acceſſio, igne velle abſumere & deuaſtare, vt hac ratione nullus ab agreſti turba ad Regia opida commeatus deferatur, & ſic illa præ annonariæ rei penuria ad ſibi parendum compellantur; eadem quoque ratione copiis noſtris militaribus officiat, victum iis omnem præcludendo. Hinc ſequetur, vt ſeſe atque agros ſuos à noſtrorum excurſionibus tutos, & ab armis immunes reddat; viam quoq; nobis præcidat, ne quod ei parentium opidorum inuadamus.

Bonavent. Quantum ad domorum ruralium deflagrationem & vaſtationem ſpectat, quid dicam neſcio; niſi, quemadmodum Aduocati Hollandici mortem, quæ nullo ei ſtetit impendio, ſexcentis facilè aureorum millibus Rex noſter, vtpote ſibi compendioſiſſimam,

redimere debuiſſet; ita iſthanc ædium deflagrationem plus auri millione illum æquè poſſe redimere. Idque variis de cauſis.

Prima. Non alias ex eis, quæ Regio parent imperio, vaſtare prouincias hoſtis poteſt, quàm aliquam Brabantiæ, Gelriæ, Tranſmoſanæ partem, & agros Tranſiſalanię proximos. Flandria quippe, tum electiuo ſuo milite, tum erectis hinc inde propugnaculis, haud ægrè ſe ab hoſtili tueri poterit incendio. Nam tametſi hoſtis ex agro Flandrico Sluſis vicino, quotannis vltra centum & ſexaginta florenorum millia pagatim per modum contributionis iam colligat, præter omnem illam pecuniam quam Caſandia inſula annuè ei parit; variis tamen hinc inde erectis arcibus ita is concludi & coërceri poſſet, nullam vt vllo è pago ſperare pecuniam poſſit. Hinc duplex conſequemur emolumentũ: primum, quòd hunc hoſti prouentum eripiemus; alterum, quòd vice verſa hanc auri penſionem nouarum arcium erectioni, earumque ſtipendiis, ſi non omnibus, ſaltem potiſſimæ earum parti, impendemus.

Secunda. Non pauciores inimicorum pagos, tam hieme quàm æſtate, incendio & flammis noſtri poſſunt tradere. Vniuerſa namque Friſia per æſtatem aperta eſt. vnâ proinde excurſione omnes eiuſdem pagos incendio delere poſſumus. Non modica quoque Gelriæ

quam

quam ipſe poſſidet, pars nullo non tempore in noſtra eſt manu, vti & vniuerſa Tranſiſalana ditio. Brumali tempore, aquiſque conglaciatis, Moſæ proximum, nec non Betuwenſem, agrum igne quin vaſtemus, nemo inhibere poteſt.

Tertia. Credo equidem, tantum interdum hominum in hominem eſſe odium, adeoque implacabile & mortale, vt, dummodo inimico malè ſit, oculum ſibi vnum erui paterentur; ſed vt adeò quis demens ſit, & odio ardeat, vtroque vt orbari lumine gaudeat, quò vno priuetur inimicus, inauditum & inuiſum eſt hactenus. E pagis, quos igne delere Batavi valent, decuplo plus tributorum in menſes ſingulos percipiunt, quàm cùm ex his, tum è Batauicis, Regis noſtri ærario accedat. Et quis, hiſce eos prouentibus ſuopte nutu & libenter carituros credat? etenim è ſolis pagis Brabanticis, tributi & taxationis nomine, ſupra duodecies centena florenorum millia præſente pecunia annis ſingulis percipiunt. Et hæc eos cum cineribus & fauilla commutaturos, credimus? adeò inſanire ſolennia, & vſque eò ſtultos illos eſſe minimè opinor.

Vt autem Brabantica, Gelrenſia, & alia oppida, hoſti propiora, commeatu & rebus neceſſariis deſtituantur, non eſt quòd timeamus: Flandria namque, Leodicenſis, Namurcenſis,

Iuliacenſis, Cliuius ager, Weſtphalia, & Germania nimis quàm abundè illis alimenta ſufficere queunt, vt à fame minimè nobis timendum ſit. Et ſanè, ſi hanc hoſtis inire viam incipiat, trans Iſalam ſibi miles noſter, neceſſitate preſſus, violenter commeatum quæret. nulla enim fami via eſt inuia.

Quarta. Non eam exiſtimo hoſti feritatem & immanitatem fore, vt tam atrociter in innocuos & paruulos ſæuire, & Regi pariter, ad eamdem neceſſariò exercendam, occaſionem dare cuperet. Hac quippe ratione, æternum & implacabile omnium agricolarũ & ruralium, in caput ſuum, odium arceſſeret; quos modò in omnibus rebus neceſſariis ſibi nimis quàm fauentes & beneuolos experitur.

Et ſanè, nî vnica hæc ratio contrà faciendum ſuaderet, iam dudum omnem pagatim & vicatim indictam ab hoſte noſtratibus contributionem & cenſum Rex noſter interdixiſſet, & ſub capitis pœna inhibuiſſet. Sed noluit & plusquàm barbarum duxit, innocuos & inſontes penitus deſtruere, perdere, omnibuſque bonis & facultatibus, quò hoſtibus hac ratione officiat, diſpoliare. Sed, ſi hoſtis vel lucernulam accendat, verendum eſt, ne integras Rex faces accenſurus ſit, quas hactenus, tamquam pater in benignitatem quàm flagella pronior, in filios ſuos rebelles exerere diſtulit. Et ſanè nihil

hil ei accidere poſſet optatius, nihil videret libentius, quàm vt primam tragœdiæ huius ſcenam Bataui agerent, cuius ipſe, ſine cuiuſquam admiratione & reprehenſione, at maiori hoſtium cum damno ac maleficio quàm fortaſſe exiſtimēt, cataſtrophen poſſet agere & epilogū.

Si præter hæc nouus ille aquæductus Rinberka per Gelrenſe opidū Venlonam, & alius Antuerpiâ per Herendaliam Ruremondam, aut Antuerpiâ per Bredam & Buſcumducis Venlonam deduceretur; certè Brabantiâ & Gelriâ propè totâ, nulla vt ab illo iis noxa timenda eſſet, hoſtis excluderetur. Demus Regem ſummum maleficij genus moliri ſtatuiſſe; an non, cùm vellet, decuplo ampliùs Batauis per aggerum Batauicorum & Zelandicorum perfoſſionem, nocere poſſet, quàm illi Regio Belgio per ignes? magnam illi, fateor, locorum incenſione inferre noxam poſſunt; nos igne ſimul & aqua vicecuplo maiorem. Itaque veriti, ne maius ſubire damnum, & ſuummet ipſi exſtinguere incendium cogantur, ſuas domi faces continebunt.

PELAG. Bene quidem tu hæc hactenus; at diſcere ex te peruelim, vndenam quadraginta illæ militis Regij toto belli huius tempore ſeditiones ortum habuerint; quæ, quemadmodum non ſemel à me intellectum, potiſſimùm in cauſa fuere, cur tam diu ipſum ſenſerimus.

Per has factum, vt Regi præclariſſima, quam vniuerſæ prouinciæ ſubigendæ habuit, occaſio ſæpiùs è manibus effugerit; atque inimicus tam ſui ſuorumque communiendorum ac tuendorum, quàm potiſſimæ eorum quæ iam poſſidet portionis obtinendæ tempus ac modum nactus ſit. noſtris enim inter ſe digladiantibus, ac ſeſe mutuo conficientibus, & hoſti reſiſtere non valentibus, (quòd vtrimque, tam domi, quàm foris, impeterentur) temporis ipſe turbidi oportunitate ſibi vtendum ratus, egregiè rem egit. Neque enim, vt verum fatear, poſſum intelligere, quænam tam frequentium in milite noſtro ſeditionum ac rebellionum fuerit cauſa; cùm tantum Rex annuè argenti bello gerendo ſubmiſerit, vt ſupra ſexaginta armatorum millia eo ali & ſuſtentari haud ægrè potuerint. Cùm certum ſit, non aliam vt plurimùm ſeditionum eſſe originem, quàm menſtruorum ſtipendiorum defectum: qui locum in Belgio habere quî potuerit, nequaquam intelligo; cùm pecuniæ, ſi militum, in quos expendendæ eæ erant, numerum ſupputemus, non modò non defuerint, ſed etiam pluſquam ſufficientes ſemper miſſæ fuerint.

Inimicus, eſto non pauciores quàm Rex milites in aciem quotidie educat, tamen notabilem nullam ſuorum ſeditionem vidit; cùm tamen tanta pecuniarum ei non ſit abundantia,

quanta

quanta Regi; &,præter menſtrua hæc ſtipendia,plures eum quàm Rex,in opidorum atque arcium ſuarum reſtauratione & munitionem impendere pecunias oportuerit : quæ etiam duplo pluris ei ſtat quàm Regi,vti negare non poterit,quiſquis arcium & propugnaculorum illius copiam nouit & intuetur.Adeò vt,etiam induciarum tempore, annua propugnaculorũ & vrbium nobis vicinarum inſtauratio ſupra centum florenorum millia abſumpſerit.

BONAVENT.Meritò hoc te dubiũ & ſuſpenſum tenet: in hac enim pecuniæ & ſeditionum materia , abditiſſima & obſcuriſſima quædam myſteria,quæ peraccurata opus habent interpretatione,conſiſtunt.quæ tametſi perobſcura atque intricata eſſe videantur,ea tamen quàm potero clariſſimè,tibi reuelabo. Conſtat ſanè, tantam Regem ſingulis propè annis in Belgium auri vim miſiſſe , quanta quinquaginta armatorum millibus ſtipẽdiandis nimis quàm ſufficeret ; & non raró tantam, vt etiam ſexaginta millia commodè eâ ali potuiſſent. Sed omnis illa vis ne mediæ , & ſubinde ne tertiæ quidem, oneris, quo exercitum ſuum Belgicum Rex onerarat,parti ferendæ ſuffecit. Etènim frequens illud ordinariorũ ſtipendiorum augmentum;plurimorũ illorum qui nec reipſa milites ſunt,nec pro Rege arma geſtãt,ſuſtentatio ; ſumptuum tolerandorum ſubſidium,

 (*ajudas*

(*ajudas de coſta* vulgò dicuntur ;) incredibilis ſcribarum & miniſtrorum à calamo multitudinis ſalaria ; occultæ impenſæ (*gaſtos ſecretos* nominant;) emeriti & reformati caſtrẽſes Præfecti, quibus ſua nõ aliter & æquè plena, quàm ſi reipſa caſtrenſibus muneribus perfungerentur, ſtipendia adnumerantur; denique honorifica & regia in varios Regum & Principum exterorum Legatos munificentia; tantum auri abſumpſere, vt in hæc plus in annos ſingulos nummorum inſumi oportuerit, quàm in menſtrua pugnantium ſtipendia. Adeò vt hæc, & his ſimilia, quæ ad bellum propriè non ſpectant, vim auri maiorem deuorarint, quàm quinquagenûm millium exercitus; pluſque in hæc, quàm in omnem militem, ſit impenſum, &(ſi prout res eſt loqui velimus) mediam eius, quâ Belgica onera indigebant, pecuniæ partem Rex non ſubmiſerit.

Nihil hîc dico de incredibili fœnoris onere, quod Regem, quò à mercatoribus pecuniam, ſi quando eius, quam in menſes ſingulos bello alendo neceſſariam ſubmittere ſolebat, numerationem ad aliquot menſes differre cogebatur (quod certè ſatis fuit frequens) mutuo acciperet, ſubire oportebat. Vnde fiebat, vt multa Regiæ pecuniæ millia, in fœnerariam hanc voraginem coniecta, deperirent, ſine vllo alterius, quàm ſolius mutuo dantis mercatoris,

qui

qui mirè ſuam inde rem adaugebat, emolumento.

Hinc factum, vt non rarò, cùm præſentem neceſſitas pecuniam poſceret, nec ea ſuppeteret, neceſſe Regem fuerit duodeviginti, viginti quatuor, imò & triginta in centum, pro effuſa & ante addictum tempus ſoluta pecunia, perſoluere. quod fœnus è proximè ſubmittenda ex Hiſpaniis nummaria prouiſione detrahebatur. Vt ſæpè Itali, aut alij mercatores, qui exercitui de more pecuniam neceſſariam procurabant, tantum auri antè effudiſſent, quantum valebat noua pecuniaria prouiſio à Rege mittenda: adeò vt ſibimetipſis inde ſoluerent, & omne quod mittebatur aurum, ipſis tum ob pecuniariū fœnus, tum ob effuſam pecuniam, cederet. Vnde cùm iterum propterea noua nummorū eſſet penuria, & ærarium vacuum, nouam Regem oportebat iiſdem cum oneribus pecuniam ſibi procurare, duplex eius perſoluendo fœnus, primum in Hiſpania primis aſſignatoribus; alterum, pecuniæ præſentis & promptæ defectu, mercatoribus in Belgio habitantibus; qui, cùm iuxta Regiarum ſchedularum & pecuniarij contractus in Hiſpania initi tenorem, nonniſi quarto pòſt menſe, ſoluere tenerentur; non rarò primo menſe, aſſignationem in ipſos factam præueniendo, totum ſoluentes, id quod dixi fœnus ſibi appli-

cabant & præoccupabant: itaque in cauſa erant, vt tribus ipſis menſibus neceſſariâ exercitus pecuniâ deſtitueretur, & euidenti ſeditionum periculo res Regia exponeretur.

Satis hinc te videre exiſtimo, ecquid in cauſa fuerit, vt omnibus hiſce oneribus ferendis ſubmiſſa à Rege pecunia impar fuerit; cur item ex ea militi exactè ſatisfieri non potuerit, penè omni pecuniâ in ea quæ priùs dixi impendia inſumptâ. Vides præterea, ideo quinquagenis aut ſexagenis militum millibus nullatenus ad plenum ſtipendia annumerari potuiſſe, quòd pecunia omnis aliis oneribus, quæ promiſſis ſtipendiis inferiora non erāt, ferendis obnoxia fuerit. Vt, tametſi quàm æquiſſima illius facta fuiſſet partitio ac diſtributio, militi ne quidem menſis vnius (cùm duorum, etiam trium ac quatuor ſubinde, menſium ſtipendia ei deberentur) potuiſſet perſolui. Hæc ergo (vt vides) ſeditionum cauſa, quòd pauculo argento militibus multis accuratè & plenè ſatisfieri non poſſet. Quæ incommoda vt euitentur, varia tibi, præſertim artic. III. IV. VI. VII. IX. remedia propoſui, quæ tibi ad plenùm huius rei intellectum vſui eſſe poterunt.

Quòd autem nullas, aut ſanè perpaucas, militum ſeditiones hoſtis habuerit, cùm addictū menſtruè ſtipendium ſuis ſemper exactè adnumerare ſtuduerit, non eſt quod mireris. Perinde

inde enim hîc ſe res habet, atque in ſplendidi cuiuſdam Principis, & alterius ciuis honeſti quidem,ſed non vſqueadeò locupletis,familia fieri videmus. In illa enim velut de ingenti & non numerato auri aceruo, in hac de prænumerato marſupio fit impenſa. Vix nouit Princeps,quid ſit impenſæ rationem reddere:at ciuis ille,iam tum ſub anni principium,ſubduxit & ſtatuit, non ſolùm quid menſtruè, verùm etiam hebdomadatim, expendere velit & valeat,tenues ſuos prouentus & lucellum identidem præ oculis habens,ne illos quotidiana excedat impenſa. Tenuitas,parcæ erogationis,& prouidæ diſtributionis, eſt mater; at liberalis donationis, & inconſideratæ impenſæ, abundantia. Inopia per ſe eſt parca,& ſapientiæ mater neceſſitas; copia econtrà munifica & larga eſt,atque ingens opum vis modum & moderationem neſcit, inque effuſione cæcutit magis, quàm videat. Oculos adaperit inopia,excæcat affluentia. Parit timorem ac diffidentiam indigentia; opes audaciam,ſecuritatem,inconſiderantiam, imprudentiam,& ſæpè noxiam fiduciam.

His adiungas oportet, ipſi ſtipendiorum erogationi Batauos ſemper & interfuiſſe & præfuiſſe,cùm Regiæ pecuniæ procul ab Hiſpania ſint erogatæ,& per tot picatas,atque plurimorum indigas manus pertranſierint, vt, ſi hanc

tan-

tangere chordam vellem, vix finem noſtrum inueniret colloquium.

Huc accedit præterea, propter aquarũ, quæ nobis deſunt, hoſti verò mirè commodæ ſunt, oportunitatem, factas in auehendis aduehendiſque militibus, armis, annona, aliiſque ad vrbium obſidia, liberationem, locorum & caſtrorum mutationem neceſſariis rebus, impenſas, ei ſæpè duabus tertiis minoris ſtetiſſe, quàm Regi huiuſmodi impenſæ ſteterint, aut ſtare poſſint. Nam vna quinquaginta tonnarum nauis (ſingulis tonnis quàter mille quingẽta pondo aſſignando) plus vehit, quàm trecenti currus vel carrucæ caſtrenſes: & huiuſmodi nauis naulum nouenos in diem florenos non excedit, cùm quotidiana trium curruum aut carrorum impenſa pluſquam nouenis conſtitura ſit.

Adinuenit inſuper hoſtis nouam quamdam, at ingenioſam, menſtruæ ſtipendiorum impenſæ minuendæ rationem, dum vnicuique menſi quadraginta attribuit dies. hinc quatuor menſibus illius annus quoad ſtipendiorum impenſas noſtro minor eſt. quare tametſi parem Regi militum numerum & copias aleret, tres tertiæ pecuniæ partes apud eum in illorum ſtipendia ſufficerent, cùm ad hæc quatuor Rex opus haberet. Vt interim de dicta aquarum oportunitate taceam: quâ quia caret Rex, hinc neceſſariæ illius impenſæ, quas euitare nequit,

quit, ob aquæ defectum mirum in modum increſcant oportet.

Notandum præter hæc, vniuerſam tam numeroſorum exercituum, procul Hiſpania militantium, impenſarum molem, tot annis, ſuis Regem noſtrum humeris ſolum ſuſtinere debuiſſe; Batauorum econtrà oneri varios Europæ Reges, Principes ac Reſpublicas, militem & aurum eis ſubmittendo, humeros ſubieciſſe, & in laboris velut partem veniſſe. Atque hæc diuturni huiuſce belli potiſſima eſt cauſa. Scias namque oportet, non aduerſus ſolos Batauos, ſed omnes penè orbis Chriſtiani Reges, quin & Principes Proteſtantes, ſub nomine Bataui-co, ſexaginta propè annis, Regem noſtrum bellum geſſiſſe. Hæc vt ita ſe habeant, ſuos tamen ille, prout quidem mihi rerum ignaro & inexperto apparet, haud difficulter inimicos ſubiget, & præualebit; ſi viginti illos, quos antè tibi per modum conſulentis deprompſi articulos, opere ipſo exequi velit.

Pelag. Niſi, ne quam tibi crearem moleſtiam, vererer, intelligere ex te eſt animus, quo ſubiectas ſibi prouincias modo Bataui regant & adminiſtrent.

Bonavent. Curioſa ſanè quæſtio, at quæ intricatior & impeditior, quàm vt breui hoc tempore à me queat extricari vel expediri: vt tibi tamen morem geram, paucis, quantū mihi

poſſi-

poſſibile erit, primarias politicæ eorum gubernationis partes attingam.

1. Quidquid ad publicum vnitarum prouinciarum bonum & incolumitatem ſpectat; vti ſunt communis earumdem defenſio, onerum imponendorum conſenſus, neceſſaria bello terra marique gerendo ſubſidia, ineunda cum vicinis aut longiùs diſſitis Regibus, Principibus, Rebuſpublicis ſocietas & amicitia, & id genus alia, à Generalibus illarum Ordinibus proponi & conſtitui ſolent.

2. Ordinum nomine cenſentur ii, quos vnaquæque prouincia ex vniuerſo Equitum, Nobilium, & tum prouinciæ, tum opidorum Rectorum corpore; ad eam dignitatem cooptat & eligit.

3. In ſuffragiis ferendis & deliberando non ſingulorum capitum & conſultorum, ſed prouinciarum, ratio habetur, vt, quotquot vnius prouinciæ Ordines ſunt, nonniſi vnum habeant ſuffragium, eſto plura numero ſint capita, quàm alterius prouinciæ.

4. Illorum commiſſio non ad ea modò capita definienda ſe extendit ob quæ conuocati ſunt; verùm & ad omnia extra ordinem & inexſpectatò incidentia, prout ad prouinciæ tum ſuæ, tum omnium bonum expedire & neceſſarium eſſe iudicabunt.

5. Tot prouincias ſingulas ad generalem Ordi-

Ordinum conuentum fas eſt capita ſubmittere, quot pro rei neceſſitate opus eſſe cenſebunt; quæ in eo non capitatim, ſed prouincialiter ſententiam dicunt.

6. Quot hebdomadis ipſum præſidendi munus in orbem mutatur, vt modò hæc, modò alia prouincia præſideat.

7. Cuius ſunt partes ea hebdomade præſidere, proponenda & deliberanda in medium profert, ſingulorum ſententiam ſciſcitatur, & quam in partem plures inclinare conſpicit, eò & ipſe inclinare coactus, rem determinat.

8. Bellicæ expeditiones, earumque ſuſceptio tum terra, tum mari, à ſummo belli duce dependent, & pro illius ſententia ſuſcipiuntur.

9. Concilium Ordinum à Generalibus prouinciarum Ordinibus conſtituitur, qui ei tam agenda, quàm cauenda, ſingulatim præſcribunt: vt tamen hi interea plenā ſibi poteſtatem retineant agendi quidquid ipſi Concilio faciendum cauendumúe præſcribunt, ſi communi patriæ bono ita expedire videant, vti & præſcripta & inſtructiones ſuas immutandi, augendi, minuendi & explicandi.

10. In hoc Ordinum Concilium ſingulæ prouinciæ, vnum, duos, aut etiam plures, pro ſua magnitudine, viros adlegunt & ſubmittunt. In hoc conſeſſu & ſuum Angliæ Rex nomine ſuo Conſiliarium habet, prout inter il-

lum & Batauos iam olim conuenit. De illius Cõcilij corpore quoq; ſunt Generalis Ordinũ Theſaurarius,& Quæſtor,& Secretarij duo.

11. Generales belli, terra mariúe gerendi, Præfecti, ab Ordinibus Generalibus, vti & Concilia in quibus rei maritimæ negotia diſceptantur (qualia in variis prouinciis & locis erecta ſunt) conſtituuntur.

12. Suas ſingulæ prouinciæ ſeruant leges, iura, priuilegia, conſuetudines, & ſuos ſingulæ, tam in ciuilibus & publicis, quàm criminalibus rebus, vti ſolebant, magiſtratus habent: & omnes eodem penè modo & forma in iudicando procedunt, cùm tam equites & nobiles, quàm ciuitates in magiſtratus cooptentur.

13. Ciuitates ſecundùm priuata & municipalia iura & priuilegia ſua adminiſtrantur.

14. Singulæ quoque Prætorem habent, quem Sculte tum aut Baliuum vocant, qui ab Ordinibus conſtituitur.

15. In primariis ciuitatibus, ex eminentioribus & potentioribus ciuibus, quatuor & viginti, triginta, quadraginta, aut etiam quinquaginta, eliguntur viri, quos *Prudentes* vocant, qui vniuerſum ciuitatum ſuarum corpus repræſentant, & quorum dignitas & munus nonniſi cum vita exſpirat: apud hos grauiſſimæ quæque controuerſiæ, tam ad vniuerſum territorium, quàm ipſam ſuam ciuitatem, ſpectantes,

ctantes, agitantur, diſceptantur & iudicantur.

16. Hi ciuitatum Prudentes & Senatores, duos, tres aut quatuor quotannis eligunt ciuitatis quique ſuæ Conſules, ſeptem aut plures Scabinos & Iuratos.

17. Conſulum cura circa bonum ciuitatum regimen, & exactam legum & diſciplinæ politicæ obſeruationem potiſſimùm verſatur. Scabini iuſtitiam ciuilem tam in iure dicundo, quàm maleficiis caſtigandis curant: ciuium tamen crimina non aliter apud Scabinos excutiuntur, quàm præſentibus Conſulibus.

18. Prudentes hi duos, aut etiam plures Quæſtores, Ædiles curules, orphanoſcopos conſtituunt: primi, ciuitatum prouentus, tributa, cenſus curant; ſecundi earumdem fabricam & ſarta tecta; poſtremi relictas pupillorum ſub tutoribus opes.

19. Conſules & Scabini quoſdam creant æditues, & orphanotrophiorum, xenodochiorum & gynæceorum curatores: quorum cura annua dumtaxat eſt.

20. Pagi rurales proprio ſuo iure adminiſtrantur. de aggeribus illic controuerſiis præeſt Præfectus & Iudex priuatus; criminalibus & aliis maioris momenti cauſis, Baliui, Conſules, & opificiorum mechanicorum tutores, qui commune regimen & opificiorum diſciplinam curant. in ciuilibus autem cau-

ſis Scultetus iudicat cum Scabinis.

21. In criminalibus ab omnibus ciuitatum & pagorum iudicibus ſententia de plano pronuntiatur.

22. Equitum, Nobilium, & ciuitatum Hollandiæ & Weſtfriſiæ citatio & denominatio ab earumdem prouinciarum Aduocato peragitur: qui & in conuentibus omnia deliberanda proponit, ſententias ſingulorum exquirit, & pro ſuffragiorum pluralitate res definit.

23. Ordinum dictorum conuentus quinies aut ſexies per annum, & quoties aliqua requirit neceſſitas, indicitur.

24. Ordines hi, ex vniuerſo Nobilium & Rectorum ciuitatum corpore, ad ea quæ in conuentibus definita ſunt, executioni mandanda, nec non ad omnium incidentium rerum directionem, quoſdam velut Conſiliarios priuatim deligunt, ſacramento ſibi obſtrictos. Et hi omnium quæ agunt, Hollandiæ Ordinibus rationem dare tenentur, eaq́ue ad eos referre.

25. Ordinariè, tam in ciuilibus quàm criminalibus cauſis, ad prouincialem Hollandiæ curiam, Præſide vno & nouem decemúe conſtantem Conſiliariis, appellatur.

26. Præter curiam illam prouincialem ſupremum quoddam iuſtitiæ adminiſtrandæ erectum Concilium eſt, quod Summum vocant:

cant: quod in omnibus cauſis ad ſuam cognitionem, tum per appellationem, tum per ſententiæ à dicta Curia prouinciali, & aliis iudicibus latæ reformationem deuolutis, ſententialiter pronuntiat. ab eo tamen vlterius cauſarum examen (quod reuiſionem vulgò vocitant) licitum eſt exigere. quo in caſu, ab ipſis Ordinibus, præter dicti Concilij Aſſeſſores, Iuriſperiti aliquot conſtituuntur; qui cauſam iam iudicatam ex iiſdem actis examinent, excutiant, declarent, num quæ lata eſt ſententia reuocanda ſit, nec ne. quâ declaratione factâ nulla vlterior conceditur appellatio.

27. Dominiorum & iurium patriorum adminiſtrationi quoſdam præficiunt Conſiliarios, Præfectos, & auritos rationum inſpectores, præter ordinarios quæſtores, & huic muneri præpoſitos adminiſtros.

28. Nouum quoque eſt, in Hollandia quidem, in gratiam vrbium, pagorum & inquilinorum, quos in Brabantia habent; in Zelandia verò, pro Flandriæ eius quæ ſub Generalium confœderatarum prouinciarum Ordinum imperio eſt, incolis, Concilium inſtitutum: in quo & Brabanticæ & Flandricæ cauſæ, Generalibus Ordinibus ita iubentibus & præſidentibus, diſceptantur.

29. Inſtituta demum Lugduni Batauorum in omnibus facultatibus & artibus Vniuerſi-

tas: Collegium item Theologicum, in quo triginta aut etiam quadraginta communi Generalium Ordinum impenſa adoleſcentes Theologiæ ipſorum operam nauant, cui ſuus eſt Rector, Vicarius & rei domeſticæ œconomus.

30. Quod ad militarem ſtipendiationem ſpectat, quò omnis ſeditionibus militaribus, quæ à malignè numerato ſtipendio conſequi ſolent, via præcludatur, quidam ſponte ad hoc muneris ſeſe offerentes, deliguntur. hi debita militi ſtipendia menſtruè ipſimet ſoluunt: quæ verò ad hoc neceſſaria eſt, pecuniam ſuo ipſi nomine colligunt fœnore quàm poſſunt minimo, quod in hebdomadaria aut menſtrua ſtipendij perſolutione militi adnumerant. quod, quia in tot capita partitum, vix à quoquam ſentitur. Hanc autem pecuniam qui effudere, eam poſtmodum ab Ordinibus refuſam ſuo tempore recipiunt: qui his pecuniæ curatoribus non rarò debent permulta, & hoc ipſo tempore etiam octo menſium ſtipendia, tam peditatui quàm equitatui vniuerſo abhinc octimeſtri ab illis perſoluta. Verùm quia hi tam de capitali ſumma, quàm fœnore certi ſunt, hinc integram ſemper apud mercatores effundentes fidem habent, nec vmquam pecunia ipſis defecit. Sociis tamen naualibus & nautis iam à quadraginta menſibus ne obolus (vt verum fatear) eſt numeratus: ſed vxores, &

proles,

proles, ac ſpecioſa Ordinum promiſſa, & opimæ ſpes prædæ in cauſa ſunt, cur rebellionem & ſeditionẽ hactenus concitare non audeant.

Pelag. Quam tute mihi hodie oſtendiſti beneuolentiam & amorem, nullo tibi poſſum auro, nullis opibus, rependere; quas etiam te nec velle, nec opus habere, mihi exploratum eſt. Nihilominus plus tibi debere me fateor, quàm aut lingua hæc eloqui, aut cor valeat comprehendere: ſimul quoque ita cunctis dubiis ac poſtulatis meis à te eſſe factum ſatis, nihil vt vltrà expetam vel optem. Vtinam verò, quorum aliquid ad hæc efficienda valet auctoritas, eorum executioni ſtudeant & incumbãt, & eam quâ pollent, prudentiam, auctoritatem, ac poteſtatem oſtendant; præſertim cùm totius reipubl. ſalus & incolumitas, tot millium animarum ab interitu vindicatio, vniuerſæ denique Hiſpanicæ monarchiæ quies id exigant, & quodammodo depoſcant. Eâdem tamen operâ noſſe è te velim, quid ad eas, quæ Vallis Tellinæ & Palatinatus occaſione, totâ Europâ ſparſæ ſunt, calumnias poſſit inculpatè reſponderi. Multa enim hac ſuper re ſcribuntur, plura ſparguntur, & vbiuis à quolibet iactantur; Rexque noſter paſſim omnium fit fabula & prouerbium, vti & iuſta illius arma in agrum Iuliacenſem alioſq; vicinos illata. Plenis faucibus, mutis, verùm armatis & dẽtatis, calamis,

ſummam illius in prouincias illas iniuriam paſim clamitant,& ad rauim vſque inculcant.

BONAVENT. Non poſſum non ſatis hominum impudentiam obſtupeſcere. Verùm,quod duabus mulieribus litigantibus vſu venit, vt ſcilicet ea quæ vitæ inquinatiſſimæ & infamiſſima eſt,priùs alteri litem moueat,quò & ſuam infamiam ac propudium tegat,& vicinæ iuſtitiam verbo aliquo probroſo ſubuertat, cauſæ iniquæ æquitatem, & æquæ iniquitatem affricare conata; idem hac in controuerſia locum habere mihi veroſimile fit.

Etenim Vallis Tellinæ Catholici, cùm ſe, præter fas & æquum, & ſecùs ac mutuo promiſſum & addictum erat, oppreſſos, vexatos, facultatibus exutos,patrio ſolo exactos,& immaniùs,quàm in Turcica ſeruitute ab hæreticis haberi, neque vllam meliorum ſpem alicunde affulgere cernerent;omni vicinorum & amicorum ſuorum ope deſtituti,& iam ad extrema redacti, miſſâ ad Regem noſtrum,velut veræ fidei protectorem & tutorem,legatione, illius opem efflagitarunt, vt nimirum ſuis ipſe armis cauſæ ipſorum æquitatem tueretur, ac quam omnibus notiſſimam à Griſonibus hæreticis paterentur iniuriam ac violentiam,à ceruicibus ipſorum depelleret. Nec fruſtra petiere. etenim Mediolanenſis Gubernator,Regiis Catholicorum æquitatem armis vindicandam

ratus,

ratus, iis mox opem tulit, ſuis eos facultatibus, & Eccleſiaſticos beneficiis ac templis reſtituit, extorres reuocauit, ipſos iniquos proſcriptores & oppreſſores ſolum vertere compulit. Griſones, tamquam intolerabilem ab Hiſpano iniuriam paſſi, de ea mox ſuos per Legatos apud Francorũ Regem expoſtularunt. Verùm, poſt varias vltro citroq; miſſas legationes, diuerſa poſtulata & refutata; ita tandem inter vtrumque Regem conuenit, vt quæ Hiſpanus occuparat opida, Romano Pontifici, quaſi neutri parti addicto, ſeruanda trãderentur, quoaduſque cauſæ æquitas exactiùs diſcuteretur, & parti alterutri adiudicaretur. Dictum, factum. Rex itaque noſter, præſidiis & copiis ſuis è Valle euocatis, munitiora opida & arces Pontificis poteſtati tradidit; qui, velut ſequeſter & arbiter, ſuis ea præſidiis inſedit & protexit.

Verùm, non multò, miſſis trans Alpes copiis, Gallus Tellinam Vallem inuadit, Pontificiiſque pulſis præſidiis, cuncta eiuſdem propugnacula occupat. Nihil tale ſuſpicatus Hiſpanus, at ſincerè procedens, de apertiſſima hac apud Summum Pontificem iniuria per Legatos eſt conqueſtus. at, cùm ſe & tempus terere, & fruſtra apud eum verbis agere videt, armis vtendum ratus, ea in Gallos dictæ Vallis iam poſſeſſores, quò ſuæ æquitatem cauſæ tueretur, & quam priùs Catholicis tulerat opem,

afferre pergeret,conuertit.Atque hæc pura & ipſiſſima rei veritas.

Non eſt verò meum,hîc diſquirere,vter Regum potiore iure nitatur: tantum quippe in ſcholis Iuris prudentiæ non hauſi; vtpote qui iam inde ab adoleſcentia inter arma, non libros,vixi.At ferream rabularum quorumdam miror frontem,qui tum linguâ,tum calamo,in Regem noſtrum identidem tam malignè debacchantur. Licuítne Angliæ Regi,Batauos, apertiſſimos rebelles, veræq; fidei deſertores, aduerſus Regem noſtrum, legitimum ac naturalem ſuum Principem inſurgentes, auro & milite,ſine vlla iniuſtitiæ nota ſuffulcire & iuuare? Idémne licuit Gallo, ſicuti non paucis editis libris Galli ei licuiſſe oſtendere geſtiunt? Cur Regi noſtro non liceat, Catholicos oppreſſos,proculcatos,præter fas & promiſſa eiectos, extorres, bonis exutos, armis ſuis protegere,cùm illius hi opem priùs poſtulaſſent? aut hæretici Batavi,Chriſtianorum Principum,vt aduerſus legitimum Regem ſuum bella ſuſcipiant,auxilio & ſubſidio digniores ſunt,quàm priſci Vallis Tellinæ Catholici auxiliaribus Catholicorum copiis,quibus ſe aduerſum iniquos ſui oppreſſores Griſones hæreticos tueantur? Si duobus his Regibus citra culpam licuit,ſuis Batauos rebelles & hæreticos armis propugnare,& aduerſus legitimum naturalemque Principem

cipem ſuum pecunia & copiis ſubmiſſis fouere; quid ni Regi noſtro liceat ac licuerit, ſuis Valtellianos Catholicos, oppreſſos & ſub onere Griſonico fatiſcentes defendere?

Vtra pars iuſtiùs arma induerit, aut æquitatem pro ſe habeat, non dico; at non intelligere me, quomodo duo illi Reges in cauſa iniqua ab omnibus paſſim inſontes cenſeantur, noſter verò in bona iniquitatis inſimuletur. An non Rex noſter occupata armis opida, Pontificiæ poteſtati tradidit? quid vltrà requirant? Ergóne Gallo, qui in arbitrium & neutralitatem hanc conſenſit, præter omnium exſpectationem licuit Tellinam Vallem armis opprimere, Pontificis præſidiarios exigere, omniumque ſibi locorum dominium arrogare? Quis igitur Regem noſtrum arguat, quòd Gallis iſtic ſeſe oppoſuerit, ac priorem adire poſſeſſionem, quam antè quàm Papæ arbitrio lis & controuerſia committeretur, habebat, tentarit; præſertim quòd iam & ſequeſtratio diſturbata, ſequeſterque loco, de quo controuertebatur, vi cedere compulſus eſſet?

Gallum hîc neutiquam damno vel culpo; at non video, quomodo prudens & cordatus quiſpiam, hiſce in armis hunc vt inſontem, Hiſpanum verò ſontem habeat. Hoc ipſe in animum vt inducam, induci prorſus nequeo; nec vt vllus ſapiens Gallus in ſuum, ſine fuco &

 ſincerè

ſincerè inducat, vllatenus mihi poſſum perſuadere.

De Palatinatu nihilo minùs miror. Bohemiæ Rex coronatus erat FERDINANDVS: ſubditorum illius nonnulli, tam Caluiniſtæ quàm Huſſitæ, aduerſus eum inſurgunt. Ergo Palatinum Comitem euocant, qui, omnibus quibus poterat, hæreticorum, Turcarũ, perduellium, armis ſuffultus, præter fas & æquum, contra fidelitatis iuſiurandum, quam Cæſari, in quantum Elector Imperialis, debebat, contra omnia tum humana, tum diuina iura, Bohemicam FERDINANDI coronam ſibi arrogat; Gaboris Bethlini ſubſidiis, Hungariâ illum deturbat; hæreticorum armis, Sileſiâ, Morauiâ, & potiſſimâ Auſtriæ parte exuit: vt, vnâ demptâ Viennâ, & aliis pauculis opidis, omnibus ſe prouinciis ſuis ac regnis diſpoliatum Imperator videret. Hac in neceſſitate conſtitutus, primò Dei, dein ſororij ſui Hiſpanorum Regis, & exinde nepotis, qui modò Hiſpanici regni gubernacula tenet, opem efflagitat; qui per BVCQVOYÆ Comitem, aduerſus infinitam hoſtium manum, & varios exercitus, perexiguo militum numero, aliquot eum annis, magis diuinâ quàm armorum potentiâ, protexit.

Hanc Cæſaris iniuriam, nec non ſceleſtiſſimam hæreticorum impietatem & audaciam BAVARIÆ Dux cùm videret, iuſtitię actus zelo,

cem

ceu nouus Ioſue, Gedeon, Iudas Machabæus, quibuſdã Germaniæ proceribus Eccleſiaſticis in oneris partem venientibus, armis eam ſibi vindicandam cenſuit. BVCQVOYO itaque ſe iungit; vnde cõcordibus animis & armis ambo ante Pragam, hoſtẽ proterunt. Quo in prælio, magis diuinam, quàm humanã, dextram licet agnoſcere. Etenim hoſtẽ, poſitis in colle caſtris inacceſſum, tormentis bellicis vndiquaque circumuallatũ, Pragam à tergo velut inexpugnabile propugnaculum habentem, aduerſarios tum equeſtrium, tum pedeſtrium copiarum numero multò ſuperantem, recentem, rebus omnibus inſtructiſſimũ; Bauarici & Bucquoyani ſuperioribus viarũ incommodis licèt fracti, exhauſti, neceſſariis deſtituti, loco caſtrorum decliui & iniquo prępediti (quos proinde velut in cliuum obnixos aſcendere oportuit, vt hoſtem ferirent) inuadere non dubitarunt. Attamen ille caſtris exuitur, funditur, ac fugatur: Praga, in qua ſupra quinquaginta bellatorum erant millia, expugnatur: ſimul & Bohemia vniuerſa in Cæſaris poteſtatem concedit; quam & mox ſecutæ Sileſia, Morauia, Hungaria, & reliqua per Auſtriam opida: denique Palatinatus ipſe, partim Regiis, partim Bauaricis, armis Exregi Palatino eripitur.

Quis Regem in his omnibus meritò culpet? Palatinus Comes, Imperatoris cliens & ſubditus,

tus, contra legitimum Principem ſuum arma induit, & regno illũ priuat; obloquitur nemo, aculeatis eum ſcriptis oppugnat nemo. Præter hæc, Gaborem & Turcas concitat, vt Cæſarem impugnent; ecce tacent omnes. Vniuerſos Cæſaris fautores & præſidiarios tum per ſe, tum per ſuos, Sileſiâ, Hungariâ, Morauiâ, & potiſſimâ Auſtriæ parte expellit; nemo verbum, nulli in chartam inuolant calami Imperatorem propugnaturi; nullus Palatinum damnat & ſugillat. Vindex Deus inuaſorem eiicit proprio, ſpurium Bohemorum Regem ſolio deturbat, Imperatorem in propria reſtituit; ſuas Rex noſter hunc in vſum ei copias, tam ad proprium patrimonium recuperandum, quàm ad condignas de alieni peculij inuaſore Palatino pœnas ſumendas, commodat; confeſtim omnes Regem carpunt, eiuſque factum vellicant, quòd, ad Imperatoris petitionem, SPINOLAM ad Palatini ditionis occupandas cum copiis miſerit. Qua in expeditione tot propè rurſus videbimus prodigia, quot geſta & expeditiones. Videas namque

Primò, vt SPINOLA perexigua militum manu, potentiſſimis licet diuerſorum Proteſtantium Principum exercitibus circumvallatus, inter incognitos, & hoſtes, & alieno in ſolo ageret, omnes propè Palatini ciuitates, ſempiterna confœderatorum Principum Luthera-

norum cum infamia quàm breuiſſimo tempore expugnarit. Putabant hi Regias ſe copias Germanâ, Lutheranâ & Caluinianâ quadam expeditione diſſipaturos, quaſi ſi vno Lutheri cyatho tam facilè SPINOLAM cum ſuis difflaſſent, quàm totum Lutherus decalogum vno hauſtu & halitu è ſuo Decalogarĩ cyatho exhauſit; nullum inter vaſtum Heidelbergenſe dolium & veteranum Ducem, cuius victricia orbe toto arma iam claruerant, nullum inter cōpotatores & exercitus, inter crateras & veteranos milites, amphoras & ſclopetos, culullos & ſariſſas, lances & lanceas, farcimina & enſes, petaſones & verbera, nullum denique inter inexpertos milites & periculis ac certaminibus innutritos, diſcrimen ſtatuentes.

Secundò, vt Brunſuico-halberſtadienſis, Marchio Durlachius, & ſpurio-Mansfeldius, triplicem ſimul conſtituentes exercitum, aduerſus GONSALVVM DE CORDVBA, & TILLIVM, pauciſſimis inſtructos, in aciem prodeant: tanta tamen potentia mole ſua fatiſcens, ſuccumbat, Palatinatus totûs ad Regem tranſeat, &, quamuis multitudine noſtros duplo penè ſuperarent, tertiò tamen profligentur, non tam hominibus, quàm Deo pro Imperatoriis depugnante. Et, ecce ad nauſeam vſque, rabulæ omnes hîc ogganniunt, ſcriptiſque virulentis Regem noſtrum calumniantur. Miror, eos & in

licebit. Quonam ex Euangelio huiuſmodi Chriſtianus calamus lac ſugat? ecqui doctrinam hanc Patres tradidere?

Ludouicus XI. Galliæ Rex Caroli Audacis filiam à morte patris, Burgundiæ Ducatu, & non modica aliarum prouinciarum, quas pater Carolus moriens poſſederat, parte ſpoliat, eaſque ſibi, vti & alia non pauca dominia legi Salicæ non obnoxia, quorum proinde à feminis adiri hereditas poteſt, quæque ad Sereniſſimam Infantem ISABELLAM (cuius mater trium Regum fratrum fuit ſoror, & ex Regia Valeſiorum ſtirpe ſola iam ſupereſt) æquiſſimo iure pertinent, vendicat; & nemo iniquam hanc eius inuaſionem carpit. Gallis, nullo præuio bello, licebit Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præſcindere, & etiamnum poſſidere: adhæc Cameracum occupare, Ducem Alenſonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouinciarum Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, ſed vt bonum factum interpretantur, tamquam ſi diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hiſpaniarum Rex auunculo aduerſus rebelles auxilio venit, & ad eos qui impio & ſacrilego terras & prouincias Imperatorias auſu inuaſerant, hiſque eum pepulerant, ſuo in peculio (vti promeriti erant) caſtigandos cooperatur; & nulla typographica

præla

prædictis præla ſatis ſunt, ad probroſos in Regem noſtrum confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæſaris in obſequium, & rebellantis ſubditi caſtigationem, occupat; & ſatis Europa chartæ non habet, ad infamia in eum ſcripta & ſatyras per orbem euulgandas. at cùm ſibi Palatinus regna & prouincias alienas, ſuique Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli ſeſe Reges in cauſa Imperatoris mouent, calami quieſcunt, arma velut ſitu & rubigine obſita deliteſcunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat? Imperator ceu nouus Moſes Domini opem implorat; & MAXIMILIANVS magnus Bauarorum Princeps, Caluiniſtas & Lutheranos Proceres, qui aduerſus Chriſtum Domini tunc conſpirarant, vti olim Ioſua Amalecitas, profligat; BVCQVOYÆ Comes adinſtar Machabæi vitam diſcrimini obiectat; & vniuerſa ſudant præla. Palatinus, vt nouus Amalec, Nicanor, Bacchides, impia in Imperatorem dominum ſuum arma vertit, nemo linguam, nemo manum, nemo calamum mouet.

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei ceſſurus, cui Iudices controuerſiæ dirimēdæ præpoſiti adiudicabūt. Hollandi, Francorū armis, eam obſidio premunt, intercipiunt, & diu poſſident; obloquitur nemo, imò Chriſtianum & pium opus cenſe-

cenſetur. Hiſpaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacenſis & Cliuenſis Ducatuum, Montium, aliarumq́ue inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica ſuperioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæſaris erat filia) proles in viuis ſupereſt, fert ſuppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Batauі per ſpeciem Brandeburgici iuuandi, varias ciuitates occupant, Embricam & Reſam præſidijs ſuis detinent & premunt; nemo muſſitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, opidorum præſidia adauget; ferè orbis totius arma incaleſcunt, nemo non ſe ad ſcribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuiſſent, & ſua in ea præſidia firmaſſent; omnes ſe domi continerent. Regi verò noſtro, in Ducis illius qui legitimus eius eſt Princeps, gratiam & vſum, ſua ibidem præſidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, ſi poſſent, lapidibus eũ vniuerſi impeterent. vniuerſa enim illius verba & facta, quantumcumq; iuſta, blaſphema cenſentur, ac proinde digna quæ lapidũ imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate cauſæ nitatur, meũ eſt definire; ſed hæcce ſtatus axiomata & vulgò receptas doctrinas intelligere me non poſſe, palàm pronuntio, nec ſacris ea Litteris deprõpta videri. Ea qui vſur-

pant & probant,vndenam mutuati ſint & hauſerint,ſecum ipſi diſpiciant. Hiſpanienſe ingenium meum vtcumque ſtupidum,profunditatem hanc nequit penetrare,necad hanc altitudinem euolare. Quem mihi militi, & in armis nato & adulto ſtuporem ignoſcas oportet.

PELAG. Aliam curioſam à te quæſtionem ſi petiero,veniam,credo,dabis. Scire ergo à te velim,vndenam Bataui omnem illam, quæ bello, quod aduerſus potentiſſimum orbis Monarcham tot per annos geſſere , & tot in Occidui & Orientis Solis Indiam mittendis claſſibus neceſſaria fuit, hactenus pecuniam compararint?

BONAVENT. Vicinorum Regum ærarij cum damno id factum comperies; & ſolā Galliam, toto hoc belli tempore, plus quàm centum & duodenos florenorum milliones Batauis ſubminiſtraſſe:nec minora ab Angliæ,Daniæ,Sueciæ Regibus, Proteſtantibus Germaniæ Principibus,ciuitatibus Hanſeaticis,Venetis,& alijs Rebuſpublicis, ad regni noſtri oppreſſionem, illis miſſa ſubſidia.

Intuere dein immenſos ipſarum Prouinciarum Confœderatarum annis ſingulis prouentus , vt quæ iam pridem è ſeptimo è domibus ad pretium taxatis, & è quinto ex agris collecto nummo, (quā quídam collectionem, etiam non ſine emolumento,redimentes,in ſe quotā-
nis

nis ſoluendam recipiunt) ſupra ſeptem florenorum milliones conflarunt.

His adde pecuniam illam, quam Regij in Belgio pagi, vaſtationem hoſtilem redimentes, hoſti menſtruè ſubmittunt, ad binos florenorum milliones per annos ſingulos aſcendentem: nec non tres illos milliones, quos è portorio, quod *Licentias* dicimus, annuè collegerunt. Sunt autem hæc extraordinarius prouentus, præter ordinarium illum, quem è ſingulis rebus venalibus colligendum indixere: nihil vt in hominum vſum cedens, ab annua ſit penſione & grauamine immune, ſed ita grauatum, vt grauari non poſſit ampliùs. Hinc omnis bos & vacca annuè pendunt florenum, ſingula verò animalia dum mactantur nummum octauum; tritici molendi modij quatuor ſtuferos tricenos, ſiliginis duodenos, hordei ſenos: ciues non caupones pro vaſe cereuiſiæ florenos tres ſtuferos octo, caupones verò florenos ſeptẽ, ſtuferos ſedecim pro *Impoſt* vt dicunt, præter ordinarium ciuitatis tributum: pro vaſe vini ciues duodecim florenos cum dimidio, caupones quinquaginta, vltra ordinarium ciuitatis vectigal. equi diuenditi nummum octauum; omnia bona immobilia, quotieſcumq; demum venditione permutantur, quadrageſimum; & capitalis eorũ ſumma, quingenteſimũ. Sal pro temporis ratione ac diuerſitate, & pro domeſticorũ in ſingulis familijs

numero taxatur, hero indictum in ſingula capita tributum pendere coacto,eſto tantum ſalis nec emere, nec inſumere decreuerit. Butyri libra tres pendit quadrantes,tonna ceſpitum ſtuferum cum dimidio. ne currus quidem & cymbæ à tributo exēptæ ſunt : imò iam de calceis grauandis actitatur. crediderim & galeros, pallia,tibialia,thoraces, interulas,calyptras, ricas,collaria,induſia,antependia, mulierum poderes,crepidas,manicas,igniaria,ſedes,ſcamna, menſas,lecticas,naſos,oculos,aures, ipſos denique hominum digitos nouo grauamine onerandos:in quod omnes,credo,incolæ non inuiti etiam conſentient. adeò vt operarium è viginti illis quos in diem lucratur ſtuferis, duodenos penè ad communē patriæ neceſſitatem neceſſe ſit contribuere:& multos,inter opulentiores reperire ſit, quos vltra bis mille florenos annis ſingulis, ob varia hæc grauamina conferre oportet. imò multis in locis eò res deuenit,vt conductor,villicus, aut inquilinus plus ad cōmune reip.bonum, quàm locatori ſuo aut domino pendat. Adhæc,vniuſcuiuſque facultates cæca quadam æſtimatione taxantur, & pro illarum amplitudine cuique penſio annua, huic quidem quingentorum,illi mille, alteri bis mille,etiam ſex mille florenorum , pro taxationis magnitudine indicitur. Vix quiſquam credat, quæ quantaque illarum prouinciarum incolæ one-

onera ſubeant. nulla vt caro menſæ inferatur, quæ non ad minimum quinquies tributum antè perſoluerit: primum, dum primùm in Batauiam animal ingreſſum eſt; ſecundum, dum in paſcuis egit; tertium, dum mactatur (vocant id tributum victimarium;) quartum, pendũt pelles & corium; quintum, carnis iam mactatæ emptor: quam ſi dein ſalire velit, ſextum, tributum ſalis pendat oportet. Atque vt ſe res habet in carne, ſic & in ceteris rebus omnibus. Iam verò etiam actitatur, vt è domorum omnium locandarum pretio octauus nummus pendatur; & decimarum, quę hactenus duodetriginta ſtuferis in cẽtum grauatæ fuere, tributum iam ad quinq; & triginta aſcendat. quin & gallinę & capi menſę inferendi dimidium pendunt ſtuferum, galli Calecutani & pauones octo.

His addas oportet, florenorum millionem pluris illis quoad expenſas præſtandas valere, quàm Regi millionem auri. Nam Primò, nulli extraordinaria ſumptuum tolerandorum ſubſidia dant. Secundò, nullos emeritos milites fouent. Tertiò, nulli ſua adaugent ſtipendia, niſi ad altiora ſimul munia promoueant. Quartò, reformatis militiæ officialibus nullam pecuniariam penſionem aſſignant. Quintò, non ſunt apud eos tot *pagadores*, *contadores*, & alij inutiles, & ſolo nomine tenus pecuniæ Regiæ adminiſtri, quorum integram propè co-

hortem Rex noſter habet & tolerat. Sextò, nulli variorum muniorum nomine & ſpecie, duplicatum numeratur ſtipendium. Septimò, militibus ipſorũ annus nonniſi octo eſt menſium, cùm in ſtipendij numeratione cuilibet menſi quadraginta aſſignent dies. Octauò, ob aquarum oportunitatem, impenſa bellica quadruplo penè illis minoris ſtat, quàm Regi, quem carris & curribus cõmeatum omnem caſtrenſem terrâ conuehere neceſſe eſt.

Claſſium porro, quas vtramque in Indiam emittunt, nullam Ordines impenſam ſentiunt, quòd ſocietates duæ, quas priuati & benenummati mercatores conſtituunt, illam omnem ſubeant. quantum quiſque vult & poteſt, pecuniæ ſymbolam in eam confert, pro cuius dein magnitudine de lucro participat. Hancque negotiandi methodum non vtraque in India ſolùm, ſed & in omnibus cũ oræ Africanæ incolis, Ægyptijs, Syris, Moſcis, & Groenlãdis, mercimonijs vſurpant. è quibus nõ ipſi ſolùm inſtructores & mercatores, ſed & vniuerſa regio, mirificè ditatur, & permagnum vectigalium prouentus incrementum capit.

Pelag. Ecquid in cauſa putas, quòd Bataui, poſt tot nauium & claſſium iacturam, nouas quotidie in Americam expeditiones ſuſcipiant?

Bonavent. Poſt tot irritos conatus, identidem idipſum eos tentare, tum mirari deſines, ſi

quæ

quæ inde ſperent emolumenta, tecum perpendas: maiora hæc enim ſunt, quàm quæ ex alijs omnibus regnis ſimul conſequi ſperent. Compendium enim quod ex Orientalis Indiæ frequentatione annuè colligunt, collatis inter ſe annis, quatuor florenorum milliones non excedit; Guineenſe, non parit duodecies centena millia; Ægyptium, non ſeſquimillionem; Moſcouicum & Groenlandicum iuncta vix etiam ſeſquimillionem. Vt vniuerſus harum nauigationum quæſtus octo florenorum milliones annis ſingulis non multum ſuperet, cùm ex Occidui orbis frequentatione longè vberior ſperandus ſit, idque è ſolis mercibus euehendis inuehendiſque, vt de auro argentoque infecto è fodinis effoſſo nihil dicam.

Quod vt meliùs intelligas, noris oportet, Hiſpaniarum Regem annuas ſuas Americanas meſſes non tã ex argenti & auri fodinis, quàm è mercibus & fructibus patrijs, videlicet, ſaccaro, cæruleo colore (quem *Indicum* vocant) muſca tinctoria, goſſipio, tabaco, lignis, coloribus & aromatibus; tum etiam ex ijs quæ Hiſpani & Luſitani eôdem inuehunt, oleo, vino, & omnibus quæ in Europa conficiuntur operibus, colligere. è quibus & Rex incredibilia capit vectigalia, & mercatores quæſtum incomparabilem faciunt.

Id demum verum eſſe fatebere, ſi conſide-

res in ſola Braſilia pluſquam duçentas & quadraginta eſſe officinas ſaccaro conficiendo deſtinatas: ſi vnamquamque, pariato prouentu, annuè ſupra ſepties mille arrobas ſaccari parare demus, quælibet autem arrobà duas & triginta libras contineat ; ſingulæ ducenties & vicies quater mille libras, ſimul omnes tres & quinquaginta milliones, ſeptingenta & ſexaginta millia librarum ſaccareãrũ quotannis dabunt, iam ſingulæ libræ ſi ſex ſtũferis veneant, ſedecim florenorum milliones ſolum ſaccarum pariet, cùm merces aliæ etiam duplo ampliorem prouentum ferant.

Notandum inſuper, Hiſpanos ex America, (Braſiliam ſub ea comprehendo) quinquaginta circiter argenti milliones percipere : è quibus vix duodeuiginti auri & argenti dant fodinæ, reliquos verò duos & triginta euectæ merces & fructus. Videas hinc, quàm ſit cum his terris commercium quæſtuoſum. mirari proinde deſines, Hollandos, illius acquirẽdi ſpe, tantos ſubire ſumptus, nec vllum ſubterfugere.

Imò, etiamſi oram aliam præter quam nos frequentamus & incolimus, adirent, ſatis certè America terræ habet, in qua ſua ipſi exercere commercia nullo noſtrorum damno poſſent: nam, peritiorum negotiatorum & geographorum ſupputatione diſcimus, facilè in ſexcenties mille leucas patentem hinc inde ſupereſſe regio-

gio-

gionem , quam hactenus Hiſpani nec adiere, nec ſui iuris fecere : habere hanc quoque plurimas auri, argenti & æris fodinas, & non modicam illius portionem noſtris prouincijs fertilitate ſalubritateq́ue præſtare.

Iam, fateamur oportet, Batauos agricolendi, mercandi, negotiãdi induſtria noſtratibus antecellere: verendũ vt ſit, ne, ſi ſemel in America pedem figãt, inſigne tã in mercimonijs, quàm vectigalibus Regijs, nobis damnũ ſint illaturi. cũque iam ſaccarũ quod è Braſilia defertur, à loci illius mercatoribus, ſupra centum ac triginta in cétenos ſingulos oneretur, merceſq́; quæ è Luſitania in Braſiliam cum ſaccaro commutandæ mittuntur, certo etiam onere grauentur; ipſiq́; adeò ſaccaro, cùm in Luſitaniã venerit, ipſi Luſitani mercatores, ſupra impoſitũ à prioribus in Braſilia pretiũ, nouũ grauamen imponant; fit vt vniuerſum facilè onus in ſingulos centenos ad centũ & ſeptuaginta conſcẽdat, magno & Regis & ſubditorum quæſtu. qui indubiè minuetur, ſi Batau i pedem in America fixerint. nam ſaccarum æquè ac reliquas merces longè minoris quàm modò Luſitani, vendere poterunt.

Dices, multum requiri temporis, antequam è nouis plantis & fruticibus haberi queat fructus. Sed reſpondeo, non tantum, quantũ vulgò putatur : ſaccarum enim anno primo fructum dat: Indicum cæruleum, tabacum, goſſi-

pium quinto poſt plantationẽ menſe colligitur.

Adhæc, ſi Batauí oleas & vineas in Americam ſemel inferant, quantum hinc vniuerſæ Hiſpaniæ, putas, dãnum accedet? etenim multò vilioris erunt fructus iam domi nati & proprij, quàm quos modò Americani ex Hiſpania petere & exſpectare coguntur.

Viden' Batauorum induſtriam, dum ſumptu & impenſa mercatorum, ſine vllo prouinciarum grauamine aut damno, prouentus ſuos adaugent, & nouas ſibi regiones ſubdunt, vti in Orientis Solis India eos feciſſe liquet?

Hæ ſunt rationes, ob quas tanto cũ nauium & pecuniarũ impendio Bataui Americam ſibi frequentandam cenſeant, & cur ſuperiorum annorum iacturã in eo paſſam pro nihilo ducant. ampli quæſtus ſpes omne dulcorat damnum, vti & ſperata præda militum vulnera & plagas. Trium poſteriorum claſſium in Americam miſſarum iactura ingens, fateor, fuit; ſed ea ſperati lucri eſt magnitudo, vt illa præ hoc nihil eſſe videatur; præſertim quòd in partem illius plurima mercatorum concurrant capita: adeò vt priuati cuiuſque iactura, tametſi ingens in ſe, exigua ſit. quin imò, eſto ſuperioris menſis tempeſtate duorum millionum argenti paſſi ſint diſpendium, quorum pars quarta ad ſolos Zelandos ſpectauit, nondum tamen animo cadunt, ſed nouam in Americam expedi-

ditionem non minùs impigrè adornant.

Pelag. Egregium ſanè incomparabilis generoſitatis exemplum. nunc ſcire eâdem operâ optem, in quo potiſſimùm Batauorum cum Afris commercia ſita ſint, quas in Africam merces mittant, quas inde exportent, & quibus ſtationes in locis habeant.

Bonavent. Africana commercia ſex maximè in locis exercentur.

Primò, in flumine Senegalenſi. Illuc important ferrum, pelues æneas, pellucidam cryſtallum, coraliũ, præſertim longiuſculũ; vitrea omnis coloris roſaria, & alias id genus minutias. Inde verò reuehunt arefactas animalium exuuias, & quidẽ per annos ſingulos ſexaginta aut ſeptuaginta millia; item gummi Arabicũ magna in copia, ambram griſeam, & ceræ aliquantulũ.

Secundò, in Promontorio viridi. Illò inferunt ferrum Namurcenſe, cryſtallum, coraliũ, omnigena æramenta Norimbergica, penulas gauſapinas Hibernicas, lodices Duffelenſes, vinum igne decoctum, quod aquam vitæ vocãt; vitreas omnis generis elegantias, pelues ahenas, diuerſas è lino & lana contextas telas. referunt verò ebur, dentes elephantinos, ambram griſeam, ceram, orizam, & pelles ſole induratas, (& earum facilè centum millia) veſtes goſſipinas varias, quas in Guineam dein auectas cum auro illic commutant.

Ter-

Tertiò, in ora granaria & dentaria. Huc feruntur inter alia ferrum Namurcenſe, pelues & cacabi ærei, omnigeni vitrei globuli. Reuehuntur verò dentes elephantini, & piper Guineenſe: & quidem tanta in copia, vt quotãnis ducentæ eius tonnæ & amplius inde exportentur.

Quartò, in ora Guineenſi. Vehunt huc Namurcenſe ferrum, pelues æneas, telas lineas Sileſias, quæ in Flandria meliores cõfici poſſent; ſtragula lanea menſalia, quæ Tornaco & Inſulis commodè petentur; roſaria vitrea, quæ tam his in terris, quàm Venetijs parari queant; pannos quoque Boreales ſpiſſiores, Hibernicas penulas, ſtragula Duffelenſia, telas lineas coloratas varias, amicula goſſipina, vina ad ignẽ diſtillata, omnis generis cultros, armillas æreas & ſpinteres, ſecuriculas, aſcias, coralium, & quidquid Norimberga ſubmittit æramenti. Hæc verò mutant cum auro patrio, cuius is eſt valor, vt penè viginti & duarum caratarum illius puritas eſſe perhibeatur. referunt illius annuè bis mille quingenta pondo. Loca, in quibus plerumque cum indigenis negotiantur, ſunt hæc, Aſſinum, Arx Minenſis, Comenda, Maura, Carnẽtinum, & Accara: loca verò, in quibus illa auri permutatio fit, vix vicenas in latitudinem patent leucas.

Quintò, in Sinu Benino vel Lagenſi. Hîc vitrea

trea roſaria, tapetia, Norimbergenſia crepundia, coralium, & telæ Cameracenſes permutantur Primò, cum veſtibus goſſipinis, quæ deinde in ora aurifera cũ auro permutantur quadruplo cariùs, quàm in hoc Benino Sinu ſunt emptæ. Secundò, cum pipere Benino, quod Indico præſtantius & acrius eſt. Tertiò, cũ Mauris mancipijs, quæ deinde in Braſiliam auehuntur. Quartò, effertur hinc quoque ingens eboris vis, cuius libra vix tribus ſtat ſtuferis. Hac in ora celocibus nauigatio inſtituitur, & illæ maximè merces diuẽduntur, quæ in Guineenſi cõmodè emptorẽ aut permutatorẽ non inuenere.

Sextò, in regno Angolano. Huc inferunt boreales omnis generis pannos, veſtes lineas, præſtans coraliũ, vitreos globulos, ferrum, pelues aheneas, Norimbergenſia æramẽta: quæ permutant cum Mauricis mancipijs, quæ in Braſilia & alijs locis veneunt; & elephantorum dentibus. quorum tam hinc, quàm ex alijs locis, ſexcenta propè quotannis in Hollandiam millia mittuntur.

Pelag. Curioſitati meæ abunde per te factum ſatis; vt iam tum apertè videam, quanam in re Batauorum ſita ſit, & quibus artibus frangi queat potentia, & quo illorum arrogantia modo cogi Regis ſui imperium agnoſcere. Didici quoque, qua Rex arte ſine vllo ærarij ſui detrimento potentiſſimos terra mariq́ue alere

queat

queat exercitus, maris ſibi imperium (ſine quo belli huius ciuilis non haberi, nedum ſperari, finis poteſt) comparare, & peruicaces Batauorum animos, vt ſubſidant, & dominum agnoſcant, compellere. Sed fore vt Rex conſilijs his acquieſcat, & me bene monentem audiat, vix ipſe mihi perſuadeo, idque ob axiomata quædam Politica, quæ expertes rerum Proceres & Conſiliarij nonnulli, nullum præter Hiſpanienſem experti ſolem, Regi noſtro ſuggerent, re nec maturiùs excuſsâ, nec ab vllo, extero præſertim, edoceri ſuſtinentes, turpe rati Conſiliarium Regium, quaſi non vniuerſa noſſet, ab alio quid debere ediſcere. Eſt hic è maximis, meo iudicio, gẽtis noſtræ erroribus. Certè magnus ille Imp. CAROLVS V. per quem Hiſpanum nomen orbe toto inclaruit, vnicum omnium orbis Regum & Principum miraculum, cuius ſapientia & armata manu Mediolanum, Neapolis, Sicilia, Vltraiectenſis ditio, & Gelriæ Ducatus, & aliæ plures prouinciæ, coronæ Hiſpanienſi aut acceſſere, aut arctiùs ſunt annexæ; nos hoc minimè docuit, vtpote qui Italicos, Gallicos, Germanicos, Belgicos duces in militiam ſuam legere, eorumque conſilia exquirere & ſequi, turpe non duxit. Sed quia ab eius veſtigijs nimium quantum poſteri eius deſciuiſſe videmur; hinc ſæpè mecum dubitaui, ſatiúſne foret ad pacem aliquam, aut ar-

mo-

morum inducias cum Batauis ineundas nos deſcendere, quàm diutiùs belligerari, cùm Hiſpania pauciſſimos iam imperatores bellicos habeat, imò præſtantes quos habuit duces penè omnes terra marique iam amiſerit.

Bonavent. Ingenij mei captum longè hæc tranſſcendunt: vellem tamen, pro militari mea opinione, rem tibi aperire, cuius neminem, præter vnum te, conſcium vellem, vtpote cuius mihi fides & taciturnitas ſæpiùs perſpecta & probè nota eſt. Quis neget præſtantibus hoc tempore ducibus Hiſpaniam deſtitutam eſſe, quos Caroli V. Imp. inuictiſſimi ætate gentes plurimæ habebant plurimos? Sed cedò, quæ gens aut regnum iam ducibus militaribus abundat? Totâ mihi Galliâ vix vnum reperias, cuius Hiſpaniam arma timere oporteat: vnum quoque Anglia virum non dabit, qui celebris imperatoris nomẽ mereatur, vti nec Italia tota & Germania. Inter Turcas etiam hodie non inuenias, qui cum laude arma tractent. In Polonia quoque, Hungaria, Bohemia, Dania, Suecia deſunt hodie duces, quibus tutò rei bellicæ ſũma credi committique poſſet. Et quem, quæſo, hodie Batavi habent, tam equites inter quàm pedites & nauales ducem, qui magni militis & imperatoris titulum iure promereat? vt, ſi rem prout oportet inſpicias, & omnem in partem

libres,

libres, plures in Hiſpanici iuris regnis ſis reperturus viros, qui periti ſummique Imperatoris meritò nomen gerant, quàm in alijs. Vt nudè tamen dicam quod res eſt, noſtræ ſanè ætati à talibus, omnium Regum in exercitu, ſatis malè videtur proſpectum: quorum tamen abhinc annis quadraginta & quinquaginta, magna cùm in Belgio, tum alijs in regnis, fuit copia. Idem propè in omnibus ſcientijs, Concilijs, viris nobilibus vſu venire comperies, vt ab antiqua, generoſa, prudenti, forti illa nobilitate multum deciderint, & ab illuſtribus maiorum in bello facinoribus, ſolertia, ſapientia, prudentia procul receſſerint. Idem in Theologis, Iuriſperitis, & medicis, aliarumque artium profeſſoribus locum quoque videbis habere: idque in omnibus regnis.

Quid verò de pace, inducijs, aut armorum ſuſpenſione dicam? non ita pridem eſt, quòd cum cordato ſagacique viro, mihi amiciſſimo, hac ſum ſuper materia locutus. hic ſe ſibi perſuadere poſſe negabat, vt tales, quales nuperæ illæ fuere, Rex cum Batauis inducias paciſcatur, & non ſine notabili ſuæ magnitudinis dedecore tales eum aiebat poſſe contrahere, nec ſine aperta impotentiæ ſuæ confeſſione in eas conſentire. Neque enim intelligere ſe, ecquod talibus ex inducijs accedere Hiſpaniæ commodum poſſet. Primò namque, illis durantibus, hoſtis

hoſtis ſe per otium communit. Secundò, ab alijs Regibus & Principibus tunc vt liber & ſui iuris populus agnoſcitur. Tertiò, omnibus Auſtriacæ domus æmulis & aduerſarijs auxiliares copias ſubmittit. Quartò, in Imperatorem enſem exerit & acuit. Quintò, hæreticos, perduelles & infideles aduerſus Catholicos Reges concitat. Sextò, arcibus validiſſimis prouincias ſuas circumquaque obvallat. Septimò, ſubditos in ſua aduerſus legitimum Regem perduellione corroborat. Octauò, omne mercimoniorum genus in prouincias ſuas inducit. Nonò, ingentem hominum mechanicorum vim ad ſedes ibi figendas allicit, idque per vberem & oportunam operũ manualium, quæ induciarũ tempore decuplo magis quàm belli valent, diſtractionem. Decimò, Catholicos tũc exagitát acerbiùs & àcriùs, quàm dum arma vigent: metuit enim, ne belli tempore perſecutionis rabiẽ pertæſi, animis in Regem ſuum Catholicum propendere incipiant, cuius rei induciarum tempore nullum periculum ſubeſt. Vndecimò, talibus in inducijs non minus auri Rex, quàm bello feruente, inſumit, cùm tot in mentita illa & laruata pace exercitus, quot in aperta hoſtilitate alere cogatur. Duodecimò, hoſtem hic ob liberum in omnibus prouincijs & regnis Hiſpanicis cõmercium mirè locupletat. Denique, ad Auſtriacæ domus, ab illo oppu-

gnatæ, tutelam & propugnationem, ſua per vniuerſam Germaniam ſigna circumferre cogitur.

Non poſſum, quin tibi hoc loco communicem, quod haud ita pridē Amſterodamo ad me perſcriptum eſt. Catholico enim hinc,& Gommariſta illinc de præſenti rerum ſtatu, & inter alia de inducijs aut pace,inter ſe colloquētibus, Catholicus,quibus Rex conditionibus honeſtā cum Batauis ſuis pacem inire poſſet,rogatus,reſpondit: Primò atque ante omnia neceſſe ſibi videri,vt liberum Catholicis per vniuerſas prouincias religionis exercitium Gommariſtæ permittant, & omnibus in opidis & locis mediam templorum partem ad hoc ijs cedant.Secundò, Ordines ita Regem agnoſcerēt, vti vrbes Hanſeaticæ Imperatorem, tamquam ſuum defenſorem ac tutorem, vt quas poſſident prouincias, ab eo tamquam feuda Regia reciperent,de decennio in decennium eas aliquo in recognitionē præſtito honorario, denuò ab eo recipientes & releuantes. Tertiò,nullum,præter regem Hiſpaniæ dominum aut Principem, vllo vmquam tempore agnoſcerent. Quartò,pecuniam ſuam Regio nomine ſignarent,verbi gratiâ in Hollādia quidem, PHILIPPVS IV.HOLLANDIÆ COMES,& ita per alias omnes prouincias.Quintò, honorabilem aliquam, in modum recognitionis, & ſuperioritatis ſignum, quotannis Regi pen-

penſionem,ſimul etiam priſca eius, vt Comitis Hollandiæ, iura & tributa penderent. Sextò, nulla Hiſpanicæ coronæ, aut Auſtriacæ domus hoſtibus, armorum pecuniæúe ſubſidia clàm aut apertè ſubmitterent. Septimò, ſi quādo rogarentur, octo armatorum millia, ſuis meritura ſtipendijs Regi ſubmitterent, quem vti hoſtem Principem Rex bello impeteret, ſuum etiam hoſtem ducendo. Octauò, liberam per omnia flumina, & præſertim Antuerpienſe, nauigationem eo modo permitterent, quo olim nauigabantur, nouum mercibus inuehendis euehendiſúe grauamen non imponendò. Nonò, omnes quas in Brabantia & Flandria iam poſſidēt, ciuitates & loca, aliis earum loco acceptis, permutatione factâ, Regi cederēt. Decimò, ſuis Americam nauibus frequentare deſinerent. Vndecimò, in nullis alijs Orientalis Indiæ locis aut regionibus mercimonia ſua exercerent, quàm quæ Regis Hiſpani imperio non parent. Denique omnes facultates & poſſeſſiones, etiam Eccleſiaſticas, fiſco aliàs adiudicatas, quæquidem ſuperſunt, quarumque dominus legitimus commodè inueniri poteſt, legitimis poſſeſſoribus redhiberent.

Tum Gōmariſta, has ſibi conditiones æquas ſatis videri, aiebat; multoque ſe reputare ſatius, illas admittendo ad ſperatam & optatam peruenire libertatem, quàm continuo hos

bello ad extremam inopiam & ærumnam redigi. Quæ hauddubiè cōſequetur, ſi fluminum omnium nauigationem ſine vlla Rex conniuētia inhibere, & (quod factu ei perfacile) maris ſibi imperium (in quo ſolo omnis Batauorum vis & potētia ſubſiſtit) comparare velit. vt quiſquis huius vſum illis eripit, fauces ijs quodammodo comprimat, & ad quæcumque lubuerit, conuenta conditioneſque eos ſit compulſurus. Addebat tamen fore, vt in has plebecula conditiones non priùs aſſentiret, quàm terrâ ac mari, acriùs paulò ab Hiſpanis in anguſtias redigeretur. fiet id, ſi emiſſis cùm è Brabantica, tum Flandrica ora, celocibus & actuarijs Zelandi infeſtentur & fatigentur: nulli vt in pagis agentitutò ſit. Sic enim continget, vt Zelandi, qui ab omni pacis tractatione nunc inter alios ſunt alieniſſimi, belli iam incommoda ſua intra viſcera ſentientes, ſint in ea procuranda petendaque futuri primi: & hoc præſertim tempore, quo omne illis cum hoſte ſublatum commercium eſt. Si enim octoginta, aut certè quinquaginta, in ora Flandrenſi bellicas Hiſpanorū Rex naues haberet, quæ Batauos in Angliam aut Galliam nauigaturos identidem exagitarent, itaque commerciū omne hoc mari diſturbarent; aliam credo (aiebat ille) populares noſtri & plebecula cantilenam canerent, quàm cecinere hactenus: idque etiam magis, ſi omne

ne cum Hiſpanis commercium Rex nobis penitus præcideret: nihil quippe magis hodie plebem noſtram allectat, & quietam reddit, quàm frequentata noſtrorũ cum Aragonenſibus, Catalaunis, Valẽtinis & Cantabris & inſulis Hiſpaniæ ſubiectis mercimonia. Ea enim ni eſsẽt, potiſſima manualiũ & mechanicorũ operum pars intercideret, & opifices ipſi prouincias noſtras deſerere coacti, aliò commigrare compellerẽtur. magis etiam, ſi noſtram in Italiam, Ægyptum, oramq; Syriæ nauigationem Rex (quod nullo negotio facere poteſt) interciperet; vti &, ſi omne noſtrum cum Afris commercium inhiberet.

Idem colloquium, & ijſdem penè verbis, eſt à Tranſiſalano nobili, & quodã è Statibus Zelandiæ viro inſtitutum: in quo hic Zelandos ad penuriæ extrema iam redactos eſſe, minimè diſſimulabat, vtpote omni maritimo commercio excluſos, & iam nonniſi rapto & piratica viuentes; & ipſa rerum comeſtibilium, agrorum, domorum, & mercium grauamina eò iam excreuiſſe, vt ſine certiſſima patriæ deſolatione & ciuium ſeditione vlteriùs nequeant aſcendere: videri proinde non inconſultum, de pace aliqua ineunda Regem compellare. Sed addebat: quis primus vadum hoc tentet? quis hanc camarinam mouere audeat? tertij ergo cuiuſdam operam hîc interuenire oporteret. Si

enim, quemadmodum Dunkerkanorum nauigationibus halecum piſcatores diſturbat, ita inſulas noſtras Zelandicas infeſtarę Rex inciperet; inſignem ſanè mox ciuium ſeditionem & tumultum videremus, quorum in hoc operiſtitio,& halecum piſcatus ceſſatione, furor velut ſub cineribus latet, in apertum incendium & flammam (cui exſtinguẽdo vniuerſi patriæ Ordines neutiquam ſufficiant) ſi qua vis & oppreſſio ab exteris domi acceſſerit, erupturus. Qui religionis cauſa bellum nos gerere opinatur, næ ille grauiſſimè decipitur: incidantur nobis commercia, lucrum tollatur, mox cum Hiſpanis in religione conſpirabimus: etenim tam immenſa noſtra cupiditas eſt, vt ſolius quæſtus rationem habeamus, eam vt ſimus religionem, Regem, & politicum regimen electuri, in qua & apud quem maior lucrandi occaſio affulgebit, philargyriâ nos ducente, & obtorto velut collo rapiente, quò lubuerit. etiam Turciſmum Bataui & Zelandi amplecterentur, ſi is vberiorem ſit quæſtum daturus; imò & cacodæmonem, modò aurum ſpondeat, latrię cultu adorabũt. Is videlicet eorum eſt genius. Deum ibi inueniunt, vbi aurum & opes: hæc qui dat, ille ijs & princeps & deorũ ſummus; qui aufert, iuratiſſimus patriæ hoſtis. religio ſuſque deque habetur; vbi aurum, ibi religio; vbi aurum, ibi & Deus: vt nobis & aurũ & Deus pares ſint. Imò,

ſi

ſi ſub Hiſpanorum imperio maior opum & argenti meſſis affulgeat, Hiſpani in ſinum vltrò nos dabimus, & è Zelandis & Hollandis Hiſpani fiemus.

Hæc abhinc circiter bimeſtri in Hollandia & Zelandia priuatos inter parietes ſunt dicta, è quibus hæc ego pauca tibi diſſerui; neſcio tamẽ, an hiſce priuatorum diſſertationibus Rex auſcultare volet: etenim hoc ab illius vnius arbitrio ſententiaque pendet.

Pelag. Sanè, eſto omnes haſce conditiones prouinciarum confœderatarum Ordines Regi noſtro proponerent, adhuc Regi tali perquã durum foret, intercedentibus illis, ad pacem cum ſuis rebellibus ineundam deſcendere.

Bonavent. Verũ ſimul cogitet oportet, ſibi velut cum filijs prodigis negotium eſſe, ſeque, ceu indulgentem patrẽ cum immorigeris & cõtumacibus filijs cõniuere debere, etiã in ijs quæ cõtra omnem militant rationem. Vt enim omnes rebelles Belgas ſuos ad internecionem deleuerit, cogitare nihilominus debet, illos, ſuos eſſe filios, ſe verò patrem. Durũ, inquies, id eſt patri. Concedo: ſed quid refractarijs & duræ ceruicis filijs agas? eóſne ad internecionem deleas? memento verborum Davidis: *Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi, quis mihi tribuat vt ego moriar pro te, Abſalom fili mi, fili mi Abſalom?* Cogita, quid immorigerorum & contumaciũ filio-

 rum

rum cauſa, Redemptor noſter Chriſtus etiam modò patiatur. quid non Romani fecerint, plebe à patribus diſſidente, & ſecedente. Vt ſperemus, ijs quæ tẽtata hactenus, armis regiones illas edomari poſſe, fruſtra ſumus: non nego tamen id poſſe fieri, ſi quidẽ viginti illos quos tibi propoſui, articulos ſequi & obſeruare Rex, ac maris ſibi imperium (quod in manu habet, prout antè ſæpiùs tibi cõmemoraui, idq́; ijs quos protuli modis) vindicare velit. ambigo tamen, an non multò ſit futurum ſatius, honeſtis & æquis eũ conditionibus cum ſubditis ac filijs ſuis paciſci, quàm vi armorũ eos ſub imperiũ & ferulam redigere. Meũ non eſt hoc illi ſuadere, quod à ſola paterna eius clementia & affectu id pendeat. Adhæc neſcio, an ad tam æquam ſe conuentionem Batauorũ arrogantia & faſtus ſit demiſſurus; vereor potiùs, ne, eſto ad extremam neceſſitatem & reſtim (vt aiunt) iam redacti ſint, & quæcumque potuerint grauamina ſuis impoſuerint, nullum vt vltrà ſuperſit, Regis ſui arma propiùs ſentire cogantur, & quidẽ maritima magis quàm terreſtria. Nã vt demus eos dimidia prouinciarum ſuarũ parte, imò & duabus tertijs exutos, dummodò maris imperium ſibi ſeruent, nihil (ſcio) de faſtu priſtino remittent: at, ſi Regi cedere ipſum cõpellantur, quamprimum animo cadent, & ad quæcumque iuſſerit non inuiti accedent.

Pelag. Abhinc diebus aliquot, è viro illuſtri è Belgica primùm appulſo, audiui, & certè non ſine admiratione, omne illic, Regias & rebelles prouincias inter commercium Regis eſſe iuſſu ſublatũ, & grauibus propoſitis pœnis interdictũ; è quo tamen in ærarium illius, octingenta propè florenorũ millia quotannis inferebantur (quod ſanè nõ contemnendũ erat ſumptuum tolerandorum ſubſidiũ) & non minus à ſubditis eius, è merciũ omnigenarũ importatione & exportatione, emolumentũ colligebatur. Quid ad hæc dicerem non habebam; hinc, quod amico illi reſpondeam, ex ore tuo exſpectabo.

Bonavent. Hac de re artic. XVIII. egiſſe memini, vbi cumprimis neceſſariũ duxi, omnem inter Belgas morigeros & immorigeros mercimoniorum cõmunicationem inhiberi. Licet enim ex hac inhibitione octingentorum propè millium annuè iacturã Regium ærarium faciat, ſubditi quoque eius luculento prouentu & lucro fruſtrẽtur, multarumq́; ad victum & vſum fabrilem neceſſariarũ rerum pretia ea de cauſa nimiopere increuerint; rebelliũ tamen prouinciarũ hinc natum diſpendiũ ita enorme eſt, vt ſuũ morigeras æquanimiter ferre par eſſet, quò id hoſtis incomparabiliter maius ſentiat: qui ex hac Licentiarũ clauſura, & cõmercij mutui inhibitione, lõgè ſupra tres argẽti milliones, quos ex Licentijs colligebat, annuè deperdit (eſto ſu-

prà nõniſi duos milliones aſſignarim, vt qui minorem ſemper numerũ ponere gaudeam.) nam è ſolis tibialibus, ſoccis, pileis nocturnis, interulis, & id genus alijs veſtibus laneis manu ſine ſtamine contextis, quæ è Regio Belgio ad rebelle mitti ſolebant, quotannis ſupra quadringenta florenorũ millia, Licentiarũ nomine, conficiebat: è ceraſis verò, piris, pomis, & alijs huiuſmodi fructibus, tum à libripende, tum Licentiarũ portorio, centies mille florenos & amplius; vt nihil dicã de priuato vendentiũ quæſtu. Hinc efficere tecũ ipſe potes, quantum ex innumeris alijs, & magis neceſſarijs, & pretioſioribus, tũ inuehendis, tũ euehendis mercibus, putà ſaxis, ligno, ferro, & alijs id genus, auri quotannis Batani redigere ſolerẽt. dein, quantum è butyro, caſeo, piſcibus, frumento, aromatibus, mercibus borealibus, & alijs huius notæ, quas ſubmittebant; quantũ è diuerſiſſimis, quas à noſtratibus viciſſim recipiebãt, confecerint; & videbis, pecuniam, quam & dixi, & dicturus ſum, verè minorẽ eſſe eã quæ de facto recipiebatur.

Et certè adhuc parua ſunt hæc: nam, quanta rerum & mercium patriarum per mutuum hoc cõmercium eſſet diſtractio, & quis inde ſequeretur quæſtus, vix credat niſi qui reipſa ſentiat. ſunt proinde qui cẽſent, mutuũ hoc prouinciæ vtriuſque terra mariq; commerciũ vicenos florenorũ milliones & amplius, tã in hac quàm in illa,

illa, iunctim annis ſingulis valuiſſe: qui tota dein Belgica diffuſi, incredibile incolis vtriuſque, maius tamen Batauis, cõpendium adferre ſolebant. Quod per hanc Licentiarũ ſuſpenſionem prorſus ſublatũ eſt, vt iam neſciant quid mercibus agant, aut qùò eas conuehant, cùm omnis illarum in ſolo noſtro, & penè omnis in extero, diſtractio ipſis ſit ſublata. E quo neceſſariò conſequatur oportet, non modicã opificum (à quibus tamẽ potiſſima conſumptibiliũ & comeſtibilium vectigalis pars apud eos dependet) turbam, Hollandiâ relictâ, aliò cõmigraturã, quòd per hanc commercij inhibitionẽ manualia ipſorũ opera nullus coëmat. Hinc fiet, vt, qui è cõſumptione ſequitur, prouentui multũ ſit deceſſurum, & mercatura omnis decaſura; pręſertim cùm eos per fluuios, quibus ſuas merces euehunt & inuehunt, & in quibus maxima quæſtus pars ſita, nauigare inhibebũtur, putà Albim, Viſurgin, Rhenũ, Moſam, Scaldin. hinc omnis eorum cum Germanis & Leodienſibus negotiatio ceſſabit, è qua tamen vberrima pecuniarum & merciũ meſſis proueniebat. Sola ergo Licentiarũ ſuſpenſio, ad aliter ſentiendum, alia conſilia capienda, iactantiæ alas demittendas, aſperitatẽ exuendam, etiam nullis accedentibus armis, eos cõpellet: etenim per hanc fluuiorum occluſionẽ plus quàm duæ tertiæ illorum cõmercij partes tolluntur, cùm potiſſimã merciũ patriarum

& externarũ partem in Germania , Belgio, ditione Leodicenſi, Iuliacenſi, Cliuenſi, Montẽſi, Weſtphala & Colonienſi ſoliti ſint diſtrahere. Adeò vt ob huius prouẽtus defectũ, noua iam compellantur ciuibus ſuis onera imponere & quidquid vſquam grauari poteſt, grauare; vt, quod è Licentiarum ſuſpenſione ſequitur detrimentũ, hac via reſarciant. quæ plebi eo futura ſunt grauiora, quòd per hanc fluuiorũ clauſurã, & commerciorum inhibitionem, maxima mercimoniorũ & quæſtus parte iã fruſtrata ſit, & duplice virga quodãmodo vapulet, nouis videlicet exactionibus, & ſoliti emolumenti ſublatione. Quamdiu enim, patentibus fluminibus, merces vbiuis locorum diſtrahebantur, & hinc conſequens lucrũ affluebat, impoſita onera faciliùs ferre poterant, dãnum horũ ſperato ex inſtituto cum exteris commercio quæſtu leniente: hoc verò nũc ſublato, onera hęc nõniſi de ſudore, corio & ſanguine ſuo perſoluãt oportet. hinc illis ferendis tandẽ impares reddẽtur: quod vbi fiet, neceſſariò illis pecunia, quę tamẽ belli omnis neruus, alimentũ & baſis eſt, deficiat neceſſe eſt.

Imò nuper nonnulli curioſi, calculo inito, aſſerere non dubitarũt, rebelles prouincias, ex hac fluminũ clauſura; ex collapſa mercium, tum patriarũ, tum aliarum, quas alijs è regnis & prouincijs (vt alibi diuendant) efferebant, diſtractione; ex ſuſpenſa denique illarũ, quas è ſuprà nomina-

natis regionibus, vicinorũ fluuiorũ ſubſidio in Batauiã inferre ſolebant,inuectione,plus quàm quinquaginta millionũ annuè in omni cõmerciorum genere,iacturam facere:vt interim nihil dicam de cambio ,,è quo incredibile ipſis antè compendium oriebatur, ſed iam ob inhibitionem hanc penitus intercidit.

Non ita dudum eſt,cùm viro, & ætatis ſatis prouectæ, & rerum Belgicarũ cumprimis gnaro narrante audiui,hanc fluuiorũ clauſuram,& cõmerciorum inhibitionem vſq; eò hoſti grauẽ videri,vt biennium non ſit effluxurum, quin ſuo ſit à Rege pacẽ, neceſſitate cõpulſus, petiturus. etenim neceſſarium nauibus cõpingendis atque inſtruẽdis ferrum, & lignũ quernum iam paulatim apud illum deficiunt & rareſcũt:his enim ſi careat, nec illas nouas adornare,nec collapſas inſtaurare, nec molendina cõſtruere poterit.molẽdina enim ni ſint, nec prouinciã ſuam ab aquarum eluuione tueri,nec agros, & prata (è quibus tamen potiſſimũ colligunt prouentum) aquis identidẽ innatãtia exſiccare valebit.Nã quiſquis bellicas atq; alias id genus naues,& molẽdina eum è ligno molliori aut Noruegico cõſtructurum credit, errat grauiſſimè, & rẽ prorſus impoſſibilẽ ſuo ſibi in cerebro cõminiſcitur.Iam liquet, illum & Rheni & Moſæ nauigatione deturbatum, nullũ poſſe aliunde ferrum durius, nullum robur ilignum acci-

accipere. nauibus autẽ deficientibus, vniuerſa concidet cum exteris negotiatio, in qua tamen potiſſimus eius ſitus eſt quæſtus; & ſine molendinis, ab aquarum inundatione agros ſuos indẽnes præſtare nequibit. Vnde fiet, vt bello diutiùs ferendo futurus nõ ſit par, & quæ ei tolerando indicta ſunt grauamina, indies difficiliùs & ægriùs ſint penſitanda, quin & noua inuehẽda. Adeò vt, ſi Rex hac Licẽtiarum, & per dicta flumina nauigationis ſuſpẽſione, bellum dũtaxat defenſiuum gerendo, de illatiuone cogitans quidẽ, vti pergat, eas ſit Batauos in anguſtias redacturus, vt, quas ijs volet præſcribere pacis conditiones, neceſſe eos ſit admittere neceſſitate cõpulſos. Is quoque eſt vniuerſorum Hollandicarũ rerum peritorũ ſenſus & opinio. Etenim, ſi potiſſima commerciorum parte fruſtrẽtur; & interim onera agris, domibus, mercibus, rebus vſu cõſumptibilibus, annuis cenſibus impoſita nihilo eos ſeciùs pẽdere oporteat, quẽ ijs futurũ putas ſenſum? equidẽ his eos ferendis impares fore autumo. Intuere, quæſo, inſulas Zelandicas. Harum incolæ, quò annuum tempore ſuo grauamen rite pendant, iã inde ab anno viceſimo primo vſq; in præſentem, neceſſariã adhoc pecuniam mutuari ab alijs perſoluto fœnore ſunt coacti. factũ hinc, vt æs alienũ intolerabile contraxerint, ac quotannis octingẽta & plura florenorũ millia primis mutuatoribus,

vſuræ

vſuræ nomine incredibili cũ diſpendio pẽdere cogãtur. de ſorte quid ergo fiet? Atq; hæc quidẽ in Zelãdia. Hollãdiæ verò Comitatus ſupra tres argẽti milliones, pecunię aliàs acceptæ effuſoribus, in fœnus annuè perſoluit. Sic & alię prouinciæ, pro neceſſitatis ratione, vt oneribus annuis ferẽdis pares ſint, pecuniã mutuam ſumere debuere, cuius vſurã mutuantibus repẽdunt. Adeò vt iã onera nec increſcere, nec vlteriùs aſcẽdere queant. Quamobrẽ Zelandi, ſuam neceſſitatẽ minimè diſſimulantes, & rem penitiùs inſpicientes, ingenuè confitentur, ſolita ni onera decreſcãt, & grauamina finẽ habeant, haud dubiè fore breui, vt prouinciales ſub onere fatiſcẽtes tandẽ ſuccumbant, concidãt, & neceſſarius vitæ trahendæ ſuccus penitus exhauriatur. Idẽ quoque de ſuis ſentit Friſia, Groninga, Gelria, Tranſiſalania: nec id diffitetur in ſuis Hollãdia.

Imò verò, cùm quidquid hactenus grauari potuit, grauatũ ſit, plurimorum ſentẽtia eſt, annuum prouinciarum ſingularũ prouẽtum non mediocriter decreuiſſe, nec tantum eas quãtum priùs vectigal recipere. etenim adeò illic ſinguli in re domeſtica iã facti ſunt frugales, vt à ſolita lautitia & ſplendore nimium quantum deciderint: qui enim melioris notæ cereuiſiam priùs bibebant, iam ſecundariâ, vt prioris grauamẽ ſubire non cogantur, ſunt cõtenti. eadem de cauſa abſtinent vino, & quodammodo fiunt

abſtemij, cùm priùs id in menſis admodũ eſſet frequens: luculentos non ſtruunt focos, ſed tãtùm neceſſarios : de auibus altilibus, & capis mẽſæ inferendis rara iam fit mẽtio. Eadem frugalitas & reliquis in rebus locũ habet. Hęc proinde in cauſa eſt, vt penè dimidio minor iam ſit opidorũ ſingulorum prouẽtus, quàm fuit hactenus. Ædium quoque, & agrorum, tum vendendorum, tum locandorum, pretiũ tertia propè parte eſt imminutũ. Vnde neceſſariò conſequitur, vt, cùm harũ & illarum pretium opidò decreuerit, etiã, quod ijs ad æſtimationẽ & valorem taxatis impoſitum iam ſuprà cõmemoraui tributum, decreſcat. Idẽ & in omnibus rebus comeſtibilibus & vſu conſumptibilibus vſu venire vir ille aiebat; atq; hinc fieri, vt, cùm antè, dum [illegible]era vtcumq; erãt tolerabilia, ciues quilibet lautiùs viuerent, iã in parſimonia vectigal conſtituant, & ne quarta quidẽ parte tot vini & cereuiſiæ pocula bibantur, quot anteà, ſolùm vt impoſitũ ab Ordinibus vtriq; liquori tributum hac ratione euitent; cõuiuia quoq; & epulæ inter amicos ac cõſanguineos iã rariùs inſtituantur, ne eſcis & dapibus quibuſlibet annexũ vectigal perſoluere teneantur. Hinc fit, patrios ob enorme hoc grauamen prouẽtus ac cenſus tenuiores iam eſſe, quàm dũ mediocre & tolerabile tributũ dabatur: etenim nemo non frugalitatẽ colit, & viuit quã poteſt tenuiſſimè, minoribus,

bus, quàm priùs fuiſſet, ædibus,ſupellectile tenuiore,veſtibus modeſtioribus, cibis ſecũdarijs & minùs lautis contentus;omnẽ in his & illis reſecans ſuperfluitatẽ, & nihil quo commodè carere poteſt, ac non neceſſariũ vſurpans,veritus ne cõmunium vectigalium onera ſubire cogatur.quæ vſq; eò iam increuere, vt multis in locis qui ex annuis ſuis viuunt prouentibus & cẽſibus, penè duas eorũ tertias Ordinibus ad cõmune patriæ bonum, & hoſtis communis depreſſionem, pendant, vna dumtaxat in vſum proprium parte reſeruatâ.

Hoc quoque certum.primo huius mercimoniorũ interdictionis,& fluminum dictorum cõcluſionis anno,maximo Batauos impendẽtis ſibi mali ac damni metu correptos fuiſſe,neſciẽtes quò ſeſe aut verterent,aut merces ſuas aueherent;vnde augurabantur fore, vt extremum res ſua in diſcrimen veniret,mercimoniorũ omne cum exteris genus interciderет.vſque dum, noſtrorum conniuentia rationes ac modos adinuenere, quibus ex hac inhibitione exoriens detrimentum quadam tenus reſarciunt, dũ liberè,&ſine vllo capitis aut merciũ periculo,Luſitaniã,Cantabriam, Catalauniam, Valentiam, Murciam, & prouincias alias Hiſpano ſuppoſitas imperio nauibus ſuis, quibus & patrias & exteras merces imponunt,frequentant.Etenim omnium regnorum, prouinciarũ, & liberarum

ciuitatum inſignia in nauibus habent ; imò omnium magiſtratuum , Secretariorum , regnorum & prouinciarum Europæarum nomina & ſigilla mentiuntur. Vbi ergo in Hiſpaniam, aut Hiſpanici iuris prouincias appellunt, eas tam nauium, quàm mercium cōuectarum litteras teſtimoniales proferunt, quas loco & rei præſenti expedire cēſent; Gallorum, Italorum, Hamburgenſium, Lubecenſium, cedanenſium, & aliorum id genus locorum, quæ libera ſunt, hunc in vſum nomina mutuantes. quod quo minori fiat cum periculo, ſemper inter ſocios nauales & nautas, Italos, Germanos, Gallos nōnullos habent. vt etiā tutiùs, non parcunt auro, ad emporiorum & vrbium maritimarum, ad quas cum mercibus appellunt, præfectos ineſcādos. His autē mercibus Germanica aut Gallica ſigna appendunt, tamquam ſi è Germania aut Gallia primùm venirent, cùm in Hollandia tamen potiſſimùm natæ ſint. E qua re quantum quæſtum faciant, dici non poteſt.

Adhæc Italiā, Aſiam & Ægyptum plus ſolito iam frequentant, cùm per vniuerſas Italiæ prouincias illas nunc merces cōuehant, quas in Belgium Regium ſolebant aliàs inferre, etiā butyrum, caſeum, piſces: vt, eſto ob Licētias interdictas trium millionū iacturam faciant, iam plus quàm duos è mercibus, quas tum in Hiſpaniam, tum in alias iuris Hiſpanici regiones importāt, haud

haud difficulter colligant. Vnde mihi veriſimile fit, niſi huic per Regios malo occurratur, fore vt ante annum, etiam ſupra tres milliones, hoc è commercio Batauici Ordines conficiant.

Itaque niſi omne hoc commercium ſuis Hiſpania prouincijs proſcribat & arceat, fateamur oportet, per hãc fluuiorum occluſionẽ, & commerciorum inhibitionem, æquè magnam penè nos hoſti opum colligendarũ & potentiæ corroborandæ occaſionem dediſſe, quàm habebat priùs. Minimè tolerandum, hæc Hiſpaniã tolerare & permittere, cùm ſua in poteſtate & arbitrio habeat vndiquaque hoſtẽ excludere. Si ipſe Gaditani freti anguſtias poſſideret, è centum Hiſpanorum nauibus vna eas indẽnis non pertranſiret: ſi Hiſpanã haberet potentiam, annus nõ elaberetur, quin tutum & liberum maris totius haberet imperium. quod quãdiu Hiſpani ſibi vindicare negligunt, nullam aut illius edomandi, aut potentiæ frangendæ, aut maritimi cõmercij (à quo ſolo omnis ipſius incolumitas, opes & potentia dependent) diſturbandi ſpẽ modumúe conſpicio. Quis poſterorum credat, Hiſpaniã hæc omnia præſecare & impedire valentẽ, ſe ne mouiſſe quidem? quis item credat, Hiſpaniã, cùm ſine vllo Regij ærarij ſenſu, centum & quinquaginta, imò & ducentarũ inſtruere, ac de rebus neceſſarijs mẽſtruoq; ſtipẽdio prouidere, & ſuſtentare nauiũ claſſem poſ-

ſet,qua in vniuerſum mare dominaretur, & omnẽ confœderatarum prouinciarum mari negotiationem diſturbaret, conſilio huic auſcultare,& ſuppetijs oblatis vti noluiſſe?quis hominum,hoc vt credat,à ſe ipſo impetret? aut Regios adminiſtros & cõſiliarios diuturni & cruenti belli Belgici finem videre velle? Hac in re me cæcutire ingenuè confiteor, & Hiſpanienſi in conſilio prorſus nihil videre. Quid prodeſt, Licentias & commercia in ſolo Belgio ſuſtuliſſe, (vnde ſumma rerum omnium ad victum ſpectantium conſecuta caritas, & ciuium lucrum magna ex parte collapſum eſt, magna cum morigerarum prouinciarum oppreſſione, indigentia,& gemitu) ſi, tecta illa commercij in Hiſpania,& inſulis,regnis,prouincijs ab Hiſpania dependentibus, conceſſione & tolerantia, maius Batauis ad prouentus ſuos pecuniarios non parum inaugendos, oſtium pandimus? ita fit,vt fidelibus Regis vaſallis,quod ante fluminum occluſionẽ colligebant, lucellum iam eripiatur, hoſti verò via ad nõ minorẽ iam,quàm priùs, quæſtum faciendum ſternatur. Quis, quæſo,myſterium hoc intelligat? Bataui omnigenas patrias merces, & mechanica opera impunè,nobis conſcijs,Ligurnum in Italia,Maſſiliam & Baionam in Gallia, Fredericopolim in Holſatia vehunt; atque inde Italicis, Gallicis & Germanicis nauibus,quin & proprijs,merces

patrias

patrias imponentes, rectâ Hiſpaniam petunt; vbi eas inſigni ſuo cum emolumento, ac notabili vectigalium patriorum, & pecuniarij prouentus incremento diuendunt. Et nos hæc videntes,non plus mouemur, quàm ſi ad nos minimè ſpectarent. quis æquo hæc animo ferat?

Varij autem ſunt huic malo quamprimùm occurrendi modi. Primus, ſi omnibus prouinciarum & vrbium præfectis, & alijs iuſtitiæ adminiſtris ſub pœna amiſſionis bonorum,dignitatum, & capitis Rex interdicat, ne quis eorum vllas, quorumque demum titulo, nomine aut colore miſſas, naues aut merces Batauas in Hiſpaniam appellere patiatur: eius verò,qui ſecùs feciſſe, & conniuentia aliqua vſus fuiſſe deprehendetur, bona & facultates omnes delatori aſſignet. Secundus, ſi maris ſibi imperium Rex comparet, in quo ſolo belli finis, & plena omnium Hiſpanicæ potentiæ æmulorum debellatio ſita ſunt. Vtinam Hiſpania hæc credat & ſequatur! Solus executioni ea mandare potis eſt Deus:vt enim Concilium Hiſpanicum rem promoueat,opto quidem;ſed vtrùm verè ac ſolidè id ſperare quis poſſit, prorſus neſcio. Tametſi ſuas ipſum obturatas hactenus aures,& clauſos oculos, aperire iam aliquatenus incipiat. Det qui dare poteſt omnia,& Regum corda manibus ſuis verſat, & impellit quò lubuerit, Deus, vt eos magis indies aperiat, quò tandem ali-

quando optatum belli finem conſpiciamus.

Pelag. Vlteriùs porrò moleſtus tibi eſſe nolo, ſummas potiùs ex animo gratias ago; ſimulque boni omnis datorem Deum rogo, huius vt tibi laboris mercedem rependat, & doctrinæ ac conſiliorum tuorum amplectendorum deſiderium animis inſpiret illorum, qui totius reip. bonum, diuini nominis gloriam, regni huius proſperitatem, conſilio & opere promouere poſſunt. Itaque me æternum obſequio tuo deuotum habe.

REFOR-

REFORMATA
APOCALYPSIS
BATAVICA.

Beneuole Lector.

PRIORI *Colloquio Batauicam maritare placuit Apocalypſin, vt ſibi per omnia pares. quod tibi coniugium, ſpero, minimè diſplicebit. In tui ergo gratiam iunxi, vt & meliùs vnum alteri componas, & commodiùs per viam tecum feras; vt, quodtum hæc, tum temporis longitudo adfert tædium, in curru æquè ac naui, iſthæc legendo leues, & cum duobus hiſce prudentibus viris ſubinde colloquendo otium fallas, animumque oblectes.*

HOLLANDI CVIVSDAM AD AMICVM EPISTOLA.

INSVPERABILIS noſtra potentia per vniuerſum terrarum orbem iam innotuit: generoſa noſtra audacia & animoſitas per omnes eiuſdem angulos ſeſe diffudit Sua Romani eouſque arma non produxerunt,

xerũt,quouſque nos noſtra.Orbem,quà patet, ſæpiſſimè euauigauimus; nullum vt ſuis ſol angulum radijs perluſtret, quem noſtra non luſtrarint,non viderint arma.

Orientalis Indiæ prouincias omnes percurrimus. varijs illius in inſulis arces & propugnacula noſtra magna cum induſtria condidimus; vt iam non modicam maximarum inſularum, in quibus Indorum potentia potiſſimùm ſita eſt,partem noſtræ poteſtati aſſeruerimus.

Hinc factum, vt ferè omnes orbis terrarum Reges ac Principes opem noſtram efflagitent; vt, quemadmodum olim Romani rerum domini,armatas illis leges præſcribere & imponere,in noſtro ſit arbitrio.

Gallia plus quàm ſemel potẽtiæ noſtræ ſuppetias petijt, & felicem earum ſucceſſum, in expeditione cõtra Soubiſium & alios ſuſcepta ſenſit.Ipſi quoq; Reformati Rupellani & Mõtalbanenſes,non abhinc multis annis, aduerſus Regem ſuum dum inſurgũt, ope noſtra ſuffulti, edomari non potuere. Teſtari vt poſſit Gallia,illuc ſuam inclinare proſperitatem, vbi noſtra ſunt arma;& illi victoriam parti accedere, cui nobis pro temporis oportunitate cum armis noſtris lubet accedere.

Anglorum Rex in Regia ſua aduerſum Hiſpanos expeditione arma & naues noſtras expetijt; quibus ſi caruiſſet, nullam ſibi de Hi-

ſpana potentia victoriam audebat polliceri.

Daniæ item Rex, generalis Inferioris Saxoniæ diſtrictus copiarum imperator denominatus, ſæpiſſimè noſtra requiſiuit ſubſidia; in his namque ſpem omnem reponebat ſuam : vnde etiam hæc illi magna cum fide ſubmiſimus.

Brandeburgicus Elector iam dudum à Neoburgico Hiſpanis armis ſuffulto, fortunata noſtra arma impedimento nî fuiſſent, debellatus, & toto Iuliacenſi, Cliuio & Montenſi dominio eiectus eſſet.

Comes Palatinus ſuaſu, conſilio & auſpicijs noſtris Bohemicam ſibi coronam impoſuit ; & eamdem etiamnum haberet, quin & Imperatoriam pacificè iam poſſideret, ſi modò Bohemi ante Pragam noſtra ſequi conſilia, & animoſitatem imitari bellicam voluiſſent.

Gades, Hiſpaniæ fauces & introitum, per quem olim Mauri in eam penetrarunt, & plus ſeptingentis annis poſſederunt, noſtris Comes Eſſexius auſpicijs inuaſit & expugnauit ; Anglorumque etiamnum in poteſtate forent, ſi ibidem is, (vt conſulebamus) arce erectâ ſe communire voluiſſet.

Potens Venetorum Reſpublica, noſtra, dum aduerſus Pontificē Paulum V. ac deinde FERDINANDVM, modò Imperatorem, bellum gereret, ſubſidia expoſcere ſibi turpe non duxit.

Sabaudiæ Dux, heros ille indefatigabilis, noſtro-

noſtrorum ope armorum,cum varijs Hiſpanorum exercitibus, quibus S.Germani Marchio, & Feriæ Dux cum poteſtate præerant,feliciter conflixit, & ſuperior euaſit.Iam dudum is Genuam, vti & Mediolanum, & Neapolitanum ac Siciliæ regna inuaſiſſet,ſi noſtrorum ductorum conſilijs Galli acquieſcere, & hebdomade quæ Paſchalia præcurrit feſta,montes penetrare voluiſſent. Genua quippe nullo commeatu, & paucis ad defenſionem neceſſarijs rebus tūc erat inſtructa. Certum verò eſt,ab illa vniuerſæ imperium Italiæ, tamquam ab ancora nauim, ab arce & propugnaculis vrbem, à duce ſuo exercitum, tunc pependiſſe. Etenim Mediolanum præſidiarios pauciſſimos habebat,Siciliam & Neapolitanum regnum qui defenderent, aliò conceſſerant. vt à ſola Genua, Italia vniuerſa,velut à filo penderet.

Moſcus cum Poloniæ Rege bello decertans, copijs noſtris adſcribat oportet,quòd victor euaſerit,& ſua conſeruarit.

Sueciæ Rex, noſtris & armis & ductu fortunatiſſimè cum Polonis certauit, ac Rigam locaque vicina illis ademit.

Gabor Bethlinus animoſam & generoſam ſuam aduerſus Imperatorem FERDINANDVM initam expeditionem, noſtro ſuaſu ac milite, felicem ad exitum conduxit.

Magnus Turcarum Dominus noſtras,ad inimico-

micorum ſuorum incurſiones coërcendas, etiam naues expetiuit.

Potens & longè diſſitus Perſarum Rex, in Armuzia ſibi vindicanda, noſtros in belli ſocietatem adſciuit.

Braſilij vni noſtræ potentiæ attribuant quòd, Hiſpanicæ ſeruitutis excuſſo iugo, priſtinæ libertati ſe, præter omnium exſpectationem & opinionem, viderint reſtitutos.

Americanis, Perüanis, Mexicanis, noſtris ipſi claſſibus ſæpè timorem incuſſimus.

Magnus Mogoris Monarcha noſtram ambiuit amicitiam & fœdus. ambiuit & potentiſſimus Sinarum Rex, & Iaponiorum dynarcha, nec non vniuerſi omnium Orientalis Indiæ prouinciarum & inſularum Reguli.

Maris porro imperiũ penes nos eſſe, in confeſſo eſt, & notius quàm vt opus ſit dicere. Nullas quippe quis ab hominum memoria, omni retro ætate, audiat, vel in omnibus omnium gentium hiſtorijs legat, generoſiores, audaciores, ſimul & feliciores expeditiones, quã noſtrates paucis abhinc annis ſuſcepere; vt qui ſoli plus viarum terra marique confecimus, quàm omnes aliorum regnorum nautæ.

Adhæc, plus quinque & quinquaginta annis terra marique, toto penè terrarũ orbe, aduerſus Regum omnium potentiſſimum iuxtà ac maximum, bello certauimus. Vicimus multa, amiſimus

ſimus nihil, non modicam terræ partem, tam hiſce in prouincijs, quàm in India, ei ademimus, quam etiamnum in poteſtate noſtra habemus; claſſes eius plus quàm ſemel aut diſturbauimus, aut intercepimus, vrbes & prouincias illius expugnauimus, exercitus varios fudimus, eumq́; ad inducias, & ab armis ceſſationē à nobis exposcendā compulimus; quas, Belgicarum prouinciarum vaſtationem & deſolationem ſolùm miſerati, Regum Galliæ & Britanniæ interuentione & ſuaſu, ei denegare non potuimus.

Quamquam fateri me oportet, non eam noſtram fuiſſe potentiam, vt ea ſola tam potenti validoque Regi, tot per annos reſiſtere potuiſſet. hac enim de cauſa, vicinorum Regum, Proteſtantium Imperij Principum, & Sereniſſimæ Venetorum Reipubl. auxilia implorauimus; vt vnitis iunctiſque viribus, atque vnanimi conatu, communi Europæ totius hoſti nos opponeremus, eiuſque potentiam & vires ita accideremus, vt is ad Galliam, Britanniam, Germaniam, & Venetos impetendos impotens fieret, & ſua continere arma domi cogeretur. Nec multo ad hoc apud exteros opus fuit conatu aut molimine, cùm Hiſpana potentia in omnium Regum ac Monarcharū oculis ſudes ſit & cordolium.

Et hæc omnia fortunatiſſimis ductorum noſtrorum, Auriacorum Principum, Gulielmi & Mauricij Naſſouiorum, iuratiſſimorum Hiſpanicæ,

nicæ, nec non Auſtriacæ potentiæ hoſtium, auſpicijs ductuq́ue geſſimus; idq́ue, vt in naturalem & innatam homini libertatem nos vindicaremus, & ab Hiſpanico dominatu & Inquiſitione liberi viueremus.

Sed potiſſima armorum induendorum cauſa, fuit religionis noſtræ propugnatio. in ea quippe cupimus eſſe liberi, & talem deligere, qualem cuique noſtrûm & volũtatis inſtinctus, & internus Domini ſpiritus præ alia amplectẽdam ſuaderet; & plenam vnicuique libertatem dari, eam fidem & religionem aſſumendi, quæ ei ad ſalutem conſequendam optima videretur, neminem ad certam & determinatam aliquam deligendam compellendo. In quo, tum naturam, tum Deum ipſum ſumus imitati, qui liberum nobis dedit arbitrium atq; optionem, ignemq́ue & aquam ſimul appoſuit, vt ad alterutrum, prout liberet, manum extendamus, nulla verò voluntati vis inferatur.

Et licet in eadem, qua Hiſpani fide, iam inde à multis ſæculis, continuâ patrum ſucceſſione, nati eſſemus; & per aliquot annorum centurias, in eadem quoque, ſponte, non repugnanter, nec inuiti, vixiſſemus; innatæ tamen hominibus libertati videbatur aduerſari, à quoquam nos compelli, in eadem vt perſeueraremus, viueremus & moreremur: cùm fidei & aſſumptionem & conſeruationem homini liberam &

à

à nullo dependentem fecerit Deus, hæcq́; ipſa eiuſdem ſit donum. ad quam proinde neminem par ſit cogi, ſed vnicuique liberum relinqui, vt in, cuius libuerit, illius verba iuret.

Vt igitur libertatem noſtram, hominibus diuinitus datam, conſeruaremus, aduerſus omnium orbe toto Regum potentiſſimum, inſigni cum audacia, armis nobis agendum putauimus; cauſæ noſtræ æquitate freti, dum nimirum innatam nobis & à Deo datam libertatem propugnamus.

Atque ideo anno MDLXXVII. Ianuarij die XXII. Harlemienſibus ſolenni iuramento promiſimus, vt, quotquot tum è ſæcularibus, tum Eccleſiaſticis in Romanæ religionis exercitio permanere vellent; nullum in eo à quopiam impedimentum paterentur. Artic. namque I. pactorum ſic dicitur: *Quantum ad caput religionis; promittimus fore, vt Romanæ religionis exercitium Harlemij, tam inter ſæculares, quàm Eccleſiaſticos & Religioſos, tam viros quàm fœminas, qui eandem exercere volent, futurum ſit liberum & ſine vllo impedimento, turbatione & iniuria exercendũ.* Hæc noſtra ſunt verba. In quibus mox ſequitur: *Quiſquis verò Romanæ huic religioni iniuriam, turbelam, aut impedimentum aliquod attulerit, grauiſſimas tamquam publicæ quietis perturbator, ſine vlla conniuentia vel indulgentia, pœnas dabit.*

Eodem anno, XXII. Martij menſis, idipſum

Goe-

Goeſanis & Sutbeuerlandijs, iureiurando art. I. promiſimus.

Idem in quinto conuentionis cum Vltraiectinis anno MDLXXIX. initæ articulo expreſſum legere eſt. Artic. verò 13. ſic: *Vnicuique in ſua religione liberum erit exercitium; ac eiuſdem cauſa, nullus aliquod à quoquam grauamen, maleficium, aut vexationem patietur.*

Quin etiam apertiori Amſterodamenſibus, anno MDLXXVIII. 8. Februarij die, promiſſo cauimus, dum artic. 1. dicimus: *In Amſterodadamenſi ciuitate, & omnibus eius territorij terminis ac dominio, nulla præter quàm antiqua Romana prædicabitur, docebitur, exercebitur religio.*

In conuentione autem Grauienſi anno MDCII. peracta, ſic art. 1. pollitici ſumus: *Omnes Religioſi, tam viri quàm feminæ, nullo excepto; item omnes Catholici ciues & inquilini, in Catholicæ religionis exercitio pacificè agere & manere permittuntor.*

Hæc autem fecimus, vt vnicuiq; plenam in fide aſſumenda libertatem faceremus. quamquam me fateri neceſſe ſit, his nos promiſſis, eſto iúreiurando firmatis, minimè ſtetiſſe; verùm, non tam deliberata noſtra voluntate, quàm ſeditioſorum & perduellium quorumdam inſtinctu & ſuaſu. Putem autem, ſi addictam Catholicis fidem ſeruaſſemus, futurum fuiſſe, vt iam penè omnibus hoſtibus noſtris ſuperio-

periores eſſemus. Sed vti in multorum capitum ac Senatorum concilio fieri videmus, vt ſæpè vnus alterius ſententiæ aut opinioni acquieſcere recuſet; & quemadmodum medios inter maris fluctus conſtituta nauis, non raro, gubernatore etiam reluctante & inuito, vndarum & ventorum vi ad littus hoſtile eiicitur; ita & in Republica, quæ diuerſorum capitum & opinionum colluuie conſtat, & in qua ſæpè magis ex aliqua neceſſitate, ac vi exteriùs admota, & coacta inconſiderantia, quàm maturis, deliberatis ac præmeditatis conſiliis homines aguntur, vſu venire conſtat.

Quod quamuis homini, qui futura & euentura vſquequaque ad plenum præuidere nequit, vt etiam addicta & promiſſa ſua non raro immutare cogatur, ignoſcendum ſit; attamen citra extremam & ſummam id neceſſitatem fieri non debet. quæ vbi premit & vrget, priùs alteri promiſſa ad aliquod erunt tempus ſeponenda, cùm videlicet ea, ſine notabili reip. incommodo & damno, præſtari non poterunt. Atque hoc in caſu, eorum violationem & infractionem vir prudens ignoſcat oportet, cùm maior nimirum vis iis & potentia præualeat.

Vnde etiam contingit, vt dum maius non exſpectantibus nobis deforis bonum aduenit, priora minoris boni promiſſa, illius cauſâ violemus. Etenim ſi maius illud præuidiſſemus,

P minus

minus non promiſiſſemus; præſertim cùm vi armorum quædam ſpondere & iurare compellimur, quæ poſtea,è caſibus & euentis quibuſdam inexſpectatis, notamus vniuerſo & communi reip. bono repugnare. Cumq́; maius bonum minori prævalere debeat, & inexſpectatum nos damnum vrgeat; fas & æquum videatur, priores ſponſiones,publici cauſa boni, in quid melius commutare.

Hæc vt ita ſe habeant, negare tamen non poſſum, maiorem nos Catholicis Romanis libertatem concedere oportuiſſe; atque adeò illi, quam ſemper ſpectauimus & iactauimus, religionis libertati repugnare, quempiam aut ad certam aliquam fidem aſſumendam, aut ab ea quam aliàs aſſumpſit recedendum cogere, illius cauſa eum perſequi,& damnum inferre; aut in eiuſdem profeſſione & exercitio, quæ vnicuique ita eſſe libera debet, nullus vt in ſua turbandus ſit, perturbare; aut conſcientiæ alicuius vim inferre; aut denique maiorem exercere velle dominatum, quàm in homines ipſe exerceat Deus.

Et ſanè petentibus à me Catholicis noſtris inquilinis, quanam in re conſcientiæ libertas ſita ſit; an non in libera eius religionis, quam mens & inſtinctus noſter interior optimam nobis eſſe conteſtatur, delectione? quid reſpondeam neſcio. Vti nec rogantibus in quo

nos

nos ab Hiſpanis quoad religionum exercitia inhibenda diſcrepemus.

Hiſpani namque Reformatæ religionis exercitium prohibent:nos antiquæ Romanæ Catholicæ,in qua omnes maiores noſtri iam inde à multis ſæculis & vixere & mortui ſunt,vſum proſcribimus.

Illi ſupplicia infligunt peregrinas religiones profitentibus: nos qui aliam præterquam noſtram, & maximè qui Romanam profitentur, mulctamus. Quod dum facimus,omnes retrò maiores noſtros damnamus,ipſoſque in poſteris caſtigamus.

Illi graues & diras leges ferunt in eos, qui ſecum in fide non conſpirant: nos immanium in Romanæ Religionis, etiam in cellariis & ſpeluncis ſub terra, & ſolariis cultores,edictorum ferendorum finem nullum facimus. Si maiores noſtri à morte reſurgerent, & à fide ſua primogenia & cum lacte nutricis imbibita deſciſcere nollent,neſcio an non & illos decretis noſtris premeremus.

Illi libros omnes, quibus peregrina religio traditur,proſcribunt: nos in eos qui Romanæ fidei libros, aut legunt, aut domi ſeruant grauiter animaduertimus. timeo ſanè vt & in maiores noſtros hac de cauſa animaduerteremus.

Illi regnis & prouinciis ſuis vniuerſos excludunt qui externam fidem ſequuntur: nos

Romanæ fidei cultores à quolibet magiſtratu, dignitate & munere publico arcemus. neſcio an non & patres noſtros, ſi in viuis eſſent, tamquam Romanæ fidei defenſores & propugnatores, arceremus.

Plenis faucibus, ſexcentis libris, & nuſquam non, Hiſpaniarum Regem ſugillamus, quòd nos ad fidem ſuſceptam deſerendam compellere voluerit, aut eam quam animus nobis dictabat, ſuſcipere vetuerit. Et nos, Romanos fidei ſuæ veteri renuntiare cogimus, cùm tamen nos fateri oporteat, Romanam ſupra nongentos apud nos annos viguiſſe, antequam nupera Reformatio iam inde è Germania & Gallia ad nos commigraſſet.

Sciſcitantur à nobis (nec immeritò) quo eos iure nouem ſæculorum poſſeſſione deturbemus, cùm ipſi quinquagenaria Reformationis noſtræ poſſeſſione ab Hiſpanis deturbari ac deiici nolimus? Quid ipſis ad hoc replicem, aliud non habeo, quàm, noſtrum id Statum ſuo à nobis iure depoſcere.

Regerunt hi rurſus, Hiſpanorum quoque in his prouinciis Statum popoſciſſe, nulla vt alia, præterquam ſua, religio permitteretur. Hanc tamen illationem plurimis olim libris impugnauimus, & quæ ipſi nunc vſurpamus axiomata (cùm aliud quod reſpondeamus, nobis non ſuppeditet, quàm è Status noſtri re non vi-

videri, Romanæ exercitium religionis permitti) hactenus armis tum patriis, tum externis oppugnauimus.

Præter hæc nobis obiiciunt, Romanæ fidei hiſce in locis cultores, primos aduerſus Hiſpanum arma induiſſe, primos ſuo profugum Auriacum gremio ſuſcepiſſe, eique tutum apud ſe aſylum præbuiſſe. Id quidem nos confiteri oportet, licet ſuæ illis exercitium religionis prohibeamus, qui tum auro, tum vita primi libertatis noſtræ, qua modò pacificè fruimur, aſſertores & vindices exſtitere.

Ad Romanam quidem religionem prouinciis noſtris eliminandam, aliqua nos mouere ratio videtur: ne videlicet huius efficaciâ, vi, & exteriore cæremoniarum illius ſplendore (vti Aduocatus ſubveritus dicere ſolebat) allecti & ineſcati cariſſimi populares noſtri, tandem ad illam accedant; itaque religionis huius, quam & Hiſpani profitentur, potentiâ & adminiculo, priſtini ſui Principis, Hiſpaniarum Regis, recordentur, & erga eum animis propendere incipiant. Quod certè cum patria libertate, quæ nihil Hiſpanicum fert, & omnem erga eos affectum excludit, nimium quantum pugnaret.

Sed, vt Romanos miſſos faciamus, quid de confratribus noſtris Arminianis, fidis noſtris commilitonibus, veris patriæ libertatis no-

biſcum zelatoribus, & aduerſus omnem Hiſpanorum potentiam propugnatoribus dicemus? quæ nobis dictat aut ſuadet ratio, vt liberum illis religionis exercitium permittere nolimus, ſed omnem conſcientiæ libertatem, & liberam fidei ſuſceptionem ac profeſſionem auferamus, Gommaro noſtro ac Synodo Dordracenæ eos inuitos ſubſcribere compellentes?

Hiſpanos inauditæ & intolerabilis cuiuſdam tyrannidis paſſim ad rauim vſque accuſauimus, quòd nos inuitos Tridentini Concilij decretis ſubſcribere cõpellerent: & ipſi iam, non Catholicos ſolùm, ſed & fidos & cooperatores noſtros Arminianos, in Dordracenam Synodum vt iurent, eamque propugnent, cogere volumus. Quin & eò noſtra aſcendit ſuperbia & præſumptio, vt & Henrico Naſſouio Auriaco Principi eam, quò in illam iuret, obtrudere non vereamur. Ecquis audaciorem impudentioremúe ſtuporem vidit? quid ad hæc reſpondere poſſumus?

Nec hîc ſtetimus. ſed vlteriùs progreſſi, generalem prouinciarum Syndicum & Aduocatum, Arminianorum coryphæum, vnicum patriæ zelatorem, tutorem ac parentem; ſincerum & natiuum, non fucatum aut fictum Hollandum, iuratiſſimum Hiſpani nominis hoſtem (cuius vnius ſapienti ac ſolerti conſi-

lio aſtuque, cùm ad extremum noſtra iam redacta eſſet potentia, & annuum fœnus ita graue, vt omnes noſtri prouentus ei ferendo nimis quàm impares eſſent; factum eſt, vt potentiſſimus Hiſpaniarũ Rex primus inducias, & ab armis ceſſationem à nobis expetierit) neci dedimus, & infami carnificis ſecuri ſubiecimus. idq́ue potiſſimùm exterorum Gommariſtarum, iuratiſſimorum communis prouinciarum noſtrarum boni hoſtium (qui iam inde è Brabantinis partibus in has profugi, homines de triuio ac terræ filij cùm eſſent, poſt paucolorum annorum dignitatem & magiſtratum, iam ſupra octoginta, etiam centum, in annos ſingulos de prouentibus ſuis florenorum millia percipiunt) ſuaſu & inſtinctu. Vndenam verò hi ita rem fecerint, & hæc illis ſors allapſa ſit, aliis examinandum relinquo.

Quid ergo Arminianis, meritò de iſtac iniuria conquerentibus, reſpondeamus? quam vel veroſimilem facti huius rationem illis reddamus? præſertim cùm eos & omni magiſtratu excluſerimus, illorumq́ue in locum, in omnibus propè ciuitatibus, ſartores, cerdones, veteramentarios, piſcatores, fabros ferrarios, cæmentarios, ſcriniarios, pollinctores, alioſq́; eius notæ triobolares gnathones, quibus res anguſta domi, ſpes nulla foris, ſubſtituerimus. hos verò vrbiũ gubernaculo admouimus, nullo alio

nomine commendabiles, quàm quòd Gommarum mordicus tuerentur; vt horum operâ & adminiculo executioni mandaremus, quod perduellibus & publicæ quietis perturbatoribus nonnullis alluberet: probè gnari, mendiculos hoſce Gommariſticos magiſtratus nobis per omnia ad nutum, ſeu cereos, fore obſequentiſſimos. neque enim eos aliud fuiſſe dicas, quàm impium quoddam & nefarium eorum, quibus propoſitum erat res nouare, patriæ libertatem tanto ſanguine comparatam peſſumdare & euertere, eamque noui cuiuſdam Comitis ſeruituti & dominatui denuo ſubiicere, inſtrumentum.

Etenim, non ſine inſigni fortitudinis noſtræ labe, fateamur oportet, nullum ab hominum memoria Dominum, Comitem, Principem aut Regem, tantũ in haſce prouincias earumq; inquilinos iuris habuiſſe aut vſurpaſſe, quantũ nuperus habuit Auriacus Princeps Mauritius. Imò nullum, etiam inter Hiſpaniæ Reges, futurum, qui adeò liberè, audacter, hominem nullum timendo, omnia noſtra priuilegia, nullo excepto, ſit (vt ipſe) abrogaturus: adeò vt abſolutius & maius in haſce prouincias imperium habuerit, quàm ſuperiorum Principum ac Comitum vllus.

Illo enim viuo, poſt Aduocati noſtri mortem, velut incarcerati & mures in muſcipula vixi-

viximus. Etenim, toto induciarum tempore, adeò omnes terræ limites & acceſſiones nouis munitionibus & arcibus, in quas multi florenorum milliones ſunt impenſi, firmauit, validiſque militum præſidiis communiuit (quos item ad minimum oculorum nutum paratiſſimos, ſibique addictiſſimos, & per omnia habuit obſequentiſſimos) vt illius vnius imperio, quòd arma & propugnacula prouinciarum omnia ſua in poteſtate haberet, cunctá regerentur, & nos inuitos licet, ſibi parêre cogeret.

Qui puro religionis & fidei zelo hæc eum feciſſe putat, næ ille ſublimi eius ingenio & ſpiritui iniurius eſt. illius enim religio, eius erat magnitudo & potentia, omnis item ad eam perueniendi via & ratio, gladius & arma; magnus illius Deus, ſui ipſius amor, inſtrumenta bellica, vis, exercitus, quos adinſtar filiorũ ſuo velut in gremio habebat. Equidẽ per magnum Iehoua, Deum deorum iuro, ſi nulla, niſi Romanæ religionis adminiculo & gradibus, ad prouinciarũ harũ imperium illi patuiſſet via, illam ipſum non ſecùs ac veſtem nouam, haud illubenter aſſumpturum fuiſſe. etenim multis Miſſarum ſacrificiis æquiualet Hollandia. Et quis adeò demens, vt terram hanc promiſſionis, ob non aſſumptum Romanæ religionis velamen & ſpeciem, velit amittere? Maior ſanè erat Mauritij ſapientia, quàm vt ob fidem

quam non profiteretur, pretioſo hoc monili carere vellet:neúe adeò is deſipiebat,vt,ne Romanæ Eccleſiæ cære monias admitteret, hanc ſibi è manibus imperandi occaſionem elabi ſineret. Imò etiam (iurare auſim)hebdomadatim peccatorum confeſſionem inſtituiſſet, & Romano cœnam Eccleſiaſticam more percepiſſet,ſi hac illi viâ ad Germanicum Imperium, aut certè alium paulò inferiorem principatum aditus patuiſſet. Mihi credas velim, adeò is in Gommari verba, aut Synodi Dordracenæ decreta non iurarat,vt ſe,illorum tuendorũ cauſâ non dico flammis tradidiſſet, vel alapam, aut irrogatam dicti mendacij contumeliam tuliſſet; ſed ne vel minimam aciculæ, etiam in omnium Hollandicarum, quotquot cogi poſſent, Synodorum, aut excerebrati Gommari gratiam, puncturam pati voluiſſet. Vſque adeò is vecors non erat. Illa enim ei optima videbatur religio, quæ ad illius quam ſpectabat magnitudinis incrementum & promotionem maximè conducebat. Secùs de eo qui opinatur, errat grauiſſimè.

Eamdem quoque religionem profitentur & ſectantur, quotquot ei Aduocati de medio tollendi ſuaſores & inſtigatores fuere. Summus illorum Deus, eſt compendium & honoris incrementum; religio verò, omnis illa per quam optatis eorum commodis, poſſeſſioni-

bus,

bus, dominatui aliqua fieri poteſt acceſſio. Imò, tametſi hanc religionem cacodæmones ſectarentur, plenis eam nihilo minus vlnis & ambabus manibus amplecterentur. Cælum ipſorum in terra eſt; aliud quippe nec exſpectant, nec eſſe credunt. inter hominis enim, & iumenti aut bouis Hollandici mortem nihil intereſſe putant; & credunt firmiter, nullam, poſt hanc mortalem, vitam ſupereſſe aut exſpectandam. Vt mirandum non ſit, illam ipſis religionem optimam videri, quæ ad deſtinatum illos finem & ſcopum optimè dirigit. Sic mercator illam ſibi viam compendioſiſſimam & optimam ducit, per quam maior peculio ſuo fit acceſſio, & annuus prouentus maximè increſcit. Quiſquis aliam Statibus nos regentibus religionem affricat, magnam is illorum ſagacitati, acumini, & prudentiæ irrogat iniuriam. Hinc toties eam vendere, abnegare, & abiurare non dubitabunt, quoties per aliã quamdam maior quæſtûs & commodi ſpes affulgebit. Imò nec Turciſmum, Iudaiſmum, & proinde nec circumciſionem abnuent, ſi hæc illos fides ad ſcopum præfixum, ſperatas opes & honores conductura ſit. Aliud qui de ipſis ſentit, aut opinatur, cæcutit. Aſſeuerare & iureiurando confirmare auſim, fore vt etiam parentes, vxorem, filios, Hollandiam, Deum ipſum vendant, quò votorum & intentionis ſuæ reddantur

dantur compotes. Exemplo tantùm tibi ſit, quod ſuperioribus hiſce annis, tam in Gallia, quàm Anglia machinatum eſt. quoties enim duobus illis Regibus neſcientes venditi ſumus! Teſtantur hoc immenſa illa & regia, quæ Legati noſtri domum retulere, quibuſque ſuas illi facultates incredibile quantum adauxere, munera. Si tam facilè nos tradere, quàm vendere, potuiſſent, iam dudum Anglorum aut Francorum ſub iugo gemuiſſemus.

An non iſtoc in euentu longè nos ſatius eſſet Hiſpano ſubiici? Hoc tecum cogites obſecro, & ſimul intuere (reprimo me) Francorum leuitatem & inconſtantiam, intolerabilem Anglorum arrogantiam, quâ gentes reliquas ſeu peripſemata & propudia præ ſe contemnunt. Illorum ſecures, cruces, patibula intuere; vtriuſque gentis mores cum Hiſpanorum moribus compone.

Hiſpanorum mores te docebunt Siculi, Neapolitani, Mediolanenſes, quibus tot annis Hiſpani ſunt dominati, & etiamnum dominantur. Vide, quàm illis pacificè leniterq́; præſint, quanta incolæ & indigenæ in ſecuritate & quiete agant, quàm omnis metus expertes, quàm ab vniuerſis hoſtibus tuti, quanta domi & foris pace potiantur, & toto dominatus Hiſpanici tempore ſint potiti; cùm ante illum vix eſſet annus, quo non aut domeſtico, aut exter-

no

no bello fatigarentur. Sunt hæc huiuſmodi, vt & ad oculum videri, & manibus propè queant palpari; & orbe toto quàm notiſſima. Quam illorum fidem, ſinceritatem, & in addicta ſemel fide tenenda conſtantiam docebunt quoque nos noſtrates nuper è Braſilia reuerſi; quos primùm Hiſpani magna cum humanitate in fidem & tutelam recepere; deinde domum reuertentibus de omnibus rebus neceſſariis proſpexere, & in Hollandiam non tamquam hoſtes, ſed hoſpites & amicos, reuexere; nullus vt vel verbum contumelioſum & aſperius, aut minimum maleficij ſignum, ab ipſis ſit paſſus; ſed toto viæ tempore quaſi ſocij, & vnius Regis ſubditi, amicè beneuoleq́ue ſint habiti. Non poſſunt hanc iam domum reuerſi benignitatem non vbiuis prædicare, & centuplo maiorem exſpectatione ſe in hoſte humanitatem & affectum expertos, maiorem quoque beneuolentiam, quàm in popularibus ſuis & eiuſdem ſecum gentis hominibus; plura denique, quàm addicta erant, beneficia percepiſſe, paſſim ſpargere.

Idem & in Bredanæ vrbis iam victæ & traditæ pactis conuentis videri poterit. Etenim Spinola, copiarũ Hiſpanienſium imperator, cùm ex interceptis ex vrbe in caſtra noſtra, & è caſtris viciſſim in vrbem miſſis litteris, quis rerum in vrbe ſtatus, quæ opidanorum eſſet

neceſſi-

neceſſitas,didiciſſet; HENRICVM COMITEM DE BERGIS ad vrbis Gubernatorem miſit,qui amicè ei conſuleret eam vt Regi quantocyùs traderet.etſi noſtris è litteris iam tum noſſet,opidanis nonniſi in ſex dies annonam ſupereſſe. quorùm exſpirationem cùm exſpectare, ac proinde noſtros ad probroſiſſimas & turpiſſimas conuentionis conditiones adigere potuiſſet;nihilominùs oſtendere ad oculum cupiens, Hiſpaniarum Regem tyrannorum more non agere (quemadmodum nonnulli noſtrorum, & præſertim verbi diuini Prædicatores,plenis buccis numquam non crepant) neúe nos vt ſeruos aut mancipia velle habere; ſed illum verè ſe,etiam in contumaces vaſallos & filios, patrem exhibere; incredibili erga nos humanitate eſt vſus, ſine vlla nos neceſſitate præuenit, & in victos benignum ſe victorem exhibuit. Quam etiam benignitatem declarauit tum,cùm præſidiarios noſtros, non ſine ipſorum ſtupore, & magno nominis ſui apud omnes gentes præconio, peramanter ac benignè habuit.Vnde numquã non eum prædicabunt, atque inprimis ipſam Infantem ISABELLAM, cuius maternis ab vberibus hanc profluxiſſe lenitatem minimè dubitandum eſt, probè gnaræ hanc & patruelis ſui Hiſpaniarum Regis,eſſe mentem. Vt nos de paterno Regis in nos & haſce prouincias affectu amoreq; nefas

ſit

ſit dubitare. has enim ille ſemper primariam coronæ ſuæ gemmam duxit, eaſq́ue vt ſubigat, & aduerſus plurimorum Regum, Principum ac Rerumpublicarum potentiam ſibi vindicet, nullo hactenus ſanguine aut auro pepercit; atque (vt Hiſpani vulgò dictitant) nonaginta nouem prouincias ſuas propemodum deſeruit, quò errabundam hanc Belgicam ouiculam, ad Regium ſuum ouile, magno animi ſui cum gaudio & voluptate reducat. Non id eò dico, vt Hiſpano nos ſubiiciamus; ſed vt hinc liqueat, centuplo hos benigniores erga nos fuiſſe, quàm modò ſe Franci in Italos, & olim in Genuenſes, Siculos, Neapolitanos, Mediolanenſes præbuere; & millecuplo humaniores, quàm nos in Indos, quos noſtrates nullo ſuo merito, & nullius culpæ reos, inauditis ſuppliciis, & incredibili cum immanitate, iubētibus Præfectis noſtris, neci dederunt; idq́ue non militari quadam petulantia aut licentia, ſed præmeditato noſtrorum conſilio, & occultis ad hoc ipſum faciendum traditis litteris. Quod ſanè Orientalis Indiæ ſocietatis membra & Directores negare nequeunt. Atque hæc forſan eſt cauſa, cur Admiralius noſter Wittardus cum omnibus ſuis, parricidalis ſuæ feritatis pœnas vindici Deo dederit.

Non poſſumus etiam ignorare, quo in Orientis India modo in amicos noſtros Anglos

anno

anno MDCXX. ſæuierimus: quos manibus pedibuſque vinctos, & è ſcopulis præcipites datos, membratim dilaniari vidimus. Anno verò poſt hunc tertiò, alios de trabe ſuſpenſos aqua infuſa propemodū ſuffocauimus. Aliorum quoque pedibus, manuum volis, & axillis ardentes faces admouentes, lento eos excruciauimus ſupplicio, & mille mortibus; quos tandem poſt omnem hanc carnificinam, ſecuri ſubiecimus. Hoc ſanè ipſi negare non poſſumus; Anglorum quippe nomina, vti & ductoris illorum Gabrielis Towerſonij, orbe toto notiora ſunt, quàm vt rem negemus. Ac licèt hanc Angli barbariem & carnificinam auro noſtro excæcati, diſſimulent & æquo ferant animo; non eo tamen minùs omnium bonorum hæc animos offendit, & linguis omnium carpitur. Non tanta Hiſpani in noſtrates, iuratiſſimos ſuos hoſtes, crudelitate & feritate ſæuierunt, quanta noſtri in amicos & confœderatos; vt poſſet Nero, & priſci Chriſtianorum perſecutores noua à noſtris ſuppliciorum & tormentorum genera ediſcere. Hoccine Batauicum eſt? hæccine Reformatam religionem redolent? hæccine Chriſtiana, imò & humana ſunt? talem ne in barbaris quidem immanitatem videre eſt. Interim tamen mites & lenes haberi volumus, noſtraque Hiſpanam barbariem ac feritatem clementiâ lenire; &, cùm

Hiſpa-

Hiſpanorum tyrannidem nuſquam non paſſim iactemus, quaſi illius declinandæ gratiâ arma induerimus, illos certè barbarie & belluina immanitate longè tranſſcēdimus. Quod breui ad oculum me ſpero demonſtraturum, vt ſanguinarium Gommari ſpiritum, & inauditam omnium illius ſequacium,& nos Anglis ſubiicere conantium,truculētiam orbis agnoſcat & deteſtetur. Quid enim ab Anglis ſperandum aliud,quàm vt,ſi ſemel abſolutum in nos imperium obtineant,eâdem nobis menſurâ metiantur, qua Gommariſtæ noſtri ipſis in India menſi ſunt? Vtinam in memoriam & mentem reuocaremus, quo Angli olim modo in Francos ſint graſſati. vt interim de Francis nihil dicam, qui quales ſe in Flandros, Arteſios,Hannonios,Luxemburgios olim præbuerint,lippis notum eſt & tonſoribus. Licèt enim ciuili hoc bello inſignem & ſpe maiorem ab illis opem ſenſerimus, ac nobis aduerſus Hiſpanum bello certātibus ſupra centum ac quadragenos florenorū milliones (credet poſteritas?) Gallus erogarit;in eo tamen non tam rerum noſtrarum accrementum eum, quàm Hiſpanienſis monarchiæ decrementum, &,illa decreſcente,ſuum ſtabilimentum & augmentum ſpectaſſe conſtat. Imò auratis hiſce hamis & eſcis nos ineſcare, noſtrarum prouinciarum imperium ſibi arrogare,& ſuam eas redi-

gere ſub poteſtatem, ante omnia intendit; ac deinde armis noſtris in partem venientibus reliquum Belgium Gallicanis liliis ſubiicere, vti Arteſios, Hannonios ac Flandros olim maiores eius reducere ſunt conati.

Horum ergo exemplo ſapiamus. Beati & ter felices illi, qui fortunato & infortunato aliorum exemplo, agenda & cauenda ſibi queunt ediſcere.

Et quamquam non id agam, vt Hiſpanis nos ideo ſubdamus, cùm tanto ſanguinis & auri impendio noſtra nobis libertas tot per annos ſteterit; negare tamen non poſſum, quin, ſi, vt extero cuipiam nos ſubiiceremus, extrema nos compelleret neceſſitas, ſatius ſit multò, ad priſtinum Dominum Hiſpaniarum Regem reſpectare, quàm vllum alium exterorum Regum aut Principum deligere, vel priuatum Comitem ac Dominum admittere. Hic enim aduerſus vicinorum, & Hiſpanicam potentiam, prouincias noſtras tueri, & vim hoſtilem propulſare per ſe non valeret.

Verùm, haud dum huc extremitatis redacti ſumus; at, quamdiu, & qua poſſumus, prouidâ ſagacique prudentiâ hanc à nobis neceſſitatem amoliamur. tametſi rei noſtræ non parum timeam: idque ob varias quæ me timere cogunt rationes. Quarum ea potiſſima & maxima eſt, quòd aduerſarios noſtros à diuina

poten-

potentia notabiliter videam iuuari & protegi. Videas enim

Primò, quomodo BVCQVOYVS Comes exigua militum manu (pugillo penè dixero) Imperatorem, ab omnibus deſtitutum, aduerſus Ottomannicam potentiam, Hungaros, Tranſſiluaniæ Principem Bethlinum, rebelles Bohemiæ Directores, Palatinum, Iagerendorſium, & Durlachij, Haſſi, Brandeburgici, Anglorum & noſtrorum ſuppetias ſit tutatus, quàm pauciſſimos aduerſus potentiſſimos & innumeros exercitus in aciem educens.

Secundò, vt idem Comes ad Danubij pontem, à ſexaginta & amplius hoſtium millibus cinctus, cùm ipſe vix vicena ſub ſignis haberet, glorioſiſſimè tamen cum ſuis euaſerit, & Vienna hoſtem diſcedere compulerit.

Intuere Tertiò, conflictum Pragenſem: in quo tot propè videbis prodigia ac miracula, quot euentus. Primò, BAVARIÆ Ducem belli imperitum, qui fortè vix hoſtem & arma vmquam viderat; Secundò, BVCQVOYVM vulneratum; Tertiò, Cæſarianos defatigatos & fractos; Quartò, Bohemos accliui in colle, tormentis bellicis & vallis communitos, & Pragam vrbem copioſiſſimam à tergo pro vallo habentes; Quintò, Cæſarianos toto corporum obniſu, hoſtem in colle ſuo quieſcentem vt ferirent, in cliuum aſcendere, & quidem angu-

 ſtum

ſtum per callem coactos; Sextò,hoſtium multitudinem, vt qui Cæſarianos duplo penè ſuperabant. Hæc tamen omnia BAVARVS & BVCQVOYVS nihil morati, manus conſerunt, Bohemum Regem in fugam agunt, Pragam, quam ne duplex quidem exercitus expugnaſſet, vtpote quæ ſupra quinquaginta bellantium millia complecteretur,intercipiunt.Hæc ſi humano iudicio penſentur, & iuxta militarium legum præſcriptũ, ac peritorum ex qualibet gente ducum conſuetudinem examinentur; temerarium maximè & ſtultum videatur, Bohemos tanta armorum, bellicorum tormentorum, loci, quietis, copiarum tam equeſtrium quàm pedeſtrium prærogatiua præualentes à Cæſarianis impeti. Mirum vt non ſit, veteranum alioqui milĳtem BVCQVOYVM,initio à confligendo alieniorem, prælium diſſuaſiſſe & propè detrectaſſe. At BAVARVS, plus Deo quàm ſuorum fiſus viribus, & hoſtiles prærogatiuas nequidquam moratus,collegam BVCQVOYVM ad manus cum rebellibus conſerendas induxit; & ſuperior euaſit. Hæc omnium in ore,& memoria verſantur.

Quartò,conflictum cum Durlachio & confœderatis intuere.in quo primò Hiſpanicus & Tillianus peditatus in fugam pellitur, equitatus funditur, CORDVBA à ſuiſmet milítibus recedere cogitur; Durlacenſes contrà concatenatis

natis ferro curribus (inaudito caſtrametationis genere, omni propugnaculo & vallo valentiore) communiti, & aduerſus omnem hoſtilem incurſionem offirmati, in tuto ſunt; Tillivs denique conſternatus, quò ſe vertat aut quid agat, ignorat. Et tamen poſt hæc omnia, Cordvba & Tilliani hoſte profligato ſuperiores opima ſpolia referunt.

Quintò, conſidera, vt Halberſtadius valentiſſimis copiis ſuffultus, & adinſtar arrogantis Holofernis adueniens, Cæſarianos & Regios ceu paleas difflaturus; priùs in fugam agatur, quàm ſuos in aciem eduxiſſet, victumque antè ſe videat, quàm hoſtem vidiſſet.

Sextò, hic ipſe nouis iterum copiis firmatus, & omnibus rebus neceſſariis quàm abundantiſſimè inſtructus, rurſus à pauciſſimis Tillianis haud procul Breuordia funditur, fugatur, & caſtra ſua diripi videt.

Septimò, vide vt Cordvba haud procul à Fleruaco à Mansfeldicis impetatur, eius equitatus diſtrahatur, peditatus perterritus propè in fugam agatur; & nihilominus victor euadat, quin & Mansfeldium proſequatur; cùm tamen huius equitatus Cordubenſem duplo ſuperaret.

Octauò, triplicem noſtram aduerſus Antuerpienſes expeditionem in mentem reuoca.

Prima ſanè aurâ erat temperatiſſimâ ſuſce-

 pta:

pta:ſed vix Princeps cum ſuis nauem conſcenderat, vix medio nauigatum erat die, cùm, ecce, tantum, tamq́ue vehemens repentè incubuit gelu, omnes vt naues ad nauigandum inutiles & impotes redderentur, & ſubitâ ventorum coortâ tempeſtate, ita illarum ſint latera conquaſſata, & ipſa claſſis, magna nauium & hominum cum iactura, hinc inde ita fœdè iactata & diſtracta; vt Princeps in ſubito hoc gelu, tempeſtate, aquarum agitatione, Deum cæli noſſe, eumq́ue (primùm fortè id ei fuit quamdiu vixit) inuocare cœperit, vt qui tempeſtates, & ciere, & compeſcere, cùm viſum fuerit, poteſt.

In ſecunda, ſub ipſa arcis (in qua vix centum præſidiarij armorum tractandorum potentes tum numerabantur) mœnia cùm penetraſſemus, derepentè coorta ventorum tempeſtas impedimento fuit, quo minùs ſcalas & alias machinas pontibus ac mœnibus admouere, cymbas aquis iniicere potuerimus; vt cœpta abrumpere, & re infectâ domum nos reuerti oportuerit.

In tertia, integram propè noctem in ericeto à via errauimus, cumq́ue perpluti & madidi vix tandem ſub arcem veniſſemus, cæleſti quodam lumine perterriti & conſternati, eam aggredi auſi non ſumus.

Nonò, conſidera, quomodo poſt Braſilienſe opi-

opidum *S. Saluatoris* dictum, à noſtratibus occupatum, claſſis, quam noſtrorum auxilio deſtinaueramus, trimeſtri & ampliùs in Batauicis & Anglicis portubus ventum oportunum exſpectans hærere coacta ſit; tamquam ſi nos tamdiu vento carere oportuiſſet, quoaduſque Hiſpana claſſis felici & optato vento in Braſiliam appelleret, & antè opidum expugnaret, quàm noſtrates ſociis auxilio venire poſſent: vt nonniſi aliquot poſt expugnationem diebus noſtra Pernambucum claſſis, per tempeſtatem & epibatarum morbos prorſus impotens (cùm centum & triginta epibatarum nauis, vix ſeptem incolumes & valentes numeraret) appulerit.

Decimò, Bredanam obſidionẽ ſpecta: quot illa fuit menſium, tot penè videbis miracula. Etenim MARCHIO SPINOLA Regiarum copiarum in Belgio ductor, in Gilſeno pago, loco deſerto & ericoſo, non ſine ſtupore omnium, caſtrametatur, ſecum diu deliberans quem potiſſimùm locũ adoriatur; noſtris interea velut tempus dans & oportunitatem ad vicinis vrbibus & arcibus de omni re neceſſaria in annos plurimos proſpiciendum. Tandem Bredam caſtris ad decem in circuitu leucas (inauditum id hactenus) extenſis & patèntibus cingit. Nos interea eius auſus explodimus, eumque ſua in oculis propè noſtris valla & propugnacula per

otium erigere patimur; nec plus mouemur, quàm ſi ea nos res minimè ſpectaſſet. Tandem nono pòſt menſe Regis in manus opidum traditur. In hac porro oppugnatione obſidioque permulta notanda ſunt. Primò, quòd datū ab hoſte, ad vrbi de neceſſaria in annos plurimos annona prouidendum, tempus neglexerimus. Secundò, quòd Spinolam, cùm vix quindecim hominum millia penes ſe hàberet, non impedierimus, ſed ſuos per otium aggeres & propugnacula perficere, paſſi ſimus, ne telum quidem mittentes. Tertiò, quòd flumen quo Bredam nauigatur, arcibus in ripa erectis antè non communierimus, quàm vrbem vallaret Spinola. Quartò, quòd toto obſidionis tempore, viuente Mauritio, hoſtilia latiſſimè per decem leucas diffuſa munimenta ſemel non ſimus auſi impetere, aut vllum propugnaculorum tentare. Quintò, quòd hoſtem annonam omnem & commeatum octo leucarum itinere, continuò carris ad caſtra conuehere neceſſariò coactum, ſemel adorti non ſimus, nedum vt interceperimus. Sextò, quòd eius equitatu, qui annonam aduehendā identidem ſtipabat, abſente, aggeres illius numquam ſimus aggreſſi, nullumq́ animi aut potētiæ noſtræ periculum fecerimus; niſi fortè ſub Comitis Henrici Naſſouij ducatu. Septimò, quòd ab hoſte vltrò in aciem ad manus conſerendas prodeunte laceſ-

laceſſiti,illi occurrere auſi nõ ſimus,ſed noſtris nos caſtris tamquam obſeſſi continuerimus; cùm tamẽ & multitudine ſuperiores eſſemus, & ſuos illum aggeres & propugnacula, quæ ſupra ducenta erant, præſidiario milite tueri oporteret. Octauò,quòd totius penè Europæ viribus,& Gallicis,Britannicis,Germanicis copiis roborati, & Veneto auro ſuffulti, vni Genuenſi bellanti, & Infanti Bruxellæ precibus inſiſtenti, atque in ſolo Deo fiduciam locanti, præualere velut enerues nequiuerimus. Nonò, quòd omnẽ propè Batauicam gazam in vnam Bredam inſumpſerimus; & ſupra vicenos florenorum milliones, re nulla, ſpe maxima, iam inde ab eo tempore, quo MARCHIO Bruxellâ vrbem obſidere cogitans egreſſus eſt, prodegerimus. Decimò, quòd poſt obiectas flumini moles, erectos hinc inde aggeres, aquarũ latè ſtagnantium inundationem, irrito conatu, ac re infectâ domũ redierimus. Vndecimò,quòd, variis in caſtra hoſtilia emiſſis incendiariis, omnem conatum noſtrum euentus ſit fruſtratus, & nonniſi modico farinæ aceruo inferre noxam potuerimus. Duodecimò,quòd,cùm noſſemus in quot menſes Bredanis annona ſufficeret, nullum interim hoſtile opidum tentauerimus: nam nouem ſpatio menſium potuiſſent haud magno negotio Veſalia, Rinberka, Grolla,Lingena,Oldenſelia;aut quædã Flan-

driæ opida, putà Dunkerka, Neoportum, Brugæ, Oſtenda de hoſte capi; aut, expeditione ſaltem tentatâ, is cum probro à cœpto obſidio auocari. Decimotertiò, quòd non modicam Regibus Gallo & Anglo, aliiſq; ſociis & amicis noſtris, quibus obſidionem indubitatè ſoluendam addixeramus, intulerimus iniuriam, magnoq; illorum nomini & gloriæ orbe toto infamiæ notam inuſſerimus, tamquã ſi vniuerſis viribus ſuis MARCHIONEM ad Bredâ recedendum cõpellere non potuerint. Decimoquartò, quòd noſtram vniuerſæ Europæ ignauiam & degeneres animos detexerimus, thraſonica quidem verba, ſed opere & animoſitate caſſa; diuites ſponſiones, ſed rebus viduas; dum ſex & triginta armatorũ millibus inſtructi, hoſtem eiuſq; vallos adoriri, aut aliquod generoſitatis noſtræ ſpecimen edere non præſumpſimus.

Intuere iam, obſecro, ærumnoſum reip. noſtræ ſtatum. Supra octoginta argenti milliones æs nobis alienum eſt, idque è pecunia à noſtris mutuata, cuius in annos ſingulos fœnus creditoribus nos pendere oportet; vt taceam eam quam Gallo, Venetis, & aliis exteris mutuantibus, accepimus; item quinquagenos illos argenti milliones, & amplius, ab Orientali ſocietate mutuo acceptos, & numquam refundendos; non quidẽ in ipſos pecuniæ dominos ac proprietarios, quibus ſocietatis illius Dire-

ctores.

ctores (*Maiores* nominantur) per Capitaneos ſuos illam ſurripuerunt; non item in hos ipſos Directores, qui veri rerum furto ſurreptarum domini eſſe nequeunt. adeò vt omnis direpta pecunia Generalibus prouinciæ Statibus, tamquam bona derelicta, nullumque dominum agnoſcentia, competat. Interim nullam Directores de his conquerendi anſam habent, cùm omnis furto ſublatæ pecuniæ dimidium Status illis non inuiti cedant. Imò verò Statibus illi gratias agant oportet, Primò, quòd bona illorum cum venia liberè ſibi rapere & prædari licuerit. Secundò, quòd dimidiam rapinæ partem ſibi ceſſerint; quæ niſi fuiſſet, ſæpiùs ſocietatem foro cedere oportuiſſet; imò ne modò quidem extra periculum eſt. Etenim omnis illius ſors iam dudum diſperiit; hinc, ne penitus ſocietas intercidat, noua indies pecuniarum nomina contrahit.

Duodecimò, vide, vt Comes Mansfeldicus, cum Gallicis atque Anglicis copiis iam inde à Bredani obſidij initio exſpectatus, cum tempeſtatibus variis conflixerit; & poſt naues plurimas amiſſas, Anglos ſuos delumbatos, exhauſtos & morbidos, mortuis quàm viuis ſimiliores, in Hollandiam adduxerit, & vniuerſæ prouinciæ inauditi hactenus morbi contagia intulerit; imò ipſemet actuaria in cymba, cum pauculis comitibus, vix ſoſpes euaſerit.

Deci-

Decimotertiò, quis dicere auſit, quid claſſibus noſtris in Americam miſſis factum ſit, vbinam tot naues variis ſub nauarchis diſperierint; quantum auri, à plebe in hanc expeditionem ſuaſu noſtro tam libenter erogati, irrito euentu diſſipatũ ſit? Vniuerſam pulſis Hiſpanis Americam, Peruuiam, Mexicũ, Braſiliam ſubacturi videbamur, & ita rem ibi noſtram acturi, vt in Noua Hiſpania Nouam conderemus Hollandiam, ac gentes illas barbaras noſtrã & linguam & religionem (miſſis eo fine permultis Euangelij noſtri Miniſtris) Romanâ & Hiſpanâ proſcriptâ, edoceremus. At in ventos hæc abiere molimina, vix centeſimus domum reuertit; de reliquis quid actum ſit, nouit Deus.

Decimoquartò, tecũ perpende, quàm naues noſtræ ante Dunkerkam, Deo caſtigãte, à vento & oceano, & quidem in loco vbi tempeſtas rarior, ſint paſſæ iacturam, vt pars malos præcidere ſint coactæ, pars ad littus colliſæ & exarmatæ in hoſtium poteſtatem deuenerint; cùm hoſtiles ne rudentẽ quidem amiſerint. Factum hinc, vt illæ, noſtris, à quibus velut obſidebantur, diſſipatis & luxatis, liberum mare nactæ, ſexaginta propè piſcatorias noſtrorum naues, & duas onerarias interceperint, quarũ partem merſere, partẽ flammis abſumpſere. quæ ſanè iactura, quinque florenorum millionibus vix penſetur. Vt taceam ortum hinc in populo pa-

uorem

uorem & conſternationem, vt qui ea ſit magis, quàm Bredæ amiſſione perculſus; viſo, nauium plurimas ſine halecibus, reliquas cum pauculis domum rediſſe. vnde factũ, vt ſuperior iactura multò ſit viſa maior. Adhæc piſcatus omnis eſt turbatus & diſſipatus, ac retia amiſſa: verendum vt ſit, vt anno proximo pauci piſcatum ſint abituri; vnde non vulgare vniuerſæ prouinciæ obueniet detrimentum.

Decimoquintò, vt Gabor Bethlinus, ſecùs ac iureiurando promiſerat, & contra ictum cum Imperatore fœdus, iam paratus (nobis inſtigãtibus) vt potenti cum exercitu in Cæſarianas prouincias irrueret, quò TILLIVM & WALSTEINIVM Brunſvicenſi ditione excedere cogeret, ac Danorũ Regi viam nullo impediente in Palatinatum penetrandi, veluti ſterneret, à Deo ſit caſtigatus. etenim quatuor primarij eius duces & velut atlantes, quibus amiſſis nihil eſt, vno ſimul tẽpore ex hac vita abripiuntur. Seczius enim & alius violenta, & ferro alieno; Butianius, & quartus ſubitâ ac repẽtinâ morte ſublati. In quibus Gabor vindicem Dei cum Antiocho manum ſentiens, ſceleratam ſuam expeditionem, ne fortè pares Deo pœnas daret, abrumpere eſt coactus.

Decimoſextò, Dei in hoſtes noſtros propenſionem & nutum pondera. Claſſi Anglicanæ noſtras ipſi naues cùm iunxiſſemus, animis & viri-

viribus concordibus Hiſpaniam petiimus, Gades inſulam expugnaturi: quam Afris dare polliciti, decimo tandem die, felici acti vento, etſi non ſine maris periculo, exſcenſionē fecimus. Hac porro in expeditione, quędam nobis conſideranda ſunt. Primum. cùm non pauci Angli æquè ac noſtrates exſcēdiſſent, & octo bellica tormenta in terram expoſuiſſent, ſunt à præſidiariis Hiſpanis, quos ſextuplo numero ſuperabant, primò quidem inhibiti vlteriùs progredi; dein prorſus in fugam compulſi. Hac in fuga cæſi octingenti, & octo illa tormēta Hiſpanis ceſſere. Itaque occupato illo portu, ſempiternâ noſtri & Britannici nominis cum infamia, excedere coacti ſumus. Secundum. quòd, cùm Rex pro ſolitâ ſuâ prudētiâ plures actuarias & celoces in claſſis ſuæ Mexicanæ occurſum, & quidem per diuerſos cæli & altitudinum gradus, emiſiſſet, nuntiaturas ne Gaditanum, vti quotannis ſolet, portum ſubiret, ſed vel Olyſſiponenſem, vel Corunenſem; claſſi Regiæ harum actuariarum ne vna quidē, poſt omnem eius per mare inueſtigationem, occurrerit. Vnde, cùm ex harum nonnullis, quæ noſtram in claſſem inciderant, Regis mentem intellexiſſemus, claſſem ipſi noſtram bipartitò diuiſimus, pars Olyſſiponēſem, pars Corunenſem portum obſeſſuri, ne noſtras Americana illa vllatenus manus effugeret. quas haud du-

biè

biè non effugiſſet, ſi priùs è ſpeculatoriis illis nauigiis Regis mentem intellexiſſet. Verùm quòd, Deo diſponẽte, nullum omnino horum in claſſem inciderit, hinc pro more Gaditanũ portum petiit, ac feliciter ſine vlla hoſtium incurſione ſubiit. quod ſine ſingulari Dei prouidentia & directione fieri non potuit. Quo in euentu fateamur oportet, Deum opt. max. Regis adfuiſſe cœpto, & à Regiâ nos prudentia decipi permiſiſſe. Speculatoriorũ ergo diſperſio, & claſſis non inuentio, quæ Regi obfutura maximè videbatur, ipſa vt feliciter appelleret, in cauſa fuit; & illa Regiæ intentionis, quam ex actuariis in manus noſtras incidentibus didicimus, notitia, quæ (humanitus loquendo) in noſtras eam manus tradere, nobiſque prodeſſe debuiſſet, obfuit. vt videre & fateri nos neceſſe ſit, Regiam ideo claſſem non periiſſe, quia cymbæ eius ſpeculatoriæ periere, Regiſq; bonum in earum malo, & noſtrum infortunium in fortunata illarum inuaſione ſitum fuiſſe. Et ſicut nil ad victoriam magis conferre vulgò ſolet, quàm hoſtilia prænoſſe molimina; ita nihil ad eamdem hîc mage nobis obfuit, quàm Regiam intentionem nouiſſe. Quod ſanè omnem humanum intellectum & ſagacitatem longè tranſſcendit, & à Deo ſolo prouenire poteſt. Nihil hîc loquor de erogata in centum nauium adornationem & annonam impenſa,

de

de inutilibus eundo redeundoque factis ſumptibus. prætereo & Anglorum luctum & querimonias, ſuorum tum in agro Gaditano cæſorũ, tum in Oceano præ morbis & tabe conſumptorum, amiſſionẽ plangentium; nec non fruſtranea militum & epibatarum ſtipendia. non examino, quis quæ vltrà eis debentur, poſt reditum perſoluturus ſit, & non hinc aliqua toto regno ſecutura ſit commotio. non dico, quibus nos huius expeditionis cauſas Angli diris ſint deuoturi: vt taceam vltricem Dei dextram, quæ (ſi modò Deus ſit & omnipotens) hanc iniuſtitiam inultam non ſinet. Niſi fortè omnibus illis, ſuaſu & exemplo noſtro, eo ſatiſfiat modo, quo nos noſtris è Braſilia reducibus perfidè perſoluimus. Hæ ſcilicet ſunt Puritani & Gommariſtici Euangelij, è ſacris Bibliis depromptæ adinuẽtiones & artes. hæccine Gommariſtarum, Bogermanno Pontifice, in Dordracena Synodo accuratè ad verbi diuini amuſſim & normam efformata dogmata? Dij talem terris auertite peſtem, & plures id genus fruges noſtra ne ferat tellus.

Decimoſeptimò, notabilem & euidentem Dei erga Tillivm propenſionem & fauorem contemplare. etenim hic in agro Brunſuicenſi Dani copias ita profligat, vt vltra decem ſint è peditatu Danico millia ipſo in conflictu deſiderata, & equitatus ita diſcerptus, vt è nona-

ginta

ginta turmis vix triginta ſupereſſent, & quidẽ admodum diminutæ; adhæc bis mille capti viui, & in iis centum ac duodecim caſtrenſes præfecti, maiores æquè ac minores; abducta præterea octoginta & ampliùs bellica ſigna velut trophæa & monumenta victoriæ: cùm è Tillianis vix ducenti interfecti ſint, vix totidem vulnerati. quodque mirere magis, equitatu æquè ac peditatu Danus Tillio longè erat ſuperior. Vtque apertiùs propugnatricem Dei agnoſcas manum; nocte prælium præcurrente viſus ab exercitu vtroque flammeus in aërea cæli regione gladius, acie in Danos obuerſa, certus rei poſtridie euenturæ prænuntius & præco. Quo ex portento ſatis ſuperque Deum hoſti noſtro fauere & adeſſe videas; noſq; poſt cladem hanc aliud à Dano Rege præmium exſpectare non poſſe, quàm ſexcentas in caput noſtrum diras, & bacchantium Germanorum imprecationes, vt qui illum ad probroſam & infelicem hanc expeditionem impulimus, inſtigauimus; nec non à Galliæ & Angliæ Regibus, quos ad Dano copiis & auro ſuccurrendum induximus: vt hac ratione domus Auſtriacæ potentiam deprimerent, extorrem Palatinum poſt multorum annorum exilium priſtino ſtatui reſtituerent, Hiſpanos & Bauaros vi Palatinatu exigerent, Catholicos Germaniæ proceres tam ſacros quàm profanos in or-

dinem redigerent,Imperatorem denique R
manum de ſolio deturbatum,vniuerſis regn
ſuis pellerent, quæ dein,vti & reliquas Cath
licorum prouincias, inter Danorum & Suec
rum Reges,Gaborem,Palatinū,Durlachium
Iagerendorfium,Halberſtadium,Haſſię Lant
grauium, Mansfeldium, alioſque Proteſtan
tium & Caluinianorum aſſeclas diſtribuerent
magnum verò Turcarum dominum in prote-
ctorem & tutorem aſſumerent, à quo ea ceu
feudum annua cum penſione poſſiderent. Vt
hac ratione noſtras ipſi prouincias aduerſus
Hiſpanum firmaremus, & ab eius potentia
vindicaremus;alias verò,quæ ei etiamnum pa-
rent,imperio illius extorqueremus,&,ad Hel-
uetici regiminis formam conformaremus:vn-
de fieret,vt & Galliæ,& Britanniæ,& Germa-
niæ nullum ab Hiſpanica potentia periculum
immineret.Tum verò magis,cùm,Anglicana-
rum & noſtrarum nauium ope, Afros in Hi-
ſpaniam inuexiſſemus; & confœderatâ noſtrâ
potentiâ,Germanię Proceribus,ac Galliæ,Bri-
tanniæ,Daniæ,Sueciæ Regibus, & potentiſſi-
mis quibuſdam Rebuſpublicis ſubſidio nobis
venientibus, vtriuſque Indiæ frequentatio-
nem Hiſpano extorſiſſemus: itaque binas
ſuas, quibus vniuerſum terrarum orbem
circumuolitat,alas ei præcidiſſemus.Tum de-
mum Sabaudiæ Regulum ad arma Mediola-
nenſi-

nenſibus,& alios Principes ad Neapolitano & Siculo regnis mouenda impuliſſemus. Vt hoc pacto,vndiquaque ſumma vi laceſſitus Hiſpanus,omniq́ue potentia exutus,ne lacertos mouere quidem poſſet,vtq́ue omni ſuo prouentu annuo excluſus,fractus & fatiſcens ſub aliena gemere poteſtate cogeretur.Sed,vt verum fatear, omnes vulpinæ machinationes & artes noſtræ in nihilum recidunt, extremam amicis perniciem creamus, res noſtræ nutant & collabaſcunt,parum vt abſit,quin ad extrema redacti, Hiſpani nos iugo denuo ſubmittamus.

Decimooctauò, viden' vt TILLIVS poſt ſuperiorem illam cladem totum Brunſuicenſem Ducatum, ditionem Hildeſheimenſem, Verdenſem,& Comitatum Hoyenſem Imperatori ſubiiciat, & quidquid Viſurgim & Albim interiacet, armis ſuis edomet? quod tantillo tempore vt fieret,impoſſibile videbatur.

Decimononò, vt Fridlandiæ Dux pugillo militum Mansfeldium,decem millia ſub ſignis habentem fundat & profliget,incruentâ prorſus victoriâ;quæ ſparſo inter Mansfeldios rumori, quaſi Baltazar de Marradas decē è Bohemia millium ſuppetias Duci miſiſſet (cùm tamen hic Bohemia pedem non extuliſſet) poſt Deum,potiſſimùm eſt aſſcribenda.

Denique vide, vt Comes HENRICVS DE BERGIS nouem equitum turmis, & ducentis

clopetariis aſſumptis, etiam poſt octo leucarum iter confectum defatigatis, equitatum noſtrum ſummo diluculo adoriatur & diſſipet, vltra mille equos abducat, & ſeptem cohortes noſtris auxilio venientes, octoginta pugnatoribus opprimat, fuget; plurimoſque eorum, inter reliquos Comitem Stirumenſem, & Baronem Botſelarium, vinctos ſecum abducat, omni exercitu noſtro inſpectante.

At, vndenam nuperæ illæ clades & infortunia, rebus noſtris antè tam feliciter & ad votum fluentibus, ortum habuerint, forſan ex me percontaberis. Dicam tibi quod ſentio, candidè, batauicè, & ſine fuco.

Primò, intolerabilis noſtra iniuſtitia, quam Orientalis ſocietatis Directores in India per ſuos exercuere, Dominum cæli indubiè ad iracundiam & à nobis auerſionem excitauit: cùm noſtrates, totâ paſſim Indiâ, & variis ſub Regibus, Indos incautos fraudulentis in caſſes ſuos verbis pertraxere, ac ſuis eos dein facultatibus & mercibus exſpoliauere. Dum, verbi gratiâ, anno MDCX. ductore Franciſco Henricio Wittardo, Sinenſibus centum maiorum regalium millia præſente pecuniâ exſoluimus, alia verò ducenta millia per cambium Bantani recipienda promiſimus. quos, cùm Bantanum ſuam ex fide data pecuniam recepturi veniſſent, primùm verbis exploſimus, dein violenter

inde,

inde,nî perire vellent, recedere compulimus. imò (quod ſceleſtius) naues illorum inter noſtras dum nauigarent, diripuimus, merſimus, & vectores omnes manus pedeſque vinctos in altum deturbauimus. E qua impia & ſceleſta machinatione plus centum argenti millionibus redactum eſt; vti ad oculum ipſas Directorum Orientalis ſocietatis rationes inſpicienti patebit. E quibus etiam, annis MDCXVII. & proximo, nauarcho & ductore Ioãne Theoderico Lammio, ſupra tres ducatorum milliones direptos diſces. Quæ rapina innoxiis illata vltricem Dei in nos dextram armat, vindictã expoſcit, & Batauicum toto terrarum orbe nomen meritò exoſum & probroſum reddit. Prædatoria hæc negotiatio anno MDCX. primùm ortum habuit, quòd Directores incredibili cum impenſa, ad ſui ſuorumque tutelam, varias hinc inde conſtruere coacti ſunt arces, eiſque de præſidio militari proſpicere; quodque & aromatum in India pretium increſceret, hîc verò ob immenſam illorum copiam decreſceret. Itaque Directores ſuis per Indíam ductoribus & nauarchis, obuios quoſque, nullo amici ſociiúe & inimici cum diſcrimine, deprædandi & exſpoliandi poteſtatem fecere. Hæc porrò rapina, iam quindecim annis elapſis, adhuc in vſu eſt; nec finem inuenit. Videant hîc cordati noſtri ciues, Bataui iuxtà at-

que alij, qui ſuas huic ſocietati pecunias dedicarunt, quâ ſibi monetâ à Directoribus perſoluatur, direptis inquam & auectis miſellorum Indorum facultatibus. Hac enim technâ & arte niſi ſocietas ſibi conſuluiſſet, iam plus vicies foro cedere & diſſolui debuiſſet. Atque hæc eſt cauſa, cur Directores rationes dare nolint, nec, ſi vellent, poſſint. Et eſto immenſum è rapina hac ſecutum ſit compendium, ſors tamen capitalis parum abeſt quin deperierit. Hæc videlicet ordinaria furtorum & rapinarum eſt merces ac præmium, cùm præſertim cædium & ſanguinis humani illis accedit auctoramentum. ſic enim falſis aſſignationibus circumuentos Sinenſes facultatibus primùm ac mercibus ſpoliauimus, dein honeſto amicitiæ & mercimoniorum velamine neci dedimus. Factum hinc, vt opulentiſſimi & pecunioſiſſimi quique Directorum ſocietate paulatim exceſſerint, priùs ſibi ſcripto ita cauentes, ſatis vt prodant, vereri ſe, ne, ſi rapina illa aliquando innoteſcat & palàm fiat, à plurimorum linguis vapulent. Verùm hæc eos cautio aut ſtipulatio ab iniquè raptorum reſtitutione veris rerum poſſeſſoribus facienda, non apud Deum, non apud homines excuſabit: hæc enim nî fiat, nec ipſi, nec ipſorum heredes, in futuras generationes vmquam erunt ſecuri.

Secundò, iniuſtitia noſtra, quâ in Cæſarem

FER-

FERDINANDVM vſi ſumus,dum Palatinus ſuaſu, auro, milite noſtro fultus, Bohemicum ei ſceptrum extorſit,ſibiq́ue præter fas& æquum,nullo iure vel veriſimili nixus,ſed manifeſta ambitione actus,arrogauit;venientibus præſertim in partem Ottomannica potentia, & impio Bethlino domini ſui interfectore, & iniquo dominiorum eius vſurpatore.

Nec hîc noſtra ſtetit iniquitas; ſed eſt longiùs progreſſa.Cæſari quippe ſumus vniuerſas hereditarias prouincias eripere conati, dum Hungariam, Morauiam, Luſatiam, Sileſiam, Auſtriam vlteriorem & citeriorem, & quidquid ad Imperij corpus vllatenus ſpectabat, aliis perduellibus, velut Orpheum Mœnadibus, diſcerpendum &dilaniandùm dedimus. At,qui apertas id genus iniquitates exoſas habet Deus,Cæſarem,aduerſariis diſſipatis,mirabili quodam modo tutatus eſt, ac non ſolùm omnes illi prouincias & vrbes reddidit, ſed & ad longè quàm priùs habebat, maiorem potentiam euexit; idq́ue copiis tam exiguis, vt ad illi auxiliandum Deum cæli concurriſſe, & iuſtam eius cauſam & pietatem reſpexiſſe ſole meridiano appareat clariùs.Etenim fatemur neceſſe eſt, illuſtres has victorias, & hoſtium depreſſionem, Imperatori ob aſſiduas ſolùm preces, & inſignem in Deum fiduciam obtigiſſe.Nam,humani iudicij pondere rem li-

brando,fieri prorſus non poſſe videbatur,ſuorum vt aduerſariorum manus Cæſar effugeret. At iuratiſſimus omnis iniuſtitiæ hoſtis Deus iniquorum conſilia deſtruxit,& humanam noſtram prudentiam confudit;itaque toti terrarum orbi impietatem noſtram patefecit. Adhæc, Palatinum non tantùm Imperio, ſed & paterno Comitatu eiecit:adeò vt qui Imperatorem priùs ſuo expellere ſatagebat, expulſus ſit ſuo,& iam apud noſtrates,profugus,extorris & inops, alieno ex ærario alatur. Idq; non aliam ob cauſam,quàm quia impias haſce machinationes nobis conſultoribus infeliciter ſuſcepit,& Mauritium Principem auunculum habuit. Etenim Gulielmus Orengius,ductâ in vxorem Religioſâ, imò Abbatiſſa Deo votis obſtrictâ,permultas ex ea filias,& in his ipſam Palatini huius matrem,genuit.

Tertiò, iniuſtitia & ingratitudo noſtra in communem patriæ Syndicum & Aduocatum, cuius prudenti cordatoque conſilio, ſolerti ſapientià, & auſpiciis optatam nacti libertatem ſumus,declarata. Cuius in morte duo potiſſimùm conſideranda ſunt. Primum,nos hac Aduocati occiſione Hiſpaniarum Regi longè gratiſſimum maximumq; obſequium præſtitiſſe; quòd hanc ille facilè auri millione redemiſſet: nulli enim eo reperiebat in omnibus ſuis conceptibus euertendis,artibus & aſtu eludendis,

poten-

potentia eneruanda, moliminibus infringẽdis, ſuadendo conſulendoque ſolertiorem & verſutiorem; quique maiorem Regi noxam ſuis conſiliis, quàm omnes noſtri exercitus coniuncti armis, intulit. Alterũ, quòd vnicum patriæ noſtræ Atlantem, libertatis noſtræ vindicem & baſin, vnicum rebus in afflictis conſilium & ſolamen in eo amiſerimus: cuius prudenti directione omnes, quæ nobis impendebant militares ſeditiones impeditæ & ſublatæ, & in omnibus neceſſitatibus numquam nobis defuit pecunia; &, quo agente, omnium totius Europæ Regum ac Principum ita certò nouimus arcana, ac ſi noſtros in eorũ conclauibus habuiſſemus amanuenſes & ſcribas. Qui denique Anglicanum iugum, ceruicibus noſtris Comitis Leceſtrij temporibus imponi cœptum, ſolerti ingenio ſuo feliciſſimè ab eiſdem depulit, & priſtinæ nos libertati aſſeruit. vt vnicus patriæ baculus, magnes, anchora, & turbidis in rebus clauus extiterit. Non ſanguinem eius, vindictam aduerſum nos & ingratitudinem noſtram clamare credis? quem nunc àliis animum, ad re & ſanguine patriam tuendam, futurum putas, cùm tam indignè, ne dicam ſceleratè, beneficia & labores compẽſemus? quid alia de nobis regna ſentire exiſtimas, aut quid ſibi ab ingratitudine noſtra exſpectent?

Quartò, iniuſtitia noſtra, inſigni mixta ingrati-

gratitudine, elucet in ea quam in fratres noſtros, quos Arminianos dicimus, oſtendimus, inhumanitate ac barbarie. qui, ſi verè loqui velimus, vnà cum Aduocato in cauſa ſunt, vt nos Gallus, Anglus, & nuper vitâ functus Mauritius ſub iugum non miſerint, & vt ſeruos ſibi ſubiecerint. Quamquam, Mauritio agente, poſt Aduocati necem, & Arminianorum oppreſſioné, grauiore ſub ſeruitute gemuimus, quàm omnes Hiſpanorum ſubditi, qui maiore longè libertate gaudent, quàm nos ſub illo gauiſi ſumus; quibuſque priſtina ſua priuilegia integriora ſteterunt, quàm nobis ſub illo noſtra. Obſtupui, & non ſine lacrymis vidi, cùm per vniuerſas noſtras prouincias, Arminianos omnes, qui ſanè ſingulis in ciuitatibus, optimi, ditiſſimi, & eminentiſſimi ciuium erant, omnibus magiſtratibus ac dignitatibus vno pariter tempore vidi deturbari, tamquam ſi Hiſpaniarum Regi palàm ſacramentum dixiſſent; eorum verò in locũ fæcem vrbium, ne familiam ſuam quidem regere, & vxores ac filios curare gnaram, ſubſtitui. An non hoc tyrannidem ſapit, & Hiſpanica Inquiſitione eſt grauius? interim tamen vt iuſti & placidi Batauı paſſim apud exteras haberi gentes volumus. Sed eò iam res deuenit, vt, qui hoc dicamur nomine, indigni cenſeamur.

Quintò, magis verò noſtra ſe prodit iniuſtitia,

tia,cùm cariſſimam matrem,patriam inquam noſtram,opprimere ipſi & peſſumdare incipimus,certiſſimo totalis libertatis amittendæ,& prouinciarum Anglorum tyrannidi ſubiiciendarum,periculo nos exponentes.Quod vt fiat, cum Anglo,per ſpeciem neceſſariarum ſuppetiarum,pacti ſumus,vt præter ordinarios,quos in præſidiis habemus,& ad quatuordecim millia aſcendunt, Anglos, alia viginti ac quinque peditum,ac ſex equitum millia,illius ære apud nos alerentur; quorum in Gelria, Iuliacenſi & Cliuenſi agro , lociſque vicinis ſtatio foret,& quibus Rex ipſe de ſuo ſtipendium perſolueret.Vt vniuerſim quadraginta & quinque Anglorum millia noſtro in Belgio numerarentur. Quis hanc technam non intelligat ? quis ſpecioſo hoc velamine libertatem noſtram vendi ac proſcribi non videat ? an non hi,cùm allubebit , nos oppriment , & iugum imponent? Non ſatis , quid Angli ſpectent , nos edocuit Leceſtrius ? itáne præteritorum periculorum nos cepit obliuio?

Hoc in conſilio & machinatione, euidentia perfidiæ,ne dicam patriæ proditionis, argumenta,eaque plurima,elucent.

Primùm , iſtuc Achitopheles hi & patriæ proditores collimant, vt Henricum Orengiæ nunc Principem Anglis ſubiiciant,potentia & auctoritate quam habet exuant,ac ceu puerum illo-

illorum ferulæ ſubdant. Verentur ſcilicet illius potentiam, generoſitatem, illuſtria bello facinora, militum in ipſum propenſionẽ, animum denique placidum, & his quæ rationis ſunt accedentem. verentur adhæc, illo dominante, vt ſuam ſibi in Romano-Catholicos & Arminianos ſæuitiem & tyrannidem, vti factum hactenus, exercere non liceat. Ideoque, ſub neceſſarij ſubſidij prætextu, Anglorum Regem, ad eam quam dixi militum copiam, noſtris in prouinciis alendam, ampliſſima ſponſione & fictis pollicitationibus præuiis, inducendũ cenſuerunt. Aperiat, obſecro, Deus Principis oculos, & mentem ſuggerat, qua & inimicos ſupplantet, & nefarias eorum machinas ſubuertat.

Secundum. horum proditorum ſcopus eſt, Anglicanâ iuuante potentiâ & viribus, extorrem Palatinum in dominum & Principem aſſumere: putant enim hunc, ſororij ſui Angli viribus & milite roboratum, aduerſus Hiſpanorum potentiam nos noſtraque numquam non poſſe defendere. quòd cùm ſub Henrico Principe vt fiat deſperent, &, Palatino dominante, maiora compendia & emolumenta ſperent; hoc quod dixi machinati ſunt, quò per Anglicanum hoc fœdus maris imperium conſeruent ac ſtabiliant, itaque omnium Regum ſint domini, & ſub precario illo Principe ſuam egregiè rem faciant.

Ter-

Tertium. ampla & ſpecioſa ex Anglicano ærario ſperant munera, eminentiores dignitates, Comitatus, Ducatus, & cum Anglorū magnatibus per nuptias affinitates. Huc vt pertingant, per nouas has militum copias viam ſibi ſternendam putarunt, vt ſic pariter nos Britannicæ tyrannidi ſubiiciant. Cogitent hîc ſecum patriæ incolumitatis amatores, quò nos hæc tandem deductura ſint, quò noſtra abitura libertas, & quem libera noſtra reſp. ad ſtatum redigenda. tum verò, quam non in Gallorum animis Anglicana potentia excitatura ſit æmulationem. Auertat impia & ſceleſta hæc molimina, aut ſaltem ea bene vertat, Deus.

Sextò, iniuſtitiam noſtram euidentiſſimè oſtendimus in nautas & epibatas illos, qui Braſiliâ nuperrimè ſunt reuerſi, ſuoque opidum S. Saluatoris, & primarias validiſſimaſq; totâ Braſiliâ arces, ſanguine, non ſine omnium gentium ſtupore generoſè ſubegerunt; ſed à nobis, dum neceſſaria in tempore ſubſidia illis mittere neglexímus, deſerti ſunt. Vnde factum, vt tandem inimico copioſa cum claſſe aduenienti, poſtquam aliquouſque Hiſpanam vim & arma ſuſtinuiſſent, honeſtis cum conditionibus occupata priùs loca reddere ſint compulſi. Hos verò iam domum reuerſos nos ſanguinario & impio decreto, càpitis damnauimus, quaſi ſi vltrò, & non compulſi, ſed velut

patriæ

patriæ proditores, Hiſpano arces & opida ceſſiſſent. Quænam hoc nos docet Theologia? nihil tale vniuerſa Scriptura, aut Gentium loquuntur hiſtoriæ. Duodetriginta menſium illis debebatur ſtipendium, ſed, quia ærarium exhauſtum eſt, adeò id illis non numeramus, vt innocuos etiam proditionis inſimulemus. Vt verò noſtram aliquo modo clementiam teſtemur, Occidua ſocietas menſis vnius ſtipendiũ & non amplius, illis, qui mille quadringenti vniuerſim ſunt, vt numeret permittimus; ſub capitis verò pœna, ne quid amplius eorũ quis exigat, interdicimus. Non pium, hoc eſt? quis vmquam tale quid tyrannus fecit? & hæc licet ita ſe habeant, pij tamen & iuſti haberi volumus. Ne verò Præfectorum quiſpiam iuſtam ſuam cauſam verbis tueatur, promeritam eorum ſententiam ſtudio premimus, vt ſemper ſibi metuentes taceant, nec proteruè ius ſuum iactent. Et hanc tu Deo iniquitatem inultam futuram putas? fieri ſanè non poteſt, vt, ſi modò aliquis ſit Deus, hæc aliæque huiuſmodi iniuſtitiæ non tandem aliquando dent pœnas. Si verò nullum in orbe ſit Numen (vt quidem ſuâ Status noſtri vitâ ſatis produnt) mirum ſanè non eſt, tale quid eos moliri. Et, vt nullum ſit, ipſa certè natura ab omni nos iniuſtitia auocaret, ac proximo doceret præſtare id, quod ab alio ipſi nobis fieri volumus.

Appa-

Apparet demum iniuſtitia noſtra, in nupera illa viginti aut plurium nauium Hiſpanienſibus mercibus, pecuniâ, & argento onuſtarum, (quarum pretium ad quatuor propè florenorum milliones aſcendit) ſuaſu noſtro facta ab Anglo inuaſione. Quas nî inuaſiſſet, Anglicana illa claſſis expediri, Gades petere, claſſem Americanam in mari exſpectare minimè potuiſſet, quòd illi emittendæ domi deeſſet pecunia. vnde & militi & nauiculariis redacto ex hiſce manubiis auro potiſſimè ſatisfactum eſt.

Dices mihi, omni qua fieri poteſt, viâ & modo, fas eſſe cuilibet hoſtem ſuum atterere, & damnum ei creare. Sed heus, ne quid nimis: terminos rationis excedis; neque enim ſacris id litteris edocemur. Liceátne, ad inimici potentiam accidendam & debilitandam, alium ad ſanguinaria & iniqua molimina inſtigare? Florebat inter Angliæ & Hiſpaniarum Reges, iam abhinc multis annis pacta & confirmata pax: amborum quoque Legati hinc & inde in vrbe Regia ſtationē in amicitiæ teſſeram habebant: habebant Anglus Agentem ſuum Bruxellæ, & ſuum Infans Hiſpaniarum, Londini: Anglici denique mercatores indemnes, in Hiſpaniam ſuas vt amici & ſocij, merces vehebant & vendebant. Et nos, tot annorū pacem ſocietatemq́; nihil morati, ſed Machiauellica quadā religione ducti, Anglis auctores fuimus, has vt naues

ſibi

ſibi vindicarent. In quibus tamen Galli mercatores millionis & amplius, vti & noſtrates alterius millionis ſe iacturã paſſos occlamant: reliqua ad Brugenſes, Antuerpienſes, Inſulenſes ſpectare pars dicitur. Inimici merces vt impetantur & diripiãtur, non diſſuadeo; ſed vt verbis cõſilioúe Anglos inducamus, vt ſuorũ amicorum, tamquã hoſtium, temerè & promiſcuè merces diripiantur ſibiq́; arrogẽt, nec Turcarũ quidem edocebit Alcoranus, non Iudæorum Talmud, deniq; vix quiſquã cordatus credat.

Reſpondes mihi, neceſſitate ſæpè hominem ad ea quæ numquam cogitarat, aut facere decreuerat, adigi: & illam hoc in caſu vſu veniſſe. Etenim cùm (vt incredibiles impẽſas, & plurimos florenorum milliones in claſſem illã Anglicanam prodactos taceam) ſine aliquo notabili pecuniarum ſubſidio, ipſa portubus Anglicanis excedere non poſſet, quò Afris, iuxta fidem ipſis priùs datam, Gaditanæ inſulæ poſſeſſionem tribueret; ac ſimul, illâ moras trahente, euidẽs eſſet periculum, ne commoda ad aliam quam præterea cõceperat expeditionem peragendã preteriret oportunitas; & iam Deus opt. max. Angliæ ærarium exhauſtum videns, plurimas in Anglicanos portus naues, pretioſis plurimiſque onuſtas mercibus inexſpectatò, tamquam vnicam ad militi ſatisfaciendum rationem, ſubmiſiſſet; placuit hanc quodammo-

dammodo cælitus ſubmiſſam ſortem & felicitatem ambabus vlnis amplecti.

Egregia ſanè & acuta ratio, quæ Deum inauditæ cuiuſdã iniuſtitiæ auctorem facit: qualis eſt haud dubiè, amicorum bona, ipſis etiam inuitis, violenter inuadere, quò iniqua aduerſus alios amicos ſuſcepta expeditio executioni poſſit mandari. Sic licebit quoque Statibus, quò magnam pecuniæ ſibi vim parent, omniũ amicorum ſuorum naues & merces deprędari, quò ſic Hiſpano Regi meliùs reſiſtant: imò verò, omnium vaſallorum ſuorum, ac præſertim Arminianorum & Romano-Catholicorum, facultates ſibi arrogare, quibus & aduerſus Hiſpanam potentiam ſeſe tueantur, & Gommariſtas locupletent. Verùm hoc & libris, & ſcriptis dictatiſque omnium gentium legibus reclamat, nec vt veriſimile Batauo mihi perſuaderi poteſt.

At dices, Anglos in ſuprema ſua neceſſitatę harum mercium diuenditarum pretio tãtiſper vti; ſed eas veris dominis, perſoluto etiã fœnore, tandem reſtituturos. Eſt hæc Orientalis ſocietatis Indicæ Directorum techna & mos: qui tandem aliquando illorum quinque & ſexaginta, & aliorum octoginta vaſorum auri, tam anno MDCXIX. quàm XXI. vti & aliarum immenſarum pecuniarum, annis ſuperioribus à caris noſtris inquilinis, mutuo & ad depoſitum

S acce-

acceptarum, rationem reddituri, quin & vſuram earumdem perſoluturi ſunt; cùm tamen hactenus plenam nec ſortis capitalis, nec vſurarij quęſtus rationem poſſeſſoribus nec defacto reddiderint, nec reddere velint, imò nec poſſint; quòd omnis illa auri vis aut in Directorum marſupia defluxerit, aut in auras euanuerit. Vt verear, vt eoſdem & Angli imitentur, & aliquot tandem poſt ſæcula exteris iacturam paſſis rationem omnium reddant.

Verùm exactiùs & propiùs paulò, quid hiſce quinque proximis annis nobis euenerit, iam diſquiramus. comperiemus enim, plurima nos amiſiſſe, vix autem quidquam viciſſe; cùm tamen Hiſpaniarum Rex proximè elapſo quinquennio,

Primò, pſeudoBohemorum Regem ante Pragam, per ducem ſuum BVCQVOYVM, Bauaricis copijs corroboratum, fuderit, & vniuerſum Bohemiæ regnum Cæſari reſtituerit; nec non Morauiam, & Hungariæ opida non pauca quæ iugum excuſſerant, ſuis ſub Imperatoris poteſtatem armis denuò redegerit.

Secundò, per SPINOLAM in Palatinatu iuxtà ac Iuliacenſi, Cliuio, Montenſi, Marcano, Rauenſburgenſi territorio pluſquam nonaginta tam opida, quàm arces interceperit, ac iuris ſui fecerit. Ac non ſolùm externis hæc Principibus ac Statibus extorſerit; verùm etiam Papenmut-

penmutſiam arcem, Iuliacum vrbem, Monioniam, Bredam, (quæ loca inſuperabilia ducebamus) nec non alia opida plurima, quæ noſtris ipſi præſidijs prædictis in prouincijs inſeſſa habebamus & munieramus, noſtræ poteſtati ac manibus violenter eripuerit.

Tertiò, per GONSAL. DE CORDVBA, cui TILLIVS auxilio venerat, duos potentes Proteſtantium Principum exercitus, rebus omnibus neceſſarijs inſtructiſſimos, quos Brunſuicohalberſtádius & Durlacenſis Marchio ducebant, in Palatinatu fuderit ac fugarit. Mansfeldium verò, eiuſdem GONSALVI ductu in Belgio propè deleuerit.

Quartò, Genuenſium rempub. cui de præſidiarijs, armis, bellico commeatu vix proſpectum erat, aduerſus duos validos exercitus, Gallorum inquam Leſdiguerio Comeſtabili ductore, & Sabaudiæ Ducis, tutatus ſit; expugnata ab illis opida & arces varias armis ſuis recuperarit, & alia contrà non pauca, Sabaudici iuris quæ erant, inuaſerit.

Quintò, ab oppreſſis & ſub Griſonum onere gementibus Vallis Tellinæ Catholicis rogatus, ipſos non modò illorum è manibus liberarit, ſed & priſtinæ libertati reſtitutos, à ſeruitute, quæ plus Turcas quàm Chriſtianos ſapiebat, vindicarit.

Nos verò, Primò quidem S. Saluatoris, in

Braſiliæ, ſuis cum arcibus & propugnaculis oppidum improuisò inuaſimus, & nemine impediente interceptum diſpoliauimus. Sed, cùm triginta nauium claſſe illuc appuliſſemus, fœdè, & nonniſi mutuo acceptis nauibus inde excedere, & domum redire compulſi ſumus.

Secundò, ſex & triginta nauibus, & quinis militum ac nauiculariorum millibus *Porto rico* opidum quidem diripuimus; arce verò nequidquam tentatâ, ſolâ prædâ contentos nos inde recedere oportuit.

Tertiò, eâdem claſſe Minenſem in Africa arcem inuadere tentauimus, ſed ſeptingentis noſtrorum deſideratis oppugnatione deſiſtere coacti ſumus; ac nauibus non paucis, militum verò quatuor millibus ſupra ducentos amiſſis, exarmatos & laceros, & vix vllo cum compendio reduces nos vidit Hollandia.

Quartò, tres quoque in Antuerpienſem vrbem expeditiones mouimus; nullatenus eam iam manus euadere noſtras poſſe (ea nimirum noſtra erat potentia, machinæ & induſtria) totâ paſſim Hollandiâ, etiam antequam ſolueremus, iactitantes. ſed cœpta noſtra cęlitus diſturbauit Omnipotens, & gelu repentinum, ventos, & tempeſtates in aciem velut producens, pro aduerſarijs pugnauit. vnde omnis ſpes noſtra, vt fumus in ventum euanuit.

Quintò, omni nuper armorum impetu ac poten-

potentiâ in Oldenſeliam opidum conuerſo, octidui ſpatio ipſum expugnauimus. Opidum dico, pagum dixerim potiùs, quòd hoſtilem locus impetum nequeat ſuſtinere, & SPINOLÆ olim viribus ne ad quatuor ac viginti quidem horas potuerit reſiſtere. vnde etiam eius valla & mœnia ſolo æquauimus, quòd hoſtili impugnationi ferendæ eadem non ſufficerent. Maius quid, fateor, ſpectaueramus, noſtraſque addictis à Dano Rege copijs turmas iungere: ſed cùm, quatuor Danorum legionibus, & aliquot equitū millibus, quos nobis in occurſum emiſerat, antè, quàm noſtris iungerentur, à TILLIO ad internecionem deletis, ſpes illa concidiſſet; aliò mentem, ne nihil egiſſe videremur, conuertere oportuit. Itaque ſeptimus ex omnium conductarum domorum, & quintus ex àgrorum pretio redactus nummus, quem noſtri nobis ciues tam gratanter erogarant, dum illùſtrem aliquam illis ſpondemus victoriam, in Oldenſelianis foſſis ſepultus iacet & diſperijt.

Sextò, tria deinde nauiū millia omnibus rebus neceſſarijs inſtructa, & duodeviginti peditū, ac binis equitū millibus firmata, in Flandriā emiſimus. His primò Gandenſiū propugnaculū mari imminens (*Saxeam* vocāt,) deinde aliud in alia Flandriæ ora tenue ſatis (ei nomen *Kieldrecht*) tentauimus; vt duplici hac via patefacta, primò vniuerſum agrū Waſianū, exin Hulſtum

& arces vicinas, quin & Antuerpiam occuparemus. Sed cùm ventus, primùm propitius & fauens, pòſt redditus eſſet aduerſus, ne ſexto quidem pòſt die ad oram hoſtilem appellere valuimus: & interim hoſtis, qui à rebus ad defenſionem neceſſarijs ſatis tenuiter inſtructus erat, ſibi per otium proſpexit, lociſque illis cõſuluit. hinc poſt equos plurimos in nauibus præ æſtu exſtinctos, reiecti ab eo ſumus, & multiplicem commeatus & inſtrumentorum bellicorum iacturam paſſi (vt omittam, duos in hanc expeditionem abſumptos florenorum milliones,) tandem irrita re fracti ac debilitati, ſempiterna cum Batauici nominis infamia, vela colligere, & domum renauigare cõpulſi. Probrum inde augetur, quòd antè paulò, thraſonica quadam præſumptione, Hollandiâ, Galliâ & Angliâ totâ ſparſiſſemus, trimeſtri nos ſpatio Brabantiam ac Flandriam vniuerſam noſtram ſub poteſtatem redacturos. Sed ſuperbiam noſtram deiecit Deus.

Omnia porro elementa in noſtram videntur ruinã conſpiraſſe, dum hoſti ſunt propitia, nobis verò aduerſa. Etenim aqua nos deſtituit in vltimis illis in Flandriam & Antuerpiam ſuſceptis expeditionibus; itidem terra, cùm ob aquæ paucitatem, & fundi altitudinẽ exſcenſionem facere minimè potuimus. terram verò aduerſariam & inimicam ſenſimus tũ, dum in

Africa

Africa haud procul ab arce Minenſi, noſtri à barbaris in arena, arma præ laſſitudine vix tractare valentes, ſunt obtruncati.

Aër in prima noſtra aduerſus Antuerpienſes expeditione tunc ſe nobis inclementem oſtendit, cùm poſtquam in altum proue𝒟ti iam eſſemus, ita turbari cœpit, tamquam ſi

Machina diuulſis diſfracta labaſceret orbis
Cardinibus:

cùm etiam, vix duarum ſpatio horarum, aqua omnis cruſtis glacialibus repletur, & ventis furentibus intumeſcẽs æquor naues noſtras violenter impetit, vela diſcerpit, rudentes indurat, nauigationique inutiles, nautas verò præ gelu torpidos reddit, naues denique in naues tamquam in hoſtes inuolare facit. vt vix Princeps Mauritius diſcrimen euaſerit.

Mare quoque indignatur tum, cùm nauiũ noſtrarum, in loco à tempeſtatibus tuto ante Dunkerkam in anchoris ſtantium, pars à mari hauſtæ, pars ad littus alliſæ ſunt, omnes verò malo amiſſo, huc illucque iactatæ ſunt velut maris ludibrium, magno hominum & nauium cum damno. Idem factum Mansfeldio, cùm nouum Anglorum & Francorum exercitui noſtro conſcripturus ſupplementum mare conſcendiſſet; cuius copiæ à tempeſtate, procella, & dira lue miſerè diſperiere.

Ventus nos deſtituit, claſſemque noſtram

trimeſtri ſpatio in Belgio detinet, vſque dum S.Saluatoris in Braſilia opidum Hiſpani per otium recuperaſſent. Idem vidimus in poſtrema aduerſus Flandros expeditione, cùm tantiſper ventus ſubſidit & languet, quouſq; hoſtis minimè paratus, varijs è locis ſuos ad oræ illius tuitionē euocaſſet. Idem qui hîc torpuit ventus, in duabus aduerſus arcem Antuerpianam expeditionibus inualeſcit, adeò vt nec cymbulas noſtras commodè aquis inijcere, nec vallo ſcalas applicare licuerit.

Pluuia denique in tertia contra eamdem expeditione nos obruit. nam miles noſter perplutus armis tractandis prorſus erat inutilis, & duabus à recto itinere leucis, tum ob ſpiſſam noctis caliginem, tum ob continuum imbrem deflexit. Quis hîc ad oculum potētem Dei manum, nobis quidem aduerſantem, hoſtes verò protegentem, obumbrantem & propugnantem non videat?

Itaque ne terræ quidem glebam toto vltimo ſexennio Regi abſtulimus, plurima verò amiſimus; ac potiſſimùm in Breda, quam inſuperabilem putabamus. idque eò magis quòd plurimo duorum potentium Regum (vt alios Principes & Reſpublicas omittam) auro & milite tunc maximè foueremur. Vt Hiſpanum in vna Breda Reges duos, plures Principes & Reſpublicas, & in Mauritio vni-

uerſam

uerſam Hollandiam ſubegiſſe, dicere queas. Ad infamiam accedit, quòd, inſpectantibus, & tantam Regum & Principum manum ſub ſignis habentibus nobis, hoſtilibus verò caſtris per dena circumſecus milliaria diffuſis, & minore quàm nos habebamus, milite communitis, eam tandem, ringamur licèt inuidiâ, nobis extorſerit, & ſibi parentem reddiderit.

Pluribus quidem tecum hîc agerē; ſed longas nimis Regibus eſſe manus, tenacem nimis memoriam, & acutas nimis ſecures, nō neſcio. quare, cùm hæc in præſens dicta ſufficiant, finio. neque enim morbidum corpus expedit nimiis medicamentis obruere; ſed paulatim, ex Phyſicorum mente, fit motus, eoque diuturnior. Paucula medicamenta, cùm tempeſtiuè ea dantur, ægrum recreant; plurima, Galeno & Hippocrate teſtibus, enecant. Hæc ergo fidelis expoſitio ac ſincera monitio mea ſi quem locū inueniat, diuturnam Reipublicæ noſtræ ſalutem fore, ac magnam exinde proſperitatem ſucceſſuram auguror.

Quid Buckingamiæ Dux moliatur, quò collimet, liquidò videbis, ſi eius opera, intenta, ſcopum perrimeris, & miram eius cum Palatino, illuſtre aliquod ſuorum connubium (intelligenti, pauca ſatis.) per eum ſperantis, conuenientiam, & occultam aduerſus Principem & ductorem noſtrum Henricum Naſſouium,

ac dulcem patriæ noſtræ libertatem conſpirationem, & molimina perſpicias.

Te itaque, Illuſtriſſime Orangiæ Princeps Henrice, compello. Quid agas, quò te vertas, quos in ſinu tuo & domi dracunculos & aſpidas foueas, perpende, quorum venenatæ technæ, virulentæ linguæ & calami, amicorum tuorum principem Aduocatum ſecuri ſubiecêre. Violentam Excellentiſſimi Marchionis Hamiltonij mortem, nec non inexſpectatum & præcipitem Iacobi I. Magnæ Britanniæ Regis interitum, accuratiùs tecum expende. Aliena hæc exempla cautum te faciant. Satius longè eſt, cautum te faciant exempla antecedentium, quàm te exemplum habeant ſecuturi. Et felicitatis pars non minima eſt, aliena nos ex infelicitate & caſu ſapientiam diſcere, circumſpectiores fieri, & infortunia declinare: ingens contrà calamitas & infortunium, noſtrâ vt calamitate alius cautior & fortunatior euadat. Quibus fidas, & quorum manibus fortunatum æquè atque infortunatum exitum tuum concredas, circumſpice: Falli ſemel, humanum eſt; ſecundò verò decipi, ſtoliditatem redolet, & in Principe vix ignoſcendum. In ſanguinem & cædes inſtigare te nolo, ſed vt prudenter tibi caueas volo. Memento, quęſo, omnem potentiam, maximè in bellis ciuilibus, multis eſſe obſeptam laboribus, ac diffi-

culta-

cultatibus variis obnoxiam. Vide,ne à nimio externo milite, ſub neceſſariarum ſuppetiarũ velamine,circumuentus vmquam opprimaris, & tuam ſeriùs imprudentiam damnes. Vicini Reges tamdiu ſuis ſunt contenti,quamdiu vicino præualere nequeunt;at,ſemel vbi præualuerint, rationes illis non deerunt,ad regna & prouincias quaſcumque ſibi percommodas, in potentiæ & dominij accrementum, inuadendas: etenim ſexcentæ ſemper ad hoc eis ſuppetunt rationes, quas ſcrinijs ſuis occluſas tenent. Prçterea nota illa inteſtinorum bellorum incertitudo, rebellium ſubditorum mutatio, eorumque qui ſemel legitimorum dominorũ iugum ſuis à ceruicibus excuſſere, impatientia identidem tibi ante oculos verſetur. In bellis enim ciuilibus impudentiſſimum & audaciſſimum quemque ſemper nemo non ſequitur: hinc audacia, armorum eſt loco, impudentia vallorum. qui primùm ſuos impetere riuales ac ſocios audet, is vt plurimùm victor. Temporis adhæc perpende incertitudinem, omnium hactenus rebellium diffidentiam & ingratitudinem, vtque illis magnitudo & potentia omnis ſuſpecta ſit, vt in omni rebellione ipſa ſemper placeat nouitas; deniq; ipſam omnis rebellium coalitionis & congregationis certitudinem in continua verſari mutatione, quam homines inquieti & pacis optatæ perturbatores, ſperatæ

ſperatæ ſuæ proſperitatis & boni ſucceſſus intuitu, aſſiduò vrgent & machinantur. Quiſquis veteres euoluet hiſtorias, id in nullo non bello ciuili locum videbit habuiſſe. adeò vt in eo nullus ſibi, aut ob potentiam, aut ob ampliores dignitates plus alijs poſſit polliceri: minimus quiſque maximo par eſſe & dignitate æquari vult; nemo cedere maiori. etenim vbi ſemel legitimo ac natiuo Principe ſuo repudiato, libertatem ſibi, velut tunicam induêre, nullum ampliùs volunt dominum agnoſcere, nullum ferre caput; ſuam cuique inuident prerogatiuam, quamdamque in omnibus amant paritatem, in qua demum ſuæ fructum libertatis ſitum arbitrantur. Et quamquam aliquod ſubinde caput & ſuperiorem agnoſcant, id tamen nequit eſſe diuturnum. Conſidera & tecum pondera, quàm frater tuus frequenter indigna ab Amſterodamenſibus ſit paſſus, numquam quid quod ipſis diſpliceret, aggredi auſus; quomodo ipſis perpetuò eum obſequi, morem gerere, omnibuſque ipſorum poſtulatis annuere oportuerit. Prudenter id & quàm conſultiſſimè ab ipſo factum, vtpote non ignoranti, omnem in populari gubernatione coryphæum ac principem à filo, id eſt ab impudenti perduellis alicuius ac ſicarij audacia, dependere. Quod ſanè nimis quàm durum & intolerabile eſt ei, qui naturâ Princeps eſt, ac nil niſi

Prin-

Principe & heroë dignum animo voluit.

Popularis ergo imperij incertitudinem & inconſtantiam pluribus hîc tibi nolo exponere; quòd ea ſatis ſuperque tibi ſit nota. Prudentiam tibi det Deus, qua inimicos & amicos internoſſe valeas. Sed quamdiu amicos tuos, per Galliam, Germaniam, Brabantiam extorres & profugos errare patieris? hæccine perpetua futura, diſſimulatio eſt? & illis te fidere, quos etſi quotidie ante oculos habeas, maiore tamen & magis Vatiniano odio te proſequuntur & inuidia, quàm omnes quos Hiſpania habet ciues & Proceres? Innata certè tibi eſt quędam de omnibus Hiſpanorum amicis ac fautoribus diffidentia: at plus diffidas oportet ijs, qui ſub ſpecioſo zelandæ patriæ libertatis prætextu, tuũ & verorum amicorum tuorum, interitum, malum ac ruinam, & quæſierunt hactenus, & etiamnum quærunt. Simulatio ſæpè, præſertim Principibus, neceſſaria eſt; at ea, cùm ęquo diuturnior eſt, pares Hamiltonio exitus cauſatur. Pluribus Principe dignis virtutibus te Deus & natura beauit: vnde veros & fidos à fictis ac vulpinis amicis dinoſcere vt queas, tibi opto; necnon effuſam ac munificam in omnes tibi ex animo beneuolos & addictos mentem, & manum largam. Tenaces animi ſuo, dum opus eſt, defenſore deſtituuntur; & clauſæ manus amicos ſibi non parant: prodigæ generoſum

produnt

produnt animum, ſuaque in neceſſitate ſinceros & magnos amicos inueniunt. Finem igitur facio, felicia tibi omnia ex animo precatus, fidumque & minimè fucatum obſequium meum tibi addicens. noui enim, te inter omnes qui tibi & à menſa & conſilio ſunt, hoc ſcriptore obſequentiorem famulum reperturum neminem, qui in omnibus quæ tui vel obſequij vel commodi futura ſunt, nulli vel minimum eſt conceſſurus.

FINIS.